

TÜRK İDARE DERGİSİ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR.

Yıl: 36

Eylül-Ekim 1965

Sayı: 296

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER:	Sahife
Trafik Kazalarında Hukukî Konular	Dr. A. Kubbettin AKKAN 3
İl Özel İdaresi Tarihçesi	İsmail Hakkı ALPAY 13
3512 Sayılı Cemiyetler Kanunu Üzerinde Bir İnceleme	Mehmet Y. AYBAR 40
İl Özel idarelerinin Yapmakta Olduğu Hizmetler	Arif BAŞARAN 66
Mülkî İdare Bölümleri Hakkında Bazı İncelemeler ve Düşünceler	Fazlı DEMİREL 85
Federal Almanya'da İlçe Teşkilâtı ve Yöneticisi ..	Mustafa GÖNÜL 103
Mahallî İdareler Personeli ve Hizmet İçi Eğitimleri İle Problemleri ve Çözüm Yolları	Şeref TOLUNGÜÇ 131
TERCÜMELER:	
Fransa'da İl İdaresi Üzerinde Yapılmakta Olan Reform Çalışmaları	Cafer EROGLU 152
İDARİ COĞRAFYA:	
Keşap İlçesi İdarî Coğrafyası	Muhittin KESKİN 170
KANUNLAR:	
İdare-i Umumiye-i Vilâyet Kanununun İdare-i Hususiyeye Mûteallik Kısımı	187
Genelgeler	211

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllıkı : 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllıkı : 750 kuruş

----- 000 -----

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de:

Bulunan yerin Malsandığına tutan yatırımlar mukabilinde alınacak (çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü-Ankara

Adresine gönderilmelidir.

B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

----- 000 -----

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazının iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmeyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye derç olunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü’ne müracaat edilmelidir.

Sahibi: İçişleri Bakanlığı

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mes’ul Müdürü: **Yiğit KIZILCAN**

TETKİKLER

TRAFİK KAZALARINDA HUKUKİ KONULAR

Dr. A. Kutbettin AKKAN
Adalet Bakanlığında
Yetkili Cumhuriyet Savcısı

PLAN:

GİRİŞ

I) KAZA SEBEBLERİ

1 — YOL

2 — VASITA

3 — VASITAYI KULLANAN ŞAHIS

II) BİR TRAFİK KAZASI SONUNDA ADLİ MERCİLERİN HADİSEYE EL KOYMALARI

III) CEZAÎ MESULİYET (AMME DAVASI)

A) Trafik kazası sonunda sadece maddi hasarın vukua gelmesi
halleri

B) Trafik kazası sonunda sadece yaralanma halinin vukua gelmesi

C) Trafik kazası sonunda ölümün vukua geldiği haller

IV) HUKUKİ MESULİYET

BİBLİYOGRAFYA:

1) 6085 sayılı Karayolları Trafik Kanunu

2) Türk Ceza Kanunu

- 3) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
 - 4) Yol kazaları ve otomobil kazaları - Roger Reau
 - 5) Bulletin de Societe Internationale de Criminologie
2. SEMESTRE — 1958.

GİRİŞ:

Medeniyetin ilerlemesine muvazi olarak teknik vasıtalarında büyük bir inkişaf kaydettikleri, her alandaki dev hamlelerin zamanımızın münakale problemini de kökünden halledecek bir seviyeye ulaştığı aşîkârdır.

Bununla beraber nakil vasıtalarındaki teknik inkişafırlara, kusursuzluğa varan mekanik mükemmeliyete rağmen trafik kazaları kaçınılması imkânı olmayan [bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır

Trafik imkânları en mükemmel seviyeye çıkmış memleketlerde bile kaza miktarlarının ve ölüm nispetinin çok defa düşündürücü miktarlara vardığını ı müşahade etmekteyiz.

Trafik kazalarının sebeplerini üç kısımda mütalâa etmek kabil olacaktır.

İ) KAZA SERERLERİ:

1 — YOL:

Teknik inkişafırlar hangi seviyede olursa olsun kazaları tamamen önleyecek olan bir yolun yapılabilmesi düşünülemez.

Yol yapım tekniğinin dev adımlarla ilerlediğini hatta bazı batı memleketlerinde, ezcümle Birleşik Amerika ve Almanya'da zirveye ulaştığını kabul eylesek te yine, bütün mükemmeliyetine rağmen, bakım, ışılandırma gibi bazı teknik noksanların tamamen izale edilebilmesi imkânların ötesinde olacaktır.

Kaldı ki yağışlı bir havanın yarattığı kaygan zemin, buz tutmuş bir yol sathı ve nihayet görüş kabiliyetini azaltan sis gibi trafiği güçleştiren harici tesirlerin mevcudiyeti halinde yolun yapım tekniği bakımından kusursuz olması dahi kazaların önlenbilmesi hususunda kat'i bir garanti teşkil etmekten uzak kalacaktır.

2— VASITA

Bütün teknik imkânlara, yapı mükemmeliyetine rağmen trafiğe çıkan vasıtaların her zaman için aynı kusursuzluk hüviyetinde kalamayacakları muhakkaktır.

Mükemmel bir vasıtanın zaman faktörü nazara alındıkça aynı emniyet verici teknik kapasitede kalamayacağı zamanla bir şeyler kaybedeceği aşîkârdır.

Kaldı ki vasıtanın üzerinde hareket etmekte olduğu lâstiklerin harici tesirlerle veya aşınma sonunda patlayabilmelerinin kabil olduğu düşünülürse vasıtalarındaki teknik kusurların her zaman için kazalara yol açabileceği keyfiyeti bir hakikat olarak ortaya çıkacaktır.

3— VASITAYI KULLANAN ŞAHIS

Kazalara sebep olma bakımından yol ve vasıta kusurlarının yanı sıra bu iki amilden çok daha büyük bir önem taşıyan üçüncü bir faktör, vasıtayı kullanan şahsın kendi kusuru karşımıza çıkmaktadır.

Mükemmel bir yol, teknik bakımdan kusursuz bir vasıtaya rağmen dikkatsiz [bir şoför her zaman için kazaya sebebiyet verebilmektedir.

Trafiğe arz edilmiş bulunan vasıtaların meydana getirdiği tehlikelerden en büyüğü fazla süratten doğar. Kütlenin tesir kuvveti sür 'atinin artışı ile mütenasip olarak çoğalırken, sevk eden şahsın vasıtaya hâkimiyet derecesi de o nispette azalır. Bu basit bir fizik hadisesidir.

Süratle hareket halinde bulunan bir vasıta şoförünün ani bir durum karşısında vaziyete hâkim olabilmesi için geçecek olan zaman zarfında asgari refleks müddeti de göz önünde tutulduktan, hayli mesafe kat edileceği ve böylece kazayı önleyebilme imkânının son derece azalacağı aşîkârdır.

80 kilometre süratle hareket eden bir vasıta şoförünün tehlikeyi görmesi halinde gözde teşekkül eden hayalin normal olarak sinir sistemine intikali ve bu intikali takiben yapılacak olan manevra için geçecek olan zaman zarfında kat edilecek mesafe:

$$13.3 + 41 = 54.3 \text{ metredir.}$$

140 kilometre süratte bu mesafe 155 metreye varmaktadır.

Yoldaki kusur, vasıtanın teknik noksanlığı, şoförün dikkatsizliği ve nihayet sürat gibi faktörler, ister toplu halde ister teker teker mevcut olsunlar, sonunda kazaya müncer olacaklardır.

Şimdi, vukua gelmiş bulunan bir kaza sonunda adli mercilerin hareket tarzlarının ne olacağını, hadiseye ne şekilde el konulup tahkikatın ikmal edileceğini tetkike çalışalım.

II) BİR TRAFİK KAZASI SONUNDA ADLİ MERCİLERİN HADİSEYE EL KOYMALARI

Trafik kazası en kısa zamanda adli mercilere bildirilir.

Ölümlü neticelenen hadiselerle Cumhuriyet Savcıları bizzat el koyar ve hazırlık tahkikatını ikmal ederler.

Kaza, alâkalılar veya ilgili emniyet makamları tarafından Savcılığa bildirilince derhal harekete geçirilerek adli tabip veya bulunmadığı ahvalde hükümet tabibi ve bilirkişilerle birlikte hadise mahalline gidilir.

Bilirkişi, trafik teşkilâtının bulunduğu yerlerde bu teşkilâta mensup elemanlar, İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde ise ekseriya Karayolları Genel Müdürlüğü mütehassıs elemanları ile teknik üniversite Trafik Kürsüsü mensupları arasından seçilir.

Bilirkişilerle alâkalı hükümler Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 65 ilâ 77 nci maddelerinde gösterilmiş bulunmaktadır.

Usul kanunumuzun 66 ncı maddesi prensip olarak bilirkişinin hâkim tarafından seçileceğini belirtmişse de aynı madde ikinci fıkrası hükmüyle tehirinde mazarrat bulunan ahvalde Cumhuriyet Savcılarına da bu hakkı tanımış bulunmaktadır.

Tayin edilen bilirkişilerin bu vazifeleri kabul ve ifaya mecbur oldukları usul kanunumuzun 68 inci maddesinde belirtilmiş bulunmaktadır.

Makul bir sebep olmadan bilirkişilikten imtina para cezası ile mahkûmiyete sebep olmaktadır.

Cumhuriyet Savcısı tarafından tayin edilen bilirkişiler hadise mahallinde çalışmalara başlarlar. Kaza sebeplerini tespit ettikten başka tarafların kusur nispetlerini de ortaya koyarlar.

Bu nispetler cezaî mesuliyet için olduğu kadar hukukî mesuliyetin tespitinde de önemli bir rol oynarlar.

Trafik kazalarında ekseriya evvelâ vaka mahallinin krokisi çizilir ondan sonrada, vasıtalarındaki hasar, yoldaki izler, tanık beyanları, kazaya takaddüm eden andaki durum, sürat ve nihayet seyir Vaziyetlerinin tespitine çalışılır.

Teknik olarak hazırlanacak rapor çok defa hadise mahallinde tanzim edilerek Cumhuriyet Savcısına tebliğ edilir. İstisnai ahvalde bilirkişilere kısa bir mehlil verilmesi de kabildir. Bu mehil sanık veya sanıkların 24 saat içinde yetkili Sulh Hâkimi huzuruna çıkarılmalarının mecburi olduğu göz önünde tutularak verilir.

Şimdi misal olarak trafik kazasının ölümle neticelendiği bir hadiseyi ele alalım.

Ölünün adli muayenesi tabip huzuruyla yapılır.

Otopsi, tehirinde mazarrat umulen hallerde Cumhuriyet Savcısı huzurunda birisi adli tabip olmak üzere iki hekim tarafından yapılır.

İki tabibin temini ekseri ahvalde çok güç olması itibariyle usul kanunumuzun 79 uncu maddesinin koymuş olduğu müsaadeden faydalanarak bu ameliye bir hekim tarafından da yapılabilir.

Otopsiye başlamadan önce, ilk olarak ölünün hüviyeti tespit Olunur.

Ölünün hali müsait oldukça, otopsi, (baş, göğüs, karnın) açılması suretiyle yapılır.

Cumhuriyet Savcısı ehlivukuf raporu ve ölüm sebebini belirten otopsi raporundan başka, tarafların ve tanıkların ifadelerini de vaka mahallinde tespit eder.

Hazırlık tahkikatının esasını teşkil eden bu rapor ve ifadeler elde edildikten sonra Cumhuriyet Savcısı mevcut duruma göre sanıkların kazada kusurları olup olmadığına karar verir.

Yapılan tahkikat sonunda keyfiyet takibe değer mahiyette gömülmezse takibata mahal bulunmadığına karar verilir.

Yapılan hazırlık tahkikatı, amme davasının açılmasını haklı göstermeğe kâfi ise Cumhuriyet Savcısı, ya bir talepname ile Sorgu Hâkimliğinden ilk tahkikatın açılmasını ister veya bir iddianame ile mahkemeye dava açar.

III) CEZÂİ MESULİYET (ÂMME DAVASI)

Hadise mahallinde yapılan incelemeler, tanıkların beyanları ve nihayet bilirkişiler tarafından tanzim kılman rapor muhtevası amme davasının açılmasını gerektirir mahiyette ise Cumhuriyet Savcısı suçun vasıf ve mahiyetine göre alâkalı mahkemeye dava ikame eder.

Trafik kazaları ile alâkalı olarak takibatı gerektiren hadiseleri üç kategoride mütalâa etmek kabildir:

A) — Trafik kazası sonunda sadece maddi hasarın vukua gelmesi halleri:

Vukua gelen kazada can kaybı veya yaralama gibi bir durum meydana gelmeyip sadece vasıtanın veya vasıtaların hasara uğramaları yahut ta vasıtaların yol civarında bulunan herhangi bir yeri hasara uğratmalara kabildir.

Bu durum Türk Ceza Kanununun 565 inci maddesinde nazarı dikkate alınmış ve madde metnine göre «umumun gelip geçtiği yerlerde arabaları ve otomobilleri şahısların ve eşyaların emniyetine tehlike verecek tarzda sevk ve idare etmek» şeklinde belirtilmiştir.

Bir trafik kazası sonunda hasara sebep olan kimse mezkûr madde mucibince 20 güne kadar hafif hapse ve 20 liraya kadarda hafif para cezasına mahkûm edilir.

B) — Trafik kazası sonunda sadece yaralanma halinin meydana gelişi:

Bu kısımda kazanın maddi hasardan ibaret kalmayıp daha ileri bir safha arz ettiğini görmekteyiz.

Vukua gelen kaza sonunda arabanın içindeki veya dışındaki şahısların yaralanmış bulunmaları hali mütalâa edilmektedir.

Bu durumu Ceza Kanunumuzun 459 uncu maddesi ele almakta ve yaralanma hallerine göre tatbiki gereken ceza miktarlarını tanzim etmektedir.

Mezkûr madde tedbirsizlik, dikkatsizlik yahut meslek ve sanatta acemilik ile nizam, talimat ve emirlere riayetsizlik neticesi olarak yaralanma hallerini nazarı dikkate almış ve yaralanmaların vahamet derecesine göre tatbik edilecek cezalara da üç kategoriye ayırmış bulunmaktadır.

Birinci kategoride, kaza sonundaki yaralanmaların hafif olmaları hali ele alınmış ve Türk Ceza Kanununun 456 ncı maddesinin birinci ve dördüncü fıkralarındaki hallerde üç aya kadar hapis veya 50 liraya kadar para cezası ile tecziyesini kabul etmiştir.

İkinci kategoride daha ağır şekilde yaralanmalara sebebiyet verdiği nazarı itibaren almış ezcümle el ve ayaklardan birinin, azalardan herhangi birisinin tatiline sebebiyet vermiş olmayı bu kategoride mütalâa etmiş ve birinci kategoriden çok daha ağır hüviyetteki bu fiillerin cezaları da 3 aydan 20 aya kadar hapis ve 100 liradan 500 liraya kadar ağır para cezası olarak tespit edilmiştir.

Üçüncü kategoride ise kaza sonunda yaralananların birkaç kişi Olmaları hali nazarı dikkate alınmış ve bu halde verilecek cezaların birinci kategoride belirtilen ahvalde 6 aya kadar hapis ve 200 liraya kadar ağır para cezası, ikinci kategorideki hallerde ise 6 aydan 30 &ya kadar hapis ve 150 liradan aşağı olmamak üzere para cezasının verileceği hükmü konulmuş bulunmaktadır.

Görülüyor ki ceza kanunumuzun trafik kazaları sonundaki yaralanmalara tatbik edilen 459. maddesi mahiyeti itibariyle oldukça yüksek ceza miktarlarını ihtiva etmektedir.

C) — Trafik kazası sonunda ölümün vukua geldiği haller:

Mühim kazaların sonunda neticenin hasar ve yaralanmayı da aşarak ölüme hatta ölümlere kadar vardığı bir hakikattir.

Ceza Kanunumuzun 455 ci maddesinde tedbirsizlik veya dikkatsizlik, meslek veya sanatta acemilik veya nizamata ve evarnın ve talimata riayetsizlikle ölüme sebebiyet halleri nazarı itibaren alınmış ve bunlar iki kategoride mütalâa edilerek ağırlık derecelerine göre iki kısımda cezalandırmaya gitmiştir.

Mezkûr maddenin birinci fıkrasında kaza sonunda bir kişinin ölümüne sebebiyet vermek hali derpiş edilmiş bulunmaktadır.

Bu durumda sanık 2 seneden 5 seneye kadar hapse ve 250 liradan 2500 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir.

Maddenin ikinci fıkrasında ise bir kişinin ölümüyle beraber bir veya birkaç kişinin ağır şekilde yaralanmaları veya birkaç kişinin ölmeleri hali nazarı dikkate alınmış bulunmaktadır.

Bu durumda ceza tabiatıyla daha ağırlaştırılmış ve dört seneden on seneye kadar hapis 1000 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıyla tecziye kabul edilmiş bulunmaktadır.

Trafik kazalarının ceza hukukunu ilgilendiren konuların en mühimini kanunumuzun ölümle biten kazalara ait 455 ci maddesinin tatbiki ve tatbik şekli teşkil etmektedir.

Bu madde üzerinde düşüncelerimizi iki kısım üzerinde belirtebiliriz.

1 — İlk olarak, cezanın asgari haddinin garp memleketlerindeki ceza kanunlarındaki emsallerine nispetle çok yüksek seviyede tutulduğu görülmektedir.

Tecile ait azami haddin 6 ay olduğu da nazarı itibaren alınırsa ufak bir ihmal ve tedbirsizlik sonunda mahkûm edilen bir kimsenin uzun bir müddet için cezaevine girmek tehlikesiyle daima karşı karşıya bulunduğu hakikati ortaya çıkacaktır.

Ceza Kanunumuzda yapılması düşünülen en önemli tadillerden birisinde tecil haddinin artırılması ve hapis cezalarının asgari hadleri bilhassa bu kabil suçlarda indirilirken, hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine de para cezalarının konması teşkil etmektedir.

Garp memleketleri bu kabil hapis cezaları yerine para cezaları koyma cihetini tercih etmiş ve böylece davaya bakan hâkimlere takdir hakkını daha rahat kullanabilme imkânını sağlamış bulunmaktadır.

2 — Trafik kazalarında mahkûmiyet esas olan unsurların başında hadse mahallinde yetkili ehli-vukuf tarafından tanzim edilen trafik raporları gelmektedir.

Bu raporlar hadisedeki kusurluluk nispetini, tespit ederler. Kazaya sebebiyet veren kusur yüzdeleri sanık için, mağdur için, yol ve hava şartları için ayrı ayrı tespit edilir.

Burada en mühim nokta sanığa izafe edilen kusur nispetinin ne olacağıdır.

Bu nispetin tayinin önemi, Türk Ceza Kanununun 455 ve 459 cu maddelerine, 501 sayılı kanunu ile ilâve edilen fıkraların getirdiği yenilikten sonra daha da artmış bulunmaktadır. (*)

*) 501 Sayılı Kanunla T. C. K. nun 455 ci ve 459 cu maddelerine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

«Yukardaki fıkralarda beyan olunan cezalar, kusurun derecesine göre sekizde bire kadar indirilebilir.»

IV) HUKUKİ MESULİYET:

Trafik kazalarından sorumlu olan şahıs:

6085 sayılı Karayolları Trafik Kanununu değiştiren 232 numaralı kanuna göre motorlu taşıtların sebep oldukları zarardan sorumlu olan şahıs 50 ci maddenin 1 inci fıkrası mucibince «araç sahibi»dir.

Maddenin tadilden evvelki şeklinde sorumlunun «vasıtayı veya müteharrik makinayı kullanan» şahıs olduğu ifade edilmiş bulunmaktaydı.

6085 sayılı kanunun 50 inci maddesinde yapılan değişiklik sonunda sorumluluğun «kullanan» yerine «taşıt sahibi» ne tevcih edilmiş olması tatbikatta bazı güçlükler yaratmaktadır.

232 sayılı kanun motorlu taşıt sahibinin kim olduğunu tasrih etmemiş olması itibariyle vasıtayı iktisap eden kimse sahip durumunda gözükmektedir.

Bazı kerede, ezcümle, mülkiyeti muhafaza kaydıyla satış gibi hallerde vasıta sahibi olarak başka bir şahıs karşımıza çıkmaktadır ki bu kabil ahvalde taşıt sahibinin sorumluluğunu kabul etmekte tabiatıyla doğru olmayacaktır.

Taşıt sahibinden başka birinin sorumlu gösterilmesi halinde de vasıtayı bilfiil kullanan şahsın ödeme kabiliyeti çok daha zayıf olan başka bir şahsı mesul göstermesi ve böylece sorumluluktan sıyrılması imkânı da mevcuttur.

Vukua gelen kazadaki hasar, maddi zarar böylece taşıt sahibi tarafından ödenecektir.

Esasen trafik sorumluluğu sigorta hadleri dâhilinde bulunduğundan «teminat fonu» gereken ödemeyi yapabilme imkânını sağlayacaktır.

Trafik Kanununun 232 sayılı kanunla değişen 50 ci maddesinin ikinci fıkrasında «kendisinin veya e'fal veya harekâtından mesul olduğu kimseler» ibaresi mevcuttur.

Malikin fiillerinden sorumlu olduğu şahıslara «taşıt için kullandığı şahıslar» ve «taşıtı izin ve muvafakatiyle idare eden kimseler» dâhildir.

Malikin otomobil için kullandığı şahısların otomobilin yararına faaliyette bulunmaları lâzımdır. Yani kullanılan şahısların taşıtın işletilmesi gayesine hizmet etmeleri icap eder.

Ayrıca şahısların malikin emir ve talimatına uymaları yani arada bir «tebaiyet rabıtası»nın bulunması gerekir.

Trafik kazalarıyla alâklı tazminat davaları, amme davasına muvazi olarak Ceza Mahkemesinde açılabilceği gibi, müstakil olarak Hukuk Mahkemesine de ikame edilebilir.

İL ÖZEL İDARESİ TARİHÇESİ

Yazan:

İsmail Hakkı ALPAY

Emekli Kurmay Albay

H nci BÖLÜM

İL ÖZEL İDARESİNİN MEVZUATIMIZDAKİ YERİ

VE

SEÇİM SİSTEMİ

1. İl Özel İdaresi'nin, Anayasa'daki yeri:

27 Mayıs 1961 tarihinde Kurucu Melis'çe kabul ve 9 Temmuz 1961 de Halkoyuna sunulan ve yürürlüğe girmiş bulunan (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası) 116 ncı Maddesi, mahallî idareleri, konu olarak ele alır.

«Madde — 116 Mahallî idareler, il, belediye veya köy halkının müşterek mahallî ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir.

Mahallî idarelerin seçimleri, kanunun gösterdiği zamanlarda ve 55 nci Maddede yazılı esaslara göre yapılır.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim, ancak yargı yolu ile olur.

Mahallî idarelerin kuruluşları, kendi aralarında birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri, kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanır».

116 ncı Maddenin birinci Fıkrasındaki hükümle il özel idarelerinin, mahallî halkın denetimine tabi özel kuruluşlar olması esası, bir Anayasa müessesesi haline gelmiş ve il genel meclislerinin halk ta

rafından seçilmelerini emretmekle halk denetimi konusunda bir anayasa garantisi sağlamış oluyor. Fakat mahallî idarelerin seçimlerini, kanun koyucuya bırakıyor.

2. İl Özel İdaresi Seçim Sistemi:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 116 ncı Maddesi'nin ikinci fıkrası, seçimin, 55 nci Maddedeki esaslara göre yapılacağından bahsediyor.

«Madde, 55 — Vatandaşlar, Kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır».

Hükümleriyle Anayasa, esaslar koyuyor ve diğer şartları kanun koyucuya bırakıyor.

İl Özel İdaresi'nin Seçim sistemi hakkında en son kanun, 19 Temmuz 1963 Tarih ve 306 No.lu (idare-i Umumiye-i Vilâyet Kanununda değişiklikler yapılmasına ve ilgili bazı kanunların kaldırılmasına dair kanun) dur.

Demek oluyor ki 13 Mart 1329 (26 Mart 1913) Tarihli (İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu) nun özel idare ile ilgili maddeleri henüz yürürlüktedir.

Bu Kanunun yürürlükte bulunan ve İl Genel Meclisi seçimleri ile ilgili hükümleri:

İKİNCİ FASIL

Meclis- i Umumi-i Vilâyet

İl Genel Meclislerinin üyeleri, ilçeler adına seçilir.

Madde 103 (19 Temmuz 1963 — 306) — Her İl'de bir il genel meclisi bulunur.

İl Genel Meclisleri üyeleri ilçeler adına seçilir.

Son nüfus sayımına göre; nüfusu:

25 000 e kadar olan İlçelerden 1

25 001 den	40 000 e kadar	olan	İlçelerden	2
40 001 den	55 000 e kadar	olan	İlçelerden	3
55 001 den	70 000 e kadar	olan	İlçelerden	4 üye seçilir.

Bundan sonra her 25 000 üye için bir üye eklenir.

Her ilçeden il genel meclisine seçilecek üye miktarı ilçe seçim kurullarınca tespit edilerek seçimin başlangıç tarihinden veya yeniden seçim yapılacağına dair ilândan sonraki 7 gün içinde ilân edilir.

Madde 105 — İl Genel Meclis'ine üye seçilmek için:

1. Türk vatandaşı olmak,
 2. Seçimin başlangıcından önce en az altı aydan beri il dâhilinde ikamet etmek,
 3. 25 yaşını tamamlamış olmak,
 4. Türkçe okuyup - Yazma bilmek,
 5. Kısıtlı, kamu hizmetlerinden yasaklı, izinsiz olarak yabancı Devlet hizmetlerinde bulunmamak,
 6. Ağır hapis cezasını getiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymemek,
 7. Taksirli suçlar hariç olmak üzere 5 yıldan fazla hapis cezası ile kesin olarak hüküm giymemiş bulunmak,
 8. Zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtekârlık, inancı kötüye kullanmak, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile kesin olarak hüküm giymemiş bulunmak,
 9. Muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak veya yapmış sayılmak,
 10. Halen il dâhilinde özel idare hizmetleriyle ilgili bir iş için özel idare ile mukavele akdetmemiş veya taahhüt altına girmemiş veyahut bu gibi şahısların ortağı, kefil veya bu cihetlerden borçlu bulunmamış olmak lâzımdır.
- 6, 7 ve 8 nci bentlerde belirtilenler, affedilmiş olsalar dahi il genel meclisine üye seçilemezler.

Madde 125 — İl Genel Meclisi:

- 1 — Kanunen belirli olan, olağan veya olağanüstü toplantılar haricinde toplanırsa,

2 — Kanunen belirli olan yerden başka bir yerde toplanırsa,

3 — Kanunen kendisine verilen görevleri süresi içinde yapmaktan çekinir ve bu hal, il genel meclisine ait işleri sekteye veya geciktirmeye uğrattırsa,

4 — Siyasi meseleleri müzakere eder veya siyasi temennilerde bulunursa,

Vali, durumu, gerekçesiyle birlikte, derhal İçişleri Bakanlığına bildirmeye mecburdur.

İçişleri Bakanlığının işarı üzerine Danıştay'ın kararı ile fesh olunur ve bu gibi yerlerde yeniden seçim yapılır.

Yeni Meclis, eski meclisin geri kalan süresini tamamlar.

İçişleri Bakanlığı lüzum gördüğü takdirde meclisin feshine dair işar ile birlikte karar verilinceye kadar meclis toplantılarının tehirini de talep eder.

Danıştay tarafından bu husus iki ay içinde incelenerek bir karara bağlanır.

Böylece yeni kanun, nispi temsil sistemini kabul etmekle halk denetimini kuvvetlendirmek imkânını bulmuş oluyor.

Anayasa'ya göre, il idaresi genel karar organlarının seçimleri, üyelerinin seçilme yeterliği gibi konular, yargı denetimine tabidir.

Üyeliğin sona ermesi veya organın bütünüyle feshi de yargı (Danıştay) kararına bağlıdır. Anayasa ve 306 No.lu Kanun çıkıncaya kadar, Hükümet, fesih yetkisini haizdi. Şimdi bunlar işlemeyecek, il genel meclisinin feshi, ancak yargı kararıyla mümkün olabilecektir. Değişik 125 nci Madde, bu konuyu açıklamış bulunmaktadır.

3. İl Özel İdaresi Organları ve Görevleri:

Türkiye'de İl Özel İdareleri'ni, üç organ temsil eder.

- a. Vali,
- b. İl Genel Meclisi,
- c. İl Komisyonu,

a. İl Özel İdareleri'nde Vali:

İl özel idarelerinde yürütme yetkisi, yalnız valiye aittir.

Vali, il özel idaresinin de vekil ve mümessilidir. Bu sıfatla Genel Meclis'e başkanlık eder. İl'in özel kamu hizmetlerini genel meclis kararıyla vali sağlar.

İl özel idaresinde Vali'nin görevleri:

- (1) Yıllık bütçeyi, genel meclis toplantısından önce düzenleyip incelemek üzere, il Komisyonu'na ve daha sonra da il genel Meclisi'ne verir.
- (2) Bütçede yazılı gelirlerin ve giderlerin gerektireceği sözleşme tasarımlarını hazırlar. İl Komisyonu'na incelettikten sonra sözleşmeler yapar.
- (3) İl bütçesinin verile âmiridir. İl genel meclisi tarafından kabul edilmiş bulunan, bütçeye göre her ay yapılan harcamaların cetvelini, belgeleriyle birlikte, il komisyonuna verir.
- (4) Her yıl, bir önceki yılın hesabını çıkararak il Komisyonu'na incelettikten sonra onaylamak üzere il genel meclisine verir.
- (5) İl genel meclisi kararıyla (il adına il mallarını satmak, değiştirmek, bunların idare tarzını belirtmek, bunları okul, hastane gibi kamusal hizmetlere ayırmak yetkilerini haizdir.
- (6) İl özel idaresine yapılan bağış ve vasiyetleri, il genel meclisi kararıyla, kabul eder.
- (7) İl genel meclisi kararıyla, sakıncalı olmadığı takdirde, akarsulardan ve ırmaklardan makinelerle su alınmasına izin verebilir.
- (8) İl özel idaresinin mümessili olarak, mahkemelerde ve resmî dairelerde davacı veya davalı olarak bulunabileceği gibi uygun göreceği kimselere de bu gibi işlerde vekâlet verebilir.
- (9) İl özel idaresi işlerini yönetecek bütün memurların tayini, valiye aittir.

İl özel idareleri adına valiye düşen işlerin çoğu, il genel meclisi kararıyla yapılan işlerdendir. Bu hal, görev ayırımının tabii ve zorunlu bir sonucudur.

b. İl Genel Meclisi:

Her İl'de özel idarelerin işlerine ait meseleleri görüşerek bir karara varmak için bir Genel Meclis vardır.

İl genel meclis üyeleri, ilçeler adına seçilir (m. 103); her ilçe bir seçim çevresidir 306 No.lu Kanun Ek Madde -2).

İl genel meclisi seçimi, tek derecelidir. Nispi temsil usulüne ve serbest, eşit, gizli, genel oy, açık tasnif ve döküm esaslarına göre bilir (306 No.lu Kanun Ek Madde - 1).

İl genel Meclisi'nin toplantı devreleri, olağan ve olağanüstü olmak üzere, iki çeşittir.

Olağan Toplantı Devresi, yılda bir defa ve 40 gündür.

Olağan Toplantı Devresinde meclisin işi kalmadığına karar verilirse 40 gün dolmadan dahi dağılmak mümkündür. 40 gün geçtiği halde önemli konuların tartışılması bitirilmemiş olursa vali, devreyi 15 günü geçmemek üzere uzatarak, gerekçesiyle birlikte, İçişleri Bakanı'na bildirir.

Olağanüstü Toplantı, Devlet veya il tarafından gerekli görüldüğü veya il genel meclisi üyelerinin 2/3 ü tarafından onandığı takdirde Olağanüstü Toplantı Devresi açılabilir. Şu kadar ki olağanüstü toplantı devrelerinde görüşülecek işler, üyelere çağrı mektuplarıyla bildirilir ve toplantılarda bildirilenlerden başka iş görüşülemez.

İl genel meclisinin her olağan toplantısının başında, vali tarafından, bir önceki yıl toplantısında alınan kararların nasıl uygulandığı ve yürütüldüğüne dair meclise verilen açıklama ile bu konu il komisyonu tarafından düzenlenecek rapor okunur ve görüşülür. Genel meclis üyelerinin 2/3'si, verilen açıklamayı yeterli görmezlerse görüşme tutanakları örnekleri, olduğu gibi, İçişleri Bakanlığı'na gönderilir.

İl genel meclisine vali başkanlık eder. İl genel meclisinin ilk toplantısında, ikinci olağan toplantı devresine kadar olmak üzere, salt çoğunlukla, bir ikinci başkan ile iki sekreter seçilir.

İl genel meclisinin yazı işlerini, il komisyonu kalemi yapar.

İl genel meclisinin idare ve disiplini, başkanın münhasır yetkisidir. İl genel meclisi üyelerinin en az yarısından bir fazlası bulunmadıkça görüşme başlayamaz. Kararlar, mevcudun çoğunluğuyla verilir. Bir konu hakkında salt çoğunluk sağlanamazsa o işin görüşülmesi, ertesi güne bırakılır. Oylar eşit olursa; başkanın bulunduğu taraf üstün tutulur.

İl genel meclisleri tarafından kabul edilen il bütçeleri, valilerce İçişleri Bakanlığı'na gönderilir. Bu bütçeler, ilgili Millî Eğitim, Sağlık, Bayındırlık, Ekonomi, Tarım ve İçişleri Bakanlıkları temsilcilerinden kurulu bir komisyonda incelendikten sonra Bakanlar Kurulu kararı ve Cumhurbaşkanı'nın onaylaması ile uygulanır, yıllık kesin hesaplar, bütçelerle birlikte, gönderilir. Bunlar, İçişleri Bakanlığında incelendikten sonra Sayıştay'a gönderilir. Görüşülen işlerin özeti, İl'deki bir gazete ile yayınlanır.

İl genel meclisince görüşülecek işler, vali tarafından genel meclise verilir. İl genel meclisi üyelerinden her biri dahi, İl'e ait bir konunun görüşülmesini teklif edebilir. Bu teklif, meclis çoğunluğunca kabul edilirse gündeme alınır.

İl genel meclisinin yetkileri, üç konuda özetlenebilir:

- (1) İl bütçesinin yapılması,
- (2) İl kamu hizmetleri hakkında kararlar vermek,
- (3) İstikraz yapmak.

(1) İl bütçesinin yapılması:

İdarenin varlık sebebi, kamu hizmeti yapmaktır. Bunun için harcamalar gerekmektedir. Harcamalar gelirle olur. Gelirler; vergiler, resimler ve iratla elde edilir.

Vergi, belirli hallerde, belirli usullerle, belirli oranlarda ve belirli zamanlarda alınır.

Harcamalar da alınmış hükümlere göre yapılır.

Bir yıllık gelirlerin ve harcamaların plânı bütçe'dir.

İl bütçesinin, il halkının mümessilleri olan il genel meclisi tarafından onanması, demokrasi ve millî egemenlik ilkelerine uygun olur.

İl Bütçesi, dört safhadan geçer:

Hazırlanması, onaylanması, uygulanması, denetlenmesi:

İl bütçesini vali hazırlar. İl özel idaresinin her dairesi, ertesi yıl yapılması gereken harcamalar için bir tasan düzenleyerek gerekçesiyle birlikte özel saymanlık müdürlüğüne verir.

Özel saymanlık müdürü, bu tasarıları inceler ve toplar. Kendi harcamalarıyla gelirlerini de düzenleyerek İl bütçesini Vali'ye sunar (ön tasarı halinde)

Vali, kabul ettiği bütçe tasarısını il komisyonuna verir. Komisyon da inceleyerek düşüncesini bir tutanakla belirtir. Böylece hazırlanan bütçe tasarısı, onaylanmak üzere, İl Genel Meclisi'ne verilir. İl Genel Meclisi gözden geçirdikten sonra (bütçe komisyonu) seçerek havale eder ve böylece il bütçesinin hazırlanması safhası biter.

İl bütçeleri, olağan ve olağanüstü olmak üzere iki kısma ayrılır:

- (a) İl oğlan bütçesinin arazi vergisi, bina vergisi, bir kısım devlet vergilerinden il hissesi, İl'e ait malların gelirleri ve satış bedelleri gibi bazı kaynakları vardır.

Devlet gelirlerinden il idarelerine hisse olarak ödenek verilebilir.

- (b) İl olağanüstü Bütçesi'nin; gelir çokluğu, istikraz gelirleri gibi kaynakları vardır.

(a) Olağan bütçenin gider kısmı, şu sürekli giderlerin bir yıllığını kapsamalıdır:

- i) İl memurlarının ve dairelerinin maaş, yolluk, diğer ödenek giderleri.
- ii) İl gelirlerini toplama giderleri.
- iii) İl yollarının, köprülerinin ve diğer bayındırlık işlerinin sürekli onarım giderleriyle teknik personelin maaş ve diğer giderleri.
- iv) İdaresi İl'e ait okullar giderleri.
- v) İdaresi İl'e ait kurumlar giderleri.
- vi) İl'e ait binaların vergi, bakım, onarım ve sigorta giderleri.

vii) İstikraz, faiz, ödeme, amortismanları ve giderleri

Olağanüstü bütçenin gider kısmı, yeni inşaat ve tesislerle sürekli olmayan (geçici) giderlerdir.

İl Genel Meclisi, sürekli giderlerden her hangi birini, olağan bütçeye koymamış bulunursa Vali'nin bildirisi üzerine veya merkezde yapılan incelemeler üzerine bu giderler, Bakanlar Kurulu kararıyla, ii bütçesine eklenir.

Böyle bir uyumsuzluk veya yanlışlık olmadıkça İl Genel Meclisi'nin kabul ettiği il bütçesi değiştirilemez.

Bakanlar Kurulu Kararı ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile bütçenin Onaylanması Safhası sona erer.

Bütçenin uygulanması, Vali'ye aittir. Bütçeye göre il gelirlerinin toplanmasını ve giderlerinin ödenmesini vali sağlar. Vali, bütçe ile bağlıdır. Ne fazla vergi almak, ne de fazla harcamalarda bulunmak hakkı ve yetkisi yoktur.

Bütçenin Denetlenmesi: İl Komisyonu'nun her ay, bir ay önceki giderler, belgeleriyle incelemesi ve her yıl kesin hesabın Genel Melis'çe ve Sayıştay'ca incelenmesiyle sağlanır.

(2) İl Kamu hizmetleri hakkında kararlar vermek:

İl Özel İdarelerine düşen kamu hizmetlerinden biri ve belki de birincisi, yol yapımıdır. Devletçe Önemli görülen şoselerin ekonomik ve askerlik bakımından doğrultuları hükümetçe belirtilir. Bunların yapılması, sürekli bakımı, Bayındırlık Bakanlığı (Karayolları Genel Müdürlüğü) bütçesinden sağlanır. Bu yollara Millî şoseler denir.

İl özel idareleri bütçelerinden yapılacak yolları üçe ayırabiliriz:

(a) Mevcut ve üzerinden geçilmeğe başlanmış şoselere komşu illerin sınırlarına yaklaştırmış olan yerler arasındaki yollar.

Bunların gidiş gelişi ve geçide elverişli olacak şekilde bakım ve onanımı, illere düşer. Bu yollar hakkında genel meclisler, birer program yaparak Bayındırlık Bakanlığı'na gönderilmesini sağlar. Bakanlık, bu programları, olduğu gibi veya değiştirerek onaylar,

- (b) Mevcut olmayıp il özel idareleri tarafından yapılması faydalı görülen yeni yollar.

Bunların nereden başlayıp nereden biteceğini, il genel meclisi tayin eder. Bayındırlık Bakanlığı, il genel Meclisi'nin bu konudaki kararlarını değiştiremez, ancak geçeceği yerlerin şartlarını ve yolun uzunluğunu, ayrılan ödenek ile yapılıp yapılmayacağını inceler.

- (c) İl özel idarelerine yaptırılması, Devletçe gerekli görülen [yollar:

Bu kısım yollar hakkında İl Genel Meclislerine geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. ⁽¹⁾).

İl içinde, bütçenin elverişliliği oranında olmak şartıyla, göl ve bat akıllıkları kurutmak için karar vermek yetkisi de il genel meclislerine aittir. Bu kararları, Bayındırlık Bakanlığı iki ay içinde, olduğu gibi veya değiştirerek onaylar.

Müddeti 40 yılı geçen imtiyazlar, ancak Bayındırlık Bakanlığınca verilirse de 40 yılı geçmeyen trolleybüs, otobüs, tramvay, elektrik, hava gazı gibi bayındırlık imtiyazlarını vermek de il genel meclislerinin yetkileri içindedir.

Bayındırlık işlerinde olduğu gibi tarım işlerinde ve özel idareler, bir takım kamu hizmetleri görürler. Örnek çiftlikler kurmak, deneme tarlaları yapmak, fidanlık yetiştirmek, çiftlik okulları açmak, damızlık hayvanları tedarik etmek, toprak ürünleri ve insancıl (ehli) hayvan sergileri açmak at yarışları tertiplemek, il iklimine uyan tarım ürünleri için parasız fidan ve tohum dağıtmak, tarım merkezlerinde harcama ve kalbur (selektör) makineleri bulundurarak kiraya vermek, tarım müzeleri kurmak, elverişli yerlerde orman yetiştirmek, yabancı ağaçları aşılayarak meyveli ağaç haline getirmek, tarım işlerine, İl Genel Meclisi kararıyla yapılacak başlıca kamu hizmetleridir.

Sanat okulları açmak buralarda yerli ihtiyaçlara uygun sanatlar öğretmek, sanat sergileri yapmak, sanat müzeleri kurmak, endüstri işlerinde, il özel idarelerinin yapacakları kamu hizmetleridir.

¹ 1525 Nolu Şoseler ve köprüler hakkındaki Kanunu'nun 7 nci m.

muş routine (ilimden çok tatbikat ve tekrarlarla kazanılmış maharet, eski âdetler, görenek) hizmetler değildir. ⁽¹⁾.

Özel idareler, memleket hayatında büyük hizmetler yapmış ve yapmakta devam etmektedir. İllerimizde kasabalarımızda bayındırlık çalışmaları ve diğer kamu hizmetlerinde ait ne gibi işler varsa bunların hepsi belediyeler ve özel idareler tarafından yapılmıştır ⁽²⁾.

İdare-i Umumiye’i Vilayet Kanunu muvakkati ile kurulmuş bulunan il özel idareleri kuruluşundan bu yana yurdun her köşesinde üzerinde hassasiyetle durulacak ve minnetle anılacak eserler meydana getirmişlerdir ⁽³⁾.

Bu kanunla yürütülmesi yerinden yönetim idarelerine bırakılan bazı hizmetler, ekonomik ve teknik sebeplerle merkezce daha geniş bir bilgi ve yetki ile idareleri gereği meydana çıkınca çeşitli tarihlerde çıkarılan kanunlarla, daha önce yerinden yönetim idarelerine bırakılmış bulunan hizmetler, yeni bir takım müesseselerle veya Bakanlıklara bağlı idarelere verilmiş bulunmaktadır. Buna rağmen birçok önemli hizmetleri, hâlâ mahalli idarelerce yürütülmektedir.

Bu arada Bayındırlık, Millî eğitim, vakıf hizmetleri, anıtların, mescitlerin ve camilerin bakım ve onarımı hizmetleri, Sağlık ve Sosyal Yardım konuları, tarım işleri sayılabilir.

Örnek olarak bayındırlık işlerinde illeri birbirine bağlayan yollar, Devlete bırakılmış il yollarının yapımı ile ilçeler, (bucaklar arasındaki yolların yapım ve onarımı il idaresine bırakılmakla beraber verilen yardımı da öngörmüştür.

Yol konusunda; elemanların atanması, illerin yol işlerine yön vermek işi, devletin esaslı görevleri arasında yer almıştır. Bu işin özellikle köy yolları yapım ve bakım Yönetmeliği’ni yürürlüğe koyan 13 Mart 1962 tarih ve 6/279 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG. 20 Mart 1962 - Sayı: 11061) ile uygulama alanı genişlemiştir.

Bu kararnamede sözü geçen Yönetmelik’in 3 ncü Maddesi, planlamayı konu eder.

Millî eğitim konusunda, okul inşası özel idarelere aittir.

¹ Birinci İdareciler Kongresi, S. 165 Orhan Sami Güvenç

² Birinci İdareciler Kongresi, S. 171a, Lütfü Kırdar.

³ Birinci İdareciler Kongresi, S. 152 ve sonrası. Rükneddin Nasuhioğlu.

Görülüyor ki birçok önemli hizmetler mahalli idarelerce yürütülmekte ve bu hizmetlerin yürütülmesi için gelir kaynaklarına da sahip bulunmaktadır.

Anayasa, Yurdu illere ayırırken illerin idari durumundan ayrı olarak coğrafi ve iktisadi durumlarını göz önünde bulundurmıştır. Bu arada her ilin tüzel kişiliği de gözötilmiştir.

Ekonomik esaslara göre bölünmüş bir ile de genel idare hizmetlerinden başka ekonomik bütünün gerektirdiği mahallî işler de vardır. Bu mahalli işler, Devletin bürokratik ve kademeli teşkilâtında görölmektense halkan kendi işini kendi görmesi esasına dayanan ve öyle idare edilmesi gereken işlerdir. Bu, hem tasarrufu hem de gelirleri yerinde ve gereğinde harcanmasını mümkün kılar.

Fakat şunu unutmamak gerekir ki mahallî hizmetler, gerçi en başta mahallî halkı ilgilendirir. Toplumun bir bütün halinde kalkınması için mahallî hizmetlerin gelişmesi şarttır.

Bu sebeplerle Kanun-u Esasi zamanından yani (Devletin sadece asayişî sağlamaktan başka bir görevinin bulunduğu'nun) bilinmediği bir zamandan kalma hizmetler bölümünde, Devletin böyle sınırlı görevleri dışında kalan bütün görevler, özel idareler verilmiştir.

Zamanla artık birçok kanunların mahallî olmayıp bütün memleketi! Devleti ilgilendirdiği düşüncesi hâkim olmuş ve Devlet iktisadi teşekkülleri gibi hizmet müesseseleri de doğmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Devletçilik sistemini de kabul etmiştir. «Kamu hizmeti niteliğini taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılığı kanunda gösterilen şekilde karşılanmak şartıyla Devletleştirilebilir...» (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası M. 39).

Böyle olunca sağlık hizmeti bakımından özel idarelerin yaptıkları hizmetleri, Devlet üzerine almıştır. «Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir.») Anayasa, 49/1 j.

Millî Eğitim konusunda da Anayasa esaslar koymuştur. «Halkın öğretim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak, Devletin başta gelen ödevlerindendir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar içindir. Ve Devlet okullarında parasızdır.» (Anayasa M. 50).

Görülüyor ki öğrenim ve Eğitim'den yurttaşların «Temel haklar ve ödevleri kısmında konu edinmiş ve bu prensibin uygulanması sonunda millî eğitim, bir bütün olarak ele alınmıştır.

Böylece Devlet, birçok görevleri üzerine aldıkça özel idareleri, bu görevleri yapmaktan alıkoymamış, kendi vereceği yön ve direktife göre yapılmasını ve kendi genel gelir kaynaklarından eksik kalan geliri de özel idare gelirleriyle tamamlamak istemiştir. Bu bakımdan Genel İdare'nin, mahallî idareleri, hem denetlemesi ve hem de desteklemesi ihtiyacı doğmuş bulunmaktadır.

Devletin yapması gereken kamu hizmetleriyle mahallî idarelerin yapması gereken hizmetler, böylece bir birine karışınca ortaya «özel idarelere lüzum yok. Mahallî idarelerce yapılması gereken işler, Belediyece yapılsın» fikri çıkmış bulunuyordu.

Gerçekte belediye ile özel idarelerin hizmet alanları başkadır.

Özel idareler, demokrasi sisteminin icabıdır. Mahallî idare organları arttıkça demokrasinin köşe taşları sağlamlaşır. Aksi de demokrasinin gerilemesi olur. Tarihi bir örnek olarak ihtilâl sonrası Fransa'sında Concolidation Sisteminde Millet Meclisi, özel idareleri mukavemetçi görerek kolaylıkla saf dışı etmek için kaldırmış ve görevlerini belediyelere vermişti. Fakat bununla demokrasiyi zedelediğinin farkında değildi.

Demokratik ruh bakımından özel idareler, gerekli ve zorunlu müesseselerdendir. Özel idareler, kuvvetini Anayasa'dan almaktadır. Hem lâfız ve hem de ruh bakımından Anayasa, özel idarelerin kişiliğini tanımlar. (Anayasa M. 116/1) (Sıddık Tümerkan, Birinci idareciler kongresi).

Hizmet tedahüllerinin görev ayırımı prensibini zedelemekte olduğu, bir gerçektir. Görev ayırımı özel idarelerin de, Devletin ve diğer kamu hizmet müesseselerinin genel ahengine tam uydurulması halinde vazife yapmasını mümkün kılar. Bu sebeple özel idarelerin görevlerinin tespit edilerek tedahüllerin giderilmesi şarttır. Devletin ana programı çerçevesine göre devletin üzerine aldığı görevler dışında kalan hizmetlerin, özel idareler tarafından yapılması esas alınmalıdır. Millî Eğitim programında ilkökul öğretmenleri maaşlarının genel bütçeye aktarılması, sağlık işlerinde hastanelerin devlete; dispanser gibi mahallî hizmetlerin ve tesislerin özel idareye bırakılması; tarım ve bayındırlık işlerinde özel idarelerin çalışma alanının, iktisa-

di bir bütün olarak, düşünülmesi, hep bu hizmet ayırımının gayesine hizmet için yapıldı.

Ancak özel idarelerin, sistemli ve artıcı bir çalışma yönü bulabilmekte çeşitli engellerle karşılaştıkları da bir gerçektir.

- a. Malî takatsizlik,
- b. Teknik imkânsızlıklar,
- c. Görev ve yetki karışımları,
- d. Özel idare konusu hakkındaki görüş ve düşünüş ayrılıklarının varlığı.

Özellikle bu görüş ve düşünüş ayrılıklarının, etkili makam ve mevkilerde ve organizasyon içinde meydana gelmiş bulunması, bu müesseseyi, zaman zaman manevi kuvvetinden yoksun bırakmıştır.

Müessese, Devlet topluluğu içinde gerçekten zorunlu olan yerinin kuvveti sayesinde ancak ayakta durabilmiştir.

a. Mali tatat, Devletin kabul ve kendisine ayırdığı sınırlı gelirler ölçüsünde; harcamaları ise olayların aynı tempoda ve bir zorunluk halinde artıcı gerekler arasında sıkışan bu müesseselerin uyguladıkları bütçelerde malî sistemin aradığı bütçe samimiyetini aramak boşunadır.

Denk görülen özel idareler bütçelerinde gerçekte denklik yoktur. Bütçelerin gelirler bölümü, zorlanarak genişletilmiş, harcamaları da sıkıştırılarak daraltılmış ve ancak şekil bakımından denk bir hal almıştır. Yıllardan beri hiç bir il için rahat uygulanabilecek bir bütçeye rastlanamaz.

Bu güçlükler, iki sebepten ileri gelmiştir:

- (1) Seyyaliyet (oynaklık) göstermeyen sınırlı gelir kaynaklarına karşılık, zaman zaman yürürlüğe giren kanunlarla harcamalara yükletilen bir takım görev ve külfetlerin birikmiş olması.
- (2) Özel idarelerin, özerk bir müessesesi olmak niteliği, merkezin işlere karışmasıyla sarsılmış, il genel meclislerinin kabul etmediği yükümler (külfetler), hatta sadece emirlerle illere yükletilmiştir. Özellikle bütçelerin merkez komisyonunca incelenmesi sırasında il genel meclislerinin kabule arz ettiği bütçeler, şekil ve yüz değiştirerek geri gelmiş veya

İl genel meclisinin kararıyla gelişmiş bütçeler, daimi komisyonlarca değiştirilmek gibi, hukuk dışı, haller görülmüştür.

Bu sebeplere politik baskıları da eklemek, mübalağa sayılmamalıdır. Fiat indekslerindeki yükselmeler, bütçe tahminlerini de her yıl altüst etmiştir.

b. Özel idarelerin başarılı şekilde çalışabilmeleri, kendilerine düşen görevi yerine getirebilmeleri, malî takatin yanında TEKNİK imkân da bağlıdır.

Bilinmektedir ki birçok iller, bu teknik imkânlardan yoksun bulunmaktadır.

Her şeyden önce çalışma yönünün bir plân ve programa bağlanması gerekmektedir. Bu plan ve programın yapılması da teknik elemanlara ihtiyaç gösterir.

Genel Meclislerin, işleri, esas bir programa bağlamaları ve bu program bütünüyle tamamlanmadan diğer işlere geçilmemesi prensibini uygulayabilmeleri, aralarında teknik elemanların bulunmasına veya ücretli teknik elemanlar sağlanmasına bağlıdır.

Teknik ve malî yardım için kurulmuş bulunan «İller Bankası», oldukça olumlu hizmetlerde bulunmuş ve bulunmakta ise de kalkınma hız ve temposuna yeteri kadar uyamamaktadır.

b. Devlet ve özel idarelerin yapacakları işler, ayrılmışsa da bu bölümden sonra yine illerin üzerinde kalan görevler, mahallî ihtiyaçlara ait geniş ve şümullü (yaygın) görevlerdir. İllerin mahalli mahiyette olmakla beraber bayındırlık, sağlık, millî eğitim ve tarım alanlarındaki ihtiyaçlarını karşılayabilecek organ, ancak Devlet'tir.

d. Malî güçlükler ve hizmetlerin gerektirdiği teknik düşünceler sebebiyle «İl özel idareleri»nin başarmalarına imkân olmayan hizmetler, Devlete bırakılmalıdır.

SONUÇ:

1. Bölge idarelerimizin değeri:

Süratli ulaştırma araçlarının bulunmadığı zamanlarda memleket idaresini kolaylaştırmak ve gecikmeden idari kararlar alınmasını sağlamak düşüncesiyle illerin, çok küçük ve dar tutulduğunu, şimdi sü-

ralli ulaştırma araçlarından faydalanıldığı için ileri çok daha geniş tutmanın yerinde olacağım ileri sürenler vardır. Bu düşünüşte olanların bir kısmı, illeri, büsbütün kaldırıp memleketi daha büyük bölgelere ayırmak taraflısıdır ki bunlara (Bölgeci, Regionaliste) denilmektedir.

Türkiye’de 1948 yılı başında kaldırılan (Genel Müfettişlik) teşkilâtı, bölgecilerin isteklerine bir parça cevap verecek durumda sayılabilir.

25 Haziran 1927 tarih ve 1164 No.lu Kanunda birkaç ili ilgilendiren ve ortaklaşa çalışma ile karşılanması mümkün olan ihtiyaçlar baş gösterirse bu gibi illeri içine alan bir Genel Müfettişlik kurmağa ihtiyaç kalmayınca Genel Müfettişliği kaldırmağa Hükümet yetkili kılınmıştır.

Genel Müfettiş, bölgesi içinde, Hükümetin vekili ve bütün bakanların temsilcisi sayıldığından valilerden başlamak üzere bölgesi içindeki bütün memurlar, kendisine karşı sorumluydular.

Genel Müfettişlere, Bakanlar Kurulu kararıyla, Bakanların kanuni yetkilerinden uygun görülenleri verilmişti.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası «Madde 115 — Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğerk kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Belli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla, birden çok ili içine alan çevrede, bu hizmetler için, yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebilir.» demekle, özellikle 3 ncü Fıkrasında bir çeşit Gene! Müfettişlik kurulmasına müsaade etmiş bulunmaktadır.

Bölge idaresi sistemini, az çok değışikliklerle Fransa’dan almış bulunduğumuzu, daha önce, ifade etmiştik.

Fransa’da il (Departemant) m çok küçük ve dar olduğunu, illeri genişleterek sayılarını azaltmanın yerinde olacağını ileri sürenler olduğı gibi ilçe (arrondissament) idarelerini, toptan kaldırmak taraflısı olanlar da vardır. Bunlara göre; ilçe kaymakamları, idari hiyerarşide henüz yükselmemiş kimseler oldukları için ileri gelenlerin etkilerinde kalıyorlar, onların isteklerini yerine getirmek gayreti güdüyorlar.

Ulaştırma imkânları çok genişlemiş, gelişmiş ve hazırlanmış olduğu ilçe idareleri gerekli değildir, ilçe idareleri, esasında bir varlık ve çalışma göstermiyorlar düşüncesiyle Fransızlar, 1927 Yılında, 362 ilçeden 106'sını, bir kalemde, kaldırdılar (¹).

Türkiye'de ise illerin, ilçelerin ve bucakların sayıları gittikçe arttırılmak, il merkezlerinde ayrıca birer ilçe merkezi; ilçe merkezlerinde birer merkez bucak müdürlükleri kurmak yolu üstün tutulmuş bulunuyor.

Bir il içinde ilçelerin alanlarını küçültmek suretiyle sayılarını arttırmak, idareyi halka yanaştırmak ve halkın işlerini kolaylaştırmak gibi iyi sonuçlar verebilir. Ancak Merkez ilçeleriyle Merkez bucaklarının böyle bir fayda sağlayabileceği pek umulmaz. Tatbikatta da bir faydası görülmemiştir. Birçok illerde merkez ilçelerine kaymakam dahi tayin edilememiştir.

Bucak idareleri, ehliyetli müdürlere verilmiş, tam teşkilâtla donatılmış olmadıkça pek faydalı olamıyorlar. En iyisi, ilköğretimin yayılması ve demokrasi eğitiminin gelişmesiyle köylerin ve belde idarelerinin ehliyetli muhtarlar ve belediye başkanları, anlayışlı ihtiyar heyeti ve belediye meclisleriyle donatılması suretiyle bucak ve ilçe idarelerine verilen işlerin, belediye ve köy idarelerine bırakılması olacaktır.

2. İl Özel İdarecilerine verilmesi gerekli şekil ve durum üzerinde düşünceler:

a. Görev ve Yetki Bakımından;

1) Devlet özel idarelerin karşılıklı görev sınırının belirlenmesi, özellikle malî takat bakımından taşıyamayacağı görevler verilmemesi.

Özel idarelerin üzerine yüklenecek hizmetlerin sınırını belirtirken de Devletin yapacağı işlerin dışında kalan işleri değil, özel idarelerin yapabileceği işler, görev sınırı dışında kalanların Devlet tarafından yapılması, esas olarak alınmalıdır. Özel idarelere verilecek işlerin, mahiyetleri itibarıyla, Devletin görmekte olduğu ısınma heyetinden hiç bir ayrılığı olmadığı, hatırdan çıkarılmamalıdır. Yani özel idare görevleri, ikinci derecede telâkki edilmemelidir.

¹ Berthelemy'dan Naklen Derbil, S. 305.

Mahalli hizmetlerin, esaslı bir süzgeçten geçirilip hangilerinin özel idarelere bırakılması ve hangilerinin Devlete bırakılmasının uygun olacağı, belirtilmelidir.

Yürütülmesi mahallî idarelere bırakılan bir takım hizmetler, ekonomik ve teknik sebeplerle merkezce daha geniş bir bilgi ve yetki ile idare edilmelidir.

1329 Tarihli Kanunun özel idareye yüklediği vazifelerin yeniden ve açıkça belirtilmesinde zorunluk vardır. Bu, özel idarelerin muhtaç bulundukları gelirleri tespit bakımından da faydalıdır. Özel idarelerde, orana göre, kendilerini idare etmek yetkisi olmalıdır.

Özel idarelerin tüzel kişilik durumunun dokunulmazlığı korunmalıdır. Özel idarelere, görevlerini aksaksız yapabilecek bir çalışma oynaklığı verilmelidir.

Devlet denetimi, tüzel kişilikle bağdaşamayacak kadar müdahaleci olmamalıdır.

Özel idarelerin en önemli bir karar organı olan «İl Genel Meclisleri» nin yetkileri arttırılmalı, faaliyetlerinde tam bir serbestiye bağlanmalıdır. İl genel meclislerinin yetkilerini, merkezî teşkilâta bırakmak, mahallî idarelerin demokratik çalışmalarıyla bütçenin düzenlenmesinde bağımsızlığını ve özerkliğini zedeler mahiyettedir.

- (2) Özel idareler, mademki bünyelerinde demokratik bir mahiyet taşıyorlar ve özerktirler. Halde özel idarelerin bu durumunu dikkate almak gerektir. Özellikle özel idarelerin ana organı olan il genel meclislerinin düzenledikleri bütçelere müdahaleden kaçınılmalıdır. Özel idarelerin özerkliği, hesaplarında, malî organizasyonunda ve icraatındadır.
- (3) İl genel meclislerine kararlarında tanınan hareket serbestliğinin de bir ölçüsü olmalıdır. Tamamıyla de boş bırakılmamalıdır.
- (a) Çalışmaları, uzun süreli bir programa bağlanmalıdır. Bu uzun süreli plân, Devlet Plânlamasına paralel olarak, 5 yıllık plânlara bölünmelidir.

- (ib) Devlet Subvention'larının harcanmasını takip ve kontrol için bütçenin Bakanlıkça onaylanması gerekir.

Özel idarelerin denetim ve murakabesinin, bir idari vesayet makamı olan İçişleri Bakanlığı tarafından yapılmasında bazı faydalar vardır. Bu denetim, eskiden beri yapılagelmiş ve idari faydalar sağlamıştır. Bu denetim, İçişleri Bakanlığından başka bir Bakanlığa verilecek olursa hizmet aksayabilir. Mahallî idarelerin özerkliği dolayısıyla genel idarenin denetimi esasına dayanan bir denetim yerine Mahallî idareler vesayeti esasına dayanan bir denetim ruhu verilmelidir.

Bütçenin Bakanlıkça onaylanmasının sınırı, plânın gerektirdiği ödeneklerin bütçeye konulup konulmadığını kontrol edecek kadar olmalıdır. Daha fazla bir kontrol, özerkliği sarsar ve genel meclisin kanaatlarına etki yapmak gibi bir sonuç doğurur ki bu, genel meclisin yetkileriyle bağdaşabilecek bir hal değildir.

İl Genel Meclisi, il komisyonu takati içindeki mahallî hizmetler tüzel kişilik çerçevesinde daha verimli bir surette yürütülmelidir.

b. Malî Yönden:

Özel idarelerin gelir kaynakları ve tahakkuk, tahsil ve muhasebe teşkilâtı, bugün, Devletin mahallî teşkilâtına paralel bir organizasyon ile kurulduğundan ve bu organizasyon, özel idare gelirlerinden oldukça önemli bir parçasının harcanmasını zorunlu kıldığından Devlet ve özel idare gelir, tasarruf yapılmasıyla ve Devlet mahallî sisteminin bilim ve tekniğinin, özel idarelerde yayılması, daha sade ve kolay işler bir durumun meydana gelmesi için özel idarelere ait vergilerin mâliyyeye verilmesi, buna karşılık bu idarelerin çalışmalarını, gelişmelerini sağlayacak hisselerle yürütülmesi esası alınmalıdır.

Özel idarelerin, tüzel kişilik yetkisiyle bugünkü malî sistemi ve bu malî sistemin belirtisi olan tahakkuk ve tahsil teşkilâtı arasında hukuki bir münasebet bulunmayıp tüzel kişilik, malî teşkilâtın dışında ve müessesenin görev ve yetki bakımından benliğinde mündemiç bulunduğundan tahakkuk ve tahsil işlemlerinin, Devletin genel maliye teşkilâtı arasına katılması, tali bir konu telâkki edilmiştir.

Ancak bu konu, müessesenin çalışmasının ve hatta varlığının hayat noktası durumunda olduğundan «birleştirme» yapıldığı halde bu değişmeden özel idareler yararına daha gelişmiş bir durumun ve gelişmeyi artırıcı ileri bir yönün, kanuni yapıntı (müeyyide) ile belirtilmesi ve değişmez bir hale getirilmesi ve her zaman için kuşkusuz olması şarttır.

Özel idarelerin arasına alınmış bulunan birçok işlerin para karşılığının sağlanması zorunludur. Yoksa özel idareler, manasız bir lâfız ve hareketsiz bir bünye olmaktan kurtarılamaz.

Özel idareleri, yalnız maaş ödeyen, başka iş göremeyen hale gelmekten kurtarmak için bunlara gelecekte mekanizmayı durdurmayacak bir oynaklık verilmesi zorunludur.

Mahallî idarelerin, kendilerine bırakılacak hizmetleri başarmalarına yardım edecek malî sistemin prensipleri ilâve kesinti veya hisse yoluyla mi sağlanmasının daha uygun olacağı konularının da incelenmesi önemlidir.

Özel idare muhasebe kısmının mâliyyeye devri, bu müessesenin bir mahallî idare kuruluşu olarak işlemesine hiç bir suretle engel olmamalıdır.

Bakanlıklar, çeşitli konularla özel idarelere görevler yükleyebilmektedirler. Özel idarelere gelişi güzel görev verilmemesi, garantiye bağlanmalıdır.

İl Özel idarelerinin durumunu düzeltecek şartlar, yeni gelirler sağlanmasıdır.

KRONOLOJİ

3 Kasım 1839 = 26 Şaban 1255	Tanzimat'ın ilânı, Gülhane Hattı Hümayunu, Tanzimat Fermanı.
28 Kasım 1852 = 15 Safer 1269	Tarihli Ferman, Sıkı merkezîyet sistemini ortadan kaldırmak üzere neşir olundu.
18 Şubat 1856 1272	11 Cemaziyelahir Islahat Ferman-a Alisi, Islahat Hattı Hümayunu.

1860 =	1277 Mithat Paşa'nın Tayini, Tuna Nizamnamesi.
7 Kasım 1864 = 7 Cemaziyelahir	
1281	Vilâyet Nizamnamesi.
25 Temmuz 1867 — 23 Rebiyülevvel	Girit Vilâyeti Nizamnamesi,
1284	Teşkilât-ı Vilâyet Nizamnamesi.
22 Ocak 1871 = 2 9Şewal 1287	İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi.
10 Ocak 1875 = 13 Zilkade 1292	Adalet Fermanı.
23 Aralık 1876 — 7 Zilhicce 1293	Kanun-u Esasi'nin ilânı.
19 Mart 1877 . = 4 Rebiyülevvel 1294	Meclis-i Mebusan'ın açılması.
1881 = 1301	Vilâyet Nizamnamesi.
23 Temmuz 1908 = 24 Cemaziyelahir 1326	
10 Temmuz 1324 =	Meclis-i Mebusan'ın İhtimaa dâvet olunması hakkında idare-i Seniyye.
3 Ağustos 1908 = 4 Recep 1326	
19 Temmuz 1324	Kanun-u Esasi'nin Meriyeti hakkında sadir olup Bab-ı Âlî'de kıraat edilen Hattı Hümayun.
16 Ağustos 1909 = 5 Şaban 1327	
3 Ağustos 1325	7 Zilhicce 1293 Tarihli Kanun-u Esasi'nin bazı mevad'dı muadelesine dair Kanun.
26 Mart 1913 = 13 Şevval 1329	İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkati.
28 Mayıs 1914 = 2 Recep 1332	
15 Mayıs 1330	Kanun-u Esasi'nin 5 Şaban 1327 Tarihli 7 nci, 35 nci ve 43 ncü Mevad-ı Muadelesini muadil Kanun.

- 11 Şubat 1915 = 26 Rebiyülevvel
- 29 Kânun-u Sam (Ocak) 1330 7 Zilhicce 1293 Tarihli Kanun-u Esasi'nin
102 nci Maddesi ile 2 Recep 1332 Tarihli
7 nci ve 43 ncü Mevad-ı Muadelesini
Muadil Kanun.

BİBLİOGRAFYA

- I. Balta, Tahsin Bekir, Prof. Dr. İdare Hukuku Ders Notları. Teksir, 1963.
2. Balta, Tahsin Bekir, Prof. Dr. Kısa İdare Hukuku (Ders Notları). Ankara - 1962.
3. Derbil, Süheyp Nizamı, Prof. Dr. İdare Hukuku, Beşinci Bası, Ankara - 1959.
4. Özyörük, Mukbil H. Doç. Dr. İdarenin Denetlenmesi, Ankara Hukuk Fakültesi öğrencilerine mahsus ders notları, Teksir, 1962 - 1963.
5. Üçok, Coşkun Prof. Dr. Türk Hukuk Tarihi, İkinci Bası, Ankara 1957.
6. Üçok Coşkun Prof. Dr. Siyasi Tarih, 4 ncü Bası, Ankara - 1957.
7. Karal, Enver Ziya, Ord. Prof. Dr. Osmanlı Tarihi, V, VI, VIII. Tanzimat.
8. Köprülü, Fuat., Prof. Dr. Bizans'ın Osmanlı Müesseselerine Tesiri. Türk Tarih ve İktisat Mecmuası, I, (1931), S. 165.
9. Köprülü, Fuat, Prof. Dr. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, T.T.K. Basımevi, Ankara - 1959.
10. Unat, Faik Reşit Hicri Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu, Genişletilmiş Üçüncü Basım. Ankara - 1959.
- II. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası gerekçesi.
12. Guido Zanobini, Roma Ün. İdare Hukuku Ord. Prof. Çevirenler: Akgüç, Atıf - Erman, Şahir» İdare Hukuku, I, İstanbul * 1945,

13. Tanju, Fahrettin, Hâkim Çınar, Ahmet, Hâkim. Seçim Kanunları, Eskişehir - 1961.
14. Roger Bonnard, Bordeaux Ün. Hukuk Fakültesi Prof. İdarenin Kazai Murakabesi, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul - 1939.
15. Server Feridun, Dr. Asistan Anayasalar ve Siyasal Belgeler, İstanbul 1962.
16. Türk Siyasî İlimler Derneği Yayınları. Siyasî İlimler Sergisi: 1 Woodrow Wilson'dan Seçme Parçalar. Çev. Abadan, Nermin. Doç. Dr. İdarenin İncelenmesi, S. 53 - 73, İstanbul - 1961.
17. Çevirenler: Ataüv, Türkkaya, Dr. Payashoğlu, Arif. Doç. Dr. Siyasî İlimler Serisi: 5 Jamen Bryce, Amerikan Siyasi Rejimi, S. 109 - 128.
18. Tümerkan, Sıddık. Özel idarelerimiz üzerinde düşünceler. 179 Sayılı İdare Dergisi.
19. Birinci İdareciler Kongresi. 1947.

3512 SAYILI CEMİYETLER KANUNU ÜZERİNDE BİR İNCELEME

Mahmut Y. AYBAR

Mahallî İdareler Genel

Müdürlüğü Şube Müdürü

Plân:

I — 3512 Sayılı Cemiyetler Kanunu ve bunun üzerinde değişikliği zorunlu kılan sebepler:

II — Cemiyetlerin sınıflandırılması:

- a) Gayelerine göre tasnifi,
- b) Coğrafi bölgelere göre dağılışı.

III — Cemiyetlerin çabaları:

- a) Gayelerine ulaşmadaki zorlukları, aksaklıkları
- b) Çözüm yolları hakkında görüşler, bunların değerlendirilmesi ve sonuç.

GİRİŞ:

Şimdiye kadar 3512 Sayılı Cemiyetler Kanununa göre kurulmuş cemiyetler hakkında derinliğine ve genişliğine yapılmış herhangi bir etüt bulunmamaktadır. 1961 tarihli Anayasa'mızın daha demokratik bir ruh içinde teminat altına aldığı kişi özgürlüğünün sosyal hayatımızda inkâr edilmez bir görüntüsü olan bu nev'i derneklerin durumlarını tetkik etmek, cidden değerli bir çaba olacağı kanısı, hareket noktamız olmuştur. Ayrıca, böyle bâkir bir konunun, yüzeyden de olsa; didiklenmesi sosyal hayatımızı etkileyen derneklerin zaman zaman uzaklaştıklarını ortaya çıkarması bakımından faydalı görülmüştür.

Öte yandan bu etüt, birinci beş yıllık kalkınma planının ön gördüğü İDARENİN YENİDEN DÜZENLENMESİ çalışmalarını içinde.

3512 Sayılı Cemiyetler Kanunu Üzerinde Bir İnceleme 41 Cemiyetlerle yakından ilişkisi bulunan MAHALLÎ İDARELER METOTLARINI YENİDEN DÜZENLEME faaliyetlerine yardımcı olacağı umulmaktadır.

Konu incelenirken bütün illerimiz valilerinin gösterdikleri hassasiyet ve etüdümüz için çok kıymetli olan fikirlerini bildirme zahmeti mehz kısırlığını ortadan kaldırmış ve çok zengin doküman olarak kıymetlendirmiştir. Bu bakımdan ifasından ötürü derin bir haz duyulan şükran borcu bulunmaktadır.

Pekâlâ, biliyoruz ki insanların giderilmek istenen çeşitli ihtiyaçları vardır. Bunları gidermek için pek çok isim altında örgütler kurulmuştur. Devlet, özel idare ve belediyeler bu zorunluktan doğmuşlardır. Ama bu örgütlerin görev ve yetkileri dışında kalan ve insanın tatmin edilmesi icap eden daha birçok ihtiyaçları da bulunmaktadır. Fertlerin sosyal ve medenî ihtiyaçlarını tatmin etmek üzere örgütlemeleri de çok tabii olarak doğal bir hak şeklinde meydana çıkmaktadır. Fakat cemiyetler her ne gaye ile teşekkül ederse etsin amaç ve çabaları yalnız o toplumu meydana getiren fertlerin müşterek iradelerini temsil edemeyerek derneği idare edenlerin idare şekil ve iradelerine bağlı olduğu için gerek o teşekküle dâhil olan fertlerin başlangıçta ve gerek o cemiyet dışında kalan diğer fertlerin hak ve menfaatlerini de korumak daha büyük bir cemiyet olan devletin görevidir. Bu zorunluk derneklerin gerek doğmalarında ve gerek çabaları zamanında devletin hükümrânlık haklarının tabii bir sonucu olarak bazı kayıt ve şartlar koymasını ön görür.

Kazanç gayesi ile kurulanları, Medenî Kanunumuz ve Ticaret Kanunumuz disipline etmiştir. Gayeleri kazançtan başka olan ve kamunun menfaati gayesiyle İlmî ve ahlâkî ihtiyaçları temin için kurulan cemiyetleri de kamu düzenlik ve esenliği noktasında devletin denetim ve gözetimine bağlamak, Cemiyetler Kanununun tedvinini zorunlu kılmış bulunmaktadır.

28 Haziran 1938 tarihinde yürürlüğe giren 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu altı fasıl ve 42 maddeden ibaret bulunmaktadır. Kanunun 12 nci maddesi 2.7.1964 tarih ve 490 sayılı kanunla kaldırılmış bulunduğundan halen 41 maddesi yürürlükte bulunmaktadır.

1938 yılında yürürlüğe giren Cemiyetler Kanunu bugüne kadar bazı maddelerinin yürürlükteki aksaklıkları sebebi ile değişikliklere uğramıştır.

Bunlar:

1— 10.6.1948 tarihinde yürürlüğe giren ve Cemiyetler Kanununun 1, 4, 5, 7, 9, 27, 33, 34 ve 35 nci maddelerini değiştiren 4919 sayılı kanun;

2 — 13.5.1952 tarihinde yürürlüğe giren ve Cemiyetler Kanununun 33, 35 nci maddeleri ile muvakkat maddesinin (B) fıkrasını değiştiren 5927 sayılı kanun;

3 — 6.7.1960 tarihinde yürürlüğe giren ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununa ek bazı maddeler ekleyen 8 sayılı geçici kanun; (... sayılı Siyasî partiler kanununun ... maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

4 — 9.5.1963 tarihinde yürürlüğe giren ve 8 sayılı geçici kanunun 1 nci maddesini değiştiren, aynı zamanda bu kanuna bir madde ekleyen 228 sayılı kanun! (aynı şekilde)

5 — 2.7.1964 tarihinde yürürlüğe giren ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 12 nci maddesini yürürlükten kaldıran ve 29 ncu maddesini değiştiren 490 sayılı kanun;

I — Şimdi bu değişiklikleri zorunlu kılan sebepleri açıklayalım.

1 — 4919 sayılı kanunun çıkarılmasını zorunlu kılan sebepler:

Bu kanunun hazırlanmasında, daha liberal bir sisteme gidilmek Ve bu suretle demokratik bir esprinin kazandırılması fikri yer almıştır. Filhakika, zikri geçen kanunun getirdiği başlıca değişiklik, derneklerin gerek kurulmalarının gerekse kendi kendilerini feshetmelerinin izne bağlı olmamasıdır. Dernek kurma, kişilerin doğal haklarından sayılmakla bunun sonucu olarak idare âmirlerine tanınmış olan, dernekleri, faaliyetlerinden menetme yetkisinin adli kaza mercilerine ait bulunması kadar tabii bir davranış olamazdı. Ayrıca kurulması yasak olan cemiyetler listesinin çok daraltılmış olması, getirilen yenilikler arasında sayılabilir.

En önemli prensiplerden birisi, o yıllarda millî ve siyasî birliğimizi, mülkî bütünlüğümüzü parçalayıcı, yıpratıcı aşırı sağ ve aşırı sol eğilimlerin zararsız hale getirilmesi, frenlenmesi için 9 uncu maddenin bu espri içinde yeniden tanzim edilmesi olmuştur. Hatta cins ve sınıf esaslı üzerine cemiyetler kurulması yasağı da kaldırılmış olmakla işçi teşekkülleri ve sendikalar kurulması mümkün hale getirilmiş bulunmaktadır.

2— 5927 sayılı kanunun çıkarılmasını zorunlu kılan sebepler:

T.C.K. nun 1 nci maddesindeki «suçsuz ceza olamaz» prensibine dayanılarak, Cemiyetler Kanununun 2 nci maddesinde, devletin denetimini mümkün kılmak bakımından esas alman prensipleri ana tüzüğüne koymayan cemiyet kurucuları hakkında kovuşturma yapılabilmesi ve kendilerinin bu esaslara dair eksiklikleri tamamlanmaya zorlanabilmeleri; ancak kanunda buna dair cezanın yer alması ile mümkün görülebilir. Kanundaki bu hususa dair mevcut boşluğu doldurmak maksadıyla 33 üncü maddenin 3 üncü fıkrasının başına «İkinci» kaydının eklenmesi öngörülmüştür.

Cemiyetler Kanununun 2 nci faslında memnu hükümleri kapsayan 10, 11, 12, 13 ve 14 ncü maddelerine aykırı hareket edenler hakkında aynı kanunun 35 nci maddesine göre cezalandırılacakları âmir bulunmakla beraber, cezanın infazından sonra durum düzelmemiş ve yasaya aykırılık devam etmekte bulunduğu hallerde de yapılacak işi tayin etmek lüzumlu görülmüştür. Kanuna aykırılık halini ortadan kaldırmak için 35 nci maddeye daha ağır bir hüviyet verilmek zorunluluğu karşısında «ve bu dernekler feshedilir» fıkrası eklenmiş bulunmaktadır.

Gene, kanunun geçici maddesinin (B) fıkrası hükmü, kanunun yayımı tarihinde mevcut ve tesis edilmiş derneklerin tasarrufları altındaki taşınmaz mallar üzerindeki her türlü tasarruf hak ve yetkilerinin devam edeceği ve bu suretle yasanın 17 nci maddesi dışında bırakılması esası kabul edilmiş bulunmakta idi. Bu husus, dernekler arasında eşitlik hukukuna asla uymadığından eşitlik prensibini hâkim kılmak amacı ile bazı derneklerin diğerlerinden üstün nitelikte bulunma durumuna son verilmek istenmiştir. Bu suretle geçici maddenin (B) fıkrası, eşitlik hakkına riayetkâr olmak istemeyen dernekler ve müesseseleri ikametgâh ve gayeleri için zaruri, taşınmaz mallarından fazlasının Bakanlar Kurulu kararı ile Maliye Bakanlığı tarafından satılarak bedellerinin kurulmuş cemiyet ve müesseselere verilmesini kapsar hale getirilmiş bulunmaktadır.

3 — 8 sayılı geçici kanunun çıkarılmasını zorunlu kılan sebepler: (Bu kanun 648 sayılı siyasi partiler kanununun 133 maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

Cemiyetler Kanununa göre teşekkül etmiş siyasi partilerin il ve ilçelerdeki teşkilâtlarından başka bucak ve köylerde, mahallelerde; bazı köyler seçmen adedinin yoğunluğu esas alınarak bucak itibar

edilmek suretiyle gerektirdiği kadar ocak ve bucak teşkilâtı kurmak suretiyle memleketin en ücra yerlerine kadar genişledikleri bilinen bir hakikattir. Nüfusumuzun % 82 sinin bu ocak teşkilâtlarına esas olan köylerde oturduğu ve genel nüfusumuzun % 60,1 inin cahil olduğu düşünülürse böyle bir ortamda yasaya göre kurulmuş siyasî teşekküllerin, vatandaşı; ayırıcı topluluklara bölücü ve bunun neticesi birbirlerine karşı düşman edici birer ortam yaratmakta oldukları kabul edilebilir.

27 Mayıs 1960 devriminden sonra memleketimizin yüksek menfaatleri ve millî birliğimizin yeniden daha sağlam şekilde teessüs ettirilmesi, siyasî partilerin faaliyetlerini, geçici bir zaman için tatil etmeleri zorunluluğunu doğurmuştur. Bunun sonucu olarak partilerin faaliyetlerini kısıtlayıcı hükümlerin vaz edilmesi kaçınılmaz bir zaruretti.

İşte, yukarıda bahsi geçen 8 sayılı kanun böyle bir ortam içinde yürürlüğe konmuş olup partilerin ocak ve bucak teşkilâtları, hükümle ortadan kaldırılmış ve siyasî faaliyete izin verildikten sonra dahi adı geçen örgütlerin kurulması yasak edilmiştir. Yalnız gençlik ve kadın kolları kurulması öngörülmüş bulunmaktadır.

Bu suretle partilerin tali kolları konunun himayesi altına alınmış bulunmaktadır.

(Bu kanun 648 sayılı siyasi partiler kanununun 133 maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

4 — 228 sayılı kanunun çıkarılmasını zorunlu kılan sebepler:

8 sayılı kanunun 1 inci maddesi ile siyasî partilerin illerde merkez ilçe, bucak ve ocak teşkilâtları kaldırılmıştı. Memleket gerçekleri, siyasî partilerin il ve ilçe kongrelerine katılacak delegelerin belli edilmesi hususunda Yasa'da bir boşluk bulunduğunu ortaya koymuştur. Nitekim 8 sayılı kanundan sonra çıkarılan 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimi Hakkındaki Kanunlar, bütün ilçelerde seçim kurulları ve illerde il seçim kurulları ihdas etmek ve görevlendirmekle beraber işlerin esenlik ve güvenlik içinde yürütülmesi amacı ile ayrıca ve müstakilden merkez ilçe seçim kurullarının teşekkülünü de öngörmektedir.

Öte yandan 1961 yılında halkoyuna sunularak milletin çoğunluğunun evet dediği Anayasa'mızın 57 nci maddesinin 3 ncü fıkrasında yer alan «Partilerin iç çalışmaları, faaliyetleri, Anayasa Mah

kemesine ne suretle hesap verecekleri ve bu mahkemece akçalı denetimlerinin nasıl yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir» Âmir hükmüne rağmen sözü geçen kanunun çıkarılmamış olması da bir gerçektir. (Bu konuya ilişkin 648 sayılı siyasi partiler kanunu tedvin edilmiş bulunmaktadır.)

Bu durumda, bir partinin ilçe teşkilâtına bağlı olan bütün üyelerinin ilçe kongresinde ve ilçeler teşkilâtı delegeleri ile il merkezinde bulunan parti mensuplarının da il kongresinde hazır bulunmaları ile adı geçen kongrelerin yapılmasının imkânsızlığı karşısında bu kongrelere katılacak delegelerin belli edilmesi için uygun bir şekil bulunması zorunlu görülmüş, tatbikatta aksaklığa meydan verilmemek düşüncesi ile bahsi edilen kanun çıkarılmıştır.

5 — 490 sayılı kanunun çıkarılmasını zorunlu kılan sebepler:

Bilindiği üzere 28 Haziran 1938 tarih ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 12 nci maddesi, «Devlet, hususî idareler ve belediyelerle devlete bağlı kurumlardan hizmet karşılığı maaş ve ücret alanlar, bulundukları işin sıfat ve mahiyeti ile cemiyet kuramazlar.» Yasak hükmünü kapsamakta idi. Bu hüküm, 1951 yılında Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulmuş bulunan antidemokratik hükümleri tespitle görevli ilim komisyonu raporunda; dernek kurmak hak ve hürriyetini kayıtlayan [bir madde olarak nitelenmiş ve son defa Anayasa'ya aykırı kanunları tespitle görevli Bakanlıklar arası komisyon raporunda da, sendika kurma hakkına yani 1961 Anayasa'mızın 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır. Hangi şekli ile olursa olsun bu madde, Anayasa'ya aykırılığı tescil edilmiş, bunda birleşilmiş bir madde olduğundan kaldırılması zorunlu görülmüştür.

Aynı kanunun 29 ncu maddesindeki, «Zabıta, cemiyetlerin merkez ve müesseselerine mahallin en büyük mülkiye âmirinden verilen ve istenildiği zaman ibraza mecbur olduğu yazılı emri hamil olarak her zaman girmeye salahiyetlidir.» hükmü 1961 Anayasa'mızın 10 ncu maddesine, teşkilât kurma hakkının özüne aykırılığı nedeni ile bahsi geçen Bakanlıklar arası komisyonca antidemokratik kanunların antidemokratik hükümleri arasında sayılmıştır. Bu sebeple madde, Anayasa'nın 16. maddesine uygun olarak «Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim karar olmadıkça; millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, mahallin en büyük mülkiye âmirinin emri, her istenildiği zaman zabıtaca ibraz edilir.» şeklinde değiştirilmiş bulunmaktadır.

II — Cemiyetlerin sınıflandırılması:

a) Gayelerine göre tasnifi:

3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 39 ncü maddesine göre cemiyetlerin gayelerine göre; hayrî, dinî, sosyal, sıhî, tedrisî ve terbiyevî, kültürel olmak üzere sınıflandırılmaları öngörmüş bulunmaktadır. Bu ayırım, kanunun yürürlüğe girdiği zaman mevcut bulunan kurulmuş ve müesseselerin bu kanuna uygun olarak kurulacak dernekler tarafından yürütülebileceğinin ifade edilmesinden; başka bir deyimle zorunlu kılınmasından yapılmıştır.

1961 Anayasa'mızın Türk toplumuna kazandırdığı sosyal adalet, karma ekonomi ve plânlı kalkınma prensiplerinin ışığı altında ve toplum kalkınması esprisinden hareket edilerek dernekleri; siyasî, İlmî, meslekî, turizm, öğretim ve eğitim, imar ve kalkınma, hayrî, eğlence ve sportif olmak üzere 9 kategoriye ayırarak inceleme yapılmıştır.

1 — Siyasî dernekler deyiminden; siyasi partiler, Birleşmiş Milletlerle ilgili dernekler, yabancı menşeli dernekler, azınlıklar tarafından kurulan dernekler,

2 — İlmî dernekler deyiminden; Kanser Araştırma Derneği, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu gibi ilme yönelen dernekler,

3 — Meslekî dernekler deyiminden; muhtelif esnafları kendi guruplarında bir araya getiren derneklerle bilumum işçi teşekkülleri, birlik ve federasyonlar,

4 — Turizm dernekleri deyiminden; memleketimizin turistik zenginliğini çeşitli propaganda araç ve gereçleri ile vatandaşlara ve diğer milletlere tanıtarak turistler için bir yer veya bölgeyi cazip hale getirmeyi amaç edinen dernekler,

5 — Öğretim ve eğitim dernekleri deyiminden; ilk, orta, yüksek ve teknik öğrenimini yapan öğrenciler ve adları sayılan müesseselerle ilgili dernekler,

6 — İmar ve kalkınma dernekleri deyiminden; anıt, heykel, eski eserleri koruma, onarma, yol, köprü ve çeşme yaptırma ve güzelleştirme dernekleri ile genel olarak imarla ilgili dernekler,

7 — Hayrî dernekler deyiminden; ibadethaneler, din ve din adamları, aceze, alil, kimsesizlerle ilgili denekler,

8 — Eğlence dernekleri deyiminden; şehir, memur, tüccar, çiftçi ve satranç kulüp ve lokalleri,

9 — Sportif dernekler deyiminden de; gençlik kulüpleri ile gençliği, sporun çeşitli branşlarında yetiştirmek ve bu yetiştirmeyi gaye edinen teşekküller, anlaşılacak lâzım gelir.

Dernekler bir de; 3512 sayılı kanunun 37 nci maddesine göre en büyük karar organı olan Genel Kurullarının isteği, Danıştay'ın olumlu mütalâası üzerine Bakanlar Kurulunun onayı ile kamu menfaatine yarar dernekler haline getirilirler ki bunu etüdümüzün dışında tuttuk.

Zira bugüne kadar, Emniyet Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre 194 adet cemiyet kamu yararına çalışan cemiyetler haline gelmiş olup daha ziyade Ankara ve İstanbul illerinde toplanmış bulunmaktadır. Gene kayıtlara göre bugüne kadar gayelerine ulaşmadan feshedilen dernek adedi 4 dür. Bu da gösterir ki kamu yararına çalışan dernekler, mevcut Yasa'nın günümüz ihtiyaçları karşısında pek çok hususlarda kifayetsiz olmasına rağmen muvaffakiyet sadedinde belirtmeye değer güçlüklerle karşılaşmamaktadırlar.

b) Cemiyetlerin coğrafi bölgelere göre dağılışı:

Cemiyetler yasasına göre kurulmuş ve gayeleri itibariyle (a) bölümünde dokuz kategoride tetkik ettiğimiz cemiyetleri, bu kez bölgelere göre dağılışlarını incelerken yukarıdaki ayırıma sadık kalınmıştır. Etüdümüze esas alman coğrafi bölgeler aşağıdaki sıraya göre tetkik edilmiştir.

- 1 — Trakya ve Marmara Bölgesi
- 2 — Ege Bölgesi
- 3 — İç Anadolu Bölgesi
- 4 — Akdeniz Bölgesi
- 5 — Karadeniz Bölgesi
- 6 — Doğu Anadolu Bölgesi
- 7 — Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Bu arada Ege bölgesini, kıyı ve iç Ege veya göller bölgesi; Karadeniz bölgesini de, doğu ve batı Karadeniz olmak üzere tali bölgelere ayırarak incelemek hatıra gelirse de biz, bölgeler arası kıyas

lamayı tam yapabilmek amacı ile etüdümüzde tali bölgeleri dikkate almadık.

Birinci bölge olan Trakya ve Marmara bölgesi; Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya ve Tekirdağ olmak üzere 10 ili;

İkinci bölge olan Ege bölgesi; Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak olmak üzere 8 ili;

Üçüncü bölge olan İç Anadolu bölgesi; Anakara, Çankırı, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Sivas ve Yozgat olmak üzere 10 ili;

Dördüncü bölge olan Akdeniz Bölgesi; Adana, Antalya, Burdur, Hatay, Isparta, İçel ve Maraş olmak üzere 7 ili;

Beşinci bölge olan Karadeniz bölgesi; Amasya, Artvin, Bolu, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon ve Zonguldak olmak üzere 14 ili;

Altıncı bölge olan Doğu Anadolu bölgesi; Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van olmak üzere 12 ili;

Yedinci bölge olan Güneydoğu Anadolu bölgesi; Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt ve Urfa olmak üzere altı ili kapsamaktadır.

Cemiyetlerin bölgeler itibariyle dağılışlarını tespit ederken 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun yürürlüğe girdiği 1938 yılından 1964 yılı sonuna kadar 27 yıllık tatbikat etüdümüze esas alınmış bulunmaktadır. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 nci sahifelerdeki yedi coğrafi bölgeye ait çizelgeler karşılaştırılacak olursa; mevzumuzda esas alman kanuna göre kurulmuş ve halen faaliyette [bulunan en fazla cemiyet 7455 sayı ile Trakya ve Marmara bölgesindedir. Sonra sırası ile 5670 cemiyetle İç Anadolu bölgesi, 4626 cemiyetle Karadeniz bölgesi, 3818 cemiyetle Ege bölgesi ve 650 cemiyetle Güneydoğu Anadolu bölgesi gelmektedir.

Yukarıda izah edilen sıra, yekûn olarak düzenlenmiştir. Bölgeleri cemiyetlerin gayelerine göre kurulma esaslarını göz önünde tutarak karşılaştırma yapacak olursak değişik sınırlar elde etmiş oluruz.

Bunu çizelge halinde 18 nci sayfaya koymuş bulunuyoruz.

TRAKYA VE MARMARA BÖLGESİ İLLERİNDE KURULAN

DERNEKLERİN GAYELERİ İTİBARIYLA DAĞILIŞI

ÇİZELGE : 1

İller	Siyasi	İlimi	Mesleki	Turizm	Öğretim ve eğitim	İmar ve kalkınma	Hayri	Eğlence	Sportif	Yekûn
Balıkesir	5	3	103	12	160	125	276	45	112	841
Bilecik	26	3	44	8	15	15	37	8	22	178
Bursa	1	8	64	13	128	73	151	42	155	635
Çanakkale	—	—	51	14	64	106	125	30	94	484
Edirne	—	—	50	4	96	18	97	14	37	316
İstanbul	3	112	688	41	273	464	958	45	776	3360
Kırklareli	—	—	66	2	42	19	98	10	60	297
Kocaeli	6	—	49	51	81	44	204	20	65	520
Sakarya	7	—	71	4	44	57	337	22	59	651
Tekirdağ	1	—	24	5	27	12	65	11	28	173
Yekûn	49	126	1210	154	930	933	2398	247	1408	7455

EGE BÖLGESİ İLLERİNDE KURULAN DERNEKLERİN

ÇİZELGE : 2

GAYELERİ İTİBARIYLA DAĞILIŞI

İller	Siyasi	İhmi	Meslekî	Turizm	Öğretim ve eğitim	İmar ve kalkınma	Hayrî	Eğlence	Sportif	Yekûn
Afyon	5	1	58	7	50	93	243	17	46	520
Aydın	5	—	12	7	92	52	53	9	56	286
Denizli	—	2	56	6	107	70	279	15	82	617
İzmir	9	5	246	7	127	72	299	80	251	1096
Kütahya	—	—	75	5	43	89	93	14	39	358
Manisa	—	10	155	2	40	77	164	40	97	585
Muğla	2	4	32	7	60	20	67	15	34	241
Uşak	—	—	8	1	17	22	31	17	19	115
Yekûn	21	22	642	42	536	495	1229	207	624	3818

İÇ ANADOLU BÖLGESİ İLLERİNDE KURULAN DERNEKLERİN

GAYELERİ İTİBARIYLA DAĞILIŞI

ÇİZELGE : 3

İller	Siyasi	İlmi	Meslekî	Turizm	Öğretim ve eğitim kalkınma	İmar ve kalkınma	Hayri	Eğlence	Sportif	Yekûn
Ankara	19	35	254	14	342	148	328	99	160	1399
Çankırı	23	—	26	2	42	43	108	14	18	276
Eskişehir	1	—	119	5	30	25	127	32	55	394
Kayseri	—	9	78	4	116	50	201	27	43	528
Kırşehir	—	—	19	3	16	18	32	6	8	102
Konya	7	3	158	19	348	202	652	52	55	1496
Nevşehir	—	—	23	9	70	20	119	5	13	259
Niğde	—	—	17	14	67	30	117	51	7	303
Sivas	1	12	229	3	60	70	256	74	28	733
Yozgat	—	—	22	1	—	6	105	7	18	159
Yekûn	51	59	945	74	1091	612	2045	367	405	5649

AKDENİZ BÖLGESİ İLLERİNDE KURULAN DERNEKLERİN

ÇİZELGE : 4

GAYELERİ İTİBARIYLA DAĞILIŞI

İller	Siyasî	İlmî	Meslekî	Turizm	Öğretim ve eğitim	İmar ve kalkınma	Hayrî	Eğlence	Sportif	Yekûn
Adana	5	—	211	8	153	119	134	106	87	823
Antalya	—	—	53	10	47	53	141	24	30	358
Burdur	—	—	—	3	33	51	74	15	20	196
Hatay	—	2	20	8	62	23	26	82	20	243
Isparta	1	2	26	7	75	59	134	16	24	344
İçel	5	6	96	7	97	22	98	40	13	384
Maras	3	2	17	1	26	13	10	24	21	117
Yekûn	14	12	423	44	493	340	617	307	215	2465

**KARADENİZ BÖLGESİ İLLERİNDE KURULAN DERNEKLERİN
GAYELERİ İTİBARIYLA DAĞILIŞI**

ÇİZELGE : 5.

İller	Siyasi	İlimi	Mesleki	Turizm	Öğretim ve eğitim	İmar ve kalkınma	Hayri	Eğlence	Sportif	Yekûn
Amasya	3	5	64	2	49	10	41	12	9	195
Artvin	—	—	24	6	65	46	131	25	28	325
Bolu	—	—	50	9	61	29	120	19	20	308
Çorum	26	1	129	5	38	33	111	15	28	386
Giresun	—	—	62	2	40	56	101	20	30	311
Gündüşhane	13	—	26	1	16	14	76	8	13	167
Kastamonu	6	1	73	5	68	42	203	26	43	467
Ordu	—	—	29	7	44	13	79	22	27	221
Rize	—	7	34	3	42	55	204	23	12	380
Samsun	—	—	87	3	48	38	218	15	41	450
Sinop	—	2	13	3	16	8	57	10	11	120
Tokat	—	1	81	1	13	25	48	18	25	212
Trabzon	—	5	85	5	64	105	213	24	32	533
Zonguldak	—	14	88	1	119	90	189	20	30	551
Yekûn	48	36	845	53	683	564	1791	257	349	4626

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ İLLERİNDE KURULAN DERNEKLERİN

GAYELERİ İTİBARIYLA DAĞILIŞI ÇİZELGE : 6

İller	Siyasi	İmî	Meslekî	Turizm	Öğretim ve eğitim	İmar ve kalkınma	Hayrî	Eğlence	Sportif	Yekûn
Ağrı	—	—	3	1	10	3	11	4	7	39
Bingöl	—	—	3	1	5	4	11	7	7	38
Bitlis	14	2	5	2	11	7	22	5	10	78
Elâzığ	5	—	33	1	20	13	25	11	10	118
Erzincan	—	—	36	3	29	51	57	8	11	195
Erzurum	—	—	80	3	72	18	119	13	28	333
Hakkari	16	—	—	1	5	3	3	6	1	35
Kars	—	2	54	2	46	44	121	87	38	392
Malatya	6	—	104	1	58	23	100	27	25	344
Muş	10	—	8	—	9	3	17	14	3	54
Tunceli	—	1	11	2	24	15	24	22	17	116
Van	—	1	11	3	21	7	15	12	6	76
Yekûn	51	6	348	20	310	191	525	206	161	1818

**DÜNEY - DOĞU ANADOLU BÖLGESİ İLLERİNDE KURULAN
DERNEKLERİN GAYELERİ İTİBARIYLA DAĞILIŞI**

ÇİZELGE : 7

İller	Siyasi	İhvi	Meslekî	Turizm	Öğretim ve eğitim	İmar ve kalkınma	Hayri	Eğlence	Sportif	Yekûn
Adıyaman	—	—	11	3	11	8	16	8	12	69
Diyarbakır	—	3	17	2	28	12	12	13	—	87
Gaziantep	4	9	61	2	31	7	80	25	16	235
Mardin	3	—	16	1	13	6	6	10	6	61
Siirt	—	1	11	—	26	4	11	5	14	72
Urfa	11	1	9	1	31	12	20	18	23	126
Yekûn	18	14	125	9	140	49	145	79	71	650

**GAYELERİ İTİBARI İLE YAPILAN TASNİF ESAS ALINARAK
COĞRAFİ BÖLGELERDE KURULAN DERNEKLERİN MUKAYESESİ ÇİZELGE 8**

Bölgeler	Siyasi	İmi	Mesleki	Turizm	Öğretim ve Eğ.	İmar ve Kal.	Hayri	Eğlence	Sportif	Yekûn
I. T ve M.B.	49	14	1210	154	930	933	2398	247	1408	7455
II. E.B.	21	126	642	42	536	495	1229	207	624	3818
III. İ.Ç. A.B.	51	22	945	74	1091	612	2045	367	405	5649
IV. Ak. D.B.	14	59	423	44	493	340	617	307	215	2465
V. K. Dz. B.	48	12	845	53	683	564	1791	257	349	4626
VI. D.A.B.	51	36	348	20	310	191	525	209	161	1818
VII. G.A.B.	18	6	125	9	140	49	145	79	71	650
Yekûn	252	275	4538	396	4183	3184	8750	1670	3233	26481

18 nci sahifedeki (Çizelge 8) tetkik edilecek olursa görülür ki:

1 — Gayeleri siyasî olan dernekler; 51 rakamı ile İç Anadolu ve Doğu Anadolu, 49 sayı ile Trakya ve Marmara, 48 ile Karadeniz, 21 ile Ege, 18 ile Güneydoğu Anadolu, 14 ile Akdeniz bölgeleri birbirini takip eder.

2 — Gayeleri İlmî olan dernekler itibariyle; 126 ile Trakya ve Marmara bölgesi başta gelmekte, sonra sırası ile 59 ile iç Anadolu, 38 ile Karadeniz, 22 ile Ege, 14 ile Güneydoğu Anadolu, 12 ile Akdeniz, 6 ile de Doğu Anadolu bölgeleri gelmektedir.

3 — Gayeleri meslekî olan dernekler itibariyle 1210 kuruluşla Trakya ve Marmara bölgesi başta gelmektedir. Bunu sırası ile 945 kuruluşla İç Anadolu, 845 ile Karadeniz, 642 ile Ege, 423 ile Atideniz, 348 ile Doğu Anadolu ve 125 ile Güneydoğu Anadolu bölgeleri gelmektedir.

4 — Gayeleri turizm olan dernekler 154 ile en fazla Trakya ve Marmara bölgesinde toplanmıştır. Bunu 74 ile İç Anadolu, 53 ile Karadeniz, 44 ile Akdeniz, 42 ile Ege, 20 ile Doğu Anadolu ve 9 ile Güneydoğu Anadolu bölgeleri izlemektedir.

5 — Gayeleri öğretim ve eğitim olan dernekler en çok 1091 adet kuruluşla İç Anadolu bölgesinde toplanmış bulunmaktadır. Bunu 939 ile Trakya ve Marmara, 683 ile Karadeniz, 536 ile Ege, 493 ile Akdeniz. 310 ile Doğu Anadolu ve 140 kuruluş ile de Güneydoğu Anadolu bölgeleri izlemektedir.

6 — Gayeleri imar ve kalkınma olan dernekler en fazla 933 adet kuruluş ile Trakya ve Marmara bölgesinde bulunmaktadır. Bunu sırası ile 612 kuruluşla İç Anadolu, 560 kuruluşla Karadeniz, 495 ile Ege, 340 ile Akdeniz, 191 ile Doğu Anadolu, 49 ile Güneydoğu Anadolu bölgeleri izlemektedir.

7 — Gayeleri hayrî olan dernekler en çok 2398 adet kuruluşla Trakya ve Marmara bölgesi gene başta gelmektedir. Bunu 2045 ile İç Anadolu, 1791 ile Karadeniz, 1229 ile Ege, 617 ile Akdeniz, 525 ile Doğu Anadolu ve 145 ile de Güneydoğu Anadolu bölgeleri izlemektedir.

8 — Gayeleri eğlence olan dernekler en çok 367 adet kuruluşla İç Anadolu Bölgesi baştadır. Bunu 307 adet kuruluşla Akdeniz, 257 ile Karadeniz, 247 ile Trakya ve Marmara, 207 ile Ege, 206 ile Doğu Anadolu ve 79 ile de Güneydoğu Anadolu bölgeleri izlemektedir.

9 — Gayeleri sportif olan cemiyetler 1408 adet kuruluşla en çok Trakya ve Marmara bölgesindedir. Bunu sıra ile 624 kuruluşla Ege, 405 ile İç Anadolu, 349 ile Karadeniz, 215 ile Akdeniz, 161 ile Doğu Anadolu ve 171 ile Güneydoğu Anadolu bölgeleri izlemektedir.

Demek oluyor ki; gayeleri siyasi olan derneklerle öğretim ve eğitim olan dernekler ve eğlence dernekleri bir tarafa bırakılırsa, diğer gayeli dernekler daha ziyade Trakya ve Marmara Bölgesinde kurulmuş bulunmaktadır. Güneydoğu Anadolu bölgesi, gayeleri ne olursa olsun kuruluş bakımından sayı olarak en geri kalmış bölge olarak göze çarpmaktadır.

Yukarıda bahsedilen (çizelge 8) i bir başka yönden tetkik edecek olursak:

a) Bütün illerimizde en çok Hayri Derneklerin kurulmuş olduğunu görmekteyiz. Bu 8750 adettir. Bu realite Türklerin, İslâm dinini kabul ettikten sonra onun sosyal prensiplerini gayet titizlikle ve büyük bir feragatle yerine getirmek için her zaman çaba sarf etmekte olduklarını göstermekte ve sosyal dayanışma sayesinde ölmez eserler meydana getirdiklerini ve aynı zamanda getireceklerini belirtmektedir.

Öte yandan hükümet ile halkın el ele vererek ahenk içinde ve gönül rahatlığı ile memleketi özlenen seviye ve refaha kavuşturmak hususunda bize ümit vermektedir.

b) Hayri derneklerden sonra en fazla kurulan dernek 4538 adet ile MESLEKÎ olanlarıdır.

Milletimizin, kabul edilen plân ve buna bağlı programların ışığı altında süratle kalkınması için halkın büyük çoğunluğunu teşkil eden orta gelirli vatandaşlar arasında daha çok; ihtisaslaşmanın kaçınılmaz zorunluğu yanında emek gücüne lâyık olduğu önemi vermenin lüzumu meydandadır.

Cemiyetler Kanununun 9 ncü maddesinde zikredilen yasaklılık sınırlarının liberal bir anlayışla daraltılarak cins ve sınıf esası üzerine örgütlenmenin kanunen mümkün hale getirilmesi sonucu işçi teşekkülleri ve sendikaların kurulması sağlanmış, dolayısıyla emek gücünün boğaz tokluğuna sömürülmesi önlenerek emeğe özlediği önem kazandırılmış bulunmaktadır.

c) Meslekî derneklerden sonra 3 ncü derecede 4183 adet kuruluşla öğretim ve eğitim dernekleri görülmektedir.

Milletçe eğitim ve öğretim savaşı içinde bulunduğumuz malumdur. Halkımızın % 60,1'inin okuma ve yazmadan yoksun olması, milli Eğitim davamızın halledilmesi için daha çok yol almak zorunluluğunda olduğumuzu ifade etmektedir. Böyle bir davada buna yardımcı olduklarından zerrece şüphe edilmeyen gayeleri öğretim ve eğitim olan derneklerin muvaffak olmaları bakımından maddî ve manevî yönden desteklemek hükümetlerin başlıca görevleri olmalıdır, olmaktadır. Birinci 5 yıllık kalkınma plânımızda bu hususa lâayık olduğu önem verilmiş bulunmaktadır.

d) Coğrafi bölgeler itibariyle cemiyetlerin dağılışı gösteren çizelgeyi tetkike devam edecek olursak dördüncü derecede önemi haiz 3184adet kuruluşla İMAR ve KALKINMA dernekleri gelmektedir.

Memleketimizin süratle kalkınması için 1961 Anayasa'mızın Türk toplumuna kazandırdığı plânlı kalkınma fikrine paralel olarak hazırlanan 5 yıllık plân ve programlarda imarın kalkınmadaki önemine değeri verilmiştir. Hükümetlerin bu sahadaki çalışmalarına; emekleri ve az miktardaki maddî imkânları ile halk katılmalarını hedef tutan ve bunu esas alan adı geçen dernekler, esefle belirtmek gerekir ki gayelerine ulaşmadan infisah eden dernekler içinde ön sırayı teşkil etmektedirler.

Hükümetlerin, imar ve kalkınma sahasında çaba göstermek için örgütleşen bu nev'i derneklere malî yönden arzulanan desteğı göstermek suretiyle, kamu hizmetlerine halkın, katılma arzu ve isteklerini daha fazla körüklemesi yerinde olur.

e) Bundan sonra mühim yeri 3233 adet kuruluşla SPORTİF dernekler kaplamaktadır. Sporun bir kamu hizmeti olduğu kabul edildiğı takdirde, 3233 rakamının millet olarak spora lâayık olduğu önemin verildiğini, sportif sahadaki vatandaş gayretlerinin olumlu safhada olduğunu göstermektedir.

Bu gün titizlikle üzerine eğildiğimiz ve gözümüzden daha aziz koruduğumuz ilkeleri ile bize ışıklı yolu gösteren ulu önder ATATÜRK'ün «Sağlam Kafa Sağlam Vücutta Bulunur.» vecizesinin önemine paralel olarak bu nev'i derneklerin gittikçe çoğalmasını görmek ve başarılı birer örgüt olarak yaşamalarını izlemek hepimiz için öğünme sebebidir. Bilhassa Ata yadigarı güreşin her dereceli okullara girmesi, dünya edebiyatına «Türk gibi Kuvvetli» sözünü kazandıran Koca Yusuf'ların yetişmesini gerçekleştirecektir. Bu arada güreş sporunu gaye edinen derneklerin kurulmasını teşvik etmek için,

hükümetlerin bu nev'i cemiyetlere yaptığı malî yardımlara öncelik tanınması yerinde bir davranış olacaktır.

f) Hemen belirtelim ki 1670 rakamı ile EĞLENCE dernekleri, İLMÎ ve bilhassa memleketimizin eşsiz zenginliklerini döviz sağlanmasında istismar konusu olan TURİZM dernekleri adedinden daha önemli bir yeri tutmaktadır. Bu derneklerin, çoğunlukla birer kumar yuvası haline gelmek suretiyle çok çabuk dejenere oldukları ve memleket yöneticilerinin bu hususu, tereddüt etmeden teyit ettikleri acı bir hakikattir. Dernekleri gayeleri dışına çıkmamaları, tam manasıyla sosyal dayanışma esaslarını gerçekleştirme hedefine süratle yönelmelerini sağlayıcı tedbirlerin başında vatandaşın sağduyusu gelmektedir. Onun için bu alanda çok ölçülü hareket etmek ve güdümlü bir politika takip etmek zorunluluğu, kanaatimizce isabetli olacaktır.

Hükümetlerin, en çok döviz sağlayıcı kaynak olduğunda ittifak ettikleri ve milletçe benimsediğimiz TURİZM' i geliştirmek amacı ile turizm derneklerinin çok sayıda örgütlemelerini sağlayıcı tedbirleri almakla gösterdikleri çabayı şükranla belirtmek yerinde olacaktır.

III — Cemiyetlerin çabaları:

a) Gayelerine ulaşmadaki zorlukları, aksaklıkları.

Derneklerin sınıflandırılmaları bölümünde değinildiği veçhile, gayeleri itibariyle 9 bölümde incelediğimiz cemiyetler, amaçlarına varabilmeleri bakımından çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bilhassa, 5, 6 ve 7 nci kategoride yer alan öğretim ve eğitim dernekleri, imar ve kalkınma dernekleri, hayır dernekler; diğerlerinden daha çok güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Onun için güçlükleri yenme bakımından diğer bölümlerde açıklananlardan daha fazla çaba sarf etmektedirler. Buna rağmen bu nev'i derneklerde gayelerine varmadan dağıılanların oranı, diğerlerinden daha çoktur. Bütün illerimizden alınan bilgilere göre bu oran ortalama % 20 civarındadır. Hâlbuki diğer gayeli derneklerde, amaçlarını gerçekleştirmeden infisah edenlerin oranı ortalama olarak % 5 i geçmemektedir. Hele eğlence dernekleri alanında bir oran %1'i bile bulmamaktadır. Elde edilen bu gerçek sebebi ile infisah oranı en çok olan derneklerin bu şekilde sonuçlanmalarını hazırlıya nedenleri belirtmek, konuyu izah etme bakımından yeter gelecektir.

Cemiyetlerin gayelerine ulaşmada karşılaştıkları zorlukları başlıca iki grupta incelemek mümkündür.

1 — Malî yetersizlik:

a) Bilindiği gibi gerek öğretim ve eğitimi dernekleri, gerek imar ve kalkınma dernekleri ve gerekse hayrî dernekler; gerçekleştirmek istedikleri gayeler bakımından diğerlerinden daha çok malî güce ihtiyaç duyan derneklerdir.

3512 Sayılı Cemiyetler Kanununun 2 nci maddesi, derneğe üye olan kişilerin taahhüt ettikleri yıllık aidatlarının 120 lirayı geçmeyeceği esasını kabul etmiştir. Kanunun yürürlük tarihi olan 1938 yılındaki 120 lira o zaman için cemiyetlere inkâr edilmez bir malî güç kazandırıyor idi. Ama bugün bu miktar böyle bir malî destek olmaktan uzak bulunmaktadır. Devamlı konjonktür dalgalanmalarına sahne olan ekonomik hayat, bu farkı yaratmış bulunmaktadır. Hâlbuki yukarıda değinilen 2 inci madde, hiçbir değişikliğe uğramadan, diğer bir deyimle zorlamalara göğüs gererek hâlâ 1938 yılındaki hüviyetini muhafaza etmektedir.

Bunun yanı başında fertlerin; ekonomik zorlukların tabii bir sonucu olarak bağışta bulunmak istememeleri, yardıma çağırmanın çeşitli usullerinin denenmesine rağmen direnmeleri, derneklerin gayelerine ulaşmasında zorluklar çıkarmaktadır.

b) Öte yandan 1938 yılından 1964 yılına kadar 3512 sayılı kanuna göre kurulmuş derneklerin yıllar itibariyle miktarını gösteren aşağıdaki çizelgeyi dikkatle incelemek gerekmektedir.

Yıl	Cemiyet adedi	Yıl	Cemiyet adedi
1938	205	1952	844
1939	54	1953	1070
1940	39	1954	1177
1941	28	1955	1525
1942	36	1956	1305
1943	44	1957	1641
1944	95	1958	1917
1945	73	1959	2015
1946	159	1960	1991
1947	200	1961	1894
1948	311	1962	2602
1949	331	1963	2886
1950	436	1964	3090
1951	459		

Kanunun 39 ncu maddesine göre yasanın yürürlüğe girdiği zaman mevcut bulunan hayrî, dinî, sosyal, sıhî, tedrisi ve terbiyevî kültürel müesseselerin 3512 sayılı kanuna göre kurulacak dernekler tarafından yönetileceği kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu hüküm muvacehesinde o zamanki müesseselerin yürütülmesi için süratle adı geçen kanuna göre cemiyet kurmak suretiyle buna uyma zorunluluğu, 1938 yılına ait dernek sayısını 205 olarak göstermektedir. Müteakip yıllarda 1946 yılına kadar, % 20 ile 25 arasında bir değişiklik göze çarpmaktadır. Ama 1946 dan sonra bu değişiklik hızlı bir tempo göstermekte ve daima artan bir seyirle bazı ahvalde % 100 e yakın bir artma kaydetmektedir. Ortalama olarak 1946 dan sonraki yıllarda artma oranı % 50'ye yakındır.

Yukardaki çizelgeyi tetkike devam edelim. Kanunun yürürlüğe girdiği yıl 205 adet olan dernek, 27 yıllık tatbikat sonunda 1984 yılında 26 bini aşmaktadır. Bu rakam 30 milyona yaklaşan nüfusumuza oranla çok fazladır. Ortalama olarak 1154 nüfusa bir dernek isabet etmektedir. Nüfusumuzun büyük çoğunluğunun tüketimci olduğu bilindiğine göre gelir artmasına yardımcı olan çalışanlar nazarı itibara alınacak olursa, bu ortalama 385 olarak hesaplamak mümkündür. Her 385 nüfusun bir derneğe üye olduğunu ve yasaya göre en yüksek tavan olan 10 ar lira aylık aidat verdiklerini ve bu ödemeleri hiç bir masrafa lüzum kalmadan muntazam yaptıklarını kabul edecek olursak, her derneğin aylık geliri 3850 lira olacaktır. Bu para, amaçlarının gerçekleşmesi için büyük yatırım isteyen ve bunun da çok paraya ihtiyacı bulunan dernekleri destekleme bakımından cüz'i kalacağı münakaşa kabul etmez bir gerçektir. Kaldı ki üyelerin çoğunluğu 10 lira vermemekte yahut 10 liranın altındaki taahhütleri dahi kolaylıkla ifa etmemektedirler.

Bugün bir dernek enflasyonu ile karşı karşıya bulunduğumuz bir gerçektir. Bu dernek enflasyonu, fertlerin bağış duygularını da zayıflatmıştır. Bu kadar çok cemiyetin ihtiyacı olan paraları temin etmek için resmî makbuzları ile para toplama kampanyası açmaları, bağış toplayanlara karşı haklı olarak vatandaşta bir antipati doğurmakta ve sık sık rastlanan suiistimaller bu şekildeki davranışlara karşı halkta bir direnme husule getirmektedir.

c) Derneklerin muhtaç oldukları malî imkânları elde etmek için piyango, müsabaka, müsamere gibi tertiplere girişmeleri mer'i mevzuat muvacehesinde mahzurlu değilse de; Cem'ianat Nizamnamesinin formel hükümleri pek imkân vermemektedir. Çünkü yukarda belirtilen tertiplere girişecekler, bu işe ancak tahmin ettikleri gelirin

% 20'sini masraf kabul etmek durumundadırlar. Bu günkü hayat şartları buna imkân vermemektedir. Girişeceği teşebbüsten % 80 kâr sağlayamayacağı için de çoğu zaman iyi niyetle organize edilen teşebbüslere izin verilmemektedir. Adı geçen tüzüğün bugünkü ortama uymayan prensipleri de, aksaklıklar meyanında yer almaktadır.

Mevzuattan bahsederken 3512 sayılı kanunun cemiyetlerin denetlenmesi ile ilgili 4 ncü faslının zorlayıcı ve faaliyetleri aksatıcı bir amil olduğunu da belirtmek yerinde olur. Zira kanuna göre derneklerin faaliyetlerini denetleyecek ve gözetleyecek olan organlar; genel kurulları ile denetleme kurullarıdır. Demek ki dernekler, kendi kendilerini denetlemek durumundadırlar. Dernek üyelerinin cahil oluşu veya istenen ilgiyi göstermeyişleri yüzünden derneklerin kendilerini; kendi organları aracılığı ile denetlemeleri, suiistimalleri önleyememektedir. Onun içindir ki zorluklar arasında belirtmek istedik. Hem de başarıyı büyük ölçüde baltalayan bir unsur olarak saymak yerinde olacaktır.

2 — Görevlilerin ilgisizliği:

Kanuna göre cemiyetin kurulması için, birden ziyade kişilerin kâr temin etmekten gayri bir gaye etrafında birleşmeleri zorunludur. Bir maksadı temin etmek için ekseriya 5 veya 7 kişi bir araya gelerek kararlaştırdıkları gayenin gerçekleşmesi uğrunda müteşebbis heyet halinde lüzumlu kanuni formaliteleri yerine getirerek dernek kurmakta ve ona, hükmî şahsiyet verdikten sonra ekseriya aktif görev almaktan türlü sebepler ile uzaklaşmaktadırlar.

Eğer, derneğin kurulmasını zorunlu kılan gayeye ait fikir o toplumda bütün ayrıntıları ile benimsenmemişse veya gayesi itibariyle dernek, toplumun eğiliminin zıddına bir çaba sarfını gerektirir cinsinden ise o zaman hiç bir suretle derneğin genel kurulu teşekkül edememekte veya teşekkül etse de icra, uzvu olan idare kurulunda çalışacak kaliteli elemanları bulmakta zorluk çekmektedir. Müteşebbis heyetler elinde kalan ve prensiplere bağlı idare kurulunu seçmekten yoksun bulunan bu nev'i cemiyetler, kurucu üyelerin fikirlerinin ümitsizlik belirtilerinin tesirinde kalarak zayıflamaları sonucu dağılmaktadırlar.

Ayrıca memleket nüfusunun % 60,1 gibi büyük çoğunluğunun okuma ve yazmadan yoksun olması, dernek genel kurulunda çalışan, bilgili ve iş bilir insanların yer almalarını mümkün kılmamak-

tadır. Haliyle böyle imkânlardan yoksun olan genel kurullar, istenen nitelikte elemanı seçme imkânına sahip değildir. Özlenen nitelikte eleman seçmiş oldukları düşünülse bile bu defa seçilen kişilerin isteksizlikleri, muvaffakiyetsizlikte amil olmaktadır.

III — b) Çözüm yolları hakkında görüşler:

Cemiyetlerin gayelerine ulaşmadaki zorlukları, aksaklıkları yukarda (a) bölümünde incelerken aynı zamanda bununla ilgili çeşitli çabaları kendi görüşümüze göre değerlendirmiştik. Şimdi de kısaca çözüm yolları hakkındaki görüşümüzü belirtelim.

Her şeyden evvel kanun ve tüzüklerin yeniden gözden geçirilmesi ve günün icaplarına göre düzenlenmesi gerekir. Cemiyet kurma yarışını frenlemek için kanunun dernek kurulması ile ilgili formel hükümleri zorlaştırılmalıdır. Ancak, ciddi maksatlarla ve hissedilir derecedeki ihtiyacın mahsulü olarak kurulacaklara imkân verilmeli ve bu şekilde kurulanlara; alışma fırsatları hazırlanmalıdır.

Ayrıca, derneğin teşekkülünden itibaren muayyen süre sonra genel kurullarını toplayamayan derneklerin münfesihi sayılacakları hükme bağlanmalıdır. Gayelerinin tahakkuku bakımından geçmesi lüzumlu süre, objektif esaslara göre takdir ve tespit edilerek genel kurulların, cemiyetlerin teşekkülünden itibaren ilk toplanma zamanı, altı ayla bir yıl arasında sınırlandırılmalıdır. Bunun yanı başında plân uygulamalarına esas alman yıllık programlara paralel olarak faaliyetleri hükümetçe desteklenecek derneklerin sahip olacakları üye taban sayısı ile bu üyelerin gerek giriş gerekse aidat olarak taahhüt edecekleri paranın tavan seviyesi ile bunların tahsili için kanuni esaslar açıklıkla belirtilmelidir. Teşekküllerinden kısa bir süre sonra, gayelerinden tamamen ayrılarak kumar yuvaları haline gelen eğlence derneklerinin durumu 490 sayılı kanunla değiştirilen 29 ncu madde karşısında daha da üzücüdür. Toplumun düzenini temin eden kanun ve tüzüklere sığınarak ve onları kalkan yaparak töreye aykırı yollardan kendi çıkarlarına çalışanlar 1964 yılında adı geçen kanunun yürürlüğe girişinden sonra çoğalmıştır. Fert ve aileleri maddî ve manevî felâkete sürükleyerek toplum düzenini bozma istidadı gösteren kulüp ve benzeri teşekküller hakkında tedbirler alınması ve süratle konu üzerine eğilmek gerekmektedir.

Bugün derneklerin, suiistimalleri kendi organları aracılığı ile önleyemediklerini yukarda belirtmiş idik. O halde bunu devletin, hükümranlılık hakkının tabîi bir sonucu olarak denetime katılmak suretiyle bertaraf etmesi düşünülebilir.

Dernekler halkın, makbuz karşılığı bağışlarından başka para temin etmek için güreş, konser, müsamere ve maç gibi eğlenceler tertiplemektedirler. Lâkin daha önce değinildiği gibi bu nev’i çabalar Cem’i İnat Nizamnamesi hükümlerine uymak suretiyle değerlendirilebilmektedir. Masrafın, varidatın % 20 sini geçmeyeceği hükmü ile diğer formaliteler karşısında daima zorluk çekilmekte olduğundan adı geçen tüzüğün bugünün şartlarına cevap verecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekir.

Dernek enflasyonunu doğuran hususlardan birisi bilhassa 1946 dan sonra devlet, özel idare, belediye ve vakıflar idarelerinden kolaylıkla temin edilen yardımlar olmuştur. Bu yardımlar cemiyetlerin gayelerini gerçekleştirmekten ziyade, yardım almak için cemiyet kurma fikrini aşılammış bulunmaktadır. Bundan vazgeçirmek ve yer eden bu sakat düşünceyi dağıtmak için yukarda zikredilen alınacak yardımları da bazı esaslara bağlayarak derneklere yardım yapılabileceği hükme bağlanmalıdır. Ümit ederiz ki daha fazla zaman kaybetmeden bugün mahzurları daha çok görülen cemiyetlere bir yön verilir.

Sonuç olarak, 3512 Sayılı Cemiyetler Kanununun 27 yıllık uygulama sonucu görülen aksaklıkları giderici ve günün şartlarına cevap verici nitelikte yeniden bir kanunun hazırlanmasının zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

İL ÖZEL İDARELERİNİN YAPMAKTA OLDUĞU HİZMETLER

Yazan:

Arif BAŞARAN

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

Şube Müdürü

Anayasa Kuruluşu:

Anayasamızın Mahalli İdarelere ayrılan 116. maddesinde Mahalli İdareler sayılmakta ve tarifleri yapılmaktadır. 116. maddenin 1 inci fıkrası «Mahalli İdareler İl, Belediye veya köy halkının, müşterek mahalli ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen Kamu Tüzel Kişileridir.» şeklindedir.

Maddenin sarahatından memleketimizde;

1 — İl (İl Özel İdaresi)

2 — Belediye;

3 — Köy, olmak üzere üç ayrı mahalli idare kuruluşu kabul edilmekte olduğu görülmektedir.

Mevcut Mahalli idarelerin Anayasa’da bu şekilde yer almasıyla her biri birer Anayasa Kuruluşu olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayasa kuruluşu olarak ta kaldırılmaları veya Anayasadaki şekil, organ ve fonksiyonlarında vukuu bulacak değişikliklerin Anayasada yapılacak değişikliklerle mümkün olabileceği aşîkârdır.

Mahalli İdarelerin Özellikleri:

1 — Müşterek ve mahalli ihtiyaçları karşılayan, mahalli teşkilât olmaları;

2 — Genel Karar Organlarının halk tarafından seçilmeleri;

3 — Kamu Tüzel Kişiliğine sahip olmalarıdır;

Filhakika İl Özel İdareleri, Belediyeler ve köylerimizin birer Kamu Tüzel Kişiliği olduğu Anayasa’nı yanında bunların Özel Kanunlarında da hükme bağlanmış bulunmaktadır.

a) idare Umumiye-i Vilâyet Kanununda: «Vilâyet emvali menkule ve gayrimenkuleye mutasarrıf ve işbu kanunla muayyen ve mahdud vezaifi hususiye ile mükellef bir şahsi manevidir.» (idare Umumiye-i Vilayet Kanunu madde 5)

b) Belediye Kanununda: (Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçların tanzim ve tasfiye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir.) (Belediye Kanunu madde 1)

c) Köy Kanununda: (Köy bir yerden bir yere götürülebilen veya götürülmeyen mallara sahip olan ve işbu Kanunla kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır. Buna şahsi manevi denir.) (Köy Kanunu Madde 7.)

Adı geçen Kanunlarda her Mahalli İdarenin karar organları sayılmakta ve bu kanunlara ek olarak kabul edilmiş bulunan kanunlarla seçimleri hükme bağlanmış bulunmaktadır.

İnceleme konumuz seçim olmadığı için bu hususa burada sadece değinmekle yetiniyoruz.

Mahalli Hizmet - Devlet Hizmeti:

Köy ve Belediye Kanunu ile idare Umumiye-i Vilayet Kanununda bu idarelerin yapacağı mahalli hizmetler tadadı olarak sayılmış bulunmaktadır. Pratikte bu hizmetlerin mahalli hizmet; Devletini yaptığı hizmetlerinde Devlet Hizmeti olması gerekmekte ise de. Devlet bu hizmetlerden bir kısmını kendi üzerine almakla onları da Devlet hizmeti haline getirmiş bulunmaktadır. Bu davranışın sebebi âzel Kanunlarında tadadı olarak sayılmış olan hizmetler dışında Devlet hizmeti ile mahalli hizmetleri birbirinden ayıran ölçünün bulunamamış olmasıdır. İncelemelerimizde İdare-i Umumiye-i Vilayet Belediye ve Köy Kanunundaki mahalli hizmetler incelenecek ve İl Özel İdarelerine ait görevler üzerinde durularak bugünkü durumlar tespit edilecektir.

Şuna derhal işaret etmek zorundayız ki, memleketimizde Özel Kanunlarında mahalli hizmet olarak ön görülmüş olan hizmetlerin bir kısmı Devlet hizmetleri arasına alınarak merkeziyete doğru bir giriş mevcuttur. Oysaki demokrasilerde Âdemi Merkeziyete gidiş vardır. Bunun neticesi olarak da bizde Devlet Hizmeti olarak kabul

edilmiş birçok görevler, demokrasilerde mahallî hizmetler arasında yer almış bulunmaktadır. Bu davranışın sebepleri vardır.

Bu çeşitli sebepler;

- 1 — Mahallî İdarelerin gelirlerinin azlığı,
- 2 — Mahallî İdareler Personelinin genellikle ehliyet yönünden yetersiz olduğu,
- 3 — Politik sebepler olarak özetlenebilir.

Kanunlarımızda Mahallî Hizmetler:

- a) Köy Kanununun 12. maddesinde Köy İşlerinin,

- 1 — Mecburi olan işler,
- 2 — Köylünün isteğine bağlı olan işler,

olduğu hükme bağlanmakta ve 13. maddede mecburi olanlar, 14. maddede de köylünün isteğine bağlı olan işler, 37. maddede muhtarın göreceği işleri, 44. maddede de Köy İhtiyar Meclisinin göreceği işler, tedadı olarak sayılmaktadır.

442 Sayılı Köy Kanununundaki hizmetlerden okul yapımı (13/15) İçme Suyu getirilmesi (13/3) gibi hizmetler bilâhare çıkarılmış bulunan kanunlarla devlete verilmiştir.

222 Sayılı İlk Öğretim ve Eğitim Kanununun 69 maddesi gereğince ilkokul binaları ve tesisleriyle öğretmen evleri inşaatı Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan bir programa göre Bayındırlık Bakanlığınca yürütüleceği, 6200 sayılı Devlet Su İşleri Teşkilâtı Kanunu ile köy içme suları Devlet görevleri arasına alınmıştır.

- b) 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinde 76 fıkra da Belediyelerin görevleri sistematik bir şekilde ve tadadı olarak sayılmıştır.

10 ncu fıkradaki belde içinde trafiğin tanzim ve murakabesi, 6085 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 76. maddesiyle kaldırılarak bu görev Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı Trafik Polisine verilmiş ve böylece bu görev de devlet hizmetleri arasına alınmıştır.

Görülüyor ki Belediye ve Köy Kanunlarıyla sayılmış bulunan mahallî hizmetler özel kanunlarında sistematik şekilde ve tadadı olarak sayılmış ve bu güne kadar pek az değişikliğe uğramış bulunmaktadır.

c) İl Özel İdarelerine verilmiş bulunan mahalli hizmetler: 1329 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununun İdare-i Hususiye Vilayet kısmında Vilâyete ait Hidamatı Mahalliye başlığı altında mahalli hizmetler 78 nci maddede aynen şöylece yer almıştır.

«Vilâyete ait Hidamatı mahalliye berveçhi atidir.»

1 — Memaliki Osmaniye’de devair Devletçe görülecek lüzum üzerine küşat ve tesviyesi ve tamiri Nafia nezaretine ait olan umumiyyeden maada Vilâyet dâhilinde münhasır olarak Liva ve Kaza ve Nahiyeleri yekdiğerine rapteden türk ve mucabirin küşat ve inşası ile tamirâtı mütamadiyesi,

(Gerek tunik umumiyenin gerek Türk hususiye Vilâyetin Şehir ve kasabalar dâhilinde tesadüf eden aksamanın inşa ve tamiri dahi nevine göre Nafia Nezaretine veya Vilâyete aittir.)

2 — Vilâyet Varidatı adiye ve fevkalâdesinin müsaadesi derecesinde göl ve bataklıkların İslah ve tepisi ve gayri memlûk nehirlerden enbarın cereyanını tahvil etmeyecek ve zararı müeddi olmayacak surette cetveller küşadı ile arazinin isgası için ameliyatı lâzime icrası yahut bu ameliyatın şeraiti mahsusa-i Nafia ile talibin ihalesi.

Ameliyatı mefkûrenin icra veya ihalesi herhalde sahibi ihtisas bir heyeti fenniyyenin tetkikine ve vereceği rapora müstenit olacaktır.

Enharda yapılacak ameliyatı cesime-i Nafia Hükümeti Merkeziyeye aittir.

3 — Şehir ve kasabalarda menafik Belediyelere ait ve şeraiti Devletçe mütteliaz havaide muvafık olmak ve müddeti (40) kırk seneyi tecavüz etmemek üzere hayvan, buhar ve elektrikle Cer olunur. Tramvaylar inşa ve elektrikle veya havagazı ile tenvirat icrası ve şürbe salih su isale ve tevzi için imtiyaz itası ve dâhili Vilâyette otomobil ve otobüs ve münibüs arabaları işletmek ve sanayii muhtelifeye ait fabrikalar tesis etmek için ruhsat itası:

(Müddeti imtiyaz Kırk seneyi tecavüz ederse merkezden istizan lâzım geldiği gibi kuvve-i muharrekesi sükût meyan ile istihsal olunacak cer ve tenviri elektrikliye müteallik imtiyaza projeleri Nafia Nezaretince tetkik olunur.)

4 — Numune ve tecrübe çiftlik ve tarlaları ve fidanlıklar ile çiftçilik mektepleri ve damızlık hayvanatı ve alâtı ziraiye depoları

tesisi, mahsulâta ziraiye ve hayvanatı ehliye sergi ve müsabakaları küşat ve at yarışları icrası ile mükâfatı nakdiye itası, mahsulâtın cinsini ıslah etmek ve Vilâyetin iklimine muvafık mahsulâtı cedide yetiştirmek için meccanen fidan ve tohum tevzi, merkezî ziraat olan mahallerde umumun istifade edebileceği hasat ve harman ve kalbur makineleri vesaire alâtı ziraiye ihzariyle zürraa icarı, ziraat müzeleri ve zirai teavün şirketleri tesisi velhasıl terakkiyatı ziraiyev-i temin edecek her türlü hususatin tatbik ve icrası,

5 — Orman yetiştirmeye müsait mahallerde orman yetiştirilmesi ve yabani ağaçların aşılınarak müsmir hale ifrağı esbabının temini,

6 — Vilâyete mahsus yerli iktisat ve itibar sandıkları teşkili veya küşadına ruhsat itası,

7 — Mevkii münasebete sanayi odaları ve sanayi mektepleri küşadı ve bunlarda ihtiyacı mahalliye muvafık sanayi talimi, sanayii mahalliye mahsulât ve mamulâtının teşviki için müsabakalar ve sergiler küşadı ile mükâfatı nakdiye itası, mahalliye ait müzeler tesisi;

8 — İcap eden mahallerde ticaret odaları ve ticaret borsaları tesisi ve sergiler küşadı ve pazar ve panayırlar ihtası velhasıl umuru ticaretin tevsii ve teshili ve serveti mahalliye için lâzım gelen tedabirin ittihazı;

9 — Tahsili iptida-i yenin temini için umumi ve ledelhace seyyar mektebi iptidaiye ve rüştiye ve Darülmualimin iptidaiyeler ve amele ve fukaraya mahsus gece mektepleri ve liva idadileri tesisi ve bunların maarifi umumiye kanununa tevfikane idare ve nezareti;

10 — Vilâyet dâhilinde itam hane, hastahane, Bimarhane ve Darülaceze gibi müessesatı hayriye ve sıhhiye tesisi;

11 — Vilâyete ait biltümle emlak ve akar ve emvalin idaresi,

12 — Vilâyet menfaatine tesis olunacak müessesat Nafia ve hayriyenin idare ve nezareti;

İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununun Yarım Asır önceki ihtiyaçlara cevap verecek şekilde, o günkü şart ve görüşlere uygun olarak tedvin edilmiştir. Devrinde ileri görüşleri kapsıyordu. Zamanla cemiyetimizin bünyesinde büyük değişiklikler olmuş, saltanat yıkılarak Cumhuriyet kurulmuş, inkılaplar olmuş, demokrasi ve çok partili rejim kurulmuş 1960 inkılabı yeni Anayasa'yı getirmiş, sos

yal bünyede, ekonomik hayatta, yaşayışta, kültürde, Devlet İdaresinde yeni fikirler hâkim olmuştur. Cemiyetimizin bünyesindeki değişiklik bazı tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmıştır.

Bu değişikliklere paralel olarak İl Özel İdarelerinin görev ve yetkilerde seçim usullerinde bazı değişiklikler yapılarak zamana uydurma zorunluğu kendini göstermiştir.

Secimler en müttekâmil hale getirilirken, görev ve yetki konularında yapılan değişikliklerin İl Özel İdarelerinin aleyhine olduğunu görmekteyiz.

Gelirlerini artırarak hizmet yapma kudretini yükseltme yerine görevlerinde bir takım müdahaleler yapılmıştır. Bu müdahaleleri iki kısımda toplayabiliriz.

1 — Bir kısım vazifeleri Devlet bizzat kendi üzerine almış ve bu suretle mahalli mahiyetteki hizmetler Devlet vazifeleri arasına alınmıştır.

2 — Çıkarılan Kanunlarla İl Özel İdareleri aslında Devlet veya çeşitli teşekkül ve kuramlara ait bazı hizmetlerin ifası için pay vermeye mecbur edilmişlerdir. Bu suretle İl Özel İdareleri, Devlet veya diğer kuramların hizmetlerine iştirak etme durumuna geçmişlerdir. (Bu hal Belediyeler içinde vukuu bulmuştur.)

Önce iki numaralı konuyu inceleyelim:

Bilâhare çıkarılmış bulunan çeşitli kanunlarla bazı hizmetlerin, görülmesi için İller Pay vermeye mecbur edilmişlerdir.

Bu paylar;

I — İlköğretim ve Eğitim payı: 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 76. maddesi gereğince İl özel İdareleri gelirlerinin % 20 sini İlköğretim hizmetlerine vermek zorundadırlar.

II — İller Bankası payı: 4759 sayılı Kanunun 3/B maddesi gereğince İl âzel İdareleri yıllık gelirlerinin % 5 ini İller Bankasının sermayesini teşkil etmek üzere İller Bankası payı olarak ayırmak mecburiyetindedirler.

III — Beden Terbiyesi Payı: 3530 sayılı Kanunun 19/B maddesi gereğince bir sene önceki nakit tahsilât yekûnunun % 2 si oranındaki payı Beden Terbiyesi hizmetleri için ayırmağa mecburdurlar,

IV — Halk Bankası Payı: İl Özel İdareleri 5652 sayılı Kanunun I/B maddesi gereğince her yıl gelirlerinin yüzde yarımından az olmamak üzere Halk Bankası için ayırmak zorundadırlar.

V — İş ve İşçi Bulma Kurumu: 4759 sayılı Kanunun 13/B maddesi gereğince yıllık gelirlerinin:% yarımı oranındaki pay,

VI — Sivil Savunma Payı: 7126 sayılı Kanunun 107 sayılı Kanunla değişik 37/C maddesi gereğince gelirlerinin % yarımı oranındaki pay, (*)

VII — Muhtaç Çocukları Koruma Payı: 6972 sayılı Kanunun 8. maddesi gereğince gelirlerinin % bir oranındaki payı,

VIII — Köylerin Ortaklık Payı: 4759 sayılı Kanunun 3./C maddesi gereğince İl Özel İdareleri bina ve arazi vergisi tahsilâtından;% 3 ünü köy idareleri ortaklık payı olarak İller Bankasına ödemek zorundadırlar.

IX — Muhtaç asker ailelerine yardım için ödemeler: 11. Ağustos. 1941 ve 4103 sayılı asker ailelerinin muhtaç olanlarına yardım halindeki Kanununun 11. maddesi gereğince muhtaç asker ailelerine yapılacak yardıma Hususi İdareler bir sene önceki nakdi tahsisat yekûnunun azami % 2 si nispetinde iştirak etmeleri icap etmektedir.

X — 2097 sayılı Vilâyet Hususi İdarelerinden maaş alan memur ve muallimlerin tekaüt maaşları hakkındaki kanun gereğince İl Özel İdareleri her sene değişen oranındaki payı Özel İdareler Emekli Sandığına gönderirler.

Görülüyor ki İl Özel İdareleri gelirlerinin ortalama % 30 unu kanuni paylar olarak Milli Eğitim gibi Devlet ve mahalli mahiyetteki hizmete, Halk Bankası, İş ve İşçi Bulma Kurumu gibi mahalli hizmetle hiç ilgisi olmayan çeşitli hizmetlere, İller Bankası gibi Mahalli İdarelere Kredi veren Müesseseye, Spor Toto ile geliri artmış olan Beden Terbiyesi hizmetlerine, aslında bir Devlet hizmeti olması gereken Sivil Savunma Hizmetlerine ve Muhtaç Çocukları Koruma ve muhtaç asker ailelerini koruma gibi sosyal yardım hizmetlerine ayırmak zorundadırlar.

(*) 14/Temmuz/1985 tarihinde kabul edilip 20/Temmuz/1965 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan 655 sayılı kanunla Halk Bankası, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Sivil Savunma ve Beden Terbiyesi payları kaldırılmıştır.

Bu payların toplamı 1961 - 1963 yılları arasında

1961 de 79469217

1962 de 76716643

1963 de 89539194

Mahalli Hizmet iken Devlet hizmeti haline getirilen hizmetler:

İdare Umumiye-i Vilayet Kanununun kabulünden bu yana yukarıda sebepleri açıklanan bazı zorunluklarla bir kısım hizmetleri Devlet üzerine almış ve bu suretle o hizmet mevzuatta mahalli hizmet olmak durumundan çıkmıştır.

Yukarıda da izah edildiği üzere demokrasiyle idare edilen memleketlerde halen bizde Devlet Hizmeti olarak kabul edilmiş birçok hizmetler mahallî idarelerce yürütülmektedir. Ve genellikle demokrasiye yaklaştıkça birçok hizmetler Mahalli İdarelere verilmekte ve mahalli hizmet vasfını almaktadır.

Bu kaide bizde ters yönde işlemiş ve Devlet İl Özel İdarelerine mevdu ve bu suretle mahalli hizmet olan bazı hizmetlerin ifasını kendi üzerine alarak onları mahalli hizmet olmaktan çıkarmış ve Devlet Hizmeti yapmıştır.

Bundan sonraki kısımda İl Özel İdarelerinin idare Umumiye-i Vilayet Kanununun 78 inci maddesine göre verilmiş bulunan görevlerini birer birer ele alacak ve bugün hangi hizmetlerin kaldığını tespit edeceğiz.

1 — Birinci fıkrada bahse konu Bayındırlıkla ilgili hizmetler:

a —1959 tarih ve 5539 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğü kuruluş ve görevleri hakkındaki kanunun;

2 inci maddesinin (B) fıkrası gereğince «İl Yolları ağlarının yapım, ıslah ve bakım programlarını inceleyerek onanmasını Bayındırlık Bakanlığına teklif etmek ve denetlemek İllerce yaptırılacak yol ve köprü, proje ve keşiflerini incelemek, onamak ve kabul işlemlerinde üye bulundurulduğu,

(C) fıkrası gereğince bütün yol ağlarının inşası, onarımı bakımı ve diğer hususlar hakkında teknik esaslarla vasıf ve şartları tespit ettiği.

b —16 inci maddesi gereğince «İl Yolları ağları, bir İl sınırı içindeki ikinci derece önemi haiz yolları ihtiva eder. İl Yolları ağlarına giren yollar; şehir, kasaba, ilçe ve bucak merkezlerini birbiri ne ve İl Merkezine ve komşu İldeki yakın ilçe merkezlerine, Devlet Yolları ağlarına, yakın demiryolu istasyonlarına, limanlara, hava alanlarına ve kamu ihtiyacının gerektirdiği diğer yerlere bağlayan yollar» olduğu,

«Herhangi bir İl Yolları ağlarına girecek yollar, kamu faydası, Millî Savunma ve bu ağların gelişmesine tesir eden ekonomik amiller göz önünde tutulmak suretiyle İl Genel Meclislerince kabul ve Karayolları Genel Müdürlüğünün teklifi üzerine Bayındırlık Bakam tarafından onandıktan sonra İl Özel İdarelerince yapılır. İl Yolları ağlarında yapılacak düzeltme, değiştirme ve eklemenin aynı usule bağlı bulunduğu,»

18 inci maddesi gereğince «bütün yol ağlarının ıslahı, onaranı, bakım ve işletimi bu kanuna ve bu kanunda sarahat olmadığı yerlerde kendi özel kanunlarında yazılı hükümlere göre yapıldığı,»

24 üncü maddesi gereğince «İl Genel Meclisleri, Devlet Yolları ağı ile ahenkli olarak her yılsonunda üç yıllık İl yolları yapım ve bakım programları hazırlar. Bu programlar Karayolları Genel Müdürlüğünün teklifi üzerine Bayındırlık Bakanlığınca aynen veya değişiklikle, Genel Müdürlüğe geldiği tarihten itibaren en çok üç ay içinde onanır ve uygulanmak üzere İllere gönderilir. Bu süre içinde onanmayan programların aynen kabul edilmiş sayıldığı,

25 inci maddesi gereğince «İl Yolları ağlarının iş ve çalışma programlarının tanzimi, onama ve uygulama şekilleri Karayolları Genel Müdürlüğünce tespit ve Bayındırlık Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından onan» dığı hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Karayolları Genel Müdürlüğü yukarıdaki yetkisine dayanarak 12/8/1963 tarih ve 2104 sayılı kararname ile 34000 Km. tulündeki İl yolunun 10000 Km. sinin yapım, bakım, onarım ve ıslahını üzerine almıştır.

Bilâhare 6/3349 sayılı ve 16/7/1964 tarihli Kararnameye istinaden Bayındırlık Bakanlığı ile Köy İşleri Bakanlığı arasındaki Protokolle 23907 Km. lik İl yolunun 7722 Km. lik kısmı 1965 yılında Köy İşleri Bakanlığına, geri kalan kısmı da Karayolları Genel Müdürlüğünce yapılması öngörülmüştür,

Aynı Protokol gereğince bunların dışında kalan ve bakım seviyesinde bulunan yollar İller'in 1965 yılı programına alınarak normal bakım hizmetleri eskisi gibi yürütülmesi kabul edilmiştir.

2 — İkinci fıkra bilâhare «Vilâyet varidatı adıye ve fevkalesinin müsaadesi derecesinde göl ve bataklıkların ıslah ve teybisi için maeliyatı lâzıme icrası yahut bu ameliyatın şeraiti mahsusai Nafia ile talibine ihalesi;

Ameliyatı mefkûreye ait evrakı fenniye Nafia nezaretince tetkik ve iki ay zarfında aynen veya tadilen kabul ve tasdik edilecektir. Şeklinde tadil edilmiştir.

a) 6200 sayılı ve 1953 tarihli Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü teşkilât ve vazifeleri hakkındaki kanunun 2. maddesi a, b, e, f, g, i fıkralarıyla taşkın sulara ve sellere karşı koruyucu tesisleri vücuda getirmek, sulama tesislerini kurmak, bataklıkları kurutmak ve bunların her türlü etüt ve projelerini yapmak ve yaptırmak işleri merkezi bir teşkilât olan Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğüne verilmiştir.

3 — 3. fıkradaki tramvay inşası, havagazı ve elektrik imtiyazı verilmesi, otomobil, otobüs, omnibüs ve fabrikalar için ruhsat verilmesi işleri;

Bu hizmetler Belediye görevleri cümlesindendir. 1580 sayılı Belediye Kanununun 13. maddesiyle belediyelere verilmiş olduğu gibi, Ulaştırma Bakanlığı görevleri ve Kuruluşu hakkındaki 27. Haziran. 19-15 tarih ve 4770 sayılı kanunun 1. maddesinin c, d, e, fıkralar ile bu konudaki bazı görevler Ulaştırma Bakanlığına verilmiştir.

4 — 4. fıkrada Tarım ve hayvancılıkla ilgili hizmetler:

a) 5433 sayılı 1649 tarihli Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü görev ve kuruluşu Kanununun 1. maddesiyle iyi tohumluk, damızlık ve fidan ihtiyacını sağlamak, tarım ve alanında çiftçiye örnek olmak ve öğreticilik etmek Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğüne.

b) 4486 sayılı ve 1943 sayılı Teknik Ziraat ve teknik bahçivanlık okulları kanunu ve ekleri, 6151 sayılı ve 1953 tarihli Kanunun 1. maddesiyle uygun göreceği yerde ve sayıda teknik ziraat ve bahçivanlık okullarıyla bu okullara bağlı küçük, orta ve büyük örnek öğretim işletmeleri kurmak Tarım Bakanlığına,

c) 6831 sayılı 1956 tarihli Orman Kanununun 57. maddesiyle orman sevgisini arttırmak için köy, kasaba ve şehirler civarında münasip arazi temin edildiği takdirde ağaçlama yapmak işi Orman Genel Müdürlüğüne,

ç) 904 sayılı ve 1926 tarihli Islahı Hayvanat Kanunu ile hayvan ıslahı ile ilgili görevler Tarım Bakanlığına verilmekte, 11 ve 12, maddelerle hara, inekhane, ağıl ve tecrübe istasyonları, yarışlarla hayvan sergileri için mükâfat, idiş ameliyesi gibi görevlerde Tarım Bakanlığının İl Özel İdarelerine yardım yapması öngörülmüştür.

d) 3203 sayı ve 1921 tarihli Ziraat Vekâleti vazife ve Teşkilât Kanunu ile istihsalatın iyileşmesine müessir olacak Islah, deneme ve üretim ve temizleme müessesesi kurmak, Ziraat Mahsullerine zarar veren her türlü hastalık, haşarat, hayvanlar ve hâdiselerle savaşmak, zirai istihsalâtı canlandıracak ve çoğaltacak teşkilât vücuda getirmek, ziraat alet ve makinelerini yapmak, teşvik ve murakabe etmek (madde 6) memleketin hayvanlarının sıhhatini korumak ve kendilerine zarar veren her türlü amirlerle savaşmak, hayvanların vasıflarını yükseltmek, sayılarını ve verimlerini arttırmak, haralar, depolar, inekhaneler, örnek ağıllar, tay çiftlikleri, tay depoları açmak ve işletmek, sergiler, varışlar ve müsabakalar tertip etmek, Hayvan Dispanserleri, klinik ve hastahaneieri açmak, idare ve kontrol etmek; (madde 9) Tarım Bakanlığına;

e) 3204 sayılı ve 1934 sayılı Orman Umum Müdürlüğü Teşkilât Kanununun 1. maddesiyle Yurt Ormanlarını korumak, işletmek, imal etmek, yeniden orman yetiştirmek işlerini yapmak Orman Genel Müdürlüğüne;

f) 7467 sayılı ve 1960 tarihli Ziraat Vekâleti Toprak Muhafaza ve Zirai Sulama İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilât ve Vazifeleri hakkındaki Kanunun 1. maddesiyle toprakların ve su kaynaklarının ziraata en uygun bir şekilde muhafaza ve kullanılması için gerekli işler Tarım Bakanlığına;

h) 26.Haziran.1944 tarih ve 4694 sayılı Türkiye Zirai Donatım Kurumu Kanunun 1. maddesine göre;

A — Ziraatta kullanılan her türlü alet, makine, vasıta ve malzemeyi, ilâç ve ilâç maddelerini, sun'î gübreleri imal ve istihsal etmek, bunları ve tohumluk iş ve irat hayvanlarını iç ve dış piyasadan tedarik ederek peşin veya taksitle satmak;

B — Bu işler için gerekli her nev'i zirai, sınai ve ticari müesseseler kurmak ve işletmek veya bu kabil işlerle iştigal eden müesseselerle iş ve sermaye ortaklığı yapmak;

C — Tamirhaneler açmak;

D — İstihsal ve imalden arta kalan maddeleri icabı halinde işleyerek satmak görevleri;

Zirai Donatım Kurumu Genel Müdürlüğüne verilmiş bulunmaktadır. Burada bir noktaya değinmek istiyoruz. Diğer fıkralardaki görevler çeşitli kanunlarla Devlet hizmeti haline getirilirken bu fıkra da inekthane, ağıl ve tecrübe istasyonları tesisi, yarış ve hayvan sergileri gibi bazı hizmetler bir taraftan Devlet Hizmeti haline getirilirken o bir taraftan İl Özel İdarelerine ait hizmet olarak kabul edilerek bu hizmetlerin ifası için İllere yardım yapılması esası kabul edilmiş bulunmaktadır.

5 — 5. fıkra Orman yetiştirilmesi ve yabancı ağaçların aşılınması için müsaade verilmesi hizmeti olup, 4. fıkra da izah edildiği üzere çeşitli kanunlarla mahalli hizmetlikten çıkarılarak Devlet Hizmeti haline getirilmiş bulunmaktadır.

6 — 6. fıkradaki Vilâyete mahsus yerli iktisat ve itibar sandıkları teşkili veya küşadına ruhsat ithası hükmü ile 7. fıkra da «Sanayi Odaları ve Ticaret Mektepleri açmak, geliştirmek, Sanayii mahalliye mahsulât ve mamulâtının teşviki için müsabakalar ve sergiler küşadı ile mükâfatı nakdiye itası, sanayi mahalliyyeye ait müzahaneler tesisi görevleri ile 8. fıkra da Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları tesisi ve sergiler küşadı ve panayırlar ile ihdası, umumî ticaretin tevzi ve teshili ve serveti mahalliyyenin taksiri için lâzım gelen tedabirin ittihazı» görevleri geniş anlamı ile ekonomik hayatın içine girdiğinden bir arada incelemeye tabii tutulacaktır.

a) 24/5/1957 tarih ve 6973 sayılı Sanayi Vekâleti Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanunun 1. maddesi ile

A — Memleketin Sanayi Maden ve Enerji İşlerini, umumi menfaate ve ihtiyaçlara uygun bir şekilde tanzim ve idare etmek, bu işlerle ilgili müesseseler arasında gereken işbirliğini sağlayacak tedbirleri almak;

C — Hususi teşebbüsün sanayii maden ve enerji sahasındaki faaliyetlerini kolaylaştırmaya ve teşvike matuf etütleri yapmak, bunu mümkün kılacak her türlü teknik yardım ve kredi imkânlarını

hazırlamak, bununla vazifeli müesseseleri kurmak veya kuruluşlarını kolaylaştırmak;

D — Umumi olarak sanayii maden ve enerji işlerine müteveccih resmi veya hususi yatırımların ihtiyaç ve imkânlarına göre ayarlanması için gerekli priviyorite teşvik ve koordinasyon esaslarını tespit ve tatbik etmek görevleri Sanayi Bakanlığına;

b) 3.Nisan.1302 tarihli Umum Borsalar Nizamnamesinin 2. ci maddesine göre «borsalar Devlete aittir ve kâffesi ticaret nezaretine merbuttur.»

c) 3.Mart.1960 tarih ve 5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları «Ticaret Odaları», «Sanayi Odaları», «Ticaret Borsaları», ve «Ticaret ve Sanayi Odaları», Ticaret Odaları», «Sanayi Odaları» ve «Ticaret Borsaları» Birliği Kanununun 2. maddesine göre «Ticaret ve Sanayi Odası, Oda kurulması istenen yerdeki müseccel tacirlerin % 60 ının yazılı isteği üzerine Ekonomik ve Ticaret Bakanlığının izniyle kurulur.» (Sanayi Odalarının ayrı kurulduğu yerlere bu odalar «Ticaret Odaları» adını alırlar), 3. maddesine göre Sanayi Odaları da aynı şekilde kurulur. Aynı Kanunun 33. maddesine göre «Ticaret Odaları ticari ihtiyaçların lüzumlu kıldığı yerlerde Ekonomi ve Ticaret Bakanlığınca kurulur,» 1 inci maddede Ticaret ve Sanayi Odaları bu kanunda yazılı esaslarla meslek hizmetleri görmek, meslek ahlâk ve tesanüdünü korumak, ticaret ve sanayinin genel menfaatlara uygun surette gelişmesine çalışma ve bu maksatlarla verilecek işleri yapmak üzere kurulan tüzel kişiliğe haiz ve mesleki teşekkül mahiyetinde kamu kurumlandır. Milli Eğitim işleri incelenirken görüleceği gibi okul açma görev ve yetkisi Milli Eğitim Bakanlığı görevleri cümlesindendir.

7 — 9 ncu fıkra «Tahsili iptidaiyesin temini için Umumî ve bedel hâce seyyar mekâtibi iptidaiye ve darulmalimin iptidaiyeler amele fukaraya mahsus gece mektepleri ve liva idadileri tesis ve inşası ve bunların masarifi umumiye kanununa tevfikân idare ve nezareti»,

a) 7.7.1935 tarih ve 2765 sayılı kanunla İl âzel İdarelerinden maaş alan bölge sanat öğretmenlerinin maaş ve diğer masrafları,

b) 3407 sayılı kanunla ilk tedrisat Müfettişlerinin maaş ve yolluklarının; Umumi Muvazeneden tediyesi kabul edilmiştir.

c) 2.Şubat.1948 tarih ve 5166 sayılı kanunla Özel İdareden maaş alan ilkokul öğretmenlerinin kadroları Milli Eğitim Bakanlığı teşkilâtına aktarılmıştır.

ç) 22.Haziran.1933 tarih ve 287 sayılı Maarif Vekâleti Teşkilâtı ve vazifeleri hakkında kanun ile tadil ve ekleriyle ilkokullar dışında kalan okulların açılması idare ve her türlü ihtiyaçlarıyla programlarının hazırlanması Milli Eğitim Bakanlığı görev ve yetkileri arasına alınmıştır.

d) 15.Haziran.1935 tarih ve 3029 sayılı Bölge Sanat Okullarının Kültür Bakanlığı tarafından yönetilmesi hakkındaki kanunun 1 nci maddesiyle mevcut bölge sanat okulları «bütün eşya, avadanlık, makine ve öğretim kadrolarıyla birlikte Kültür Bakanlığına devir ve mal edilmiş» ve her türlü bilgi, yönetim ve para işlerinin Milli Eğitim Bakanlığınca yürütülmesi kabul edilmiştir.

e) Yukarıda da işaret edilmiş olduğu üzere 12.Ocak.1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 69. maddesine göre ilkokul binaları ve tesisleriyle öğretmen evleri inşaatı Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanacak bir programa göre Bayındırlık Bakanlığınca yürütülür.

Her yıl yapılacak bina ve tesislerle evlerin sayıları, yerleri ve ihtiyaç programları Milli Eğitim Bakanlığınca tespit edilerek Bayındırlık Bakanlığınca bildirilir.

Bayındırlık Bakanlığınca hazırlanan inşaat programına karşılık olarak Milli Eğitim Bakanlığı 222 sayılı Kanunun 76. maddesi gereğince Devlet, Özel İdare ve Belediye Bütçelerinden ayrılacak paylarla aynı maddenin diğer fıkralarında belirtilmiş bulunan gelirlerden sağlanacak paralar, İl Özel İdarelerine dağıtılır. Veya Bayındırlık Bakanlığı Bütçesine aktarılır. (Madde 77), 76. maddede belirtilmiş bulunan gelir ve ödeneklerden sağlanacak paralar 77. madde uyarınca % 70 i köy, kasaba ve şehir ilkokullarına ve öğretmen evlerinin yapım, tadil, esaslı onarım, her türlü ilk tesis ve okul eşyası, ders aletleriyle arsa ve arazi istimlâki masraflarına (madde 78/a) (yatırım), % 30 u küçük onaranlar, okulların genel giderleri, yoksul öğrencilere parasız olarak verilecek okul kitapları ve ders levazımı bedeli, öğrencilerin yiyecek ve giyecek masraflarının telâfisi, esaslı hastalıkların tedavisi, bu kurumlar için gerekli bölge doktorları, sağlık memur ve hemşireleri, yapı işlerinde çalıştırılacak teknik elemanlarla ilçe ilköğretim müdürlükleri bürolarında çalıştırılacak ücretli personelin ve okul müstahdemlerinin üç

retleriyle pansiyonlu ilkokulların ve tamamlayıcı kursların ve sınıfların masrafları gibi her türlü giderlerine sarf olunur.» (Madde 78/b) (Sosyal hizmetler).

Bu günkü fiili duruma göre okul ve diğ r tesislerin yerleriyle miktarları Milli Eğitim Bakanlığınınca tespit edilmekte, yapım işleri Bayındırlık Bakanlığınınca yürütülmekte, ihale, sarf ve diğ r muhasebe işleri İl  zel İdareleri tarafından yapılmaktadır.

Diğ r fıkralardaki görevler çıkarılmış bulunan kanunlarla Devlet hizmeti haline getirilirken İlköğretim okul ve tesislerinin yapılması işlerinde İl  zel İdareleri önce yıllık gelirlerinin en az % 20 sinin (Madde 76/b) Milli Eğitim hizmetlerine ayrılmaları, sonra da okul yapımı içinde ihale, sarf ve muhasebe işlerini görmeleriyle bu önemli problemde yardımcı olma durumdadırlar.

8 — 10 ncu fıkrada «Vilâyet dâhilinde eğitimhane, hastahane, imarhane ve darülaceze gibi müessesatı hayriye ve sıhiye tesisi > görevleri,

a) 24.Nisan.1930 tarih ve 1593sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununun 2. maddesi «Umumi Sıhhat ve İçtimai Muavenet hizmetlerine ait vezaifi Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından ifa ve Hususi İdarelerle Belediyelere vesaire mahalli idarelere bırakılan hizmetlerin süratı icrası murakabe olunur... Bütün Sıhhat ve İçtimai Muavenet işlerinin mercii ve murakıbı bu vek lettir.» Bu madde ile bu bapta İl  zel İdarelerine hizmetler verilmekle beraber asıl görev Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına aittir.

b) 13.Nisan.1949 tarih ve 5360 sayılı Verem Savaşı hakkındaki Kanununun 1 nci maddesiyle lüzumlu yerlerde Veremle Savaş Teşkilâtı Kurma ve savaş işlerini yürütme görevi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına tanınırken 2. nci maddesiyle İl  zel İdareleriyle Belediyelerin sanatoryum, prevantoryum, hastahane ve dispanser açma ve idare etme görevi tanınmaktadır.

c) 10.7.1953 tarih ve 6134 sayılı Kanunun 1 nci maddesiyle  zel İdarelerce açılıp yönetilmekte olan hastahaneler İl Genel Meclisleri kararıyla «bina, tesisat, teçhizat ve bilumum eşyasıyla bedelsiz olarak... Hazineye devir ve tescil olunur.

Bu fıkra için buraya kadar verilmiş bulunan izahatla İl  zel İdarelerde Belediyelere tanınmış mahalli sağlık hizmetlerinin bulunduğu sonucuna varılmıştır. Filhakika  zel İdareler ve Belediyelerce

yönetilen sağlık hizmetlerde yapılmış olan pek çok sağlık tesislerinin bulunduğu ve faydalı hizmetler ifa ettikleri bilinmektedir.

ç) 11 Ocak 1960 tarih ve 7402 sayılı sıtmanın imhası hakkında Kanunun 14. maddesiyle şehir ve kasabalarda sıvrisinek üretimine mani olunacak ve yok edilmesini sağlayacak tedbirleri almaya mahalli belediyeler mecburdurlar. Her ne kadar bu madde de âzel idarelerden bahsedilmemekte ise de; birçok İllerde İl Özel İdarelerini sıtmanın imhası faaliyetlerine para yardımı suretiyle iştirak ettiği bir gerçektir.

d) 12. Ocak 1962 tarih ve 234 sayılı Sağlık Hizmetlerini sosyalleştirilmesi hakkında Kanun sağlık hizmetleri anlayışında yeni bir hamle yapmıştır. Kanunun 1. nci maddesiyle «insan hakları evrensel beyannamesinde bir hak olarak tanınan sağlık hizmetlerinden faydalanmanın sosyal adalete uygun bir şekilde ifasını sağlamak maksadıyla tababet ve tababetle ilgili hizmetler bu kanun çerçevesinde hazırlanacak bir program dâhilinde sosyalleştirilecektir.» 8 nci maddesiyle» sağlık hizmetlerinin sosyalleştirileceği bölgelerde, Milli Savunma Bakanlığına bağlı teşekküller hariç, amme sektörüne dâhil kurumlara ait sağlık hizmetleri ilgili Bakanlıklarca müştereken hazırlanacak tüzükte gösterilen esaslar dairesinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından yürütüleceği» belirtilmiş bulunmaktadır.

30 ncu madde ile her türlü tesislerin Hazine adına tescil edildikten sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı emrine verileceği hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Kanunun diğer maddelerinde sosyalleştirme işinin bir plân dâhilinde ve bütün yurttan kademeli bir şekilde teşmil edileceği belirtilmektedir.

Sosyalleştirme işi yurt ölçüsünde tamamlandıktan sonra gerek Özel İdareye gerekse Belediyelere ait mahalli sağlık hizmetleri devlet hizmeti durumunu almış olacaklardır.

9 — Diğer iki fıkradaki görevler İl Özel İdarelerinin iç bünyesini ilgilendiren görevlerdir. Ve her ne surette olursa olsun devredilmelerine imkân bulunmamaktadır.

III

İl Özel İdarelerine ait iken bilâhare çıkarılmış bulunan kanunlarla Devlet Hizmeti haline getirilmiş bulunan hizmetler dışında

Bugün İl Özel İdarelerine bırakılmış bulunan hizmetler nelerdir? Ve halen İl Özel İdareleri hangi hizmetleri yapmakta olduğu önemli bir konudur. Şimdi bunu inceleyeceğiz.

1 — İl Yollarının bir kısmının yapım, onarım, İslah ve bakım işleriyle köy yollarının bakım, ıslah, onarımı ile ve yollar üzerindeki köprü ve her türlü sanat yapılarının bakım, onarım, yapım ve İslahı İllere kalmış diğer hizmetler Devlet hizmeti halini almıştır. (*)

2 — Tarımla ilgili hizmetler Devlete verilmiş, Veterinerliğe ait hizmetlerden bir kısmı mahalli hayvan sergi ve müsabakaları, at yarışları, fuarlar tertiplemek, inekhane, ağıl ve tecrübe istasyonları, hara açmak ve mahalli hayvanların İslahı ile ilgili hizmetler bir taraftan Devlet hizmeti haline getirilirken öte yandan da illerce yapılması öngörülerek Devletin yardımcı ve iştirakçi olması şeklinde yürütülmektedir.

3 — 6, 7, 8 fıkralarda gösterilmiş bulunan ekonomik hayatta ilgili görevlerden sergiler açmak, müsabakalar pazar ve panayırlar tertip etmek gibi görevler İllerde kalmıştır.

4 — Milli Eğitim Hizmetleri; yurdumuzda genel olarak Devlet Hizmetidir. Yukarıda da deyinmiş olduğu üzere İller okul yapımı işlerinde pay vermek suretiyle iştirak ettikleri gibi okul ve diğer tesislerin ihale, muhasebe ve yapım işlerinde Bakanlık adına yürütücü durumdadırlar.

Bayındırlık Bakanlığının bu görevi bizzat yapacağı göz önünde tutularak İllere okul yapımı işlerinde görev ve yetki kalmamış olduğunu söylemek mümkündür.

5 — Sağlık hizmetleri konusunda iller'in tesisler yapmak ve yönetmek yetkileri mevcut ise de; tababetin sosyalleştirilmesi hakkındaki Kanunun Yurt ölçüsünde tatbikinden sonra İller, her hangi bir hizmet kalmayacaktır.

IV

İl Özel İdareleri halen bu hizmetlerin yanında daha birçok hizmetlerde yapmaktadırlar.

Yukarıdan beri izah edilmiş olduğu gibi çıkarılmış bulunan birçok kanunlarla İl Özel İdarelerine ait hizmetler Devlet hizmetleri

(*) Köy İşleri Bakanlığının kuruluşu ile bu görevlerde adı geçen Bakanlığa verilmiş ve İllere bu konuda iş kalmamıştır gibidir.

arasına alınırken İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununun 78. maddesinin kaldırılması cihetine gidilmediğinden bu görevler bir taraftan Mahalli Hizmet durumlarını muhafaza etmişlerdir.

Hizmetleri Devlet hizmeti haline getiren kanunlar daha sonra olduğu için adı geçen 78 nci maddeyi zımnen kaldıracağı tezi bu konuda tatbik sahası görmemiş ve hizmetlerin ifasında bazen İller Devlete, bazen de Devlet İllere yardımcı olmuş ve bu suretle hizmetlerin ifasında hizmetler ayrımı yerine hizmetler birleşimi usulü tatbikatta yer almış bulunmaktadır.

Devlet fidanlıkları yanında İllere ait fidanlıklar, numune bağ, bahçe ve meyveliklerin, ıslah müesseselerinin ve diğerlerinin bulunmasının izahı bu görev birleşimi olduğu gibi hastalıklarla savaş, çeşitli kurslar, tarım ve hayvancılığın ıslah ve mücadele işlerinde, yol yapımı, köylere içme suyu getirilmesinde İl Özel İdarelerinin masraf ve emeğe iştirakinin izahını da bu görev birleşimi anlayışında aramalıdır.

Görev birleşimi bazen İl Özel İdaresi tarafından normal yollarla yani genel karar organlarının kararlarıyla teşekkül ederken çoğu zaman Hükümet Denetim yetkisini aşarak bu idareleri bu şekilde harekete zorlamaktadır.

Devletin muhtar idareler üzerindeki denetimi muayyen hususlara yönetilmiştir. Buna rağmen zaman zaman Bakanlıkların emirleriyle, şu veya bu hizmetleri yapmakla görevlendirmektedirler. Bakanlıkların bu türlü hareketlerini bu idarelerin muhtariyetini zedeleyici ve Hükümetin yetki ve denetimini aşan bir tasarruf olarak işaret etmek istiyoruz.

İl Özel İdareleri Tüzel Kişiliğe haiz muhtar idareler olmaları, genel karar organının bulunması ve İl'in mahalli mahiyetteki hizmetler için karar alma görev ve yetkisinin Genel Karar Organlarına yani İl Genel Meclislerine ait olması yüzünden İl Genel Meclisinin usulüne uygun ve kanunlara aykırı olmayan kararlarıyla İl Özel İdareleri İdare-i Umumiye-i Vilâyet Kanununun 78. maddesinde ve bilâhare çıkarılan kanunlarda kendilerine verilmemiş bulunan bazı görevleri yapmaktadırlar.

Bu görevler meselâ Turizm çalışmaları, propaganda, haber alma ve yayma, konut yapımı, toplum kalkınması, Köy ve Belediyelerle Hayır Kuramlarına ve Derneklere yardım, İkinci temsili gibi konularda olup Bütçelerde tertibi bulunmaktadır.

Bu yöndeki çalışmaları İlin Tüzel Kişiliği ve muhtariyetinin bir gerekçesi olarak belirtmek icap eder.

Özetlemek icap ederse halen İl Özel İdareleri;

1 — İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununun 78 inci maddesindeki görevleri;

2 — Aslında her biri münferiden birer Devlet Hizmeti olmasına rağmen İl dâhilindeki çalışmalarda Devlete yardımcı olacak görevler;

3 — Devletle İl arasında görev birleşimi mahiyetindeki görevleri, Devletle birlikte;

4 — Muhtariyeti icabı olarak Genel Karar Organlarının Kanunların men etmediği konularda verdikleri kararlara istinaden yaptıkları görevler;

5 — Aslında Devlet veya başka Kurumun görevleri iken pay vermek suretiyle bu hizmetin ifasına katılmayı gerektiren görevleri;

Yapmakta olduğu görülecektir.

BİBLİYOGRAFYA

1 — İlgili Kanunlar

2 — Sıddık Tümerkan, İl Özel İdaresi Kanun Tasarısı ve gerekçesi, 1948

3 — Arif Başaran, İl Özel İdaresi Kanun Tasarısı gerekçesi, 1964

4 — Erol Yavuz, Özel İdarelerin gelirleri

5 — Oran Karaosmanoğlu (İller ve Belediyeler dergisi Sayı: 23)

Yeni Tasarıda Mahalli İdarelere verilmesi düşünülen görevler ve getirilen yenilikler.

6 — Fikri Toksöz (İdare dergisi Sayısı: 291 - 292) Kalkınma Birimi olarak İlçe.

MÜLKÎ İDARE BÖLÜMLERİ HAKKINDA BAZI İNCELEMELER VE DÜŞÜNCELER

Fazlı DEMİREL

İçişleri Bakanlığı

Sivil Savunma İdaresi Müşaviri

Son zamanlarda bazı büyük ilçelerin il olma istekleri, yeniden söz konusu olmağa başlamıştır. Bu ilçelerin, dengi durumda bazı iller bulunduğuna göre isteklerine hak vermemek te mümkün değildir. Gerçekten mülkî idare bölümlerimiz arasında çek dengesizlik ve oransızlık vardır. Fakat bu «Yeni İl veya İlçe Kurma» konusu; böyle yersel istekler üzerine ayrı ayrı değil de tümü ile ele alınmalı; mülki idare bölümlerinde, hatta kuruluş sisteminde genel bir incelemeye ve reforma gidilmelidir. Bu reform neden gereklidir? Ve nasıl yapılmalıdır? Aşağıda açıklanmasına çalışılacaktır.

Mülki İdare Bölümlerinin Yakın Geçmişine Ve Gelişimine Kısa Bir Bakış

Önce mülki idare bölümlerinin yakın geçmişine ve gelişimine kısa bir göz atalım:

İller:

Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarındaki mülki idare kuruluşunda, 1286 (1870) tarihli «İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi» ve daha sonraki 1329 (1913) tarihli «İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu» hükümlerine göre ve c zamanki deyimlerle yurt; vilâyetlere (illere), Vilâyetler livalarsa (sancaklara), livalar kazalara (ilçelere), kazalar nahiyelere (bucaklara) ayrılmakta idi. Bu kuruluşa göre Türkiye Büyük Millet Meclisinin açıldığı 23.Nisan. 1920 de bugünkü milli sınırlarımız içinde (sonradan katılan Artvin. Kars ve Hatay illeri dışarı) 15 il ve bu illere bağlı veya bağımsız olarak ta 53 liva (sancak) bulunduğu anlaşılmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti zamanında çıkarılan 46, 68, 69 sayılı

kanunlarla 1921 yılında kurulan Aksaray, Giresun ve Ordu livaları ile liva sayısı 56 olmuştur.

1921 yılında yürürlüğe konulan 85 sayılı Teşkilâtı Esasiye kanununda (Türkiye vilâyetlere, vilâyetler kazalara, kazalar nahiyelere ayrılır.) hükmünün kabul edilmesi üzerine liva (sancak) bölümleri kalkmış ve mevcut livalar tamamen il haline getirilmiş olduğundan 71 İl meydana gelmişti. Yine 1921 yılında ana yurda katılarak 133 sayılı kanunla kurulan Artvin, Ardahan, Kars livaları (sonradan illeri) ile İl sayısı 74 olmuştur.

1926 yılında çıkan ve 11 ilin ilçeye, 27 ilçenin bucağa çevrilmesi, 60 bucağın kaldırılması, 18 ilçenin yeniden teşkili, 17 ilçenin bağlantılarının değiştirilmesi gibi, mülkî idare bölümlerinde oldukça geniş bir değişiklik yapan 877 sayılı «Teşkilatı Mülkiye Kanunu» ile Ardahan, Beyoğlu, Çatalca, Dersim (Tunceli), Ergani, Gelibolu, Genç (Bingöl), Kozan, Muş, Siverek, Üsküdar illeri kaldırılmış; ii sayısı 63 e inmiştir.

1929 yılında 1509 sayılı kanunla Bitlis ili kaldırılarak Muş ili tekrar kurulmuş; 1933 te 2197 sayılı kanunla Artvin, Aksaray, Cebelibereket, Şebinkarahisar, Hakkâri, merkezi Silifke’de olan İçe» (Bundan sonra İçel adı Mersin’e verilmiştir) illeri kaldırılmış; il sayısı 57 ye inmiştir.

1935 yılında 2885 sayılı kanunla Artvin, Bingöl (Genç), Bitlis, Hakkâri, Tunceli (Dersim) illeri tekrar kurulmuş; 1939 da ana yurda bağlanarak 3711 sayılı kanunla kurulan Hatay ili ile il sayısı 63 olmuştur. 1953 yılında 6129 sayılı kanunla Uşak, 1954 yılında 6418, 6419, 6429 sayılı kanunlarla Adıyaman, Sakarya, Nevşehir illeri kurulmuş; Kırşehir ili kaldırılmış; 1957 de 7001 sayılı kanunla Kırşehir ili tekrar kurulmuştur. Böylece halen 67 il bulunmaktadır.

İlçeler:

Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurulduğu 23.Nisan.1920 tarihinde bugünkü millî sınırlarımızın, sonradan yurdumuza katılan Artvin, Kars (Ardahan dâhil), Hatay illeri dışındaki bölgesi içinde 313 kadar ilçe olduğu anlaşılmaktadır. Bundan sonra:

a) 1920: 1930 yılları içinde; 64, 78, 128, 133, 532, 877, 1282, 1533, 1612 sayılı kanunlarla 42 ilçe yeniden kurulmuş, 28 ilçe kaldırılmış; Artvin, Ardahan, Kars ileriyle 11 ilçe yurda katılmıştır.

b) 1931: 1940 yılları içinde; 2202, 2529, 2885, 3012, 3223, 3393 sayılı kanunlarla 32 ilçe yeniden kurulmuş; Hatay ili ile 4 ilçe yurda katılmıştır.

c) 1841: 1950 yılları içinde; 4444, 4642, 4769, 4869, 4993, 5701 sayılı kanunlarla yeniden 52 ilçe kurulmuştur.

d) 1951: 1960 yılları içinde; 5959, 6068, 6129, 6191, 6321, 6324, 6325, 7033 sayılı kanunlarla 139 ilçe yeniden kurulmuştur.

e) 1961 yılından şimdiye kadar da, 1963 yılında çıkarılan 303 sayılı kanunla 1 ilçe (İstanbul'da Gaziosmanpaşa) kurulmuştur.

Böylece 1920: 1965 yılları arasında; 15 ilçe yurda katılmış,

266 ilçe yeniden kurulmuş, 28 ilçe kaldırılmış (ki bunlardan 24 ü tekrar ilçe olmuştur); kaldırılan ve kurulan iller dolayısıyla 11 il merkezi ilçeye, 6 ilçe de il merkezine çevrilmiş olup halen 571 ilçe bulunmaktadır.

Bucaklar:

Bucaklar hakkında böyle bir inceleme yapılamamıştır. 1962 tarihli «Mülkî İdare Taksimatı» kitabına göre yurdumuzda halen, 61 il merkez ilçesiyle 407 ilçe içinde 171 i tam teşkilatlı olmak üzere 920 bucak bulunmaktadır. (İstanbul'daki bucak müdürü bulunan bazı merkez bucakları bu sayının dışındadır.) 5 il merkez ilçesiyle 163 ilçede bucak yoktur.

Esasen büyük çoğunluğu tam teşkilatlı olmayan ve İl İdaresi Kanununun 51 nci maddesinde yazılı, genel idarenin halk için en lüzumlu hizmet daireleri de bulunmayan bucak bölümlerini, bu durumu ile tam bir mülkî idare kademesi saymak ta mümkün değildir.

Mülkî İdare Bölümlerinin Bugünkü Durumuna Kısa Bir Bakış:

Yukarıda belirtildiği gibi, 1921 yılından 1961 yılına kadar yürürlükteki Teşkilatı Esasiye kanunları ile kabul edilen sisteme göre yurdumuz illere, iller ilçelere, çoğu ilçeler de bucaklara ayrılmaktadır. 1961 yılında kabul edilen halen yürürlükteki Anayasanın 327 inci maddesinde sadece, Türkiye'nin illere ve illerin de diğer kademeli bölümlere ayrılması hükmü konulmuş; eski Teşkilatı Esasiye Kanunlarında olduğu gibi illerin ilçelere, ilçelerin bucaklara ayrılması kayıt altına alınmamıştır. Ancak mevcut sistem yine aynen devam ettirilmiş ve 1964 yılında çıkan 464 sayılı kanunla İl İdaresi Kanunundaki (Türkiye; illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara ayrı-

lir.) hükmü yenilenmek suretiyle kanunî dayanağa da kavuşturulmuştur.

Şimdi, 45 sene evvel kabul edilmiş olan bu sistem; sosyal, ekonomik, ulaştırma ve diğer kalkınma alanlarındaki bugünkü gelişmelere ve ihtiyaçlara ne dereceye kadar elverişlidir? Anayasa ve II İdaresi kanunu hükümlerine göre; coğrafya durumuna, iktisadi şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre ayrılması lâzım gelen mevcut il, ilçe ve bucak bölümleri, bu niteliklere ne dereceye kadar uygundur? Aralarında nasıl bir ölçü ve oran vardır? Bu sorular üzerinde duralım ve karşılıklarını araştırmağa çalışalım.

Bu araştırmamızı sayılama bilgilerle daha iyi yapabileceğimizden;

a) Mevcut il, ilçe ve bucakların nüfus, yüzölçümü, köy sayısı yönlerinden çeşitli kategorileri (Ek -1, 2, 3), çizelgelerde;

b) İl, ilçe ve bucaklardan büyük ve küçükleri ile küçük ilçelerin büyük bucaklarla ve büyüktan küçüğe, küçüktan büyüğe doğru olan sıraları itibariyle birbirleriyle karşılaştırılmaları ve kat farkları (Ek - 4, 5, 6) çizelgelerde gösterilmiştir. (*)

Bu çizelgelere göz gezdirdiğimizde; birbirlerinden 10, 20, 30 40, 50 kat ve daha fazla büyüklük ve küçükte il, ilçe ve bucaklar olduğu gibi iller büyüklükte ilçeler, ilçelerden büyük bucaklar olduğunu görürüz. Bunları aşağıda ayrı ayrı inceleyelim:

İller:

Ek - 4 çizelgede büyük ve küçük illerin karşılaştırılması yapılmıştır. Bu çizelgede adları geçen ve birbirlerinden 2 -10 kat büyüklük veya küçüklükte olan illerden, yüzölçümü küçük olmakla beraber nüfusu çok fazla veya nüfusu az olmakla beraber yüz ölçümü büyük veya komşu illere bağlantı ve ulaştırma imkânları zor olan bir kaç ili ayrı tutarsak, ötekilerin birbirlerinden bu kadar büyük veya küçük olmalarının nedeni bulunamaz.

İl bölümleri için; eğer büyük illerin ölçüsü uygun ise küçük illerden çoğu yanlarındaki illerle birleştirilebilir Küçük illerin ölçüsü uygun ise, büyük iller içinde veya bitişğinde bulunan büyük ilçeler

(*) Bu çizelgelerdeki bilgiler; Devlet İstatistik Enstitüsünün 23.Ekirtı. 1960 Genel Nüfus Sayımına ait 1963 yılında yayımlanan 444 yayın numaralı kitabından taranmak suretiyle çıkarılmıştır. Ve o tarihteki duruma aittir,

etrafındaki ilçe gruplarından birer, ikişer il daha meydana getirilebilir. Örneğin:

a) Büyük iller ölçüsüne göre; Ek - 4 çizelgede adları geçen küçük illerden Hakkâri'nin Van, Bitlis'in Muş, Tunceli'nin Elâzığ, Bilecik'in Eskişehir, Burdur'un Isparta, Nevşehir'in Kayseri ili ile birer büyük il halinde güzelce birleşmeleri mümkündür.

b) Küçük iller ölçüsüne göre ise; yine Ek-4 çizelgede adları geçen büyük illerden Ankara'dan Kırıkkale, hatta Polatlı, İzmir'den Ödemiş, hatta Bergama, Konya'dan Karaman veya Ereğli, Akşehir, Adana'dan Kozan, Balıkesir'den Bandırma, Manisa'dan Akhisar veya Salihli gibi daha bazı ilçeler, kendilerinin daha büyük ve daha yakın durumda oldukları çevresindeki ilçelerle diğer küçük iller gibi birer il olabilirler.

İlçeler:

İlçelerde de durum aynıdır. Ek - 5 çizelgeye bakalım. Bu çizelgede birbirlerinden 3 - ICO kat ve daha fazla büyüklük ve küçüklükte ilçeler olduğu gibi illerden büyük ilçeler de bulunmaktadır. 34 ilçenin nüfusu bir ilin (Hakkâri'nin) nüfusundan fazla, bir ilçenin (Tarsus'un) nüfusu da bir ilin (Bitlis'in) nüfusundan fazladır. Dört ilçenin (Aksaray, Ereğli, Cihanbeyli, Karaman) yüz ölçümleri üç ilin (Rize, Sakarya, Kocaeli) yüzölçümlerinden fazladır. Yüzölçümü Rize'den fazla üç ilçe daha vardır. Gerek nüfus ve gerek yüzölçümü bakımından büyükten küçüğe doğru 100 üncü gelen ilçelerle küçükten büyüğe doğru 100 üncü gelen ilçeler arasında üç kat fark vardır.

Bu ilçelerden; yüz ölçümü küçük olmakla beraber nüfus yoğunluğu çok fazla veya nüfusu az olmakla beraber yüzölçümü çok geniş ve komşu ilçelere çok uzaklıkları, güvenlik gerekleri veya önemli coğrafya durumları gibi özellikleri olanlar vardır. Fakat her halde çoğunun, birbirlerinden bu kadar büyük veya küçük olmalarının bir özelliği ve nedeni yoktur.

İlçe bölümleri için; eğer büyük ilçelerin ölçüsü uygun ise, küçük ilçelerden çoğunu yanlarındaki ilçelerle birleştirerek kaldırmak; küçük ilçelerin ölçüsü uygun ise, büyük ilçeler içinden yeniden nice ilçe daha kurmak mümkündür. Bu maksatla Ek - 5 çizelgede adları geçen ilçelerden bazı örnekler alalım ve Bozcaada, İmroz, Datça, Şemdinli gibi coğrafya özellikleri bulunan bazılarını da dışta bırakalım.

a) Büyük hatta orta ilçelerin ölçüsüne göre çizelgede adları yazılı küçük ilçelerden:

6.500 nüfuslu 202 Km1 yüzölçümlü Eğridir ilçesi, merkezi 24 Km. aralıklı 32.700 nüfuslu 1516 Kmf yüzölçümlü Eğridir ilçesi ile;

6.645 nüfuslu 322 Km1', yüzölçümlü Uluborlu ilçesi, merkezleri 11 Km. aralıklı 16.343 nüfuslu 541 Km1, yüzölçümlü Senirkent ilçesi ile;

6.900 nüfuslu 114 Km1, yüzölçümlü Pehlivan köy ilçesi, merkezleri 20 Km. aralıklı 46.085 nüfuslu 652 Km1, yüzölçümlü Babaeski ilçesi ile;

9.475 nüfuslu 346 Km1, yüzölçümlü Eldivan ilçesi, merkezleri 13 Km. aralıklı 55.755 nüfuslu 2210 Km1, yüzölçümlü Çankırı merkez ilçesi ile;

10.327 nüfuslu 678 Km1, yüzölçümlü Çamlıhemşin ilçesi, merkezleri 22 Km. aralıklı 20.770 nüfuslu 675 Km2, yüzölçümlü Ardeşen ilçesi ile;

13.381 nüfuslu 51 Km1, yüzölçümlü Eynesil ilçesi, merkezleri 14 Km. aralıklı 42.760 nüfuslu 390 Km1, yüzölçümlü Görele ilçesi ile;

12.805 nüfuslu 180 Km1, yüzölçümlü Yenipazar ilçesi, merkezleri 12 Km. aralıklı i 6.333 nüfuslu 267 Km1 yüzölçümlü Sultanhisar ilçesiyle;

22.757 nüfuslu 169 Km1, yüzölçümlü Arsin ilçesi, merkezleri 6 Km. aralıklı 22.700 nüfuslu 207 Km1, yüzölçümlü Yomra ilçesi ile birleşik güzel birer ilce olabilirler.

b) Küçük ilçelerin ölçüsüne göre ise çizelgede adları geçen büyük ilçelerden Tarsus'ta Namrun, Gülek, Düzce'de Gölyaka, Gümüşova, Aksaray'da Gelveri. Sultanhanı, Çarşamba'da Ayvacık, Dikbıyık, Akhisar'da Palamut, hatta Gölarmara, Ödemiş'te Beydağ, Adagide, Bafra'da Tosköv, Bayburt'ta Hart, Pülür, Ceyhan'da Kırmıt, Kozan'da İmamoglu, Ünye'de Çilader, Elbistan'da Gücük, Fatsa'da Bolaman, Yıldızeli'de Belcik gibi, merkezleri 1.000 - 5.000, tümeleri 10.000 - 22.000 nüfuslu 10 - 50 köylü 20 kadar bucak, Ek - 5 çizelgedeki küçük ilçelerin çoğundan da daha büyük birer ilce olabilirler. Adları geçen büyük ilçeler de orta büyüklüğe doğru biraz küçülmüş olurlar.

Bucaklar:

Ek - 6 çizelgede bucaklar arasında da aynı dengesiz durum görülmektedir. 75 ilçeden nüfusu daha fazla 75 bucak olduğu gibi bir birlerinden 4 - 40 kat büyüklük ve küçüklükte bucaklar bulunmaktadır. Büyükten küçüğe doğru 100 üncü bucak ile küçükten büyüğe doğru. 100 üncü bucak arasında 3, 4 kat fark vardır. Bazı küçük ilçelerdeki 2 - 5 köylü bucaklara karşı köy sayısı ve nüfusu çok daha fazla birçok ilçelerde veya merkez bucaklarında ayrıca bucak yoktur. Örneğin: 124 köylü 41.143 nüfuslu Bolu merkez ilçesi ile 70 köylü 39.000 nüfuslu Karacabey, 101 köylü 47.000 nüfuslu Alaca ilçelerinde hiç bucak yoktur. Sungurlu ilçesi merkez bucağının 110 köyü 58.000 nüfusu bulunmaktadır.

İlçe ve bucaklar arasındaki bu dengesizlikleri aynı iller içinde dahi bulabiliriz. Örneğin: İzmir ilinde; bir yanda 17 köylü, 18.754 nüfuslu, 728 Km² yüzölçümlü Urla ilçesine 16 Km. mesafedeki merkezi 4.418, tümü 9380 nüfuslu, 12 köylü 368 Km Yüzölçümlü Seferihisar ilçesi ve bu ilçedeki 3 köylü 820 nüfuslu Doğan Bey bu cağı; öte yanda 97 köylü, 1212 Km², yüzölçümlü, 104.275 nüfuslu Ödemiş ilçesi ve bu ilçe içinde, ilçe merkezine 17 Km' mesafedeki 12 köylü, merkezi 5.325, tümü 13.775 nüfuslu (Arkasındaki Bademiye bucağı ile 18 köyü 22.009 nüfusu bulan) Adagide bucağı. Eskişehir ilinde; 83 köylü 3824 Km², yüzölçümlü 50.388 nüfuslu Sivrihisar ilçesinin yanında, 22 köylü, 938 Km², yüzölçümlü, 18.500 nüfuslu Çifteler ilçesi ve buna bitişik, merkezleri 15 Km. aralıklı, 14 köylü, 668 Km², yüzölçümlü, merkezi 3.7CC, tümü 12.090 nüfuslu Mahmudiye ilçesi ve bunun yanında da 132 köylü, 3500 Km yüzölçümlü 210.000 nüfuslu Eskişehir merkez ilçesine bağlı ve Eskişehir'e 35 Km. mesafedeki, 27 köylü, merkezi 2.400, tümü 16.000 nüfuslu Alpli bucağı.

Buraya kadar adları geçen il, ilçe ve bucaklar; ekli çizelgelerdeki sıra tertibine göre bu sıralara rast gelenler arasından alınmıştır. Yoksa bunların dışında, gösterilen örneklerle uyar bir hayli il, ilçe ve bucak daha vardır, tabii...

Bunlardan başka, mülki idare bölümlerinin bağlantılarında da bazı anormallikler bulmak mümkündür. Örneğin:

a) Yalova ilçesi; karadan bitişik olduğu Kocaeli iline bağlı değil de, deniz aşırı gidilen ve daha da yakın olmayan ve esasen çok fazla nüfusu bulunan İstanbul iline bağlıdır,

b) Gediz ilçesi; Uşak il merkezi ilçesine bitişik ve Kütahya yönündeki sınırı dahi Kütahya'dan Uşağa çok daha yakın olduğu halde Uşağa değil de, aralarında bir ilçe daha bulunan ve daha uzak olan Kütahya iline bağlıdır.

c) Of ilçesi; Rize il merkez ilçesine bitişik ve Rize'ye 25 Km. mesafede olduğu halde bu ile bağlı değil de, 55 Km. mesafedeki aralarında dört ilçe daha bulunan Trabzon iline bağlıdır.

Bu ilçelerin, adları geçen illere bağlı olmalarını zorunlu kılan coğrafya veya ekonomik bir sebep te bulunmasa gerektir.

Görülüyor ki mülkî idare bölümleri arasında gerçekten birçok dengesizlikler, anormallikler ve oransızlıklar vardır.

Mülkî İdare Bölümlerinde Nasıl bir Reform Yapılabilir:

Mülkî idare bölümlerinde; yukarıda açıklanan dengesizlik ve oransızlıkların giderilmesi ve dolayısıyla kamu hizmetlerine daha uygun bir duruma getirilmesi için genel bir incelemeye ve reforma gidilmesi gereği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Anayasa ve İl İdaresi Kanunu gereğinden de olduğu gibi mülkî idare bölümlerinin; coğrafya durumuna. İktisadî şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre ayrılması lâzım gelmektedir. Tl idaresi kanununun 41 inci maddesinde bucak hakkında da ayrıca şu tanım yapılmıştır. «Bucak; coğrafya, ekonomi, güvenlik ve mahallî hizmet bakımlarından aralarında münasebet bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen bir idare bölümüdür.»

Coğrafya durumu ve İktisadî şartlar, çok dardan çok geniş kadar gidebilen çok esnek birer etmen olduklarından, bunların ancak kamu hizmetlerinin gereklerine göre sınırlandırılmaları lâzım geldiği gibi, her idare bölümünde birleşmeleri de mümkün olmayabilir. Hatta aynı coğrafya veya ekonomik bölgelerdeki bazı ilçelerin hizmet gerekleri bakımından ayrı ayrı illere, ayrı ayrı coğrafya veya ekonomik bölgelerdeki bazı ilçelerin de yine hizmet gerekleri bakımından aynı ile bağlı olduğu görülebilir.

Şu halde her mülkî idare bölümünde aranması gereken ana etmen «Kamu hizmetlerinin gerekleri» olmaktadır. Bu etmen de «Alan ve nüfus» ve «Mesafe ve ulaştırma» durumları ile değerlendirilebilir. Şöyle ki:

a) Alan ve nüfus: Bir mülkî idare bölümünün alan ve nüfusu, genel idarenin o bölgedeki örgüt ve hizmetleri ile orantılı olmalıdır. Ki bu iki ölçü de bir biriyle ters orantılıdır. Yani, bir idare bölümü içinde nüfus az oldukça alan geniş, alan dar oldukça nüfus fazla olabilir.

b) Mesafe ve ulaştırma: Köylerin bucak ve ilçe merkezlerine, ilçelerin il merkezlerine mesafeleri ve aralarındaki ulaştırma ve haberleşme koşulları, o mülkî idare bölümü seviyesindeki genel ve mahallî idare hizmetlerinin buralarda kolaylıkla yürütülmesine, koordine ve kontrol altına alınmasına elverişli olabilmelidir. Ki bu mesafe ve ulaştırma ölçüleri de bir birlerde ters orantılı olarak azalıp çoğalabilirler.

Yukarıdaki etmenlere ve ölçülere ve mevcut il, ilçe ve bucakların büyük çoğunluğunun durumlarına göre, mülkî idare bölümlerinde aşağıdaki şekilde bir düzeltme ve düzenlemeye gidilmesi lüzumu belirmektedir. Tabii ki; fazla uzaklık, ulaştırma ve haberleşme zorlukları, diğer coğrafya zorunlukları, şehir nüfuslarının çok fazlalığı veya güvenlik gerekleri gibi bazı özel durumlar bundan ayrı tutulabilir.

a) Bucaklar; 5-6 köyden ve 3 - 4.000 nüfustan az olan küçük bucaklar kaldırılmalıdır. Bunların sayısı 40 - 50 kadar olabilir. Öte yandan 40 - 50 köyden ve 30 - 40.000 nüfustan fazla olup ta hiç bucak bulunmayan il merkez ilçeleri, ilçeler veya merkez bucakları içinde bulunabilecek daha geniş ölçüdeki bir biriyle ilişkili köy toplulukları bucak haline getirilmelidir. Bu şekilde kaldırılacak, yeniden kurulacak ve aşağıdaki fıkraya göre ilçe olacak bucaklar sonucunda, bucak sayısında biraz eksilme de olabilir. Hatta bucak sayısı daha da azaltılmalı, fakat hepsi tam teşkilatlı yapılmalıdır. Tam teşkilatlı olmayan bucakların tamamen kaldırılmaları üzerinde durulabilir.

İlçeler: 15.000 nüfustan ve 500 Km. yüzölçümünden az olan çok küçük ilçeler, tam teşkilatlı bucaklar haline getirilerek yakın ilçelere bağlanmak suretiyle kaldırılmalıdır. Bunların sayısı 30 kadar olabilir.

Merkez şehir veya kasabası dışındaki nüfusu 50.000 den ve yüzölçümü de 1.500 Km², den fazla olan büyük ilçelerle il merkez ilçeleri içindeki, nüfusu 15.000 den ve yüz ölçümü 500 Km², den fazla bucaklar veya benzeri, gelişmiş bir merkez etrafında çevrelenmiş

köy toplulukları, ilçeler haline getiril meiidir. Böylece bugünkü ilçe sayısında belki biraz artma olabilir.

c) İller: İller arasında hiç olmazsa 2-3 kat yaklaşık bir benzerlik ve ölçü sağlanabilmesi için; ya küçük illerin birleştirilerek büyük iller haline getirilmesi veya büyük illerin bölünerek yeni küçük iller kurulması gerekmektedir. Küçük illerin kaldırılması buralar halkı üzerinde olumsuz bir tepki yaratabileceği gibi, bu illerin de, küçük ölçüde de olsa bir merkez etrafında toplanmış, bir kaç ilçelik bir coğrafya veya ekonomik bölge kademesi meydana getirmekte oldukları da bir gerçektir. Bu itibarla, genellikle küçük illere dokunulmayarak büyük illerden yeni küçük iller meydana getirilmesi en uygun şekil olmaktadır. 500.000 nüfustan veya 15.000 Km2, yüzölçümünden fazla gibi büyük iller içinde veya kenarlarındaki, daha büyük birer ilçe merkezi etrafında bir coğrafya veya ticaret bölgesi halinde toplanabilen ilçe gurupları, küçük iller ölçüsünde birer il haline getirilebilirler. Bu takdirde belki 20 kadar daha yeni il kurulması gerekecek ve il sayısı 90 a yaklaşacaktır.

d) Büyük iller kurulması; Yurdun, değil 90 ile ayrılması, halen 67 il bölümüne ayrılmış olması dahi, coğrafya durumu ve iktisadî şartlar yönlerinden fazla görüldüğü gibi, bu yüzden merkezi idarenin yönetim, koordine ve kontrol hizmetlerinin de çok fazl a parçalanmakta ve güçleşmekte bulunduğu meydandadır. Nitekim Ticaret, Çalışma, Sanayi Bakanlıklarıyla Jandarma, Karayolları, Devlet Su İşleri, Orman, Tekel idareleri gibi bazı merkezî idare organlarının bir kaç ili kapsayan bölgesel örgütleri bulunmakta; gittikçe artan bu bölgesel örgütler dolayısıyla merkezi idarenin kuruluş ve hizmetleri de gittikçe il idaresi dışına çıkmaktadır.

İl İdaresi Kanununa ve sistemimize göre her bakanlığın temsilcisi ve yürütme vasıtası olan, dolayısıyla kendi idare bölgelerinde Devletin bütün faaliyet kollarına ait hizmetlerle görevli veya ilgili olması gereken mülkî idare âmirlerinin, bu bölge örgütleriyle ilişkileri ahenkli ve etkili bir düzene konulamamaktadır. Hâlbuki il bölümleri şimdiki gibi küçük değil de bir kaç ili içine alabilecek büyüklükte olsa, bölge örgütleri de, il bölümleriyle ve dolayısıyla il idaresiyle paralel ve ahenkli duruma getirilmiş olur. Hatta yürütme organları dışındaki bölge örgütleri, hiç olmazsa büyük çoğunluğu da bu büyük illerde toplanmak suretiyle yurt içindeki bütün bölgesel hizmetler ve örgütler, belli merkezler ve bölgeler içinde birleşmiş ve toplanmış olurlar.

Kalkınma plânına ait çalışmaların yürütülmesinde de, bugünkü il kademelerinin üstünde daha geniş bölgesel bir idare kademesine ihtiyaç duyulduğu anlaşılmış bulunmaktadır.

Bu nedenlerledir ki; yukarıdaki fıkrada belirtildiği şekilde daha da artırılacak olan küçük iller, eski livalar (sancaklar) gibi verilecek uygun bir adla il ve ilçeler arasında yeni bir kademe bölümü yapılarak, daha büyük merkezler etrafında ve daha geniş bölgeler içinde toplanacak 4 - 6 şar grupluk bu bölümlerden de iller meydana getirilmelidir. Bu suretle yurdumuzda 15 - 20 büyük ii kurulmuş olur. Bu il merkezleri için, küçük iller arasında bölge bölge gelişmiş, daha büyük birer nüfus, ticaret sanayi ve kültür merkezleri durumuna gelmiş şehirler de vardır. Gerçekten, yurdun coğrafya bölgeleri ve bu bölgeler içindeki kasaba ve şehirlerin; sosyal, ticaret, sanat ve kültürel oluşum, gelişim, kademelenme ve çevrenenme durum ve dereceleri de, mülkî idare bölümlerinin, bucaklar bir yana, ilçelerden itibaren üç kademeli oluşunu gerekli kılmaktadır.

Kurulacak bu büyük iller; bugünkü illerden, merkezî idare bakımından daha geniş yetkiye, mahallî idare bakımından daha geniş görev ve gelire sahip kılınmak suretiyle de, kamu hizmetlerinin bugünkünden daha verimli ve daha koordineli bir şekilde yürütülmesi sağlanmış olur.

25.5.1965

Çeşitli (Nüfus) kategorileri itibarıyla mülkî idare bölümleri

Nüfusu	Köy ve kasaba (*)	Bucak	Şehirçi Bucak (**)	İlçe	Şehirçi İlçe	İl Merkez İlçesi (***)	İl
— 500	22.153						
501 — 1.000	9.798	3					
1.001 — 1.500	2.274	5					
1.501 — 2.000	650	3	1				
2.001 — 3.000	392	19					
3.001 — 5.000	133	132					
5.001 — 7.500	23	222	2	8			
7.501 — 10.000	7	210		14			
10.001 — 15.000	4	212	3	52			
15.001 — 20.000	4	62	4	71	1	2	
20.001 — 30.000	3	17	7	137		2	
30.001 — 40.000		2	5	107		5	
40.001 — 50.000			3	59	1	2	
50.001 — 75.000			7	82	2	19	
75.001 — 100.000			1	14	3	10	1
100.001 — 150.000			1	8	4	16	4
150.001 — 200.000					3	5	6
200.001 — 300.000					1	4	17
300.001 — 400.000					2	1	10
400.001 — 600.000							19
600.001 — 800.000							6
800.001 — 1.000.000							1
1.000.001 — 1.500.000							2
1.500.001 — 2.000.000							1
Toplam	35.441	887	33	553	17	66	67

(*) İl ve ilçe merkezleri dışındaki kasabalarıdır.

(**) Merkezleri veya tamamı şehir içinde bulunan bucaklardır.

İstanbul'daki bucak müdürleri de bulunan bazı merkez bucakları bu sayı içinde değildir.

(***) İstanbul ilinde merkez ilçesi yoktur.

(Ek - 2)

Çeşitli (Yüzölçümü) katagorileri itibarıyla mülki idare bölümleri

Yüzölçümü (Kilometre kare)	İlçe	Şehir içi İlçe	Ü Merkez İlçesi	İl
0 — 10		2		
11 — 20		5		
21 _ 30				
31 — 50	1	1		
51 — 100	2	1		
101 — 150	2	1		
151 — 200	4	1	2	
201 — 250	8	1		
251 — 300	12	1		
301 _ 400	26		1	
401 — 500	39	2	3	
501 — 750	95		3	
751 — 1.000	88		6	
1.001 — 1.500	132	1	13	
1.501 — 2.000	79	1	16	
2.001 — 2.500	29		12	
2.501 — 3.000	18		1	
3.001 — 4.000	11		8	2
4.001 — 5.000	6			3
5.001 — 7.500	1		1	15
7.501 — 10.000				14
10.001 — 15.000				21
15.001 — 20.000				7
20.001 — 30.000				3
30.001 — 40.000				1
40.001 — 50.000				1
Top lam	553	17	66	67

(Ek - 3)

Çeşitli (Köy sayısı) kategorileri itibarıyla mülki idare bölümleri

Köy sayısı	Bucak	Şehir içi Bucak	İlçe	Şehir içi İlçe	İl Merkez İlçesi	fi
_ 0		22		6	1	
1 — 5	37	7	3	2		
6 — 10	199	2	11	3		
11 — 15	234	2	23			
16 — 20	183		28	2		
21 — 30	165		83	2	4	
31 — 10	54		78	1	4	
41 _ 50	10		78		5	
51 — 60	3		53		6	
61 — 80	2		104	1	10	
81 _ 100			45		12	
101 — 125			28		13	
126 — 150			16		6	1
151 — 200			2		4	2
201 — 250			1		1	3
251 — 300						9
301 — 400						8
401 — 500						11
501 — 600						12
601 — 800						13
801 — 1.000						4
1.001 — 1.500						4
Toplam 887	33	553	17	66	67	

Mülki İdare Bölümleri Hakkında Bazı İncelemeler

(Ek - 4)

Nüfus Yönünden İllerin Karşılaştırılması

İ l i n		Sırası	İ l i n		Kat farkı
A d ı (Büyükten küçü- ğe doğru sırayla)	Nüfusu		A d ı (Küçükten büyü- ğe doğru sırayla)	Nüfusu	
İstanbul	1.882.092	1	Hakkâri	67.766	27,5
Ankara	1.321.380	2	Bitlis	128.966	10,2
İzmir	1.063.490	3	Bingöl	131.364	8
Konya	982.422	4	Tunceli	140.068	7
Adana	760.803	5	Bilecik	145.699	5,2
Bursa	693.894	6	Muş	167.638	4
Balıkesir	670.669	7	Kırşehir	175.749	3,8
Sivas	669.922	8	Burdur	179.514	3,7
Manisa	657.104	9	Uşak	184.733	3,5
Samsun	654.602	10	Nevşehir	187.398	3,5
Kayseri	480.387	15	İsparta	242.352	2
İçel	444.523	20	Amasya	257.281	1,7

Yüzölçümü Yönünden İllerin Karşılaştırılması

İ l i n		Sırası	İ l i n		Kat farkı
A d ı (Büyükten küçü- ğe doğru sırayla)	Yüzölçümü (Km ²)		A d ı (Küçükten büyü- ğe doğru sırayla)	Yüzölçümü (Km ²)	
Konya	46.082	1	Rize	3.920	11,7
Ankara	30.691	2	Kocaeli	3.972	7,7
Sivas	28.488	3	Sakarya	4.431	6,4
Erzurum	24.768	4	Bilecik	4.666	5,2
Antalya	20.591	5	Trabzon	4.685	4,4
Van	18.619	6	Hatay	5.311	3,5
Urfa	18.584	7	Uşak	5.341	3,4
Kars	18.557	8	Amasya	5.520	3,3
Adana	17.249	9	Nevşehir	5.626	3,1
Kayseri	16.921	10	İstanbul	5.712	2,9
Niğde	14.294	15	Kırşehir	6.410	2,2
Eskişehir	13.295	20	Artvin	7.436	1,8

(Ek - 5)

Nüfus Yönünden İlçelerin Karşılaştırılması

İlçenin		Sırası	İlçenin		Kat farkı
A d ı (Büyükten küçü- ğe doğru sırayla)	Nüfusu		A d ı (Küçükten büyü- ğe doğru sırayla)	Nüfusu	
Tarsus	129.305	1	Bozcaada	1.805	72
Düzce	121.430	2	İmroz	5.776	21
Aksaray	119.888	3	Datça	5.805	20,6
Çarşamba	111.934	4	Atabey	6.502	17,2
İskenderun	105.342	5	Uluborlu	6.645	16
Akhisar	104.744	6	Karaburun	6.665	15,7
Ödemiş	104.274	7	Koçaz	6.886	15
Bafra	101.312	8	Samsat	6.892	14,5
Bayburt	96.237	9	Pehlivan köy	6.899	13,9
Ceyhan	94.951	10	Şemdinli	7.396	12,8
Ünye	77.604	15	Ağlasun	8.650	9
Kozan	75.883	20	Eldivan	9.475	8
Elbistan	73.807	25	Çamlıhemşin	10.327	7
Fatsa	69.199	30	Solhan	11.284	6,2
Nazilli	64.731	40	Çatak	12.184	5,5
Simav	61.417	50	Fındıklı	13.000	4,7
Karacabey	55.818	75	Hozat	15.000	3,7
Bor	50.614	100	Muratlı	17.194	2,9

Yüzölçümü Yönünden İlçelerin Karşılaştırılması

İlçenin		Sırası	İlçenin		Kat farkı
A d ı (Büyükten küçü- ğe doğru sırayla)	Yüzölçümü (Km ²)		A d ı (Küçükten büyü- ğe doğru sırayla)	Yüzölçümü (Km ²)	
Aksaray	6.232	1	Bozcaada	40	155,8
Ereğli (Konya)	4.960	2	Eynesil	51	97
Cihanbeyli	4.907	3	Kalkandere	95	51,6
Karaman	4.657	4	Pehlivan köy	114	40,8
Siverek	4.314	5	Sabanca	115	37,5
Elbistan	4.123	6	Kuruçasile	159	26
Gürpınar	4.063	7	Arsin	169	24
Sivrihisar	3.824	8	Yenipazar	180	21
Kangal	3.792	9	Gölcük	199	19
Polatlı	3.769	10	Atabey	202	18,6
Çumra	3.205	15	Perşembe	226	14
Yıldızeli	2.856	20	Kuşadası	264	10,8
Bala	2.704	25	İmroz	289	9
Sungurlu	2.604	30	Arhavi	314	8,4
Kığı	2.430	40	Kumru	344	7
Ermenâk	2.219	50	Ovacık	376	5,9
Dursunbey	1.926	75	Datça	459	4,2
Şirnak	1.715	100	Buldan	524	3,2

(Ek - 6)

İlçelerin Bucaklarla Karşılaştırılması

İ l ç e n i n				B u c a ğ ı n			
A d ı (Küçükten büyüğe doğru sırayla)	Köy sayısı	Nüfusu	Sırası	A d ı (Büyükten küçüğe doğru sırayla)	Köy sayısı	Nüfusu	Kat farkı
Bozcaada	—	1.805	1	Kilimli (Zonguldak)	8	32.786	18
İnroz	5	5.776	2	Buca (İzmir)	5	32.555	5,6
Datça	9	5.805	3	Gürsu (Bursa)	44	29.244	4,5
Atabey	5	6.502	4	Adala (Manisa)	43	28.235	4,3
Uluborlu	4	6.645	5	Kozlu (Zonguldak)	15	27.200	4,1
Karaburun	16	6.665	6	Haruniye (Adana)	25	26.147	4
Koçgaz	16	6.886	7	Hart (Gümüşhane)	48	22.379	3,3
Samsat	17	6.892	8	Çiftlik (Niğde)	20	22.142	3,2
Pehlivan köyü	7	6.899	9	Çilader (Ordu)	24	22.095	3,1
Şemdinli	21	7.396	10	Ilıca (Erzurum)	39	21.914	3
Ağlasun	6	8.650	15	Kozcağız (Zonguldak)	31	20.652	2,5
Eldivan	15	9.475	20	Davulga (Afyon)	23	19.946	2,1
Çamlıhemşin	22	10.327	25	İncirliova (Aydın)	21	19.327	1,8
Solhan	21	11.284	30	Burç (Gaziantep)	43	17.937	1,5
Çatak	25	12.184	40	Kerburan (Mardin)	33	17.295	1,4
Fındıklı	17	13.000	50	Musabeyli (Yozgat)	33	16.283	1,2
Hozat	41	15.000	75	Örencik (Kütahya)	26	15.265	—
Muratlı	16	17.194	100	Uzunisa (Ordu)	20	14.462	—

Bucakların Karşılaştırılması

B u c a ğ ı n			B u c a ğ ı n			Kat Tarihi	
A d ı (Büyükten küçüğe doğru sırayla)	Köy sayısı	Nüfusu	Sırası	A d ı (Küçükten büyüğe doğru sırayla)	Köy sayısı		Nüfusu
Kilimli (Zonguldak)	8	32.786	1	Yarpuz (Adana)	2	659	49
Buca (İzmir)	5	32.555	2	Doğanbey (İzmir)	3	820	40
Gürsu (Bursa)	44	29.244	3	Bijirge (Hakkâri)	2	977	29
Adala (Manisa)	43	28.235	4	K. Bahçe (İzmir)	4	1.001	28
Kozlu (Zonguldak)	15	27.200	5	Şiveler (Hakkâri)	5	1.229	22
Haruniye (Adana)	25	26.147	6	Narlıdere (Bitlis)	8	1.427	18
Hart (Gümüşhane)	48	22.379	7	Zap (Hakkâri)	5	1.454	15
Çiftlik (Niğde)	20	22.142	8	Gödene (Antalya)	6	1.480	14
Çilader (Ordu)	24	22.095	9	Kakbil (Tunceli)	10	1.790	12
İlca (Erzurum)	39	21.914	10	Akçasır (D. Bakır)	5	1.922	11
Kozcağz (Zonguldak)	31	20.652	15	Karacadağ (Kırklareli)	8	2.307	8,9
Davulga (Afyon)	23	19.946	20	Yenifoça (İzmir)	4	2.616	7,6
İncirliova (Aydın)	21	19.327	25	İresi (Tunceli)	7	2.806	6,9
Burğ (Gaziantep)	43	17.937	30	Dağ (Antalya)	3	2.995	6
Kerburan (Mardin)	33	17.295	40	Eşil (Tunceli)	10	3.221	5,3
Musabeyli (Yozgat)	33	16.283	50	Hakif (Bitlis)	5	3.470	4,7
Örencik (Kütahya)	26	15.265	75	Çalğan (Adıyaman)	8	3.929	3,9
Uzunisa (Ordu)	20	14.462	100	Erkinis (Artvin)	7	4.232	3,4

FEDERAL ALMANYA'DA İLCE TEŞKİLÂTI VE YÖNETİCİSİ

Yazan:

Mustafa GÖNÜL

Çameli Kaymakamı

PLAN

ÖN SÖZ

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

I — TARİHÇE

- A. 1933 YILINA KADAR
- B. 1933 TEN 1945 YILINA KADAR
- C. 1945 TEN SONRA

II — HALEN MEVCUT İDARÎ BİRİMLER

- A. ŞEHİR DEVLETLERİNDE
- B. EYALET DEVLETLERİNDE

İKİNCİ BÖLÜM: İLCE KESİMİNDE DEĞİŞİKLİK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İLCE TEŞKİLÂTI

I — MERKEZÎ İDARENİN BİR KADEMESİ OLARAK

- A. BİR TEŞKİLAT ŞEMASI ÖRNEĞİ
- B. ÇEŞİTLİ KOMİSYONLAR

II — MAHALLÎ İDARE BİRİMİ OLARAK

- A. İLCE MECLİSİ
 - a) TEŞEKKÜL TARZI
 - b) GÖREVLERİ
- B. İLCE ENCÜMENİ
 - a) TEŞEKKÜL TARZI
 - b) GÖREVLERİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: İLCE YÖNETİCİSİ — KAYMAKAM

I — HUKUKÎ DURUM

A. RHEİNLAND — PFALZ EYALETİNDE

a) ATANMA

b) YER DEĞİŞTİRME

c) DENETLEME

ç) UZAKTAŞTIRMA

1 _ UORMAL OLARAK Bir MEMUR Gibi

2 _ GEÇİCİ EMEKLİLİK

d) İZİN

B. SAARLAND EYALETİNDE

C. DİĞER EYALETLERDE

II— İlce yöneticilerini temsil

III — ilce yöneticisi olarak

A. GÖREV VE YETKİLER

B. ÜST MERCİ İle OLAN MÜNASEBETLER

C. ADLÎ ve ASKERÎ MERCİLERLE OLAN MÜNASEBETLER

Ç. ÇEŞİTLİ BİLGİLER

a) TASARRUF SANDIĞI

b) KREİS KOMÜN AL MAKAM ÖDENEĞİ

c) HİZMET GEZİSİ ÖDENEĞİ

ç) LOJMAN

d) HİZMET ARABASI

SON SÖZ

ÖNSÖZ

Son bir kaç yıl içinde, işçileri Bakanlığımız ile Federal Almanya İşçileri Bakanlığı arasında, ciddi ve memnuniyet verici meslekî temaslar yapılmaktadır, idarecilerimizin, kısa veya uzun sürelerle bu memlekete yaptıkları ve bundan sonra yapacakları geziler, her şeyden önce, Alman İdarî birimlerinin yapısı ve yetki alanlarının bilinmesini, bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu konu ise, nedenleri uzun bir tarihî geçmişe dayanan, oldukça karışık ve dağınık bir manzara arz etmektedir.

Gerçekten, Şansölye Bismarck'ın Alman birliğini kurduğu 1871 yılına kadar, irili - ufaklı prenslik veya krallıklar, siyasî bağımsızlıkları yanı sıra, İdarî bünye bakımından da kendine - özgü niteliklere sahip idiler. Temelinde, bağımsızlık arzusu ve vazgeçilmez mahallî alışkanlıkların bulunduğu böylesine bir düzenin, etkisini, zaman bakımından çok ilerilere, hatta günümüze kadar sürdürmesi olağan sayılmalıdır.

İşte bu nedenler, bizi tarihçe bölümünde fazlaca durmaya ve İLCE ile Yöneticisinin etimolojik orijinallerini araştırmaya zorladı.

Diğer taraftan, bütün eyaletlerin İdarî birimleri ve yapıları hakkında özet halinde verilen bilgiler dışında, asıl inceleme konumuzu açıklaması bakımından, eyalet devletlerinin ilçe kuruluşları ve yöneticileri sistemli bir mukayeseye tabi tutuldu. Çünkü edindiğimiz kanaate göre, ancak bu tarzda bir inceleme, bundan böyle Federal Almanya kamusal düzeninin herhangi bir kesiminde araştırma yapacak sayın meslektaşlarımız çalışmalarını kolaylaştırabilir.

İnceleme süresi içinde, Rheinland Pfaîz eyaletinin Rheinhessen iline bağlı Mainz (Oppenheim), Pfalz iline bağlı Neustadt kaymakamlıklarında, Roheinhessen valilik makamında ve Eyalet İçişleri Bakanlığında, ilgililerden gördüğümüz geniş ve dostça yardımlara, teşekkür borçluyuz.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Federal Alman Cumhuriyeti'ndeki İdarî kuruluş birimleri ve bunların kuruluş hukukları, birbirinden farklı durumlar arz etmektedir. Çeşitli eyaletler (Land'lar) arasında açıkça müşahede olunan bu ayrılık ve farklılık, pozitif idare hukukunun muhtaç olduğu birlik ve ahenge zararlı olacağı veya hiç olmazsa tatbikatta vatandaş hukukuna halel verebileceği düşüncesine hak verdirmektedir. Nitekim daha 1927 yılında, ortak bir düzenin kurulması üzerinde tartışmalar başlamıştı⁽¹⁾. Yine 3. Şubat 1954 tarihinde, Alman Gemeinde'lerinin genel kurul toplantısında Federal İçişleri Bakanı yaptığı bir konuşmada, «Komunal kuruluş hukuku birliğinde, aynı şekilde komunal

¹ PETERS, Ord. Prof. Dr. Hans, HANDBUCH DER KOMMUNALEN WISSENSCHAFT UND PRAXIS, Springer Yayınevi - Berlin - Göttingen - Heidelberg - 1959, Cilt: I Sayfa: 411

alt yapılarıdaki birlikte asgarî bir ölçüye lüzum...» olduğunu söz konusu etmişti. (2). İhtiyaç duyulan birliğin yaratılması hususundaki çabalar bugüne kadar olumlu bir sonuca ulaşamamıştır. Eyalet yasama organlarının yaratamadıkları bu «asgarî seviyedeki...» birliği; Federal Anayasa'nı 84 ve 85 inci maddelerindeki yetkiye istinaden Federal organın zaman zaman çıkaracağı hükümlerle meydana getirebileceği hususundaki ümit te bir semere vermiş değildir (3).

Bu farklılıkların nedenleri, federal bir İdarî bünyenin zorunlulukları yanında, geniş çapta tarihsel gelişime ve politik olaylara dayanmaktadır. Şu halde incelememizin sıhhati bakımından sözü edilen nedenleri sürekli olarak göz önünde bulundurmanız gerekli ve yararlı olacaktır. Böylece, halen mevcut İdarî birimlerle, onları teşkil eden organların etimolojik kaynak ve tekâmülleri üzerinde de bir fikir edinmek kabil olur.

I —TARİHÇE:

Alman idare tarihine ait kaynaklar, İdarî ünitelerin, yüzyılları aşan zaman ölçüleri içinde bugünkü niteliklerine erişebildiklerini göstermektedir. Çeşitli feodal kesimlerde ve farklı şekillerde faaliyette bulunan İdarî kuruluşlar, ancak 19. cu yüzyılın ilk çeyrek yıllarında Prusya'da, Alman idare tarihine kişiliğinin damgasını vurmuş olan BARON von STEIN (4) tarafından çıkarılan tüzükle bir düzene girmeğe başlamış, 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde ise Hitler rejimi ile tüm ayrılıklar giderilerek bir İdarî teşkilâta zorlanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında yenilmiş Almanya'sında ve bilhassa batılı işgal kuvvetlerinin bulunduğu eyaletlerde ise, nispeten eski tarihsel gelişime uyularak, fakat muhakkak ki oldukça liberal bir düzene yer verilmiştir.

² PETERS, adı geçen eser, sayfa: 411

³ PETERS, adı geçen eser, sayfa: 411-412

⁴ RÖSSLER, Helmuth, REICHSFREÎHERR vom STEIN, Musterschmidt Yayınevi, Göttingen, 1964.

Baron von STEIN'in hayat hikâyesi bu kitaptan özet halinde aşağıya çıkarılmıştır:

STEIN, 26 Ekim 1757 yılında Lahn nehri kenarındaki NASSAU sarayında, eski bir soylu ailenin son çocuğu olarak doğdu. İyi bir eğitim ve öğretim, kendisinde mevcut kabiliyetleri, dikkati çekecek derecede geliştirdi. Göttingen Üniversitesindeki hukuk ve siyasal bilimler öğreniminden sonra Berlin'de, Maden Dairesinde Referendar (stajiyer) olarak çalıştı. Bu alanda da bilgisini art-

Bu oluşumu, kronolojik ve özet olarak gözden geçirmemiz faydalı olacaktır.

A. 1933 YILINA KADAR

B. 1 — PRUSYA'DA

İlk iş olarak Prusya'yı ele almamız tesadüfî değildir. Bu eyalette gelişen idare hukuku, süratle ve oldukça geniş bir alanda diğer eyalet kuruluşlarını da etkisi altına almıştır. Hatta denebilir ki, bu etkiler günümüze kadar gelmiştir. Bu sebepten Prusya İdare tarihçesi üzerinde yapılacak bir inceleme, diğer eyaletlerin tarihine ışık tutacağı gibi, günümüzün bazı sorularına da cevap vermiş olacaktır.

Tırdı.Kendisine verilen görevleri büyük başarılarla yerine getirmesi, onun daha genç yaşta, 1782 yılında, Maden Dairesinde önemli bir unvan olan «Oberbergrat» lığa yükseltilmesini sağladı. 1784 te ise, Vestfalya Maden Dairesi Direktörlüğüne atandı.

1786 yılında, meslekî bilgi ve görgüsünü arttırmak üzere Londra'ya gitti. Orada endüstri ve makine tesisleri üzerinde incelemelerde bulunması gerekiyordu. Fakat onun bir nevi ENDÜSTRİ CASUSU (Industriespion) olduğu ihbar edilince, bu alanda kendisine çok az şey gösterildi. Ama bu eksikliği Stein, o ana kadar kara Avrupa'sı için yabancı olan İngiliz Mahallî İdare Sistemini yakından ve bütün ayrıntıları ile öğrenerek telâfi etti. 1787 yılında yurda döndüğünde «Vestfalya ve Aşağı Ren Bölgesi Savaş ve Mirî Emlâk Meclisi Başkanlığı» na getirildi ve böylece Prusya Kralının fiilî olarak hizmetine girmiş oldu.

Bundan sonra kendini, meşhur İdarî reform tasarılarını hazırlamaya verdi. Gerek mahallî idare alanında, gerek devlet teşkilâtının bünyevi kuruluşunda yapılması gereken reformlarla ilgili ileri sürdüğü teklifler onu, devamlı ve mücadeleli bir hayata sürükledi. Nihayet 1808 yılında, geniş çapta halk iradesinin tecellisine imkân veren PRUSYA ŞEHİRLERİ TÜZÜĞÜ'nü (Die Preussische Städteordnung) yürürlüğe koydurtmaya muvaffak oldu.

Stein, kuvvetli bir reformatör olduğu kadar, o sırada Avrupa kıt'asını tehdit altında bulunduran Napolyon işgaline karşı cesur bir hürriyet mücahidi olarak ta ün saldı. Napolyon'un takibi karşısında ve Rusya seferine başlamadan önce, Rus Çarı Alexander I. in dâvetine icabet ederek Rusya'ya gitti ve Çarın, siyasi ve İdarî danışmanı oldu.

Napolyon'un yenilgisinden sonra da bir ara Paris'e gitti. O sırada yeni bir Avrupa düzeninin kuruluş şartlarını hazırlayan ve 1815 Viyana Kongresinde başrolü oynayan teklif ettiği görev. Stein'in prensip ve amaçlarına uygun düşmediği için reddetti. Mücadelesini devam ettirmekle beraber, ıstıraplı bir hayat içinde ve 29 Haziran 1831 yılında Vestfalya'daki eski Cappenberg sarayında öldü.

12 nci yüzyılın sonundan beri BRANDENBURG kontluğu, her biri VOGTEI adı verilen mutasarrıflıklara ayrılmış, takriben 30 prenslik kesiminden ibaret bulunuyordu. DER VOGT (mutasarrıf), prensin memuru idi. Ve onun tarafından belirli bir süre için tayin olunurdu. Görevleri, prens adına askerî, adlî ve İdarî yetkileri uygulamak, ayrıca vergi, resim ve emlâk gelirlerini toplayarak prensle intikal ettirmekten ibaretti.

1300 yılını takiben, penslik hak ve varidatının, gittikçe artan bir şekilde ferağ ve terhine konu olması yüzünden VOGTEI teşkilâtı hızla itibarım kaybetmeye başladı. Hükümet nüfuzuna dayanan yetkiler, nihayet sadece gayrimenkul mülkiyetine inhisar ediyordu. Böylece 1500 yılına doğru VOGTEI ve VOGT unvanları kayboldu. Bunların yerine, yine halâ prensliğin mirî emlâk ve arazisiyle, onların idarecisini ifade eden AMT (makam adı) ile AMTSMANN veya AMTS-HAUPTMANN (idareci ünvanı) kullanılmaya başlandı. Memleket sadece prenslerin hâkimiyet hakkı ile bir arada bulunan bir kaç adet kooperatif kesime ayrıldı. Buna karşılık, STAENDE adı verilen çeşitli meslek ve sınıf mensuplarının meydana getirdiği Halk Mümessilleri Meclisi'nin kudreti gittikçe arttı, uzun süre içindeki tartışma ve direnmeler bir hayli önem kazandı. Ne var ki, 18 inci yüzyılın başında prenslerin rüçhan hakkı yeniden teminat altına alındı.

Ancak belirli tarihlerde, sözü edilen Halk Mümessilleri Meclisleri üst bir kavramı ifade eden DER LANDTAG adı altında toplanabiliyorlardı. Landtag'a iştirak hakkı, sırasıyla ve sadece 1 — Din adamlarının (Pâlaten), 2 — Prenslerle tımar sahiplerinin, 3 — Şehirler'in teşkil ettiği Mümessiller Meclisi'ne tanınmıştı⁽⁵⁾. Görüldüğü gibi tasnifte şehirler, yani vatandaşın temsil imkânı üçüncü sırada yer almaktadır. Bu sebepten Şehirlerin mümessilleri, rüçhan hakkı bakımından, kendilerinin birinci sırada olması gerektiğini iddia ediyorlardı. Gerek onları, bu iddialarından vazgeçirmek maksadıyla, gerek mahallî veya mücerret konuların daha rahat tartışma imkânını vermesi bakımından, prensler, onları daha sık bu toplantılara dâvet etmeye mecbur oluyorlardı.

16 ncı yüzyılın ilk üçte birinden itibaren, bu toplantıların şekli daha da basitleştirildi. Encümen (DER AUSSCHUSS) 1 er halinde bir araya gelmek yoluna gidildi ve bir süre sonra, memleket idaresi-

⁵ WORMIT, HANS-GEORG DÎE LANDKREISORDNUNGEN IN DER BUNDESREPUBLIK - Alman Gerneinde'ları Yayınları, 1961, Sayfa: 3

nin en önemli meselelerinde söz sahibi olacak Büyük Encümenler ortaya çıktı.

Bu encümenlere gidecek asilzadelerin seçim çevresinin esasını — şehirlerde seçim çevresi yoktu — kırdı prensin icra memurları olan atlı jandarmaların teftiş mıntıkası (DER BERİTT) teşkil ediyordu. Daha sonraları bu seçim çevrelerine KREİS, asilzadelerin meclisine de KREİSTAĞ adı verildi. Böylece bugün, başka anlamlarda da olsa, kullanılmakta olan bu unvanlar, bu nev’i bir etimolojik temele ve zamana dayanmaktadırlar.

Kreistag’lara kısa bir zamanda, vergilerin tarhı yetkisinin verilmesi, Halk Mümessillerinin yeniden itirazına ve hatta bu yetkilerin onlar tarafından tanınmaması gibi karışık bir duruma yol açtı.

30 Yıl Savaşları’nda işgal masrafları Brandenburg prensliğinde devamlı bir baskı haline gelince ve savaş sonunda da bir orduyu ayakta tutma masrafları ortaya çıkınca, prens, KREIS’da kendini aynı zamanda halk mümessillerine karşı temsil edebilecek mutemet bir adam istihdama başladı. Başlangıçta KREİS KOMİSERİ (Kreiskommissar) denilen bu memurlara 1641 yılından itibaren KREİS DİREKTÖRÜ (Kreisdirektor) ünvanı verildi.

Kreis’lar evvelâ, bir nevi Vergi Dairesi Mıntıkası olarak hizmet gördülerse de, Kreis Direktörünün yetkisi yüzyılın ortasına doğru, adlî işler müstesna, bütün idareyi kapsadı.

POMMERN (Pomeranya) de 15 inci yüzyılın başından beri yine kooperatif nitelikte bir Mümessiller Encümeni vardı. Bu encümenin üyelerine yüzyılın sonlarına doğru DER LANDRAT verildi ve sonunda sürekli olarak yerleşti ⁽⁶⁾. Demek oluyor ki, bugünkü Alman pozitif idare hukukunun DER OBERKREISDIREKTOR ve DER LANDRAT unvanları, etomolojik olarak böyle bir maziye sahiptirler.

MAGDEBURG’da da aynı inkişaf kendini gösterdi. Bu arada Kreis Mümessiller Meclisi ayrıca, Kreis Komiseri ’nin tayininde bir TEKLİF HAKKI’ın garantiledi. Prens karşısında bu Teklif Hakkı, mümessilleri pek çok diğer fonksiyonlarının ve imtiyazlarının kaybolmasından sonra da devam etti.

Kreis Komiseri ’nin, prens tarafından havale olunan devlet görevlerini (Polis ve Maliye) ve Kreis Mümessiller Meclisi kararlarını ifa etmesi mecburî idi. O halde bu memuriyet, biri birine bağlı olarak hem

⁶ WORMIT, adı geçen eser, sayfa: 9

mahallî, hem de devlete ait unsurlar ihtiva ediyordu. Kreis Komiseri'ne, Kreis kasasını yöneten bir Gelir Memuru ile o civarda icra memuru olarak vazife gören bir süvari de yardım ederdi.

1701 yılında KURMARK ve NEUMARK Kreis Komiserleri, zamanın Prusya kralı tarafından Rrandenburg prensliğine yükseltilen prenten, kendileri için LANDRAT unvanının verilmesini rica ettiler. Bunun üzerine memuriyet ünvanı, bütün Prusya'ya şamil olmak üzere 27.12.1701 tarihli bir krallık iradesi ile LANDRAT olarak kabul olundu. Şu halde, yukarıda bir ara sözünü ettiğimiz etimolojik başlangıcı göz önüne almayacak olursak, bu günkü Landrat (Kaymakam) unvanının gerçek başlangıç tarihini bu krallık iradesine dayandırmak icap eder.

Landrat'ların tayini ile ilgili olarak önceleri mevcut olan teklif hakkı, sonraları Kral Friedrich Wilhelm I. tarafından yeni bir şekle bağlandı. Yeni duruma göre her Kreis'in asilzadeler heyetince gösterilen üç isimden birini, yine aynı heyet Landrat olarak seçiyor ve kralın onayına sunuyordu. Bu durumda vazife gören Landrat, devamlı olarak Kreis Asiller Heyetine tâbi idi. Başlangıçta Landrat'lar için herhangi bir müktesebat aranmamasına rağmen, 21.5.1738 tarihli bir tüzükle, Savaş ve Mirî Emlâk Meclisi Başkanlığında da çalıştırılabilecek, yani yeterli «in c a m e r a l i b u s» bilgisine sahip kimselerin Landrat olabileceği esas olarak kabul olundu.

Kreis teşkilâtı, Büyük Friedrich tarafından bütün Prusya'ya teşmil edildi. Bir süre sonra da, 18.4.1753 tarihli bir irade, Brandenburg kontluğundaki Landkreis'lara, Silezya örneğine göre, Kreis Temsilciler Meclisi tarafından seçilen ikişer KREISDEPUTIERTE (encümen üyesi) ilâve etti. Bugün Alman Federal Cumhuriyetinde Kreisdeputiert'ler ve onların teşkil ettiği bir nevi encümen niteliğindeki DEPUTATION'lara bazı eyaletlerde, farklı görevlerin sahibi olarak rastlanmaktadır. Bunların görev ve memuriyet unvanları, Şilezya Prensliği üzerindeki Avusturyalıların hâkimiyeti zamanından kalmadır.

19 uncu yüzyılın ilk yıllarından itibaren, Alman devlet ve idare teşkilâtının yeniden düzenlenmesi şeklinde, ciddi bir hareket kendini göstermeğe başladı. Etkileri yüzyılları aşacak olan bu hareketin önderi, adından ve hayatından kısaca bahsettiğimiz BARON von STEIN idi. Stein'in 9.10.1807 tarihli Azad Ferman (Das Emanzipationsedikt), memlekette mevcut toplumsal ve İktisadî düzeni temelinden değiştirdi. Tabii bu gidişe paralel olarak idarenin de değişti

rilmesi mecburi idi. Stein, bu husustaki düşüncelerini 1807 tarihli meşhur NASSAU TASARISI (Nassauer Denkschrift) ile hükümdara hitaben açıklıyor ve maksadını şöyle formüle ediyordu:

«Toplum ruhunun canlandırılması, uyuyan veya yanlış şekillendirilmiş kuvvetlerden ve harap halde duran bilgilerden faydalanma, millî ruh, onun görünüşü ve ihtiyaçları arasında ahenk, devlet mercileri, Adatan, muhtariyet ve millî şerefın yeniden canlandırılması...»

Bu düşünceler, olumlu sonuçlar vermekte gecikmedi. İlk olarak 1808 yılında tecrübe mahiyetinde ve sadece şehirlere inhisar etmek üzere PRUSYA ŞEHİRLER TÜZÜĞÜ (Die Preussische Stâdteordnung) ⁽⁷⁾» Kralın nefis hediyesi Köstliche Geschenk des Königs..» olarak yürürlüğe girdi.

Bu Şehir Tüzüğü'ne muvazi olarak, bir de Kreis'lar için bir tüzüğün çıkarılması ısrarla tavsiye edilmişti. Stein'in bizzat bu hususta geniş plânları vardı. Fakat fikirlerini gerçekleştirmeden hücumlara maruz kaldı. Çünkü Landkreis'ların kuruluş ve yönetimine ait yenilikler henüz o zamanlar için büyük güçlükler arz ediyor ve Kreis bünyesindeki herhangi bir değişiklik, nâzım bir kuvvetin, meselâ devletin tasvip veya müdahalesine ihtiyaç gösteriyordu. Stein'in fikirleri, onun, Napolyon işgali sebebiyle yurt dışında bulunduğu sıralarda bile, yakın arkadaşları tarafından savunuldu ve ilk olarak reis teşkilâtı için, 30.3.1809 tarihli bir kabine kararı ile semeresini verdi. Bu karara göre Landrat, Polis görevleri yanında, mirî emlak ve araziler, Anıtlar ve içinde ayrı bir zabıta teşkilâtı olmayan şehirler üzerinde denetleme yetkisini elde ediyordu. Hatta adliye ve askerlik işleri bile, niyabetten verilen görevler (Auftagsangelegenheiten) olarak onun denetimi altına giriyordu.

Bu gelişme seyri içinde ve 1814 tarihinde kabul olunan KREIS FERMANI (Kreisedikt) bir kaç ay sonra yürürlükten kaldırılmış olmasına rağmen, haiz olduğu liberal, temelli ve yapıcı unsurlardan ötürü, tesir sahasını zaman ve mekân bakımından oldukça genişletti. Bir ara baş gösteren ve Landrat için yeniden Kreisdirektor unvanının karşısında kısa ömürlü oldu. Ancak; bu temayüllerin getirdiği yenilik cümlesinden olmak üzere, Kreisdirektor'un başkanlığında ve altı üyeden teşekkül edecek bir encümene Kreis yönetiminin tevdi, bugünkü Kreis Encümeni'nin (Kreisausschuss) ilk habercisi olması bakımından, belirtilmeğe değer. Yine ayrıca kabul olunan

⁷ DÎE PREUSSISCHE STAEDTEORDNUNG 1808, Kohlhammer Yayınevi.

bir kanun, Kreis Komunal İdaresi'ni açıkça tesis ediyor ve Kreis'a bir mıntıka tüzıl kişiliği niteliğini kazandırıyor. Böylece Kreis'in bir mameleke ve Kreis Komunal Sandığı'na sahip olması icap ediyordu ⁽⁸⁾.

19 uncu yüzyıl içinde çeşitli etkilerle çıkarılmış bulunan pek çok sayıdaki kanun, tüzük veya kabine kararlarının öngördüğü çeşitli değişiklikler ne olursa olsun, en büyük eyalet olan Prusya'da Kreis teşkilâtının ve onun yöneticisi olan Landrat'ın hukukî statüsü, Nasyonal - Sosyalist rejimine kadar varlığını muhafaza etmiştir, diyebiliriz.

2 — ANHALT DUKALIĞINDA

Bu eyalette Kreis'in mahallî idaresi, 18.7.1870 tarihli Kreis Tüzüğü ile bir esasa bağlandı. Bu tüzüğe göre Kreis, hem kooperatif nitelikteki bir mahallî idare birimi, hem de merkezî idarenin bir kademesi oluyordu. Kreis Meclisi (Kreistag) ve meclis tarafından seçilen dört Kreisdeputierte ile merkezce atanan Kreis Direktörü'nden meydana gelen Kreis Encümeni (Kreissausschuss), Kreis'in organlarını teşkil ediyorlardı.

3 — BADEN'de

Prusya'da sözü edilen gelişmeler devam ederken, çeşitli beyliklerden ve dinsel idare birimlerinden meydana gelen Baden Büyük Prensliği, mahallî idare fikrine yabancı idi. İdarî bünyesi, tam manasıyla merkezîyetçi esasa dayanıyordu. 1809 yılından itibaren eyaletin İdarî birimlerini teşkil eden Kreis'lar, merkezî idarenin orta kademesini meydana getiriyorlar ve iç idarede münhasıran denetim görevini ifa ediyorlardı. İlk olarak 1857 yılında idare ile yargı birbirinden ayrıldı. ⁽⁹⁾

5.10.1863 yılında çıkarılan bir kanunla, bir taraftan sayıları 11 e indirilen Kreislerin merkezî idarenin orta kademesi olması niteliği kaldırıldı, diğer taraftan Kreislara mahallî idare tüzıl kişiliği hakkı tanındı. KREİS TOPLULUĞU (Kreisversammlung) ile KREİS ENCÜMENİ (Kreissausschuss) bu tüzıl kişiliklerin organlarını teşkil ediyordu. Gerek Kreis Topluluğu — buna Meclis te diyebiliriz

⁸ WORMIT, a.g.e. S: 11

⁹ WORMIT, a.g.e. S. 15

— gerek Encümen, başkanlarını kendileri seçmelerine rağmen, merkezî idarece atanan Kreis yöneticisi KREISHAUPTMANN, bunların toplantılarına katılma hakkına sahipti.

Bu durum 1923 yılına kadar devam etti. 19.6.1923 tarihli Baden Kreis Tüzüğü (Badische Kreisordnung) Kreishauptmannın müessesesini kaldırdığı gibi, doğrudan doğruya halk tarafından seçilmiş Kreis Topluluğu (veya Meclisi) kendi içinden hem kendi başkanını, hem de encümene tekabül eden KREISRAT ile onun başkanı olan DER KREISVORSITZENDE'yi seçme hakkını elde ediyordu. Der Kreisvorsitzende, Kreis idaresini yürütür ve onu temsil ederdi.

4 — BAYERN (Bavyera) de

19 uncu yüzyılda Bavyera eyaletinde de İdarî, bir gelişme hareketi görülmektedir. Yüzyılın başlarında, ya müşterek vazifelerin ifası lüzumundan veya mukavele ile doğmuş pek çok sayıda köy birimleri mevcuttu. 17.5.1818 tarihli bir ferman, sadece Pfalz müstesna olmak üzere, bu birimlere DİSTRİKTGEMEINDE adını verdi. Merkezî idarece kurulup kaldırılabilen bu Distriktgemeinde'lar, hangi bir mahallî idare niteliğine sahip değillerdi.

28.5.1852 tarihinde çıkarılan bir kanun, bütün Bavyera Krallığına şamil olmak üzere, Distrikt'lere mahallî idare niteliğini kazandırdı. Kooperatif bir bünyeye sahip bir meclis (DİSTRİKTSRAT) ile meclisçe seçilen bir encümen (DİSTRİKTAUSSCHUSS), Distrikt'in organlarını teşkil ediyordu. Bezirk Makamının başında bulunan ve merkezce tayin olunan yönetici, her iki organın da başkanı idi.

1862 yılında idare ile adliye birbirinden ayrılınca ve en alt kademedeki merkezî idare birimleri her tarafta aynı şekilde BEZİRKSAMT adını alınca, bu birimler pek çok sayıda Gemeinde'ları kapsadı. Bezirksamt'ların başında, işleri şahsî sorumluluğu altında yürüten bir BEZİRKS AMTMANN bulunuyordu. 1919 yılında kabul olunan Mahallî İdareye Dair Bavyera Kanunu, durumu değiştirdi. Eskiden bir Bezirksamt'a bağlı olan çeşitli Distrikt'ler, artık kamu hukuku tüzel kişiliğini haiz ve Bezirk adı altında birer mahallî idare birimi niteliğini elde ediyorlardı. Yeni kuruluşun organları BEZİRK MECLİSİ (Bezirkstag) ile BEZİRK ENCÜMENİ (Bezirksausschuss) idi. Bunlar, başkanlarını kendileri seçerlerdi. 1927 tarihli bir kanun ise, aynı yanında, merkezî idarenin bir mercii ve Bezirk'in temsilcisi olarak BEZİRKSAMT'a yer verdi.

5 — BRAUNSCHWEIG’da.

Braunschweig Prenslığı, Napolyon işgali sırasında Fransızlar tarafından kurulan mercileri, kurtuluş savaşından sonra da muhafaza etti. Bu mercilerin sadece Unvanları üzerinde değişiklikler yapıldı. Meselâ; Kanton memurları, bundan böyle Kreis memuru oluyordu. İdarî işler ve komunal denetleme, Kreis Meclislerine devrediliyordu. Bu sebepten oldukça muğlak bir sistem 5.6.1871 tarihli Kreis Tüzüğü’nün kabulüne kadar devam etti. Bu tüzüğe göre Kreis, kendi kendini idare hakkını elde ediyordu. Dereceli bir seçimle teşekkül eden Kreis Meclisi (Kreisversammlung) ile bu topluluğun kendi içinden seçtiği Kreis Encümeni (Kreisausschuss), mahallî idarenin organlarını teşkil ediyordu. Merkezî idarenin temsilcisi olan Kreis Direktörü, Kreis Meclisi’nin toplantılarına istişare oyla katıldığı gibi, Encümenin de kanunî başkanı idi.

15.11.1924 yılında çıkarılan yeni, bir Kreis Tüzüğü, Kreisa tam anlamıyla, kamu hukuku tüzel kişiliğini haiz bir mahallî idare statüsünü kazandırdı. Bundan böyle tek dereceli olarak seçilen Meclis ve onun seçtiği Encümen’in görevleri tedadî olarak tespit edildi. Kreis Direktörü, yine Encümenin başkanı idi.

6 — BREMEN’de

Bremen eyalet devleti ile Bremen şehri arasında İdarî yönden yapılan ilk ayırım 1849 yılına rastlar. Evvelce muhtelif hukukî unvanlar taşıyan kesimler, bu tarihten sonra çeşitli politik Gemeinde’lere ayrıldı. Bunların başında, hükümetçe atanan LANDHERR’ler bulunurdu.

23.6.1878 tarihli bir kanun, Prusya örneğine uygun olarak, kamu hukuku tüzel kişiliğini haiz birer mahallî idare birimi olan Kreis’ları kabul etti. Kreis sakinlerince seçilen Kreis Meclisi (Kreistag) ile meclisin seçtiği Kreis Encümeni, Kreis’in organları idi. Her ikisinde de başkanlık görevini Landherr ifa ederdi.

1921 ve 1926 yıllarında kabul olunan kanunlar, bu kuruluş şemasında esaslı bir değişiklik meydana getirmedi.

7 — HESSEN’de

Hessen eyaletinde de, mahallî idare anlayışı içinde Kreis teşkilâtının inkişafı 19 uncu yüzyıla rastlar. Eyalet, başlangıçta merkezî

idare kademesi olan PROVINZ (İl) lere ayrılmıştı. En alt basamağı ise, başındaki yöneticiye Amtman denilen AMT'lar teşkil ediyordu. Bunların mahallî idare fonksiyonu olmadığı gibi İdarî ve adlî işler beraber yürütülürdü.

1821 yılında çıkarılan çeşitli kanunlar, adaletle idareyi birbirinden ayırdı. Amt'lar yerine İdarî birim olarak, yöneticisi LANDRAT olan LANDRATSBEZİRK'ler kuruldu. Fakat bu yeni kuruluşun da komunal bir vasfı yoktu. Bu imkâna ancak 1870 yılında kavuşulmuştur. 18.3.1870 tarihli ve Kreis Sandıklarının kuruluşuna dair kanun* Kreis'a belli bir «İktisadî» muhtariyet getiriyordu.

1925 yılında kabul olunan bir kanun ise, durumu daha fazla vuzuha kavuşturdu. Buna göre Kreis, Kreis Meclisi ile Kreis Encümenine, yani gerçek anlamda bir mahallî idare' fonksiyonu görecektir organlara kavuştu.

8 — LIPPE'de

Bu eyalette, adalet ile idarenin daha 19. yüzyılda birbirinden ayrılmış olmalarına rağmen, komunal muhtariyet bakımından inkişaf oldukça gecikmiştir. İdarî birim olarak görülen AMT'lar, ancak 1907 den sonra mahallî idare niteliklerini elde edebilmişlerdir. 1927 tarihinden itibaren AMT MECLİSİ, AMT ENCÜMENİ ve LANDRAT müessesesi, Amt'ların kuruluş hukukuna açıklık getirdi.

9 — MECKLENBURG'da

Mecklenburg'daki feodal hâkimiyetle ilgili İdarî tarihçe 1160 yılına kadar uzanır. Bu kadar eski bir maziye ve Prusya'daki reform çalışmalarına rağmen, Mecklenburg'da ancak, 1869 yılında çıkarılan; bir Tüzük, mülkiyet bakımından prenslere ait kesimlerde sınırlı muhtariyete müsaade ediyordu.

Mecklenburg - Schwerin'i kapsamak üzere kabul olunan 20.5.1920 tarihli bir tüzük, 17 Amtin teşkiline ve mahallî idare statüsüne sahip her Amt'ta organ olarak Amt Meclisi, Amt Encümeni ve Amt Meclisince seçilen Amtshauptmanın'a yer verdi.

Mecklenburg - Strltitz'te de mahallî idare oldukça geç tatbik imkânı bulmuştur. 26.3.1926 tarihli bir kanun, Amt'ın organları olarak Meclis Encümen ve tayinle gelen Landrat'ı derpiş ediyordu.

10 — OLDENBURG’da

Bu eyalette 19 uncu yüzyılın ilk yarısına kadar İdarî ünite olarak, dinsel nedenler dayanan ve müşterek bir kiliseden yararlanan meskûn yerlerdeki KIRCHSPIELEN’ler görülmektedir. Esaslı bir İdarî bölüm anlayışını 15.4.1873 tarihli tüzük getirmiştir. Bu tüzüğe göre; İdarî birim olarak öngörülen AMT’lar, AMT MECLİSİ ve AMT YÖNETİM KURULU (Amtsvorstand) olanak üzere iki organa ve dolayısıyla mahallî idare kimliğine sahip oluyorlardı.

11 — SACHSEN (Saksonya) de

Saksonya’da alt İdarî kademe, merkezî nitelikteki AMTSHA UPTMANNSCHAFT idi. 21.4.1873 tarihli bir kanun, bu birimlerin birebirleriyle birleşerek, mahallî ve tüzel kişiliği haiz bir kuruluş meydana getirebilmelerini sağladı. Görüldüğü gibi bu şekildeki bir kuruluş, ancak belli sebeplere ve meselâ İktisadî ihtiyaçlara dayanmakta olup gerçek bir mıntika tüzelkişiliği değildir.

28.3.1925 tarihli kanun ise, komünal anlayışa oldukça uygun düşecek şekilde, bu birliklere BEZİRK MECLİSİ’ni getirdi.

Bir devlet memuru olan AMTSHAUPTMANN, Encümenin tabîî başkanı idi.

12 — SCHAUMBURG — LIPPE’de

Schaumburg prensliğinde, daha 15 inci yüzyılda, yöneticileri Amtsmann’lar olan Amt’lara rastlanmaktadır. Daha sonraları LİPPE de bu prensliğe katıldı. 7.4.1870 tarihli tüzük, bu prenslikteki Amt’lara Amt Meclisi’ni getirdi.

31.12.1884 tarihli kanun, Amtünvanını LANDRATSAMT’a, başındaki yöneticiyi, yani Amtshauptman’ı ise LANDRAT’a çevirdi. Amtsversammlung adındaki meclis ünvanı da KREIS MECLİSİ (Kreistag) oldu.

1923 yılında ise Kreis’in organları olarak Kreis Meclisi, Kreis Encümeni ve Landrat açıkça mevzuatta yer aldı.

13 — THÜRİNGEN’de

30.4.1920 tarihli bir Reich Kanunu ile kurulan Thüringen’de kısmî bir mahallî idare fonksiyonu görülmektedir. 1933 yılında 16 Landkreis (ilçe) ile 10 şehirden ibaret bir İdarî taksime gidildi.

1922 yılından beri gelen idare anlayışı içinde Kreisin karar organı olarak Kreis Meclisi (Kreisrat) ve yürütme organı olarak ta tayinle gelen Kreis Direktörü vazife görüyordu. 1926 yılında yeni bir değişiklik, Kreis idaresine Kreisamt’ı ve Kreis Direktörü yerine de LANDRAT’ı getirdi.

14 — WÜRTTEMBERG’de

Daha 1489 yılında organizasyon şekli olarak ŞEHİR (Stadt) ve İlçe (AMT) idaresi deyimleri kullanılmakta idi. Savunma, savaş yerleşme ve imece gibi hizmetlerin görülmesini sağlamak amacıyla bu birimler, AMTSKÖRPERSCHAFT adı verilen mahallî birlikler meydana getiriyorlardı. Birliklerin başında, önceleri VOGT (mutasarrıf) adı verilen ve bilâhare OBERAMTMANN adını alan prensin bir memuru bulunurdu.

Bu mahallî kuruluşlar 1806 tarihinde sona ermelerine rağmen Amtskörperschaft unvanı devam etti.

1822 yılından sonra AMT MECLİSİ ve OBERAMTMANN’ın yanında belirli hizmetler için kurulan AMT MECLİSİ ENCÜMENİ (Amtsversammlungsausschuss) de ortaya çıkmasına rağmen henüz bir organ değildi.

1907 yılında kabul edilmiş olan bir tüzük, OBERAMTSBEZİRK adı verilen Kreisler için AMT MESLİSİ ile Amt Encümeni’ni organ olarak kabul etti. 1928 yılında ise, Oberamtmanın adı verilen yönetici unvan yerini LANDRAT’a terk etti.

B. 1933 ten 1945 e kadar

Bilindiği gibi 1933 yılı Hitler’in, daha doğrusu Nasyonal - Sosyalizmin iktidarı ele aldığı yıldır. Totaliter bir rejimin muhtaç olduğu kuvvetli bir merkezîyetçilik, Nasyonal - Sosyalizmin de başvuracağı cazip bir mekanizma olacaktı. Nitekim öyle oldu.

Yukarıda uzun uzadıya izah ettiğimiz ve çeşitli monarşik idare veya eyalet kesimlerinde, uzun bir tarihî seyir içinde son şeklini bul

muş olan İdarî gelişme haiz olduğu liberal esaslar ve mahallî muhtariyet unsurları bakımından Hitler rejiminin FÜHRER PRENSİBİ (Führerprinzips) ni engelliyordu. Bu sebepten çeşitli yönlerden yapılan zorlamalar, bütün İdarî üniteleri yeknesak bir kuruluş şekline götürmeğe başladı. Bavyera, Saksonya, Württemberg, Baden, Thüringen, Hessen ve Anhalt'taki farklı unvanlara sahip ilçe seviyesindeki İdarî mercilere LANDRATSAMT ve ilçeye ise LANDKREIS adı verildi. İlçenin yöneticisi de, tayinle gelen LANDRAT (Kaymakam oluyordu.

Daha evvel mevcut olan Kreis Meclisleri kaldırılarak, onların görev ve yetkileri İlçe Encümenlerine devredildi. İlçe Encümenleri ise, halk iradesini temsil edecek şekilde seçimle değil, fakat çoğu yerde tayinle ve bilhassa Nasyonal Sosyalist Partisi üye veya taraftarlarından teşekkül ediyordu.

Hemen her Kreisda Landat'ın yanında, çok geniş nüfuz sahibi olan parti mümessili DER KREİSLEİTER yer alıyordu. Bu parti temsilcileri eyalet seviyesinde DER GAULEITER, Gemeinde (Belediye) seviyesinde ise DER ORTSGRUPPENLEİTER ünvanlı taşırıldar.

Der Gauleiler, eyaletin başında ve bugünkü başbakanlara eş mevkide bulunan DER REİCHSSTADTHALTER'in, Der Kreisleiter Landrat'ın ve Derortsgruppenleiter ise Bürgermeister'in (Belediye Başkam) Führer Prensibine uygun icraatta bulunmalarını sağlamak maksadıyla 1945 yılına kadar iş başında kaldılar.

C. 1945 ten SONRA DURUM

Almanya'nın 1945 yılında kayıtsız şartsız tesliminden sonra, toprakları galip devletler tarafından tamamen işgal edildi. İşgal statüsü, sadece askerî ve politik alanda değil, fakat aynı zamanda totaliter zihniyetin nüfuz ettiği her kuruluşta esaslı bir temizliğe ve yeniden bir kuruluşu yol açtı. Rus işgal kesimini teşkil eden bugünkü komünist Alman Demokrat Cumhuriyeti'ni bir yana bırakırsak, incelememizin konusunu teşkil eden Alman Federal Cumhuriyeti'nde girilen bu «Yeniden Düzenlem»de, her işgal kuvveti mümkün mertebe kendi İdarî sistemini yerleştirmek veya hiç olmazsa bir benzerlik sağlamak istiyordu. Diğer taraftan eski eyalet veya monarşik İdarî kesimlerin sınırları oldukça değişmiş veya yeni eyaletler kurulmuştu. Bunların, tarihsel gelişme seyri içinde kazandıkları İdarî alış

kanlıkları ve gelenekleri de burada zikredersek, savaş sonrası Alman Federal Cumhuriyeti'ndeki İdarî birimlerin, eyaletler arasında gösterdiği farklılığın nedenlerini daha iyi kavramış oluruz.

23 Mayıs 1949 tarihli ve halen yürürlükte bulunan Alman Federal Cumhuriyeti Anayasası 23 üncü maddesinde eyaletleri şöyle sıralamıştır:

Baden, Bayern, Bremen, Büyük Berlin, Hamburg, Hessen, Niedersachsen, Nordrhein - Westfalen, Rheinland - Pfalz, Schleswig - Holstein, Württemberg - Baden ve Württemberg - Hohenzolern.

Federal Anayasa'nı en son baskılı metinlerinde ⁽¹⁰⁾ bile bu isimlere yer verilmiş olmasına rağmen, bugün fiilî olarak mevcut olan eyaletler şunlardır:

Baden - Württemberg, Bayern, Bremen, Büyük Berlin, Hamburg, Hessen, Niedersachsen, Nordrhein - Westfalen, Rheinland - Pfalz Saarland, Schleswig - Holstein.

Sözü edilen 23 üncü maddede yer alan Baden ile Württemberg - Baden ve Württemberg - Hohenzolern eyaletleri, 9. Aralık, 1951 yılında Baden - Württemberg adı altında birleşmişlerdir. Diğer taraftan, 1945 ten beri Fransızların idaresinde bulunan Saarland, 1. Ocak, 1957 yılında yapılan bir plebisit sonunda, yeniden Almanya'ya katılmıştır. Bu değişikliklere rağmen eyalet sayısı yine 11 dir.

Berlin, Bremen ve Hamburg eyaletleri, birer şehir devleti (Der Stadtstaat) olup, Landkreis (İlçe) teşkilâtına ve dolayısıyla Landrat müessesesine yer vermemişlerdir. Bu bakımdan ayrıntılı olarak incelememizde yer almayacaklardır. Ancak; meslektaşlarımıza bu eyaletlerin genel yapısı üzerinde özet halinde bilgi vermeyi faydalı bulduğumuzdan, özelliklerine kısaca değinilecektir. Daha sonra konular, diğer eyaletler arasında mukayeseli olarak incelenecektir.

¹⁰ GRUNDGESETZ für die BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND / VERFASSUNG für RHEINLAND - PFALZ, Institut für staatsbürgerliche Bildung in Rheinland - Pfalz yayınları, 1963, sayfa: 19

II — HALEN MEVCUT İDARÎ BİRİMLER

A. ŞEHİR DEVLETLERİNDE

1 — BERLİN ⁽¹¹⁾

Halen Batı Almanya'nın fiili olarak 11 inci eyaleti halinde kabul olunan Batı Berlin, bir şehir devleti (Stadt - Staat) dir. Yasama organına DAS ABGEORDNETENHAUS, hükümetine ise DER SENAT denmektedir.

İdare, ESAS İDARE (Hauptverwaltung) ve BEZİRK İDARESİ (Bezirksverwaltung) olmak üzere iki kademelidir.

Esas İdare, hükümet ve ona bağlı çeşitli işletme ve vakfı kapsamaktadır.

Bezirk İdaresi ise, Batı Berlin'i teşkil eden ve bir nevi mahallî idare karakteri taşıyan 12 İdarî birimin idaresini ifade etmektedir.

Bezirkler üç organa sahiptirler:

a) Bezirk Meclisi (Die Bezirksverordnetenversammlung)

En yetkili karar organıdır. Nispî seçimle ve dört yıl için seçilen' 45 üyeden (Der Verordnete) teşekkül eder.

b) Deputation

Bir nevi hem karar, hem de icra organıdır. Faaliyetleri, ait olduğu Bezirkin ihtisas alanlarına taallük eden bu kuruluşların yetki alanları ve çalışma tüzükleri Bezirk Meclislerince hazırlanır.

Bezirk Makamı üyelerinden birinin başkanlığında, Meclisçe seçilen 6 ve doğrudan doğruya halk tarafından seçilen 4 üye olmak üzere 11 kişiden teşekkül eder.

Deputation'a seçilen bütün üyelerin hizmet süresi 6 yıldır. Her Bezirkte ihtiyaca göre muhtelif Deputationlar kurulabilir.

c) Bezirk Makamı (Bezirksamt)

Bezirk İdaresinin yürütme organıdır. Bir Başkan (Der Bezirksbürgermeister) ile 7 üyeden (Bezirksstadtrat) teşekkül eder. Mec-

¹¹ Tafsilat için bakınız: Mustafa Gönül, BATI BERLİN GENEL İDARESİ ÜZERİNDE BİR İNCELEME - Türk İdare Dergisi Sayı 291 ve 292.

lise ve nisbî seçim uyarınca seçilen Bezirk Makamı'nın hizmet süresi altı yıldır.

Batı Berlin'deki Bezirklerin isimleri aşağıya çıkarılmıştır:

Charlottenburg, Kreuzberg, Neukölln, Reinickendorf, Schöneberg, Spandau, Steglitz, Tempelhof, Tiergarten, Wedding, Wilmers- dorf, Zehlendorf.

2-BREMEN

a) GENEL KURULUŞ

Bremen şehir eyaleti veya devleti, Bremen şehir şehri ve Gemeinde'leri ile BREMERHAVEN şehrinden teşekkül eder.

Eyaleti yasama organına DİE BÜRGERSCHAFT denir. Die Bürkerschaft'ın üyeleri nisbî seçimle ve 4 yıl için seçerler.

Yürütme organının adı, yani Hükümetin ünvanı DER SENAT'tır. Senat'ı teşkil eden SENATOR'ların (bakanların) sayısı kanunla tespit edilmiştir. Halen 13 Senatör mevcuttur.

Der Senat — buna Senato da diyebiliriz, kendi içinden gizli oyla iki BÜRGERMEISTER seçer. Bunlardan biri aynı zamanda Senato'nun başkanı, yani eyalet başkanıdır.

b) MAHALLÎ İDARE KURULUŞU BREMEN ŞEHRİNDE:

Bremen şehri, aynı zamanda eyaletin başkentidir. Mahallî idare organları:

aa. DİE STADBÜRGERSCHAFT

b. DER SENAT'tan ibarettir.

aa. DİE STADBÜRGERSCHAFT (Şehir Meclisi):

Eyaletin Parlamentosu olarak gördüğümüz Die Bürgerschaft'a, Bremen'den seçilen milletvekilleri, aynı zamanda Bremen Şehrinin mahallî idare karar organı olan Die Stadtbürgerchaft'ı teşkil ederler. Ayrıca teşekkül ve taazzuv etmiş)>ir mahallî idare karar organı yoktur. Die Bürgerschaft'ın Başkanı, aynı zamanda şehir meclisinin de başkanıdır. Bu meclisin üye adedi 80 dir.

bb. DEK SENAT (Yürütme Organı)

Senato, yani eyalet hükümetini teşkil eden kadro, kanunî olarak, Bremen şehrinin yürütme organıdır.

BREMERHAVEN ŞEHRİNDE:

Bremerhaven şehrinin mahallî idaresi hakkında ayrı bir kanun vardır. ⁽¹²⁾ Bu kanuna göre Bremerhaven şehrinin organları şunlardır:

aa. DIE STADTVERORDNETENVERSAMMLUNG (Şehir Meclisi)

Karar organıdır. Nisbî seçimle 4 yıl için seçilen 48 üyeden teşekkül eden. Meclis, kendi içinde 3 kişilik bir Meclis Divanı seçer. Divan Başkanına DER STADTVERORDNETENVORSTEHER (Şehir Meclisi Başkanı) denir.

bb. MAGİSTRAT

Yürütme organıdır. Üyeleri Meclis tarafından seçilir.

Teşekkül tarzı şöyledir:

1 OBERGERMEISTER	(Belediye Başkanı)
1 BÜRGERMEISTER	(Başkan Yardımcısı)
5 Aslî üye	(Hauptamtliche Mitglieder)
9 Onursal üye	(Ehrenamtliche Mitglieder)

16 Toplam

Oberbürgermeister 12 yıl için seçilir. Sayıları, onursal üye sayısının yarısı kadar olması gereken aslî üyeler de 12 yıl için, onursal üyeler ise seçim devresine göre, yani dört yıl için seçilirler.

Aslî üyelerin, hâkimlik veya yüksek İdarî hizmet liyakatım haiz olmaları şarttır.

Magistrat, toplu olarak çalışır.

¹² VERFASSUNG für die Stadt BREMERHAVEN, Kabul tarihi 4.Kasım.1947

3 — HAMBURG

a) GENEL OLARAK

120 Milletvekilinden (Abgeordnete) ibaret olan yasama organına, Bremen Eyaletinde olduğu gibi, DİE BÜRGERSCHAFT denmektedir.

Milletvekillerinin 3/5 ü, yani 72 tanesi çoğunluk sistemi ile 2/5 i, yani 48 tanesi de nisbî sistem ile seçilirler. Seçim periyodu 4 yıldır.

Hükümete, yine Bremen şehir devletinde olduğu gibi, DER SENAT (Senato) denmektedir.

Hamburg’lu olması şart olmayan senatörler, Bürgerschaft tarafından adı çoğunlukla seçilir. Sayıları en az 10, en fazla 15 tir.

Senato, kendi içinden kendi başkanım, yani Başbakanı (Erste germeister) ile yardımcısını (Zweite Bürgermeister) seçer.

Senatonun karakteri yine kollegialdır.

b) İDARE SİSTEMİ

Hamburg’un idare sistemi üç kademelidir:

aa. Senato

bb. İhtisas Mercileri (Fachbehörden)

cc. Bezirk İdaresi (Bezirksverwaltung)

Hamburg şehir devletini teşkil eden 7 Bezirk şunlardır:

Hamburg - Mitte, Altona, Eimsbüttel, Hamburg - Nord, Wandsbek, Bergedorf, Harburg.

Bezirk İdareleri, hukukî anlamda birer mahallî idare birimi değildirler. Bezirk Karar organı, en az 30, en fazla 50 Bezirk Üyesi (Bezirk ksverordnete) nden ve Bezirk Yöneticisi’nden (Bezirksliter) teşekkül eden Bezirk Encümeni (Bezirksausschuss) dir.

Bezirk üyeleri, Bürgerschaft seçimleri ile birlikte ve 4 yıl için nisbî seçimle seçilirler. Bezirk Yöneticisi ise, Bezirk Encümeni’nin muvafakati ile Senato tarafından tayin edilir. ⁽¹³⁾

¹³ PETERS, a.g.e. S. 502 - 519

C. EYALET DEVLETLERİNDE 1 — REGIERUNGSBEZİRK (İL)

Şehir devletlerinde yani Berlin, Bremen ve Hamburg'ta bu tip bir İdarî kuruluşun olmadığını gördük. Ayrıca Saarland ile Schleswig - Holstein eyaletleri de bu İdarî birime yer vermemiştir. Geriye kalan yal etlerin hepsinde Regierungsbezirk (İl) mevcuttur. Eyaletlere göre sayıları şöyledir:

Baden - Württemberg	4
Bayern	7
Hessen	3
Niedersachsen	8
Nordhein - Westfalen	6
Rheinland - Pfalz	5
Toplam	33

Regierungsbezirk'ler, bizdeki İl kuruluşuna tekabül etmekle bejraber, gerçek anlamda bir mahallî idare ünitesi değildirler. Birçok eyaletlerin komünal kuruluş kanunlarının öngördüğü imkândan yararlanarak teşekkül etmiş ve il sınırları içinde faaliyette bulunan BEZİRKVERBAND'lar; Landkreis, Kreisfreie Stadt ve Gemeinde'lerin meydana getirdikleri bir çeşit Mahallî İdareler Birliği olup, kamu hukuku tüzel kişiliğini haizdirler. Bu Bezirksverband'lara, Bavyera eyaletindeki 7 ilde ve Bezirk adı altında rastlanmasına rağmen, Rheinland - Pfalz eyaletinin sadece Pfalz ilinde mevcuttur. Oysaki bu eyaletin komünal kuruluşlarla ilgili kanunu bu imkânı diğer iller için de kabul etmiştir ⁽¹⁴⁾.

Hessen eyaletinde L ANDES W OHLF AHRTS VERB AN D, Baden - Württemberg ve Nordrhein - Westfalen'de LANDSCHAFTS- VERBAND adını alan bu birlikler, sınırlı bir görev alanında tüzel kişiliğe sahiptirler. Ayrıca bu Bezirksverband'ların, aynı eyaletin birden fazla ilini de kapsamaları mümkündür. ⁽¹⁵⁾

¹⁴ KOMMUNAL - BREVIER Rheinland - Pfalz, 1963, sayfa: 96 - Bezirk Tüzüğü Md: 1

¹⁵ GESETZ - UND VERORDNUNGSBLATT für Rheinhausen Yıl: 1964, Sayı: 53 teki RHEINLAND - PFALZ MAHALLÎ İDARE KANUNU Md. 1

Şu halde, bizdeki illere benzediğini söylediğimiz Regierungsbezirk'lerle, Bezirk Birliklerini ayrı ayrı mütalâa etmek daha isabetli olur.

Merkezî idarenin birer kademesi olan Regierungsbezirk'ler, mahallî idareler üzerinde İdarî vesayet denetiminde, merkezî idarenin diğer alt kademeleri üzerinde ise hiyerarşik denetlemelerde bulunurlar.

Regierungsbezirk'lerin yöneticileri, eyalet hükümetince tayin olunan ve tamamen politik bir statüye malik REGIERUNGSPRRA- ESİDENT (vali) lerdir. Yardımcıları ile REGIERUNGSVİZEPRRA- ESİDENT unvanını taşırlar.

Bakanlıklardan alt kademelere ve alt kademelere ve alt kademelerden bakanlıklara doğru yazışmalar il makamından geçer.

2 — LANDKREİS (İlçe)

İkinci derecedeki idare birim, bizim ilçe seviyesindeki LAND- Kreis'lerdir. Ancak; bizdeki ilçe kuruluşları sadece merkezî idarenin bir kademesi oldukları halde, Federal Almanya'daki Landkreis'ler, esas itibarıyla komünal birer kuruluştur. Tüzel kişilikleri vardır. Seçimle teşekkül eden meclisleri, encümenleri, yöneticileri ve nihayet özel bütçeleri mevcuttur. Ayrıca, merkezî idarenin bir kademesi olarak ta vazife görürler. Şu halde Landkreis teşkilâtının hukukî statüsünün, malî imkân ve muhtariyeti göz önüne alınacak olursa, bizdeki ilçelerden ziyade, il kuruluşlarına benzediği görülür.

Berlin, Bremen ve Hamburg şehir devletlerinin dışındaki bütün eyaletler Landkreis teşkilâtına yer vermişlerdir.

İncelememizin ağırlık merkezini Landkreis'ler teşkil ettiği için, ayrıntılı açıklamalar ilgili bölümlerde yapılacaktır.

Eyaletlerdeki Landkreis sayısı şöyledir:

Baden - Württemberg	63
Bayern	143
Hessen	39
Niederrachsen	60
Nordhein - Westfalen	57

Rheinland - Pfalz	39
Saarland	7
Schleswig - Holstein Toplam	17

3 — KREISEREIE STADT (Kreisa bağılı olmayan şehir veya muhtar şehir)

Eyaletlerin komünal kuruluş kanunlarında tespit olunan muayyen nüfusun üstündeki veya eskiden beri bu statüde olan şehirler bu ünvanı taşırlar, Bunlar, tam manasıyla bir belediye kuruluşu olduğu halde, sınırları içinde bulundukları Landkreisa tabi değildirler. Bunlar üzerindeki İdarî vesayet denetimi, Regierungsbezirk (il) veya İçişleri Bakanlığınca uygulanır.

Genel olarak bütün büyük şehir merkezleri bu statü ile yönetilir. Karar organlarına STADTRAT ve yöneticilerine de OBER- BÜRGERMEISTER denir. Encümen olarak ayrı bir organları yoktur.

4 — GEMEİNDE (Belediye)

Federal Almanya'daki bütün köyler Belediye kuruluşunu haizdirler ve GEMEİNDE adını alırlar. Eyaletlerin komünal kuruluş kananındaki pek az fark dikkate alınmayacak olursa, müşterek bir bünyeye sahiptirler, denebilir. GEMEİNDERAT (Meclis(denilen karar organları ile BÜRGERMEİSTER adını alan belediye başkanları seçimle iş başına gelirler.

Nüfusu az olan (Meselâ, Rheinland - Pfalz eyaletinde 10.000 den aşağı) Gemeinde'lerdeki Bürgermeister'ler onursal (Ehrenamtlich dirler ve genel olarak Belediye Meclisinin seçim süresine eş bir süre için seçilirler. Diğer başkanları ise aslı (Hauptamtlich) Bürgermeister'lerdir ve seçim süreleri 4 ilâ 12 yıl arasında değişir.

Nüfusu 2.000 den fazla olan Gemeinde'ler, meclis kararı ile onursal yerine aslı belediye başkanı seçebilir. (Rheinland - Pfalz Gemeinde Tüzüğü Madde: 43).

Rheinland - Pfalz eyaletinde, nüfusu 10.000 ile 25.000 arasında olan Gemeinde'lere Kreis'a Tabi Şehir (Kreisangehörige Stadt) adı

verilmektedir. Adı ne olursa olsun, bunlar gerçek anlamda bir Gemeinde'dirler ve ilçenin İdarî vesayet denetimine tabidirler.

5 — AMTSVERWALTUNG (Amt İdaresi)

Eyaletlere göre hizmet alanları, hatta kuruluş şekilleri değişik olan AMTSVERWALTUNG (Amt İdaresi), bizdeki bucak seviyesindedir. Ancak; Amtsverwaltung'u, bizim bucak kuruluşundan tamamen ayrı düşünmek gerekir. İfasına mecbur oldukları mahallî ve müşterek görevleri, malî güç ve eleman yetersizliği sebebiyle yerine getiremeyecek kadar zayıf ve küçük Gemeinde'lerin, bir nevi Mahallî İdare altında birleşmesinden meydana gelen Amtsverwaltung, kamu hukukunun bir mıntika tüzel kişisidir. Karar ve yürütme organına ve dolaysıyla ile bir bütçeye sahiptir.

Kendisine tâbi Gemeinde'lerin, ifası için mezuniyet verdikleri mahallî işlerden gayrı, merkezî idarece havale olunan devlet hizmetlerini de görmek mecburiyetindedir.

Amt'ların karar organı RAMTSVERTRETUNG, yürütme organı ile AMTSBÜRGERMEISTER'dir. Amt'ın yöneticisi Amtsbürgermeister ile onun temsil ettiği mercilere toptan AMT İDARESİ denir. ⁽¹⁶⁾.

Demek oluyor ki Amt İdaresi, güçsüz Gemeinde'ler, hizmetlerin ifasında yardımcı olma esasına (SUBSIDIARITAETSPRINZIP) göre vücut bulmuştur.

Şurasını hemen belirtmek gerekir ki, Amt İdaresi her eyalette olmadığı gibi, bu teşkilâta sahip olan eyaletlerin bazı illerinde bile kurulmamıştır. Meselâ: Rheinland - Pfalz eyaletinin sadece Koblenz ve Trier illerinde Amt'lar mevcuttur.

İKİNCİ BÖLÜM

LANDKREIS KESİMİNDE DEĞİŞİKLİK

Landkreis'ların yeniden kuruluşu, kaldırılması, başka bir Landkreis'la birleşmesi ve diğer sınır değişikliklerinde, Rheinland - Pfalz eyaleti hariç olmak üzere ⁽¹⁷⁾, bütün eyaletlerde ilk olarak bir k a-

¹⁶ KOMMUNAL - BREVIER, Sayfa: 70 ilâ 75

¹⁷ KOMMUNAL - BREVIER, sayfa: 82

mu yararı (Öffentliches Wohl) şartı aranmaktadır. Bunun dışında herhangi bir değişiklik, eyaletlere göre aşağıda gösterilen seyri takip eder.

I— BADEN — YVÜRTTEMBERG

İlgili tarafların dinlenilmesinden sonra kanunla olur.

D — BAYERN

Yeni bir kuruluş halinde, o kuruluşa teveccüh edecek yükümlülüğü yerine getirip getiremeyeceğinin tespiti şarttır. Değişiklik, en az bir Gemeinde'yi veya Gemeinde'ye ait olmayan bir bölgeyi içine alıyorsa, eyalet meclisinin (Landtag) sonradan tasvibine sunulmak üzere bir hükümet tüzüğü ile olur. Bunlar dışındaki diğer bütün değişikliklerde eyaletin İçişleri Bakanlığı yetkili mercidir.

Önceden, değişiklikle ilgili tarafların yetkili organlarının mütalâalarının alınması ve Kreis'ı değişen halka, gizli l>ir oylama ile iradelerini izhara imkân verilmesi mecburidir.

III — HESSEN

Önceden alman mütalâalarından sonra, taraflar arasında bir uzlaşma meydana gelişmişse değişiklik, hükümet kararı ile aksi halde kanunla olur.

IV — NİEDERSACHSEN

Her türlü değişiklik ancak kanunla olabilir.

V — NORDHEIN — YVESTFALEN

Her türlü değişikliktten önce, ilgili mıntıka tüzel kişiliklerinin mütalâalarının alınması gerekir. Kesin değişiklik kanunla olur.

VI — RHEINLEND — PFALZ

İlgili Kreis temsil organlarının mütalâalarından sonra kanunla olur.

VII — SAARLAND

Kanunla olur.

VIII — SCHLESWIG — HOLSTEIN

İlgili mıntıka tüzeli kişiliklerinin mütalâası alındıktan sonra eğer taraflar arasında bir uzlaşma meydana gelirse, değişiklik hükümet kararı ile aksi halde kanunla olur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LANDKREİS TEŞKİLÂTI

I — MERKEZÎ İDARENİN BİR KADAMESİ OLARAK

Alman Federal Cumhuriyeti'nde Landkreis'ler, gerçek anlamda birer mahallî idare birimidirler. Bu sıfatla, kanunlarla kendilerine verilmiş yetkilere istinaden, mahallî mahiyetteki mecburî (pflicht) ve ihtiyarî (freiwillig) işleri ifa ederler. Komünal karakterdeki bu işlerin (Selbstverwaltungsauflagen) dışında, eRgierungsbezirk'lerden sonra merkezî idarenin bir kademesi olarak, merkezî idareye ait görevleri de yerine getirmekle Landkreis'ler yükümlüdürler.

Merkezî idareye, daha doğru bir deyimle eyalet idaresine ait olduğu halde, Landkreis'lerce görülen işleri iki kısımda mütalâa etmek gerekir:

Doğrudan doğruya merkezî idareye ait görevler (Staatliche Aufgaben)

Bunları, Rheinland - Pfalz eyaletinde yaptığımız incelemeye göre şöyle sıralayabiliriz:

- 1 — Gemeinde'ler üzerinde İdarî vesayet,
- 2 — Su, orman ve av zabıtası,
- 3 — Egemenlik hakkında doğan işler (uyrukluk, seçimler, nüfus v.s.)
- 4 — Sivil halkın korunması,
- 5 — Eyalet Savunması,

- 6 — İdarî zabıta (Polis İdaresi Kanunu'nun uygulanması ve pasaport işleri)
- 7 — Trafik (bazı eyaletlerde, meselâ Hessen'de Trafik işleri, doğrudan doğruya komünal bir görevdir.)
- 8 — İcra Polis,
- 9 — Kreis eğitim işleri,
- 10 — Sosyal Sigorta İşleri (Hastalık, ihtiyarlık, işsizlik sigortaları gibi),
- 11 — Konut işleri,
- 12 — Meslek zabıtası işleri,
- 13 — Fiat denetleme işleri,
- 14 — Eyalet Sayıştay'ı adına Gemeinde'ler üzerinde denetim yapan Kreisdeki dairenin işleri (GemeindeprüfungsamtK)

(Devamı 297 nci Sayıda)

**MAHALLÎ İDARELER PERSONELİ, HİZMET İÇİ EĞİTİMLERİ
İLE
PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM YOLLARI**

Yazan: Şeref TOLUNGUÇ

Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar

Tetkik Dairesi Başkanı

İçindekiler:

I. KISIM: MAHALLÎ İDARELER PERSONELİ:

1. Bölüm: İl Özel İdare Personeli:

- 1) İl Özel İdare Personeli ve Bulundukları Yerler
- 2) İl Özel İdare Personelinin Sayısı
- 3) İl Özel İdare Personelinin Tabi Olduğu Hükümler
- 4) , İl Özel İdare Personeliğine Atanma
- 5) İl Özel İdare Memurlarının Yükümlülükleri
- 6) İl Özel İdare Memurlarının hakları
- 7) Memurluğun sona Ermesi

2. Bölüm: Belediye Personeli:

- 1) Belediyelerimiz ve Belediye Memurlarının Sayısı
- 2) Belediye Personelinin Tahsil Durumu
- 3) Belediye Personelinin Tabi Olduğu Hükümler
- 4) Belediye Personelinin Çeşitleri
- 5) Belediye Personeliğine Atanma
- 6) Belediye Memurlarının Yükümlülükleri
- 7) Belediye Memurlarının Hakları
- 8) Memurluğun Sona ermesi

3. Bölüm: Köy Personeli:

- 1) Köy Personeli
- 2) Köy Korucusu
- 3) Köy İmamı
- 4) Köy Kâtibi

4. Bölüm: Bozcaada ve İmroz Mahallî İdarelerinin Personeli r

- 1) Mevzuata Göre Durum
- 2) Bozcaada ve İmroz Adalarındaki Mevcut Durum
5. Bölüm: Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyeti:

II. KISIM: MASİF Lİ İDARELER PERSONELİNİN EĞİTİMİ:

- 1) Harita ve İmar Plânı Tekâmül Kursu
- 2) Elektrik Ustaları, Dizel Makineleri ve içme Suları Kursları
- 3) Belediye Muhasip ve Başkâtip Semineri
- 4) İstanbul Belediyesi Zabıta Kursları
- 5) İstanbul itfaiye Okulu
- 6) Ankara Belediyesinin Eğitim Çalışmaları
- 7) Hizmet Öncesi Eğitim

(Yapı Kalfa Okulu, iller Bankasının verdiği burslar, Tapu Kadastro Akşam Tekniker Okulu)

III. KISIM: MAHALLİ İDARELER PERSONELİNİN PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM YOLLARI:

1. Bölüm: Mahalli İdareler Personelinin Genel Problemleri ve Çözüm Yolları:

- 1) Memur artışının oranı ve bu artışın durdurulması
- 2) Ücretli ve yevmiyeli personelinin artışı ve bu artışın durdurulması

- 3) Personele Ait Mevzuatın Yeniden Düzenlenmesi
- 4) Köy Personeli için de Açık Hükümler Konulması
- 5) Mahalli İdareler Personeli Mevzuatında Yer Alması Gereken Hususlar:

(Personelin sınıflandırılması, Liyakat sisteminin uygulanması, hak ve yükümlülüklerinin açıkça ifade edilmesi, Devlet memurları ile ve kendi aralarında dengeli olmaları, vesayetin asgariye indirilmesi, teminat sağlanması, atama işlem ve mercilerinin sadeleştirilmesi, takdîrname ve ödül verilmesi, personelin görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerinin açıkça ifade edilmesi)

- 6) Personel için Yardımlaşma Sandığı Kurulması
- 7) Belediyelerin Gruplandırılması
- 8) Tabip ve Teknik Eleman Sıkıntısının Kısa Zamanda Giderilmesi
- 9) Belediye Zabıtası ve İtfaiyesinin Özel Hükümlerle Yeniden Düzenlenmesi

2. Bölüm: Mahalli İdareler Personelinin Eğitim Problemleri ve Çözüm Yolları:

- 1) Mahalli İdareler Personelinin Eğitime tabi tutulması
- 2) Bu Personelin Tabi Tutulduğu ve Tabi Tutulması Gerekli Hizmet Öncesi ve Hizmet İçi Eğitim
- 4) Eğitim için Seçilecek Merkezler
- 5) Eğitim Konuları

(Mutat ve normal hizmetler, Plânlı Kalkınma, Toplum kalkınması, Halkla münasebetler, Turizm ve benzeri konularla teknik elemanlara meslekî teknik eğitim)

MAHALLİ İDARELER PERSONELİ, HİZMET İÇİ EĞİTİMLERİ İLE

PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM YOLLARI

Bu yazımızda Mahalli İdarelerimizin (İl Özel İdaresi, Belediye ve Köy) personel durumunu ve yapmış oldukları hizmet içi eğitimle

rini gözden geçirecek ve gerek personel yönünden ve gerekse personelin eğitimi yönünden ortaya çıkacak problemleri ve çeşitli çözüm yolları üzerinde durulacaktır.

Mahalli İdare deyiminden 1961 yılı Anayasamızın 116 ncı maddesiyle de ⁽¹⁾ teyit edildiği üzere il, belediye ve köy idareleri anlaşılırsa da haddizatında birer mahalli idare oldukları halde idareleri yönünden bazı özellikler gösteren Bozcaada ve İmroz mahalli idarelerine de ⁽²⁾ değinilecektir. Aynı şekilde mahalle muhtar ve ihtiyar heyetlerine de kısaca dokunulacaktır.

Asıl konuya girmeden önce personel deyiminin ve dolayısıyla konumuz olan personelin mahiyetinin açıklanmasında fayda vardır. Bilindiği üzere mahallî idarelerin personeli deyiminin içine; genellikle belediye başkanı, köy muhtarı, il genel meclisi, belediye meclisi ve köy ihtiyar heyeti üyeleri gibi seçimle iş başına gelenler ile il özel idare, belediye ve köy memur ve müstahdemleri gibi atama ile kendilerine mahalli idarelerin hizmetleri verilenler girer. Hatta personelin daha geniş anlamı içine bu idarelere müteahhit, taşeron gibi hizmet sunanlar da alınabilir. Bizim konumuz atama ile belediye, köy ve özel idarelerde hizmet gören ye bu idarelerin kadrolarına dâhil bulunan maaşlı, ücretli ve sözleşmeli ya da yevmiyeli memur ve müstahdemleridir. Gerek seçilen başkan, muhtar ve üye olsun ve gerekse bu idarelere karşı iş yapan özel sektöre dâhil müteahhit, taşeron ve benzerleri olsun konumuzun dışındadır. Ancak gereklikçe belediye başkanları ve muhtarlarla ilgili konulara değinilecektir.

Konunun (Mahalli İdareler Personeli), (Mahalli İdareler Personelinin Eğitimi) ve (Mahalli İdareler Personelinin ve Eğitiminin Problemleri ve bu Problemlerin Çözüm Yolları) başlıkları altında üç ayrı kısımda incelenecektir.

I. KISIM

MAHALLİ İDARELER PERSONELİ

Mahalli İdareler Personeli il (Özel İdare Yönünden), Belediye ve köy idarelerinin personeli ayrı ayrı bölümlerde incelenecek ve

¹ Anayasa (1961 tarih 334 sayılı) nın 116 ncı maddesi «Mahallî İdareler İl, Belediye ve Köy halkının müşterek mahallî ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir...»

² Bozcaada ve İmroz Nahiyelerinin Mahallî İdareleri hakkında Kanun 20/7/1927 ve 1151 sayılıdır.

daha evvel de kaydedildiği üzere, Bozcaada ve İmroz Mahalli İdareleriyle mahalle teşkilâtlarına bu bakımdan kısaca dokunulacaktır.

Mahalli İdareler Personeli Devlet personelinin sonra en önemli personel gurubunu teşkil eder. Esasen Anayasamız Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin (İl, Belediye ve Köy idareleri Dâhil) memurlarını bir arada mütalâa etmekte ⁽³⁾ ve «Bu Memurların Nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri» nin kanunla düzenleneceği ana prensibini koymaktadır. Ayrıca memurlarla ilgili kovuşturmalarda savunmaları alınmadan haklarında disiplin cezasının verilemeyeceği, memurların siyasi partilere üye olamayacakları, görevlerini yerine getirirken, vatandaşlar arasında siyasi Kanaatlarından dolayı her hangi bir ayırım yapmamaları bakımından da bütün bu memurları bir arada mütalâa etmektedir. ⁽⁴⁾

1. Bölüm

İl Özel İdare Personeli

1 —İl Özel İdare Memurları ve Bulundukları Yerler:

Yurdumuzda halen 67 il vardır. Her il aynı zamanda bir mahalli idare (İl Özel İdaresi Bakımından) birimidir. İl Özel İdaresi bakımından ilçe, Bucak ve köyün bir özelliği yoktur. Sadece ilçeler İl Genel Meclisine üye seçmek bakımından birer bütündür.

67 İl'den yalnız Çanakkale İl'i Özel İdaresi yönünden bir özellik gösterir. Diğer 66 il, il hudutları içindeki bütün ilçe bucak ve köyleriyle beraber birer bütün oldukları halde Çanakkale İl'i Bozcaada ve İmroz adaları ayrı birer mahalli idare hüviyeti gösterir. Diğer ilçe bucak ve köyleriyle Çanakkale İl'i ayrı bir mahalli idare bütünüdür. Bu iki ada da özel idare de belediyeler birleştirilerek ayrı birer mahalli idare meydana getirmişlerdir.

İl Özel İdare memurları il ve ilçe merkezlerinde bulunur. İl ve ilçe merkezlerinden başka yerlerde işletme ve müessese gibi tesisleri varsa buralarda da memurların bulunacağı tabiidir.

³ Anayasa - Madde: 117

⁴ Anayasa Madde: 118, 119

2 — İl Özel İdare Memur ve Müstahdemlerinin Sayısı:

Bu memurlarla ilgili istatistik, İstatistik Genel Müdürlüğü ve bunun devamı olan İstatistik Enstitüsü tarafından derlenmekte ve yayınlanmaktadır. Zaman zaman İçişleri Bakanlığınca da bu konuda bazı bilgiler toplanmıştır.

Eldeki bilgilere göre il özel idare memur ve müstahdemlerinin sayısı, yıllar itibariyle aşağıda gösterilmiştir. (Esas itibariyle memur ve müstahdem sayısının doğrudan doğruya konumuzla bir ilgisi görülmeyebilir. Ancak ileride bu rakamlar özel idare ve bilhassa belediye memur ve müstahdemlerindeki artışları nadiren de eksilişleri göstermesi itibariyle personel problemlerinin ortaya konulmasına yardım edecektir).

A) İl Özel İdare Memur ve Müstahdemleri Sayısı:

Yıllar	Maaşlı Memur	Ücretli Memur	Toplam
1925	14 762	5 005	19 767
1926	16 936	6 570	23 512
1927	17 687	7 018	24 705
1928	17 553	7 881	25 434
1929	17 312	8 283	25 595
1930	17 151	8178	25 329
1931	15 572	8 427	23 999 ⁽⁵⁾
1938	17 378	11 030	28 408 ⁽⁶⁾
1946	18 902	10 358	⁽⁷⁾ 29 261 ⁽⁸⁾

İstatistik Genel Müdürlüğünün yayınladığı «Memur İstatistik-

: 1939-1960» broşürüne göre İl özel idare Memurunun Sayısı ⁽⁹⁾

⁵ 1925 den 1931 yılına kadar olan rakamlar: «1931 memurlar istatistiği» den alınmıştır. İstatistik Umum Müdürlüğü 23 Nolu yayını sayfa: 55

⁶ «Memurlar istatistiği - 1938» İstatistik Genel Müdürlüğü yayın No: 149, sayfa: 92.

⁷ 10358 ücretli memurdan 829 zu geçici hizmetlidir.

⁸ «Memurlar istatistiği - 31 Ocak 1946» İstatistik Genel Müdürlüğü yayın No: 288 sayfa: 1

⁹ «Memur İstatistikleri: 1939- 1960» İstatistik Genel Müdürlüğü yayın No: 414 sayfa: 1, 31 ilâ 40

Yıllar	Maaşlı Kadrosu	Memur Kadrosu	Daimi Ücreti Geçici Ücreti Kadrosu	Ücreti Toplam
1950	5148	1134	7 877	14 159
1951	4 816	1054	7 453	13 320
1952	4 681	1021	7 640	13 342
1953	4 513	999	8116	13 728
1954	4137	936	8 030	12 103
1955	4 226	1006	7 177	12 409
1956	4 920	995	8 587	14 502
1957	5 067	1027	8 935	15 029
1958	5 091	1147	9153	15 391
1959	5122	1206	9 529	15 857
1960	5 049	1176	9 498	15 723
1961	5118	1220	10 099	16 437 ⁽¹⁰⁾
1962	5111	1251	8 547	14 909
1963	5 201	4 386	7 305	16 892
1964	4 719	9 904	1576	16 203

İçişleri Bakanlığından alınan bilgiye göre özel idare memurlarının sayısı ⁽¹¹⁾:

Maaşlı	5 327
Ücretli	+ 11940
Toplam	17 267

dir.

İstatistik Enstitüsü Başkanlığının 1964 Ekiminde yaptığı memur sayımına göre il özel idareleri memur sayısı 16 203 dür. Ancak bu kat'ı ve nihai tasnifler yapılmadan alınan rakam olup yaklaşık olarak memur sayısını ifade eder.

B) İl Özel İdare Memur ve Müstahdemlerinin Tahsil Durumu.

İl Özel idare memurlarının tahsil durumları 1938 ve 1946 yıllarında tespit edilerek yayınlanmıştır. Son defa da 1964 yılı Ekim ayında bir memur sayımı, dolayısıyla eğitim durumları sayımı, yapılmış ise de sonuçları henüz yayınlanmamıştır. Bu sayımın so-

¹⁰ «Memur istatistikleri - 1961-1963» istatistik Genel Müdürlüğü sayfa: 31-39

¹¹ Mahalli idareler memurları statüsü - Osman Meriç, Türk idare Dergisi, sayı: 287-288, sayfa: 111-130,

nunda yapılan ilk ayırım sonuçlarına göre elde edilen rakamlar da aşağıda gösterilmiştir. Ancak 1964 yılı rakamlarının yaklaşık olarak bilgi verdiğini ve değişebileceğini hatırlatmak gerekir.

1) 1.1.1938 tarihindeki tahsil durumu: ⁽¹²⁾

	Maaşlı Memur	Ücretli Memur	Toplam
İlk Okul Mezunu	901	3 638	4 539
Ortaokul Mezunu	3 348	2 527	5 875
Lise Mezunu	1284	347	1631
Meslekî Okul Mezunu	11 302	344	11 646
Yüksek Okul Mezunu	460	285	745
Sair ve Bilinmeyen	83	3 889	3 972
Toplam	17 370	11 030	28 408

2) 31.Ocak.1946 tarihinde Tahsil Durumu: ⁽¹³⁾

	Maaşlı Memur	Daimi Ücretli	Geçici Ücretli	Toplam
Diplomasız	—	3 650	338	3 988
İlkokul Mezunu	1 232	3 537	268	5 057
Ortaokul ve Muadili	3 323	1348	133	4 804
Lise ve Muadili	1136	161	32	1329
Meslek ve Teknik	12 828	214	18	13 060
Orta Öğretim Top.	17 287	1723	183	19 193
Yüksek Öğretim	326	23	7	356
Bilinmeyen	58	576	33	667
Genel Toplam	18 903	9 519	829	29 261

Yukarıdaki tabloda gösterilen il özel idare memurlarının İl ve ilçelere göre dağılışı aşağıdadır.

¹² «Memurlar İstatistiği - 1938» İstatistik Gn. Md. yayın No. 149, sayfa: 93

¹³ «Memurlar İstatistiği - 31.Ocak.1946» İstatistik Gn. Md. yayın No. 288, Sayfa 78-79

	İl Merkezinde	İlçe Merkezinde	Toplam
Maaşlı Memurlar	8 917	9 884	18 803
Daimi Ücretliler	5 254	4 254	9 508
Geçici Hizmetliler	614	215	829
Toplam	14 806	14 355	29 261

3) Ekim/1964 tarihindeki Özel İdare Memurlarının Tahsil Durumu : (14)

Okur Yazar Olmayan	2 678
Okur Yazar	3 338
İlkokul Mezunu	6 995
Ortaokul Mezunu	1 949
Lise Mezunu	531
Meslek ve Öğretmen	505
Üniversite ve Yüksek Okul	135
Bilinmeyen	+ 72
T o p l a m	16 203

C) İl Özel İdare Memur ve müstahdemleri için ödenen maaş ücret ve yevmiyeler :

İstatistik Enstitüsünden alınan bilgiye göre son bir kaç yıl içinde (1956 - 1962) il özel idarelerinin seçilen personelleriyle memur ve müstahdemlerine ödedeği tahsisat, maaş, ücret ve yevmiye tutarlarıyla gider toplamı, kesin hesap çizelgelerine göre aşağıya çıkarılmıştır.

Yıllar	Ödenek (İl Genel Meclis Üyesi)	Maaş, Ücret ve Yevmiye	Bütçe Gideri Toplamı
1956	1 949 357	33 064 189	213 575 886
1957	2 904 638	35 663 468	267 278 886
1958	3 589 972	38 113 482	249 136 282
1959	3 895 932	56 408 187	262 289 728
1960	1 431 459	60 368 374	325 723 698
1961	995 648	74 662 331	398 314 510
1962	911 107	74 437 826	430 439 310

(14) Ekim 1964 tarihinde yapılan memur sayımına ait bulunan bu rakamlar geçici rakamlar olup nihai tasniften sonra az çok farklılık gösterebilir. Son yıllardaki durum hakkında bir fikir vermek için konulmuştur.

Burada dikkati çeken iki husus vardır. Bunlardan birinci ve önemlisi 1956 yılına nispetle 7 yıl içinde personel giderinin (Maaş, ücret ve yevmiye) % 100 den biraz daha fazla artmış olmasıdır. İkinci ve nispeten daha az önemli husus bütçenin gider toplamının biraz daha düşük nispette artmış olmasıdır. Bu arada bina ve arazi vergilerine zam yapılmış olması dolayısıyla nispeten fazla artmış bulunan gelirin aynı nispette artmaya devam edemeyeceği göz önünde bulundurulursa personel maaş, ücret ve yevmiye giderlerindeki artışın durdurulması zarureti meydana çıkacaktır.

3 — İl Özel İdare Personelinin Tabi Olduğu Hükümler:

İl Özel idare¹⁴ memur ve müstahdemlerinin, Devlet ve belediye memur ve müstahdemlerinin tabi oldukları kanun veya tüzük gibi, ayrı bir kanun veya tüzükleri yoktur. Hatta bu memurların hangi kanunlara tabi olduğu tereddüdü de vardı. Bu tereddüt ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinin 24/12/1928 tarihindeki 468 sayılı tefsir kararıyla (¹⁵) giderilebilmiş ve böylece idari statü bakımından Devlet memurlarının tabi olduğu Memurin Kanununun şümülüne girdiği sonucuna varılmıştır.

İdari statü bakımından 788 sayılı memurin kanununa tabi olan (¹⁶) özel idare memurları malî statüleri bakımından da Devlet memurlarının tabi oldukları hükümlere tabidirler. Bu duruma göre maaş bakımından 1108 sayılı Maaş Kanununa, 3656 sayılı teadül kanununa ve bunların ek ve tadillerine (¹⁷), harcırah bakımından

¹⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisinin 24.12.1928 gün ve 468 sayılı tefsir kararı: «Memurin Kanununun 1 nci maddesinde (Kendine Devlet hizmeti tevdi olunan ve sicilli mahsusunda mukayyet olarak umumî veya hususî bütçelerden maaş alan kimselere memur denir) denilmekte olup belediye işleri Devlet işlerinden ad ve itibar edilse de sicilli mahsustan maksat Memurin Kanununun 10 ncu maddesinde beyan ve izah edilen sicil olup belediyenin böyle bir sicil tutmakla mükellef olmadıkları dekar olmakla beraber mezkûr maddedeki umumî bütçe ile vilâyetlerin idare hususiye bütçeleri kastedilmiş olup belediye bütçelerinin bu iki bütçeden ayrı bulunmasına mebnî belediye memurlarının memurin kanununun 1 nci maddesinde mezkûr Devlet memurları idadına dâhil bulunmadıklarına ve maddeden bu mana vazihan anlaşıldığı cihetle tefsirine mahal olmadığına Heyeti Umumiyyenin 24.12.1928 tarihli 17 nci miadının 1 nci celsesinde kararlaştırılmıştır.» Mahallî İdareler Mevzuat ve Tatbikatı, Cilt 3 - Sedat Erdoğan sayfa 3

¹⁶ 788 sayılı memurin kanununun 1 nci ve 64 ncü maddeleri,

¹⁷ 3653 sayılı kanun madde 23.

6245 sayılı Harcırah Kanununa ⁽¹⁸⁾, emeklilik bakımından 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı kanununa ⁽¹⁹⁾ tabidirler. Hülâsa il özel idare memurlarıyla Devlet memurları gerek İdarî statü ve gerekse malî statü bakımından aynı hükümlere tabidirler. Şu kadar ki Devlet memurlarının kadroları kanunla alındığı halde il özel idare memurlarının kadroları Bakanlar Kurulunun onayı ile uygulanır ⁽²⁰⁾.

İl özel idare hizmetleri ve genel idarenin il şube başkan ve memurları:

Aslında özel idare memuru ve müstahdemi olmadıkları halde il özel idarelerinin hizmetlerini de gören Devlet memur ve müstahdemleri vardır. İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununun İdare-i Hususiye-i Vilayet bölümünün 87 nci maddesinin ikinci fıkrası Valilere, ilin mahalli hizmetlerinin ifasında ilin genel idaresine dâhil şube başkanlarını çalıştırma yetkisini vermiştir ⁽²¹⁾. Özel İdarenin şefi Vali oldukça ve tasarrufa riayet zarureti bulundukça il idare şube başkan ve memurlarının il özel idare hizmetlerini de yapmalarına hem zaruret vardır ve hem de her hangi bir mahzur yoktur. İl Bayındırlık, Tarım, Veteriner, Sağlık, Milli Eğitim Müdürlükleri bu şubelerden belli başlılarıdır. Esasen hizmetleri de ortak hizmetler haline gelmiş bulunmakta ve Devlet bütçesinden yapılan nakit, vasıta, cihaz yardımlarıyla yürütülmektedir.

— İ! Özel İdare Muhasebesi ve Memurları:

İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununun İdare-i Hususiye-i Vilayet bölümünün 98 nci maddesi Valinin maiyetinde ilin gelirini takip ve tahsil, giderlerini ve bu arada aylıkları ödemekle mükellef bir müdürün idaresinde bir il özel idare muhasebe kaleminin bulundurulmasını âmirdir. Daha evvelde kaydedildiği üzere bu kalemin memurları memurun kanununa tabidir.

İl Özel İdarelerinin İldeki Teşkilâtı:

İl Özel İdare Muhasebe Müdürlükleri bir müdürün nezaretinde (Büyük illerde müdür muavini de bulunur) muhasebe, gelir ve tah-

¹⁸ 6245 sayılı harcırah kanunu, madde 1.

¹⁹ 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu, Madde 12.

²⁰ 3656 sayılı Kanun, madde 23.

²¹ Türkiye’de Mahalli İdareler - Doç. Dr. A. Şeref Gözübüyük. Sayfa 23.

silât servisleri (Bu servislerin başında ilin büyüklüklerine göre müdür veya şef bulunur) yeteri kadar mümeyyiz, memur kâtip ve tahsildar vardır. Ajmı teşkilât içinde diğer mahallî idarelerin hizmetleriyle ilgilenen Belediye ve Köy Bürosu (Bu büroda bir şefin nezaretinde ilin büyüklüğüne göre memur veya kâtip bulunur.) il genel meclisinin ve daimi komisyonunun muamelâtını yürüten il daimi encümen kalemi (bir şefin nezaretinde yeteri kadar kâtip, orta büyüklükteki illerde yalnız bir kâtip) bulunur.

— İl Özel İdarelerinin İlçedeki Teşkilâtı:

İlçelerde de Kaymakamın genel gözetim ve denetimi altında özel idare memurları vardır. Bu memurluklar bir özel idare memurunun gözetimi altında il teşkilâtına paralel olarak muhasebe, gelir ve tahsilât servisleri vardır. Bu servislerde işin icaplarına ve mali imkânlara göre memur, kâtip, tahsildar bulunur.

— Mahallî İdareler Kontrolörleri:

İçişleri Bakanlığınca çıkarılan (Vilâyet mahallî idareler müfettişlerinin tayin şekilleriyle vazife ve salâhiyetleri hakkında talimatname) ile ⁽²²⁾ «İl Özel İdare, belediye ve köylerin ve bunlara bağlı müesseselerin hesap işleri devamlı ve müessir bir şekilde teftiş ve kontrol etmek maksadıyla» mahallî idareler müfettişlikleri ihdas edilmiştir. Daha sonra (Mahallî idareler müfettişi) unvanı, gördükleri hizmetin icabı ve her hangi bir iltibasa mahal verilmemek üzere (Mahallî idareler kontrolörü) olarak ⁽²³⁾ değiştirilmiştir.

— İl Özel İdarelerdeki Sağlıkla İlgili memurlar:

İl özel idare ve belediye teşkilâtlarında ve bunların sağlık tesislerinde çalıştırılan sağlıkla ilgili bütün memurların nasp ve Bakanlık emrine alınmalar değiştirilmelidir ve terfileri 796 sayılı (Memu-

²² En son ek ve tadilleriyle hususi idareler mevzuatı - M. Savecî Eyüpoğlu, sayfa: 92 - 99 İçişleri Bakanlığının 18.9.1939 gün ve Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü 288/14854 sayılı genelgeleri ve bu genelgeye ekli olarak gönderilen (Vilâyet mahallî idareler müfettişlerinin tayin şekilleri, vazife ve salâhiyetleri hakkında talimatname)

²³ 22 No.lu notta adı geçen eser - sayfa: 100 -101 İçişleri Bakanlığının 311.1941 gün M. İ. Gn. Md. 288/1602 sayılı genelgesi.

ru sıhhiyeye müteallik bütçeler ile bilumum memurin sıhhiye hak kında) ki kanunun 2 nci maddesiyle Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına devredilmiştir.

İl özel idare memur ve müstahdemlerinin, idareyle ilgileri ve tabi oldukları hükümler bakımından aşağıdaki guruplarda toplamak mümkündür.

1) İdari statüleri bakımından, Devlet memurlarının tabi bulundukları, 788 sayılı kanuna malî statüleri bakımından da yine Devlet memurlarının tabi bulundukları maaş ve teadül kânunlarıyla ek ve tadillerine tabi, Devlet memurlarının sahip oldukları diğer hak ve yükümlüklerine tabi memurlar,

2) Genel bütçeye ve katma bütçeye tabi dairelerde olduğu gibi il özel idarelerinde de müstahdemler vardır. Bilindiği üzere bunlar memurlar gibi fikrî mesai değil de daha çok bedenî iş gören, tahsilden fazla tecrübe isteyen hizmetlerde çalışan görevlilerdir. Bunlar daimi kadrolar ihdas ederek özel idare bütçelerine yük olmayı gerektirmeyen geçici hizmetlerdir. Bir kısmının devamlı istihdamları veya hizmetin devamlılığı yukarıda kaydedilen vasfı bozmaz. 3656 sayılı kanunun 9 ve 19 ncu maddelerinde zikri geçen bütçeye bağlı (E) cetvelindeki geçici hizmetlilerle (D) cetvelindeki müteferrik hizmetliler bu cümledendir ⁽²⁴⁾.

3) Özel idarelerde büyük bir yekûn tutmamakla beraber sözleşmeli personel de vardır.

4) Statüleri itibarıyla özel hukuka tabi olup, iş ve çalışma hayatlarını 3008 sayılı kanun ve iş hayatıyla ilgili mevzuatın düzenlediği ve işçi Sigortalarından, Sosyal Sigortalardan faydalanan işçiler de istihdam edilmektedir.

4 — İl Özel İdarelerine Memur ve Müstahdem Olma:

İl Özel idarelerine memur veya müstahdem olabilmek, Özel idarede münhal memuriyet ve müstahdem kadrosu bulunması, memur veya müstahdem olma şartlarını haiz bulunan isteklilerin yarışma veya ehliyet sınavına girip kazanması lâzımdır. Bu takdirde aday olarak atanır ve adaylık süresini başarılı olarak tamamlarsa me-

²⁴ Mahallî İdareler memurları statüsü - Osman Meriç, Türk İdare Dergisi sayı: 287-288, sayfa: 116-117

mur olur. Müstahdem olma da ehliyet sınavı ve adaylık bahis konusu değildir.

A) Memur ve Müstahdem olma Şartları:

1. Memur olmak için:

788 sayılı Memurin Kanunundaki (Madde 4) şartları, ⁽²⁵⁾

2. Müstahdem olmak için:

788 sayılı memurin Kanununun 5 nci maddesindeki şartları haiz olmak ⁽²⁶⁾ gerektir.

3. Sözleşmeli hizmetliler, hizmetin icaplarına göre tanzim edilecek şartlara tabidirler. Bunların istihdam tarz ve şartları ilgili dairece tanzim olunur. Bu şartları kabul ederek hizmete almanlar başkaca bir istek ve müracaata hakları yoktun (788 sayılı memurin kanunu, Madde: 3).

B) Özel idareye memur ve müstahdem atama:

İl özel idare memurların atanmaları aşağıdaki usullere göre yapılmaktadır. (4.7.1934 gün ve 2562 sayılı kanun, Madde: 8)

1. İl Özel idare müdürleri İçişleri Bakanlığınca atanır.

2. Diğer memur ve müstahdemler il özel idare müdürünün inhasıyla valilerce atanır.

C) Özel idare memurlarının adaylıkları:

²⁵ 788 sayılı memurin kanununun 4. maddesindeki şartlar:

Türk olmak,
Siyasî haklarına sahip olmak,
İyi ahlâk sahibi olmak, haysiyet ve namusu kırıcı bir cürümle ve ağır hapis veya o derece cezai gerektiren bir fiil ile hükümlü bulunmamak, Askerlikle her hangi bir ilişkisi bulunmamak,
Sarı bir hastalığa veya görevini muntazaman ifasına mani bir bedenî ve aklî bir arıza ve hastalığı bulunmamak,
Ecnebi ile evli bulunmamak,

²⁶ 788 sayılı memurin kanununun 25. maddesinde sayılan şartlar:

Türk olmak,
Amme haklarından memnuniyet vecasıyla hükümlü bulunmamalı;
İyi ahlâk sahibi olmak, haysiyet ve namus kırıcı bir suçtan ağır hapis veya o derece ceza gerektiren bir fiil ile hükümlü bulunmamak,
Görevini intizamla yerine getirmesine mani bir hastalıkla veya arıza ile malul bulunmamak,

Özel idare memurları da, devlet memurlarında olduğu üzere, doğrudan doğruya memur olarak atanmazlar. Aday olarak atanırlar ve en az 6 ay en çok iki yıl aday olarak çalıştırılırlar.

Ç) Özel idare memurlarının adaylıktan asalete geçirilmeleri:

Özel idarelere aday olarak atanan memurlardan adaylık suresinin en az altı aylık kısmını başarı ile geçirdikleri âmirleri tarafından kabul edilenler tayinlerindeki usule göre memurlukları onanır. Böylece memurların bütün haklarından faydalanacakları gibi bütün yükümlülüklerini de taşırlar.

5 — İl Özel İdare Memurlarının Yükümlülükleri:

İl Özel idare memurları aşağıdaki işleri yapamazlar.

A) Ticaretle ve sanatla uğraşamazlar (Kendi emlak ve arazilerini bizzat veya bir başka aracılığıyla işletebilirler) (788/8) ⁽²⁷⁾

B) Memurlar icra ettikleri resmi artırma ve eksiltmelere katılamazlar (788/47) Esasen artırma ve eksiltmelere katılma bir nevi ticarî muamele olmak itibariyle yukarıdaki (A) fıkrası buna manidir. Ancak kanunda tasrih edildiği için buraya alınmıştır.

C) Siyasetle uğraşamazlar, siyasal cemiyetlere, dernek ve kulüplere üye olamazlar, devam edemezler, seçimlere müdahale edemezler, siyasi yayın yapamazlar ve demec veremezler (788/9)

Ç) Memurlar tayinleri kendilerine ait olan memurluklara baba, oğul, kardeş, kayınpeder, kayın birader, damat, enişte, amca, dayı ile eş, kız ve baldızlarını tayin edemezler. Bu derecedeki akrabalarıyla bir dairenin aynı şubesinde veya aynı heyette bulunmaları caiz değildir. (788/46)

D) Her hangi bir memur iki memuriyeti birden asaleten üzerine alamaz (788/47).

E) Memur, âmirinden aldığı emri, emrin yerine getirilmesi cürüm olması halinde, icra edemez. (788/40).

Daha evvelde kaydedildiği üzere il özel idare memurları Devlet memurlarının İdarî statüsüne tabi oldukları için Devlet memur-

²⁷ Bundan böyle zaman zaman parantez içinde görülecek rakamlardan ilki kanun numarasını, ikinci kanunun maddesini ve varsa üçüncüsü de maddenin fıkrasını ifade edecektir.

ların yapamayacakları şeyleri özel idare memurları da yapamazlar.

6 — İl Özel İdare Memurlarının Hakları:

A) Mali Hakları:

1. Aylık ve ücretleri,

İl özel idare memurları da Devlet memurları gibi amme hizmeti görecekllerinden dolayı ticaret ve sanayi gibi kazanç sağlayan her hangi bir işle uğraşamayacaklarından maişetlerinin özel idarelerce sağlanması gerekecektir. Özel idare memurları geçimlerini sağlayacak olan bu maaş ve ücretlerini 3656 sayılı kanuna tabi Özel idareden alırlar (3656/23).

Bir kısım memurların bu kanuna tabi iken, bazı meslekler için bu barem tatmin edici olmadığından daha geniş imkânların sağlayacağı mülahazasıyla, (E) ve (D) cetvellerine itibar ettiği ve hatta aslında bu (E) ve (D) cetvelleri geçici ve müteferrik hizmetler için olduğu halde bazı daimi hizmetler de bu geçici hizmetler kategorisine sokulduğu görülmüştür.

Hatta bu da tatmin edici bulunmadığından bir kısım teknik elemanlar için yevmiye usulüne başvurulmuştur. ⁽²⁸⁾. Teknik elemanlar için hazırlanan talimatname mahallî idarelerden en çok belediyelerde ve bilhassa belediye işletmelerinde uygulanmaktadır. Ancak yevmiye usulü, çeşitli teşekküllerde aynı işi gören personel arasında, mali bakımdan büyük farklar yaratmıştır. Bu farkı gidermek üzere 7244 sayılı kanun çıkarılmıştır.

Hülâsa: il özel idarelerinde 3656 sayılı kanundan başka 3659 ve 7244 sayılı kanunlara, az miktarda da olsa yevmiyeli personel talimatnamesine tabi personel vardır.

2. Ek Görev Maaşı ve Ücreti:

3656 sayılı kanunun 18 nci maddesini değiştiren 4609 sayılı kanun prensip itibariyle, ek görev, ikinci görev gibi hangi ad altında olursa olsun iki memuriyetin bir memurun uhdesinde toplanmasına cevaz vermemektedir. Ancak bu müessese, mevcut bazı istisnalardan başka bilhassa teknik elemanlar ve bir kısım diğer memurlar için çok zorlanarak kullanılmaktadır.

²⁸ Personel rejimi, Sevda Eren - Belediyeler el kitabı (T.O.D.Â.İ.E. yayını No: 63) sayfa 57.

—Maaşlı ve ücretli memurlar devamlı olarak yalnız öğretmenlik yapabilirler. Bu takdirde memur, öğretmen kadrosunun 2/3 nü alır.

— Tabipler (Doktor ve Veteriner) iki meslekî görevi veya biri meslekî öbürü İdarî olmak üzere maaşlı veya ücretli iki görevi aynı zamanda yapabilirler. Bu takdirde de ek görevin kadro maaşının 2/3 nü alırlar.

— Teknik elemanlar (Yüksek mühendis, yüksek mimar, mühendis, mimar ve diğer teknik elemanlar) da tabipler gibi iki mesleki veya biri meslekî öbürü idari iki görevi bir arada üzerlerine alabilirler.

İl özel idarelerinde Devlete ve hatta belediyelere oranla o kadar az teknik eleman ve tabip vardır ki teknik elemanların ve tabiplerin iki memuriyeti birden uhdelerine almaları ne dikkati çekmiştir ve ne de halen problem halini almıştır.

3. Vekâlet Maaşı:

Daimi veya geçici görevle, izinle veya herhangi bir başka sebeple görevinden ayrılan memurun yerine diğer bir memurun vekâleten bakması halinde:

a. Eğer memur aynı müesseseden tayin edilmiş ise kadro maaşının 1/5'nden 1/3'ne kadar,

b. Başka bir yerden getirilmiş ise ikamet yevmiyesi,

c. Dışardan tayin edilen memurlara 1/2'nden 2/3'ne kadar vekâlet aylığı verilir. (3656/21, 1108/8). Vekâlet maaşı veya ücreti 6 aydan fazla verilmez.

4. Fazla Mesai Ücreti:

Kanunun memura yüklediği bir hizmeti, belli çalışma saatlerinin dışında yapan memurlara miktarı Bakanlar Kurulunca belirtilen munzam bir ücret ödenir. (3656/22).

5. Harcırah:

âzel idare memurları da bir yerden diğer bir yere geçidi veya sürekli olarak görevlendirildikleri takdirde Devlet memurları gibi geçici görev yolluğu ve sürekli görev yolluğu alırlar. (6245 sayılı harcırah kanunu 1 nci ve müteakip maddeleri).

6. Yabancı Dil Mükâfatı:

tl Özel idare memurlarına da Devlet memurları gibi memuriyete girdikleri sırada yabancı dil bilenlere veya öğrenenlere veya ikinci bir lisan öğrenenlere nakdi mükâfat verilmektedir. (3656/5).

B) Sağlık ve Sosyal Haklar:

1. Muayene ve Tedavi:

Memurlarla nafakaları bunların üzerine bulunan aile fertlerinin rahatsızlıkları halinde Hükümet, özel idare ve belediye tabipleri tarafından muayene ve tedavileri yapılır. (788/87).

3656 sayılı kanunu değiştiren 4598 sayılı kanun 3656 sayılı kanuna tabi maaşlı ve ücretli memurların (Açık maaşı alanlar dâhil) rahatsızlanmaları halinde memleket içindeki resmi ve hususi sağlık kurumlarında tedavileri yaptırılır. Gerekli yol masraflarıyla ölümleri halinde cenaze masrafları da ödenir. (4598/9).

Muayene ve tedavinin teferruatı da bir tüzükle tespit edilmiştir.

2. Ailevi yardımlar:

Bu yardımlar doğum yardımı, çocuk yardımı, ölüm yardımı, öğrenci okutmada pansiyon ücretlerinde tenzilât, kadın memurlara tanınan gebelik ve emziklilik izinleridir.

a. Doğum yardımı:

Maaşlı ve ücretli memurların yeni doğan her çocuğu için maktuan 200 liralık bir ödeme yapılır. (4598/7, 5504/1).

b. Çocuk Zammı:

Maaşlı ve ücretli memurlara (Açık maaşı alanlar dâhil) her çocuk için her ay 10 lira ödenir. Evlat edinilmiş çocuklar için ve üvey çocuklar için de bu ödeme yapılır. (4598/6 ve değiştiren hükümler).

c. Ölüm Yardımı:

Maaşlı ve ücretli memurların eşlerinin ölümü halinde memura bir maaş, memurun ölümü halinde mirasçılarına iki maaş tutarında yardım yapılır. (4598/7).

ç. Çocuk okutmada resmi pansiyon ücretlerinden indirim:

Özel idare memurları, Devlet memurlarına tanınan Devlet pansiyonlarında barındırılan çocukları için ilk çocuğun taksitinden % 30 oranındaki ücret indiriminden faydalanırlar. (1838, 2005 sayılı kanunlar).

d. Gebelik ve Emzicilik İzni:

Kadın memurlara Umumi Hıfzıssıhha Kanununa göre doğumdan önce üç hafta, doğamdan sonra üç hafta olmak üzere 6 hafta gebelik ve emzicilik izni verilir.

C) Özel İdare Memurlarının Diğer Hakları:

Özel İdare memurlarının malî ve sosyal haklarından başka izin, terfi, müracaat - itiraz - şikâyet, çekilme ve emeklilik hakları da vardır.

1. İzin:

Memurlara yıllık mazeret ve hastalık izni verilir,

a. Yıllık İzin:

Maaş ve memuriyet hakları saklı kalmak üzere her memurun yılda bir aylık izin hakkı vardır. (788/78) Daimi hizmetliler, geçici hizmetliler ve yevmiyeliler için bu izin süresi 15 gündür.

b. Mazeret izni:

Mecburi sebepler ve meşru mazeretler halinde Vali ve Kaymakamlarca memurlara sekiz güne kadar izin verilebilir. (788/79) İl İdaresi Kanunu Valilerin yetkisini 15 güne çıkarmıştır. (5442/13 - ç) Ancak bu hükmün özel idare memurları için uygulanıp uygulanamayacağı kabili münakaşadır.

c. Hastalık İzni:

Hastalanan memurlara, memuriyetlerinin süresine göre tedavileri zımında izin hakkı tanınmıştır. (5434/47) Daimi hizmetlilere de aynı izin en çok iki aya kadar verilir. Yevmiyeli personele hastalanmaları halinde yılda bir ayı geçmemek üzere ücretleri ödenir.

2. Terfi:

Memurların terfii iki türlüdür. Biri makam ve memuriyet itibariyle terfidir. Bu takdirde terfi eden memurun sorumluluk ve

yetkileri artar. Diğer terfi memurun maaşça yükselmesidir. Bu takdirde de sadece maaşı artar. Her iki türlü terfiin olduğu hallerde vardır. Maaş bakımından terfi için üç yıllık terfi süresini doldurmuş olması ve ehil bulunması şarttır. Sürenin dolması maddi bir vaka olup bu sürenin dolduğunun tespiti mümkündür ve kolaydır. Yeterliğin (Ehliyetin) tespiti tezkiye varakası ve tezkiye fişinden istifade edilerek yapılmaktadır. Makam ve memuriyetin yükselme sinde ise süre değil ehliyet göz önünde bulundurulur. Ehliyetin tespiti ise objektif esaslara göre değil indi görüşlere dayanmaktadır. Bunun da ne nispette realitelere uyacağı düşünülmeye değer. Hele bunun çok partili bir hayatta siyasi müessesiyetin nerelere kadar varabileceği üzerinde durulmaya değer.

Yevmiyeli personelin terfii kademe terfii ve derece terfii şeklinde olur. Derece bir hizmetin önemini yani sorumluluk yetkisinin derecesini, ifade ettiği için bir nevi makam ve memuriyet terfii sayılabilir. Bunun için de üst derecede açık (Münhal) kadro bulunması, terfi için, şarttır. Kademe terfii ufki terfidir. Yevmiyelere zam şeklinde tecelli eder. Bu terfide münhal derece bulunması şartı mevzubahis değildir.

3. Müracaat, İtiraz ve Şikâyet Hakkı:

Memurlar kendileri hakkında idarenin bütün tasarruflarına karşı daha üst makamlara hiyerarşik müracaat, itiraz ve şikâyet hakkına sahip oldukları gibi işlem ve eylemin niteliğine göre İdarî ve adlî yargı mercilerine de başvurabilirler. (334 sayılı Anayasa 114, 788/50, 31 Aralık 1964 gün ve 521 sayılı Danıştay Kanunu 30 ve müteakip maddeleri).

Esasen Anayasamız 114 ncü maddesiyle «İdarenin hiç bir eylem ve işlemi, hiç bir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında» bırakılmayacağı prensibi vaz edilmiş ve 118 nci maddesiyle de memur teminatına temasla memurun savunması alınmadıkça disiplin cezasının verilemeyeceği ve verilen disiplin cezalarının da yargı mercilerinin denetiminin dışında bırakılmayacağı açıkça ifade edilmiştir.

4. Çekilme:

Memur hiç bir sebep göstermeğe mecbur olmaksızın çekilme (İstifa Etme) hakkına sahiptir. (788/62).

5. Emeklilik Hakkı:

Gerek Memurin Kanunu ve gerekse T.C. Emekli Sandığı kanunu memurların emeklilik hakkını tanımıştır. (5434/12 -1,

C) Hülâsa yukarıda kaydedilen mali haklar Sağlık ve Sosyal Yardım hakları ve diğer bütün haklar bakımından il özel idare memurları da Devlet memurlarının tabi olduğu hükme tabidirler.

7 — Memurluğun Sona Ermesi:

İl özel idare memurlarının memurlukları, vazife malullüğü, çekilme (İstifa), emeklilik ve ölüm gibi sebeplerden başka:

A) Memurin Muhakematı Kanununa göre hakkında yapılan tahkikat sebebiyle (Madde 12).

B) Memurin Kanununa göre inzibati bir sebeple memuriyetten ihraç (788/26 - E, 33) ve idare emrine alman (788/60) ile

C) 1609 sayılı kanuna göre hakkında takibat yapılması sebebiyle (Madde 1),

Ç) Fevkalâde hallerde haksız olarak mal iktisap edenler hakkında 4237 sayılı kanuna göre yapılacak takibatla (Madde 11),

Geçici veya sürekli olarak sona erebilir.

TERCÜMELE R

FRANSADA İL İDARESİ ÜZERİNDE YAPILMAKTA

OLAN REFORM ÇALIŞMALARI

Tercüme eden: **Cafer EROĞLU**

Hacıbektaş Kaymakamı

- 1 — Fransa’da İl İdaresinin tarihi gelişimi hakkında kısa bir açıklama.
- 2 — Devlet Bakanına Rapor,
- 3 — 14 - Mart -1964 tarih ve 64 - 250 sayılı, Valilerin salâhiyeti, İlde devlet dairelerinin organizasyonu ve idari yetki genişliği hakkındaki tüzük.
- 3 — 14 - Mart -1964 tarih 64 - 250 nolu kalkınma bölgesinde Devlet Dairelerinin organizasyonu hakkında tüzük,
 - a) Başlık I = Bölge Valilerinin Vazifesi,
 - b) Başlık II = Bölge Valilerinin Salâhiyeti,
 - e) Başlık III = Bölge İdare konferansı, kuruluşu ve yetkileri.
 - d) Başlık IV = Çeşitli hükümler,
- 4 — 14 - Mart -1964 tarih ve 64 - 252 sayılı, Bölge ekonomik kalkınma komisyonlarının kurulması hakkında tüzük,

Bu komisyonun kuruluşu ve görevleri.

FRANSADA İL İDARESİ ÜZERİNDE YAPILMAKTA

OLAN REFORM ÇALIŞMALARI

Bilindiği üzere Fransa’da Napolyon zamanında tatbik mevkiine konan ve esasları o devirden beri tatbik edile gelmekte olan bir il idaresi kanunu mevcuttur. La loi Pluiose an VIII ile Napolyon o zamanki Fransa’nın idari durumunun icaplarına uygun olarak Va-

lilere, kendi vilâyetlerinde devleti hakkiyle temsil etmek ve idareyi bir elden yürütmek için lazım gelen bütün salâhiyet ve otoriteyi vermişti.

Fakat zamanla valilerin bu salâhiyeti özel kanunlarla veya Bakanların İldeki daire Müdürlüklerine doğrudan emir verme itiyatlarını edinmeleri üzerine azalmıştır ve böylece Valilerin otorite ve salâhiyetleri çok zayıflamıştır. İlin sevk ve idaresi Vali bu yüzden daireler arasında gerekli koordinasyonu sağlayamadığı gibi İlde yapılmakta olan işlerin kontrolünde tam manası ile yapma imkânını kaybettiği gibi gerekli müdahaleleri de yapamaz duruma düşmüştür. Bu sebeplerledir İldeki işler daireler arasında gerekli iş birliği ile surat ve selametle yürütülemiyor, daireler arasında vazife ihtilatları olduğu gibi bazı işlerin birçok daireler tarafından yürütülmekte olduğu bazı işlere hiç bir dairenin sahip çıkmadığı görülmüyordu. Hâlbuki bilhassa İkinci Cihan Harbi sonrasında Fransa'nın süratle silkinip kalkınmaya ihtiyacı vardı,

Bu kalkınma ihtiyacı süratli plânlı koordine bir çalışmayı icap ettiriyordu.

Bu sebeple de çok yavaş ve masraflı ve dağınık bir şekilde çalışan idareyi düzene sokmak ve idare amirlerinin de eskiden mevcut otorite ve salâhiyetlerini yeniden iade etmek icap ediyordu.

İdari reform ve reorganizasyon sebeplerinin başında harp sonrası Fransa'da hızlı ve plânlı bir kalkınmanın icaplarına cevap verebilecek süratli ve randımanlı bir idari mekanizmaya olan ihtiyaç geliyordu.

Ayrıca bölge kalkınma plânlarının tatbiki bakımından muayyen bir bölge vasfı gösteren ve birçok İlin müştereken ihtiyaçlarını tespit ve bölge plânlarının hazırlanması ve tatbiki bakımından yeni bir idari teşekküle de ihtiyaç olduğu yakından hissedilmekte idi. Bu ihtiyaçtan dolayı bölge konferansları, bölge ekonomik kalkınma komisyonları ve bölge Valiliklerinin teşkiline gidildi.

Bütün Fransa yirmi iki kalkınma bölgesine ayrıldı ve bir kararname ile Bakanlıkların ve Umum Müdürlüklerin eskiden mevcut bölge teşkilâtlarının bu yirmi iki bölgeye göre yeniden ayarlamaları kararlaştırıldı.

Eskiden mevcut doksan adet İl ve İlçeler aynen bırakıldı fakat Vilâyetlerde Valilerin, Vilâyet işlerini bir elden sevk ve idaresi, yazışmaların bu bakımdan Valilik kanalı ile yapılması mevcut bir

çok komisyonların birleştirilmesi veya bazılarının ortadan kaldırılması için reorganizasyonu ve müşterek mahiyette fakat ayrı dairelerde görülen işlerin ve bu mahiyetteki dairelerin birleştirilmesi ve İl dâhilinde faaliyet gösteren bütün daire, müessese ve iktisadi Devlet Teşekkülleri üzerinde ve merkezi İl dâhilinde olan bölge teşkilâtı üzerinde Valiye sevk ve idare ve kontrol yetkisi mutlak olarak tanındı.

Bu durumun, yani yeni organizasyonun nasıl bir netice vereceği evvelâ muhtelif bölgelerden seçilmiş beş ilde bir yıl müddetle tecrübe edildi (10 - Nisan -1962 tarihli ve 62/392 sayılı Deret)

Bu tecrübenin olumlu bir sonuç vermesi üzerine tam metnini ekli olarak sunduğum 64/250 nolu ve 14 - Mart - 1964 tarihli Decret ile bu tecrübenin ışığı altında reform çalışmaları bütün illerde uygulandı ve ayrıca bölge konferansları yeni bir şekle bağlandı.

Memleketimizde İl İdaresi Kanunun günün şartları altında yeniden ele alınması ve düzenlenmesinin ve bir idari reform isteğinin şiddetle hissedildiği bu zamanda Fransa'da yapılmakta olan reform çalışmalarından birçok istifadeler edinmek mümkündür.

İllerdeki Devlet Dairelerinin Organizasyonu, Bölge Kalkınma Faaliyetleri ve İdari yetki genişliği (Deconcentration) ile ilgili 64/ 250 ve 64/251, 252 ve 14 - Mart -1964 sayılı Decret'ler

Cumhur Başkanına Rapor:

Sayın Başkan,

Devlet, gittikçe artan vecibeleri karşısında, memleket hayatına her türlü şekilde müdahale durumunda kalıyor. Bunu günlük işlerin icrasında yaptığı gibi, uzun vadeli görüşlerinde de yapmaktadır. Bu bakımdan plân fikrindeki gelişmeler bunu göstermektedir, Milli karakteri haiz bir plânın mahiyeti değişmeden, plân, gitgide Fransa'da bölgelerin özel ihtiyaçlarını hesaba katmak durumundadır. Yatırım bütçesinin taktimi, bu temayülün en yakın bir zamanki ifadesidir.

Bu olayların ve bu siyasetin karşısında, idari bünyesinde duruma intibakı icap ediyor.

Bundan evvelki ve şimdiki Hükümet bu mesele ile yakından ilgilendi. İki bölgede ve beş İlde tecrübeye girildi (10 - Nisan -1962 ve 29 - Temmuz -1963 tarihli Decretler ile)

Merkez tahkik komitesi (Comite Central d'enquete) Amme hizmetlerinin verimliliğini ve maliyetinin neye mal olduğunu araştırırken, Hükümette tetkik teşekküllerini bu meselede vazifelendirdi. Bu çalışmalarının bütünü, Devlet Başkanlığı nezdinde teşkil edilen iki heyet yakından takip etti. Bu zaman zarfında, bölge kalkınma siyaseti, Hükümeti, bölge idare teşekküllerinin çok elastiki ve geniş bir şekilde anprık teşekküller olarak kurulması fikrine götürdü ve bunların çalışmalarına bölge kalkınma komitelerini, mahalli inkişafı ilgili özel karakterli gurupların alakalı şahıslarından meydana gelen teşekkülleri de iştirak ettirdi.

Öyle görünüyor ki, bu çeşit faaliyetlerden neticeler çıkarmak yakın tecrübelerin değerini ortaya koyduğu kaideleri memleket bütününe tatbik etmek ve zaruri müşaverele yapıarak Hükümetin Amenajman tretuvar siyasetinin tatbikini sağlayacak sağlam bir bölge idare teşkilatını kurmak zamanı gelmiştir.

İşte tasdikinize sunulan üç tüzüğün mevzuu budur.

Bu metinler, idare faaliyetlerinin koordinasyonu ve basitleştirilmesi, mümkün olduğu kadar mesuliyet ve otoritenin Paris'ten taşraya indirilmek istenmesi ve idari faaliyetlere idare edilenlerin iştirak ettirilmesi isteğinden ilham almıştır.

Basitleştirme ve koordinasyon, çeşitli idari kademelerde Devlet otoritesinin kesin bir tarifini ihtiva ettiği kadar, aynı mahiyette ve fakat muhtelif dairelerde görülen işlerin ortadan kaldırılmasını, çok büyük sayıda daire ve komisyonların reorganizasyonunuzda ihtiva etmektedir.

Bu düzenleme, üstelik kararların çabuk bir şekilde alınması ve idare edilenleri, idare edenlere yaklaştırmaya faydası olacak görev ayırımında (Deconcentration Administrative) da kolaylaştıra çaktır.

Plân ve programlar bakımından alakalı teşekküller ile müşavere mevzuuna gelince: Bu bakımdan iki meseleye cevap verilmek durumundadır. Birincisi, müstakil bir patrimuvan ve bütçe ile idare edilmekte olan mahalli idarelerin özel karakterini muhafaza etmek; diğeri de meslek teşekkülleri idare organlarını, sendikaları ve ekonomik kalkınma komitelerinin mevcudiyetlerinin hesaba katılması meselesidir.

İlk iki tüzük bölge çalışmaları ve Vilâyetlerde Devlet dairelerinin reorganizasyonu hatlarını belirtmektedir.

Vilâyet, eskiden olduğu gibi, amme idaresi ünitesi olarak kalıyor. Vilâyet çevresi dâhilinde çalışmakta bulunan devlet daireleri, bundan böyle geniş bir salâhiyet devrinden istifade ediyor.

Bütün Bakanların temsilcisi Valiye (Adalet ile Milli Eğitimde, Mâliyede ve Çalışma Bakanlığında bazı işler hariç) Vilâyette çalışmakta olan bütün daire sefleri üzerinde hakiki ve direk bir otorite verilmektedir.

İdarenin bütününü sevk ve idareden mesul Vali, vazifesi tam yapabilmesi bakımından gerekli malumatı toplamak ve zaruri müdahaleleri yapmak imkânına böylece sahip olacaktır.

Fakat ekonomi alanındaki zaruri koordinasyon Vilâyet ve merkezi idare arasında plân ve programların tatbiki için başında özel salâhiyetleri ve karar alma yetkisi bulunan bir bölge valisi olan, daha geniş bir bölge kalkınma çevresinin bir kademe (Relai) olarak faydalanmaya bizi götürüyor.

Bununla yeni bir idare ünite yaratmak mevzubahis değildir. Bölge Valisi, o bölgede bulunan Vilâyet valileri ve bölgenin mütehasıs, elemanları ile çalışmak mecburiyetimdedir. Bir bölge idare konferansı, bölgede birbiri ile ilgili faaliyetleri kolaylaştıracaktır.

Bir bölge ekonomik kalkınma komisyonunun yaratılması ile ilgili üçüncü karamameye gelince; Bu evvelce ifade edilen prensiplere göre alakalı teşekküllerden meydana gelen bir danışma kurulunun teşkil şeklini hedef tutuyor.

Bu Belediye Reislerinin, İl Genel Meclislerinden seçilen meclis üyelerinin, işçi ve işveren temsilcilerinin, alakalı Ziraat, Ticaret, meslek odalarının komisyonda durumunu gösteriyor.

Bu organizasyonun teşkilinde ihtisasları dolayısıyla tayin edilmiş şahıslara da yer verildiği gibi, yukarıda sayılmamış meselâ üniversite azaları, aile teşekkülleri gibi teşekküllerde yer verilmiştir.

Nihayet, her ekonomik kalkınma komisyonu bölgesinin hususi karakterine göre kendisini intibak ettirebilir.

Bu Islahatın bütünü, hükümetçe tasvip edilmiş olan aktif bir amme politikasını tazammun etmektedir. Bu da ıslah ölçülerinin mevzuu olacaktır.

**VALİLERİN YETKİLERİ, İLDEKİ DEVLET
DAİRELERİNİN ORGANİZASYONU VE İDARİ YETKİ DENİZLİĞİ
İLE İLGİLİ 14.MART.1964 TARİH VE 64 - 250 NOLU
DECRET**

(20.Mart.1964 Tarihli Resmi Gazeteden)

Devlet Başkanı,

Başbakan ve İdari Reform ile Bakanın Raporu üzerine,

Anayasanın ve bilhassa 37. nci maddesine,

50-722 sayı ve 24.Haziran.1950 tarihli kararnameye uygunluğu görülmüş,

Danıştay'ca tetkik ve Bakanlar Kurulunca tasvip ve tastık edilmiş olan bu tüzüğü,

Yayınlar.

Madde 1. İlde, Devlet otoritesinin yediemini Vali, kanunların, nizamların ve hükümet kararlarının tatbikine nezaret eder. O, Hükümetin mümessili ve her bakanın ayrı ayrı temsilcisidir.

Madde — 2. Alakalı Bakanların otoritesi altında, Vali Vilâyet Mülki teşkilatının sevk ve idare ve koordine ve bu dairelerin memurlarının çalışmalarının genel idaresini temin eder.

Kanunlar ve nizamlar dâhilinde tespit edilmiş olan şartlar içinde:

— Vali, Mahalli İdarelerin olduğu kadar, faaliyeti İl hududunu geçmeyen kamu kuruluşları ve kurumlarının idari kontrol ve vasiliğini yapar.

— Vali, Devlet yardımından faydalanan, teşkilatı Vilâyet hududunu aşmayan, şirketler, teşekküller ve kurumlar nezdinde devleti temsil eder.

Madde — 3. Gerek mevzuat hükümlerine göre ve gerekse Bakanlar tarafından doğruca Vilâyet daire amirlerine verilmiş olan karar alma yetkileri Valiye devredilmiştir.

Ana yasanın düzenleyici karakter verdiği mevzuat hükümlerinden çıkan ve vilâyet daire amirlerine karar alma yetkisi veren hü-

kümleri; Anayasanın 37 nci maddesine ön görülen şartlar dâhilinde bilahare Valiler lehine değiştirilecektir.

Her bir Vilâyet dâhilinde ister Bakanların delegasyon yolu ile verdikleri ister kanunlarla ihdas edilecek yetkiler olsun bundan böyle yalnız Valiler lehine verilecektir.

Bu maddenin hükümleri, Vilâyet dâhilindeki mülki devlet dairelerinin ikinci derecedeki amirleri için önce verilmiş olan yetkilere şümülü yoktur.

Madde — 4. Aşağıda belirtilen hususlar 2 nci ve 3 ncü madde şümülü haricinde bırakılmışlardır.

1 — Öğretim faaliyeti ve okulla ilgili işler, personelin idaresi teşkilâtın dâhili işleri ve öğretim kurulularının vesayeti meselesi.

2 — Vergi mevzuu ve tahsili, amme masraflarının ödenmesi, amme emlakinin idaresi, Devlet mallarının tespiti şartları.

3 — İş mevzuatının teftişi,

Madde — 5. Vali, imza yetkisi (Delegation de signature) verebilir. İstasnaen belirli maddelere inhisar etmek suretiyle, idari reform ile vazifeli devlet Bakanının muafakatını alarak salâhiyet yetkisi (Delegation de pouvoir) verebilir.

Bu yetkiler:

— Vilâyet dâhilindeki Mülki İdare daire müdürlerine ve kendi yetkilerini aşmamak şartı ile bunların ikinci derecede amirlerine.

— İçişleri Bakanlığı ile ilgili ve diğer Bakanlıklar ile ilgili olup Vilâyet seviyesini aşmaya işler için, Valiliğin merkezce tayin edilmiş devlet memurlarına.

— Her çeşit mevzuda ve bilhassa ilin mülki idaresine ait birçok dairesini ilgilendiren işler için Vali Muavinine;

Devredilebilir.

Madde — 6. Vali 62 - 206 nolu ve 24.Ocak.1962 tarihli tüzük ile tespit edilen, Askeri bir karakter taşımayan savunma tedbirlerinin hazırlanması ve tatbikinden mesuldür.

Madde 7 — Vali, İlde devlet hizmetleri ile ilgili bütün idari komisyonlara başkanlık edebilir. Bu komisyonların ikinci Başkanları,

bu kararnameye göre ön görülen şartlar dâhilinde sonradan Vali tarafından tayin edilir.

Yukardaki ibarenin hükmü, Adli veya idari hükümler gereğince başkanlığı bir hâkime verilmiş olan, 14.Ocak,1959 tarih ve 59 - 307 sayılı kararnamenin 4 ve 40 ncı maddelerinde belirtilen komisyonlara ve salahiyetleri bu kararnamenin 4 ncü maddesinde sayılan hususlara inhisar eden komisyonlara tatbik edilemez.

Düzenleyici hükümler, bazı İl komisyonlarının kaldırılması veya bazılarının birleştirilmesinden meydana gelecek şartları tespit edeceği gibi; Bazı komisyonların ihtiyarî hale konmasından ileri gelecek şartları da tespit edeceklerdir.

Yatırımlar mevzuu ile ilgili olarak; Ekipman konusunda hâlihazırda mevcut komisyonları birleştiren bir tek il komisyonu teşkil edilmiştir. Bir kararname bu hükmün tatbik şeklini tespit edecektir.

Bu madde ile ön görülen tedbirler anayasa ile düzenleyici bir karakter verilen ve bir listesi ekli olan mevzuat hükümlerine göre idare edilen komisyonlara bilhassa tatbik edilecektir.

Madde 8 — Bu kararnamenin neşri tarihinden itibaren 3 ay içinde alâkalı Bakanlık, idari reform ile vazifeli devlet Bakanlığının, Maliye Bakanlığının ve Ekonomi Bakanlığının hangi şartlar dâhilinde Valinin:

1 — Mahallî idarelere, Vilâyet ve komünlere ait kuruluşlara, bölge İdarelerinin yahut merkezin yetkisine girmeyen hallerde devlet yardımı tahsisi yetkisinin,

2 — Kendi yetkisi dışında olup ta, bu yardımlar veya devlet ikrazlarından hangi hallerde kendisine danışılacağıın,

3 — Hangi hallerde durumun kendisine bildirileceği, tespit edeceklerdir.

Madde 9 — Bir yandan merkezî idareler ve bölge idareleri, bir yandan da ikinci madde de belirtilen teşekkül kurum ve daireler, dördüncü madde de belirtilenler hariç, Valilik yolu ile yazışma yapacaklardır.

Başbakanlık ve İdarî reform ile vazifeli devlet bakanlığının bir talimatı bu hükümlerin tatbikat hudutlarını ve şekillerini tespit edecektir.

Madde 10 — Mülki idarenin Vilâyet Daire Müdürleri, ikinci maddede belirtilen kamu kurumları, şirketleri, müesseselerinin sorumluları Vilâyette özel bir ehemmiyet taşıyan teşebbüs ve faaliyetlerde Valiyi malûmattar etmeye mecburdurlar.

Bunlar bütün bilgi, rapor, etüt veya istatistikleri Valinin vazifesini tam olarak yapabilmesi için emrine hazır tutarlar.

Aynı mecburiyetler:

— İl de kurulmuş ve faaliyeti İl çevresini aşan dairelerin, kamu teşekkül ve kurumlarının ve karma ekonomi şirketlerinin mesul şahıslarına,

— İl dâhilinde faaliyette bulunan bölge Devlet dairelerinin, bölge kamu teşekkül ve kurumlarının da mesul şahıslarına terettüp etmektedir.

Vilâyet Mülki idaresi daire amirleri personel tayin ve nakillerinde yetkili tayin mercilerine bu hususta teklifte bulunmadan evvel Valinin mütalâasını almak üzere kendisi ile temasta bulunup fikrini alırlar.

Vali, alâkalı hiyerarşik otoritelerin ve en son hükümetin mütalâasını alabilir.

Madde 11 — Vali, her yıl, Vilâyet Mülki idaresi daire amirlerinin hizmet tarzları hakkında alâkalı Bakanlara umumi bir tezkiye gönderir. Bu kanaat alâkalının dosyasına konur ve tayin merciine bildirilir.

Madde 12 — Vali, Vilâyet Mülki idaresi daire amirlerinin tayin ve nakillerinden evvel malûmattar kılınır.

Madde 13 — Vilâyet Mülki idaresi dairelerinin bazıları kararname ile birleştirilecektir.

Dairelerin personel statüleri de aynı şekilde tespit edilmiş olacaktır.

Madde 14 — Bu kararnamenin hükümleri, Adli karakter taşıyan dairelere Sayıştay kontrolü altında vazife gören muhasebat kontrol memurlarına, Adli Zabıta, Adliye Bakanlığı, yatırım mevzuunda Valinin yetkisi altına verilmiş olan teşekkül ve dairelere, amme muhasebesi ve devlet masraflarıyla ilgili teşekküllere tatbik edilmez.

Madde 15 — Bu kararnamenin hükümleri Seine Valiliğinde tatbik edilmez,

Madde 16 — 26.Eylül.1955 tarih ve 53 - 896 sayılı kararname ve 25.Haziran.1950 tarihli kararnamenin altıncı maddesi kaldırılmıştır.

Madde 17 — Başbakan ve Bakanlar, resmî gazetede neşredilecek ve 15.Nisan.1964 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek olan bu kararnamenin tatbiki ile vazifelidirler.

14.Mart.1964 PARİS

Devlet Başkanı

İmza

Bakanlar.

**BÖLGE DEVLET DAİRELERİNİN ORGANİZASYONU HAKKINDA
14/MART/1964 TARİH VE 64/251 SAYILI TALİMATNAME.**

Devlet Başkanı,

Başbakan ve idari reform ile vazifeli Devlet Bakanının raporu üzerine

7.Ocak.1954 gün ve 59/171 sayılı tüzük,

2.Haziran. 1960 gün ve 60 - 516 sayılı tüzüğe göre, gözden geçirilmiş Danıştay'ın mütalâası ve Bakanlar Kurulunun tasvibi ile.

Tastik ve ilân olunur.

BAŞLIK I

Bölge işleri ile görevli Valinin vazifesi.

Madde 1 — 2.Haziran.1960 tarihli tüzük ile tasrih edilen ve her bölgenin bölge merkezinde kurulan ve koordinatör Vali diye adlandırılmış olan Valiler bölge Valisi adını alır. (O bölgenin ismi ile)

Bölge merkezi olan İlin Valisi, o bölgenin bölge valisidir.

Madde 2 — Bölge Valisi, bölgesinde, Hükümetin ekonomik kalkınma ve amenajrman tretuvar siyasetinin tatbikatı ile vazifelidir. Bu mevzuda, O, mıntıkasında bulunan Valilerin olduğu kadar; Ser-

vis şeflerinin, faaliyeti bölgenin birçok İl'leri sahasına yayılan kamu kurumları direktör veya başkanlarının, milli karakterde olmayan karma ekonomi sosyetelerinin faaliyetlerini yürütür ve kontrol eder.

Diğer taraftan O, faaliyeti bölgesinin birçok iline yayılan mülki idare servislerinin ve milli karakterde olmayan kamu kurumlarının idari faaliyetlerinin koordinasyonu ve kontrolü ile de vazifelidir.

Nihayet O, Danıştaym tasvibinden geçmek sureti ile özel yetkilerle de teçhiz edilebilir.

O, Başbakanın, kendi yetkileri dâhilinde alâkalı Bakanların direktiflerini alır.

Madde 3 — İkinci maddenin ikinci fıkrasından şu hususlar istisna edilmiştir.

— Öğretim faaliyetleri, öğretimle ilgili tedbirler, öğretim müesseselerinin iç idareleri ve vesayeti, organizasyonu ve personel idaresi.

— Vergi matrahı ve tahsilatı, kamu masraflarının ödenmesi, Devlet emlakının idaresine ait malî şartların tasdiki ve geliştirilmesi.

— İş mevzuatının teftişi.

— İstatistik kuramlarının tarzı.

Madde 4 — Bölge Valisi, A kategorisine dâhil idari veya teknik memurlar arasından seçilmiş ve Başbakan tarafından bir kararname ile tayin edilen bir heyet teşkil eder. Bu memurlar, İçişleri Bakanlığı nezdinde çalışmak üzere tefrik edilmiş olan veya muayyen bir zaman ve bir muntika için muvakkat olarak bu Bakanlık emrine verilmiş olan kimselerdir.

BAŞLIK II

Bölge Valisinin Salahiyetleri

Madde 5 — Bölge Valisi, Hükümet tarafından kendisine verilen direktifler dâhilinde, ekonomik ve sosyal milli plânın, bölge plânı kısmının hazırlanması ile yükümlüdür.

Bu maksatla O, bilhassa gerek İl ekipman komisyonlarının mütalâasını almış olan bölgesindeki Valilerin; ve gerekse bölge daire amirlerinin malûmat ve tekliflerini toplar.

O, bölge idare konferansının da kanaatim aldıktan sonra, alâkalı Bakanlara ve Başbakana mütalâa ve tekliflerini yapar,

O, bölge ekonomik ve sosyal kalkınma plânının tatbikatını takip ile görevlidir. Bu maksatla, her sene, Başbakana, plân komiserliğinin bölge çalışmaları ve amenajman tretuvar ve bölge kalkınma kurulunun senelik dokümanlarını hazırlamalarına hizmet edecek bir rapor verir.

Madde 6 — Milli karakter taşıyan amme yatırımları mevzuunda bölge valisi, projelerin hazırlanmasından malûmattar kılınır. O, bölge idare konferansının kanaatim aldıktan sonra alâkalı Bakanlara mütalâasını bildirir.

Bu yatırımlar hakkındaki kararlar aynı şekilde kendisine bildirilir. Keza vaziyetten ilgili Valiler ve İller de malûmattar kılınır.

Bölgedeki İllerin Valileri ve bölgenin bölge daire amirleri periyodik bir şekilde tatbikattan kendisine malûmat verirler.

Madde 7 — Bölgesel karakter taşıyan kamu yatırımları mevzuunda bölge Valisi, bölge idare konferansının kanaatini aldıktan sonra, kendisine tanınmış olan hadler dâhilinde tekliflerini alâkalı Bakanlara yapar.

O, kendi sorumluluğu altında, durumun icabına göre, alâkalı İl Valileri ile birlikte, Bakanlıklar kararı ile salahiyetine verilmiş olan kredilerde tastık edilmiş olan programın icrasını yapar. Bu programlar ve bu krediler için kendisine tüm olarak yetki verildiği takdirde O, bunların, bölge idare konferansının kanaatini aldıktan sonra taksim ve tatbikini yapar.

Bölgedeki İlin Valileri ve bölge daire amirleri tahkikat neticesinden periyodik olarak bölge Valisine malûmat verirler.

Madde 8 — Bölge ekonomik ve sosyal kalkınma plânı ile ilgili bütün teklifler ve bölgesel karakteri henüz bütün kamu yatırımları ile ilgili kredi ödemeleri ve programların tasdikine ait kararlar, her bölgenin münferiden mülki kadrolarına intibak ettirilmelidir.

Madde 9 — Yalnız [bir İl'e ait olan yatırımlar hususunda bölge valisi, bölge idare konferansının kanaatim aldıktan sonra; alâkalı Bakanlıklar ile Vilâyet ve programın tasdikini yapan ve kendi ödemeleri yapan makamlar arasında aracılık yapar.

Bu gibi yatırımlara ait kararlar O, İl Valisine olduğu gibi, kendisine bildirilir.

Madde 10 — Mülki idare bölge daire amirlerinin, plan tatbikatı ile ilgili kamu ekipman programlarının hazırlanması ve tatbikine dair yetkileri bölge Valisine devredilmiştir. Bu dairelerin ikinci derecede amirlerinin yetkileri bu maddeden istisna edilmiştir.

Aynı mevzularda, sivil idarenin başındaki Bakanların yetkileri bölge idaresi seviyesinde ancak bölge Valilerine devredilebilir.

Madde 11 — Bölge Valisi, bölge daire amirlerine ve ikinci derecedeki memurlarına imza yetkisi verebilir. İstisnai hallerde ve belirli konularda, idari reform ile görevli devlet Bakanının tasvibini almak sureti ile (delegation de pouvoir) salahiyet yetkisi de verebilir.

Bölge Valisinin geçici tatil, yokluk veya vazifeye mani hallerinde; Yerine o bölgedeki en kıdemli Vali vekâlet eder.

Madde 12 — Bölge Valisi, mali ve iktisadi mevzularda aldığı ve yeni sıfatı ile tatbik tedbirleri hususunda, bu tedbirlerin ekonomik verimliliği ve mali görünüşü hakkında bölge hazine temsilcisinin kanaatini alır. Bu kanaat dosyada saklanır.

Madde 13 — Bu kararnamenin neşri tarihinden itibaren 6 ay içinde idari reform ile görevli devlet Bakanı bölge Valisinin hangi hallerde:

— Kurulmuş veya kurulacak teşebbüslerden hangilerine devlet yardımının yapılabileceği.

— Bu tahsisatlarını verilmesinde veya devlet ikrazlarında merkezî idarece karar alındığı halde hangi halde kendisinden istişare mütalâa alınacağını tespit edecektir.

Madde 14 — Bölge Valisi, faaliyeti bir il sınırını geçen bütün komisyonlara hukuken başkanlık etme yetkisi vardır. Bu komisyonların ikinci Başkanları, bu kararname ile ön görülen şartlar dâhilinde, başkan tarafından önceden tayin edilecektir.

Yukarıdaki fıkra hükmü İdarî ve adli hususlarda Başkanlığı bir hâkime verilmiş olan komisyonlara, 14.Şubat.1959 tarih ve 59/307 sayılı kararnamenin 4 ve 40 ncı maddesinde gösterilen komisyonlara ve bu kararnamenin 3 ncü maddesindeki komisyonlara tatbik edilmez.

Bir komisyonun salahiyeti bölge çevresini geçerse, Bakanlıklar arası bir kararname:

- Salahiyeti her bölgenin çevresine göre tesis etmek,
- Her bölgenin kendisini ilgilendiren işlerine o bölge Valisinin Başkanlık etmesini.
- Bu kararnamenin hükmünün komisyona tatbik edilmemesini tespit edebilir.

Bakanlıklar arası kararlar, Valinin Başkanlık yapabileceği bir neticeye müncer olabilecek şekilde komisyonların kompozisyonunu da yapabilir.

Madde 15 — Bölge servisleri arasındaki muhaberat bir yandan; Merkez idareler ve Vilâyet Daireleri arasındaki muhaberat diğer yandan, bölge Valisinin mesuliyeti altında yapılır. 3 ncü maddedeki hususlar hariç, Başbakanlığın ve İdarî reform ile vazifeli devlet Bakanlarının bir talimatı, duruma göre, bu hükümlerin tatbik limitlerini tespit edecektir.

Madde 16 — 2 nci maddenin bir ve ikinci fıkralarında belirtilen daire amirleri, bölgede özel bir ehemmiyet taşıyan bütün işlerde bölge Valisine bilgi vermeye mecburdurlar.

Bunlar, bölge Vahşinin görevini tam yapabilmek bakımından malûmat, rapor, etüt ve lüzumlu istatistik bilgilerini kendisine verirler.

Aynı mecburiyetler, milli karakterde olmayan, faaliyeti bölgenin birçok illerini kapsayan karma ekonomi şirket ve kamu kurumlarının sorumlu şahısları için de vardır.

Madde 17 — Ordular Bakanı, bölge Valisini, bölgesindeki yatırım ve ekipman programlarından muntazaman malumattar eder.

Bu maksatla, Askeri bölgelerin kara, hava ve Deniz Kumandanları bölgesine yayıldıkları, bölge Valisine doğruca yazarlar,

Madde 18 — Milli karakter taşıyan servisler, kamu kurumları, kamu teşebbüsleri ve karma ekonomi sosyeteleri, bölgesine taallük eden işler için, bölge Valisini muntazaman malûmattar kılarlar.

Madde 19 — Bölge Vahşi, her sene, alâkalı Bakanlara bölgesinde çalışan memurlar hakkında umumi bir kanaat raporu verir.

Bu hüküm Bakanlar Kurulu kararı ile tayin edilen memurlara şamil değildir.

Madde 20 — Bölge Valisi veya Askeri mıntika veya müdafaa bölgelerinin bulunduğu yer Valileri evvelce Olağanüstü Bölge İdare Müfettişleri (1. G. A. M. E.) ne verilen görevleri yaparlar.

BAŞLIK III

Bölge İdare Konferansı.

Madde 21 — Bölge Valisine, Başkanlığı altında kurulmuş bir bölge idare konferansı yardım eder.

Bu konferans:

- İllerin Valileri,
- Bölge hazine genel temsilcisi.
- Mülkiye Müfettişi veya bölgede vazifelendirilmiş milli ekonomi müfettişi.
- Kendi mevzularında alâkalı Bakanlıkların bölge temsilcilerinden teşekkül eder,

Bölge idare konferansı Başkanı, İdarenin bütün uzuvlarını, istişare mahiyette toplantıya katılmaya davet edilebilir.

Madde 22 — Bölge idare konferansı, kamu yatırımlarının ortaya koyduğu meseleleri ve bunların bölgenin ekonomik ve sosyal hayatı üzerindeki etkilerini takip ederler.

Bölge idare konferansına, bölge Valisi tarafından bilhassa, bu kararnamenin 5, 6, 7 ve 9 ncu maddelerindeki hususlarda danışılır.

Konferans, bilhassa kendi ihtisasına giren hususlarda; tatbikatta alınan tedbirlerden muntazaman malûmattar kılınır.

BAŞLIK IV

Çeşitli Hükümler

Madde 23 — Bu kararnamenin hükümleri, Adli karakterli teşekküllere Adli zabıtaya, Adliye Bakanlığı Dairelerine, Adliye Bakanlığına ve Dairelerin ve teşekküllerin yatırımlarına uygulanmaz.

Madde 24 — Bu kararnamenin hükümleri PARİS bölgesine tatbik edilmez.

Madde 25 — 7 Ocak 1959 tarihli kararnamenin 2 nci maddesi kaldırılmıştır.

Madde 26 — Başbakan ve alâkalı Bakanlar resmi gazetede neşredilecek ve 15.Nisan.1964 tarihinde yürürlüğe girecek bu kararnamenin tatbiki ile vazifelidirler.

14-Mart-1964 PARİS

Devlet Başkanı (İmza)

Bakanlar (İmzalar)

14-MART-1964 GÜN VE 64/252 NOLU EKONOMİK KALKINMA KOMİSYONLARI HAKKINDA KARARNAME

Madde 1 — Yukarda belirtilen 2-Haziran-1960 tarihli kararnamede tarif edilen bir bölge ekonomik kalkınma komisyonu, her bölgede kurulmuştur.

Bu komisyon 20 üyeden az 50 üyeden fazla olamaz.

Bu komisyonun:

1 — Üyelerinin dörtte biri, her genel meclis azalan arasında seçilmiş bir veya birkaç genel meclis azası.

İllerin her biri için genel meclisince seçilmiş bir veya bir kaç Belediye Başkanı.

Bölge merkez belediye başkam bu komisyonun tabîi üyesidir.

2 — Üyelerin yarısı ticaret ve sanayi, ziraat ve küçük sanat odalar veya bölge seviyesinde bu kamu kuruluşlarını toplayan teşekküller ve meslek teşekkülleri, işveren, işçi ticaret ve ziraat sendikaları temsilcilerinden ve II-Aralık1964 tarihli kararnameye göre tabîi üye sayılan bölge çalışma komitesi Başkanlarından teşekkül eder.

3 — Geri kalanı, Başbakan tarafından bir kararla tayin edilen ve İktisadî, sosyal, ailevi, İlmî ve kültürel ihtisası olan kimselerden teşekkül eder.

Başbakanın bir kararı her bölgenin kendine has karakteristik hususiyetini ve komisyonun üye sayısını ve yukarıdaki 1 ve 2 nci maddelerde tespit edilen kategorilerin sandalye taksimini tespit eder.

Madde 2 — Bölge ekonomik kalkınma komisyonu bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınma ve amenajman tretuvar meselelerinin tatbikinden doğan hususlarda kanaatim beyan için toplanır.

Bu maksatla, bilhassa şu hususlarda kendisine danışılır:

1 — Kamu kudreti tarafından kararlaştırılmış genel yönü çerçevesinde ekonomik ve sosyal milli kalkınma plânının bölgesel görünüşü üzerinde,

2 — Sosyal ve ekonomik milli kalkınma planının bölge ile ilgili kısmı üzerinde,

Komisyon muntazaman plan tatbikatından malûmattar kılınır.

Madde 3 — Komisyon beş yıl için seçilmiştir. Vazifeleri dolayısıyla komisyona iştirak edenlerin vazifeleri ile alâkalarının kesilmesi halinde, hukuken komisyondaki görevleri de son bulur.

Seleflerinin görevleri son buluncaya kadar komisyon üyeliği için seçilmiş üyeler kendi görevlerini yaparlar.

Parlamento üyeleri yukarıdaki maddede bir ve ikinci kategorilerin temsilcileri olarak tayin veya seçilirler ise komisyonda vazife görebilirler.

3 ncü kategoriye tayin edilemezler.

Madde 4 — Komisyon bölge valisinin bulunduğu İl merkezinde, onun huzuru ile toplanır. Komisyon genel kurul veya encümenler halinde toplanır.

Encümen sayısı ve yetkileri bir Başbakanlık kararı ile tespit edilir.

Encümen kendi üyeleri arasından, müzakereleri idare etmek için bir Başkan ve iki Başkan vekili tayin eder.

Başkan ve başkan vekilleri yukarıda 1 nci maddede belirtilen kategorilerden, her birinden bir tane olmak üzere seçilir.

Madde 5 — Bölge Valisi, Komisyon çalışmalarının gündemini düzenleme, oturum tarihlerini tespit ve yazı işlerini temin ve komisyona sunulacak işlerin ön hazırlıklarını yapar.

Bölge Valisi bütün mütehassıs elemanları komisyon çalışmalarına iştirake davet edebilir.

Komisyon çalışmaları, her sene Devlet bütçesine konulan ve bölge valisine sarf yetkisi verilen açık kredi ile temin edilir.

Madde 6 — Bu kararnamenin hükümleri 2-Temmuz-1960 tarihli kararnamede belirtilen PARİS bölgesine tatbik edilmez.

Madde 7 — Başbakan ve ilgili Bakanlar resmî gazetede neşredilecek ve 15-Nisan-1964 tarihinde yürürlüğe girecek bu kararnamenin tatbiki ile görevlidirler.

PARİS 14-Mart-1964

Devlet Başkam (İmza

Bakanlar (İmza)

İDARİ COĞRAFYA

İÇİNDEKİLER

1. TABİÎ ve COĞRAFÎ DURUM
 - A) Yeri ve Sınırları
 - B) Arazi Vaziyeti ve Akarsular
 - C) İklimi
 - D) Bitki Örtüsü
2. TARİHÇESİ
3. NÜFUS ve İSKÂN DURUMU
4. İDARÎ TEŞKİLAT
 - A) Merkezi İdare Teşkilatı
 - B) Bucak Teşkilatı
 - C) Mahalli İdareler
5. BAYINDIRLIK DURUMU
 - A) Yollar
 - B) İçme Suları
 - C) Resmî Binalar
6. MAARİF DURUMU
7. SAĞLIK DURUMU
8. EKONOMİK DURUM
 - A) Ticaret ve Sanayi
 - B) Ziraat
 - C) Orman
9. MALÎ DURUM
 - A) Devlet Mâliyesi
 - B) Özel İdare Mâliyesi
 - C) Köyler Mâliyesi
10. SOSYAL YAŞAYIŞ ve KÜLTÜREL DURUM
11. İLÇEYİ KALKINDIRMA FAALİYETİ

KEŞAP İLÇESİ İDARİ COĞRAFYASI

Muhittin KESKİN

Keşap Kaymakamı

I. TABİİ ve COĞRAFİ DURUM:

A) Yeri ve Sınırları:

Doğu Karadeniz bölgesinin önemli ve tarihi bir İTİ olan Giresun'un doğusunda ve sahilde bulunan Keşap İlçesi Giresun - Trabzon şosesi üzerinde olup, Doğuda Espiye İlçesi, Güneyden Dereli İlçesi ve Kuzeyden Karadeniz ile çevrelenmiş bulunmaktadır.

Giresun'a 12 Km. uzaklıkta olan İlçenin sahildeki genişliği takriben 24 Km. kadar olup, sahilten ilçelere de 30 Km. kadar uzamakta ve kapladığı saha 222 km. yi bulmaktadır.

B) Arazi vaziyeti ve Akarsuları:

İlçe, bulunduğu Doğu Karadeniz bölgesinin bütün tabiat ve arazi şartlarını üzerinde bulundurulur. Yükselti, sahilten başlar ve içeriye doğru gittikçe, süratle artar. Birbirine girmiş gibi görülen bu dağ ve tepeler, boyları kısa ve akışları sert, küçük akarsular tarafından birbirinden ayrılmıştır.

İlçenin Güneyinde bulunan Karadağ (1250) metre, Çilekcik - Öğle dağı (1150) metre ile mevcut tepelerin en yükseklerini teşkil ederler. İlçe merkezinin hemen yakınında bulunan 800 metre yüksekliğindeki Güre Dağını yedi sıra halinde tepe ve dağlar takip eder. Doğuda Espiye İlçesi ile hudut teşkil eden tepelerin en önemlisi Trabzon şosesinin geçtiği Armelit tepesidir.

Akarsularının vadileri deri ve yamaçları çok diktir. Köyler bu yamaçlar üzerinde, bazen üç dört ev bir arada olmak üzere dağınık bir şekilde kurulmuştur.

Memleketimizin en çok yağış alan bölgesinde bulunan İlçenin sınırları içinden geçen büyük bir akarsu yoktur. Ama sahilten 15 ile 25 Km. kadar içerlerden doğan birçok küçük derelere rastlanır. Derelerin sulan yağışlara göre büyük farklılıklar arz eder. Billhassa ilk

ve sonbaharda suları artar. Diğer mevsimlerde suları oldukça azalan bu derelerin akışları sert olduğundan, yatakları etrafında bulunan bahçe ve tarlaları tahrip ederler. Bunların en önemlileri İlçenin doğusundaki Yolağzı deresi ile merkezinden geçen ve mevcut derelerin en büyüğü olan Vanazıt deresidir. İlçenin elektrik ihtiyacını karşılayan Hidro-Elektrik santrali, akışı devamlı olan bu dere üzerinde kurulmuştur. İlçe içerisinde doğup yine hudutları dâhilinde denize dökülen Karabedir, Taflan Dut dereleri ile Gargun gibi dereler bu arada sayılabilir. Giresun İTİ ile hudut teşkil eden Aksu deresi de İlçeyi Batıdan çevreler.

C) İklimi:

İklim itibarıyla hâkim görünüş Doğu Karadeniz iklimidir. Bütün mevsimler yağışlı, yazlar sıcak ve kışları ılık geçer. Sühunetin kış aylarında sıfırın altına düştüğü yıllar nadirdir. En soğuk kış ayları yıllık ortalaması -f- 6, 7 derece, en sıcak ayların ısı yorumlaması ise -j- 23, 24 derece arasındadır. Rutubet çok fazladır. Yağışlar 1963 yılında 125,4 Cm. 1964 yılında ise 128,5 Cm. olarak tespit edilmiş bulunmaktadır ki; Rize'den sonra en çok yağış alan bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. İlçe de hâkim olan rüzgâr karayeldir.

D) Bitki Örtüsü:

Keşap'ta mavi ve yeşilden başka bir renge rastlamak oldukça güçtür. Denizin bittiği yerde başlayan bitki örtüsü, iklimin müsait olması dolayısıyla, birçok türü bünyesinde bulundurulur. Yaprığını döken her cins geniş yapraklı bitkiye rastlamak mümkündür. Bunlar içinde küçük ağaçları ile fındık görünüşe hâkimdir. Her tarafı saran fındık bahçeleri ile bu bahçeler arasında yer yer açılmış mısır tarlalarında çeşitli meyve ağaçlarına rastlanır. Meyveleri arz ettikleri öneme göre; elma, kiraz, armut, erik, şeftali, taflan (karayemiş), dut, incir ve — iyi cins olmamakla beraber — üzüm olarak sıralamak mümkündür.

Mandalina ve Portala yetiştirmek imkânı varsa da pek fazla yer tutmamaktadır. Ayrıca fındık bahçesinde ve tepelerde (küçük korular halinde) kızılbaş bulunmamaktadır. Bilhassa yakacak olarak ve dayanıklılığı icabı inşaatlarda kullanılan kestane miktarı itibarıyla kızılbaş kadar mühim yer tutar.

İlçede çam ormanlarına rastlanmaz. Orman sahaları İlçenin Güneyinde bulunan Karabulduk Bucağı ile Dereli İlçesi hududundan başlayarak, ilerlere doğru kesafeti gittikçe artar. İklim ve toprak müsait olduğu için çak ekim sahasında gün geçtikçe genişlemektedir.

2. TARİHÇESİ:

Keşap İlçesi eski Romalılardan beri bir iskân yeri olagelmıştır. O devirdeki adı Gassiopi olan İlçenin, bu günkü adını, farsça Keş = çeken, çekici ve Arapça Ab = su kelimelerinden almış olduğu rivayet edilmektedir. Tarihi bir vesikaya dayanan bu söylentiye göre; bundan 300 sene önce İlçe merkezinde bulunan ve bu gün eski konak adı ile anılan yerde hüküm süren şahsın, suçlulara, konağında bulunan büyük bir havuza su çektirdiği için bu mahalle Keşap adı verilmiştir.

Yavuz Sultan Selimin 1461 de Trabzon Rum imparatorluğunu yıkması ile Keşap'ta, Osmanlı idaresine geçmiş ve İstiklâl harbine kadar İlçede Rumlar nüfus itibariyle çoğunluğu muhafaza etmişlerdir.

1870 den sonraki yıllarda Keşap'ın Nahiye olduğu yazılı vesikalarla sabittir. O zamanda halkın geçim kaynağı fındık mahsulü ve balıkçılık olmuştur. 1918 - 1920 senelerinden sonra Rumların buraları terk ederek ayrılmasıyla nüfus kesafeti oldukça düşmüştür.

1945 senesine kadar Giresun İl'inin bir nahiyesi olarak kalan Keşap, bu tarihte İlçe olmuştur.

3. NÜFUS VE İSKÂN DURUMU:

İlçe genel nüfusu 1960 sayımına göre 29.583 olup bunun 18.743 ü İlçeye bağlı köylerde, 7.267 si Karabulduk Bucak merkez ve köylerinde yaşamaktadır. Merkez kasaba 3.573 kişidir.

İlçenin 31, Bucağın ise 7 köyü vardır. İlçenin en az nüfuslu köyü 189, en kalabalık köyü 1218 kişiden ibarettir. İlçe köylerinden 7 sinin nüfusu 1000 den fazladır. Nüfus kesafeti kilometre kareye 133 kişi kadardır. Resmî kayıtlara göre elde edilen sonuçlar her meskene 6 kişinin isabet ettiğini göstermektedir. Bu sıkışık duruma iskân tarzının ve arazi dağılımının büyük tesiri olduğu muhakkaktır.

İlçede iskân durumu dağınık yerleşme şeklinde kendisini gösterir. Halk, kendi ziraat ettiği toprak üzerine evini yapmıştır. Böylece

her aile gerek arazisi, gerekse evi müstemilâtı ile tam bir güce zira işletme durumu arz eder. Bir kaç evin bir arada bulunduğu yerlere seyrek rastlanır. Gerek toplu yerleşmeye müsait düzlüklerin bulunmayışı gerekse yolu bulunmayan yamaç ve tepelere mesken yapmanın güçlüğü İlçe ve köylerde mesken sıkıntısı yaratmaktadır.

Artan nüfus karşısında arazinin devamlı olarak bölünmesi ve umumiyetle fındık bahçelerinin bakım ve imarının ihmali neticesi İlçeden iş imkânı aramak için ayrılanların sayısı hayli kabarıktır.

4. İDARİ TEŞKİLAT:

A) Merkezi İdare Teşkilâtı:

a — İçişleri: Kaymakam, Tahrirat Kâtibi, Nüfus Memuru, Nüfus Kâtibi, 1 Şoför ve 1 Odacı,

Jandarma: Üç astsubay, 2 Uzatmalı onbaşı, 17 mükellef er,

b —Adliye: Asliye teşkilâtı mevcuttur. Kadrosu Savcı, Hâkim, Hâkim muavini, İcra memuru, Başkâtip, 4 Zabıt Kâtibi, 1 Mübaşir, 2 Gardiyan ve 1 Odacı,

c — Askerlik Şubesi: 1 Yüzbaşı ve 1 Sivil memur.

d — Millî Eğitim:

İlköğretim: İlköğretim Müdürü, İlköğretim Müdür yardımcısı, İlköğretim Müfettişi, 39 Öğretmen, 6 Yedek Subay Öğretmen 15 Er öğretmen, 5 Muvakkat öğretmen, 7 Vekil Öğretmen, 7 Eğitimci ve 3 Odacı,

Ortaokul: Ortaokul Müdürü, Müdür yardımcısı, 3 Ortaokul Öğretmeni, 1 Kâtip, 2 odacı,

e — Maliye: Malmüdürü, Gelir Memuru, Muhasebe Memuru, Tahsil Memuru, Veznedar, 3 Tahsildar ve 1 Odacı,

f — Tarım.:

Tarım Teknisyenliği: Ziraat Teknisyeni, Çay Teknisyeni, 2 Kâtip ve 1 Ziraat hizmetlisi,

Veterinerlik: Hayvan Sağlık Memuru (Sun'î Tohumlama Teknisyeni), 1 Laborant ve 1 Şoför,

g — Sağlık: Hükümet Tabibi, 1 Merkez Sağlık Memuru, 4 Geçici Sağlık Memuru, 4 Ebe, 1 Odacı,

h — Diyanet: Müftü, Vaiz, 4 İmam, 2 Müezzin,

i — Tapu: Tapu Memuru, 2 Kâtip, 1 Arşiv Memuru, 1 Odacı,

j — Tekel: Tekel Satış Memuru ve 1 Bekçi,

k — Ulaştırma: PTT. Müdürü, 1 Santral Memuru, 1 Dağıtıcı, 2 Atlı Dağıtıcı,

1 — Ziraat Bankası: Banka Müdürü, Müdür Muavini, Muhasip,

2 Memur, 1 Veznedar, 2 Odacı,

B) Bucak Teşkilâtı:

Bucak, teşkilatlı olmayıp uzun zamandan beri Bucak Müdürü de yoktur. Karakol Komutanı Astsubay aynı zamanda Bucak Müdür vekilliği yapmaktadır. Bucakta Jandarma teşkilâtından 1 Astsubay, 4 Er ile bir Bucak odacısı, 1 Gezici Sağlık Memuru ile 1 Orman Muhafaza Memuru vardır. Bucak merkezi 2000 nüfustan fazla olduğu halde iskân tarzının dağınık olması Belediye hizmetleri ifasına imkân bırakmadığından Belediye teşkilâtı kurulması yoluna gidilmemiştir.

C) Mahallî İdareler:

a — Özel İdare: Özel İdare Memuru, Gelir Memuru, Tahsil Memuru, 2 Tahsildar ve 1 Odacı,

b — Belediye: (Yalnız İlçe merkezinde Belediye teşkilâtı mevcuttur.) Belediye Reisi, Muhasip, Belediye Kâtibi, 2 Zabıta Memuru, 1 Tahsildar, 4 Elektrik Santral ve Hatları görevlisi, 1 Odacı, 1 Şoför, 4 Temizlik İşçisi,

c — Köy İdareleri: İlçeye bağlı 39 köyün hepsinde de köy kanunu uygulanmakta olup, nüfusu 150 den aşağı köy yoktur. İlçenin 32 köyünde ihtiyar heyeti 4,7 köyünde 6 azadan müteşekkildir. Bütün köylerde köy korucu ve imamları mevcut olup, hepsi de ücretlerini nakden köy bütçesinden almaktadırlar. Köylerin her birinde Kâtip bulunmayıp İlçede 2 kâtip bütün Köylerin yazı ve hesap işlerini yürütmektedir.

D) Diğer Kuruluşlar:

a — Fındık Tarım Satış Kooperatifi: Kooperatif Müdürü, Muhasip, Veznedar, 1 Ambar Memuru, 1 Servis Memuru, 2 Ekspres ve 1 Odacı,

b — Tarım Kredi Kooperatifleri: İlçede 4 Tarım Kredi Kooperatifi (7, 26, 35, 44 No.lu Kooperatifler) bulunmaktadır. Bunlardan 1 tanesinde 1 Müdür, 1 Muhasip, 1 Odacı, diğerlerinde 1 Müdür ile 1 Odacı bulunmaktadırlar.

c — Balıkçılık Kooperatifi: (Fesh edilmek üzeredir.)

d — İlçede Ziraat odası ile Esnaf Dernekleri mevcuttur.

e — 3512 sayılı kanuna göre kurulmuş dernekler: İlçede 27 adet dernek kurulmuş olup, kanuni unsurları tamamdır.

5. BAYINDIRLIK DURUMU:

A) Yollar:

İlçede Devlet, İl ve köy yolu olarak her üçüne de rastlamak mümkündür.

Devlet yolu olarak, Giresun - Trabzon şosesi İlçeyi sahil kesiminde bir baştan bir başa kat eder. Giresun - Keşap (İlçe merkezi) arasındaki 12 Km. lik kısım Karayolları teşkilâtınca Samsun - Giresun yolunun bir devamı olarak yeni bitirilmiş bulunmaktadır. Devlet Yolunun İlçe merkezinden sonraki kısmı ise eski haliyle Espiye İlçesine kadar dar ve fazla virajlı olarak devam eder. Yolun bu kısmı da asfalttır.

İlçede İl yolu olarak Karabulduk Bucağını İlçe merkezine bağlayan 16 Km. lik bir yol mevcuttur. Yol çok önceleri insan gücü ile açılmış olduğundan çok virajlı ve güzergâh itibariyle de gayrı müsaittir. Son günlerde Karayolları teşkilâtına devredilmiş olup, güzergâhının ilk anda değiştirileceği ilgililerce ifade edilmektedir. Mezkûr yol 16 Km. olmasına rağmen, bakımında devamlı yapıldığı halde, motorlu araçlarca ancak 1,5 - 2 saatte kastedilebilmektedir.

Köy yolları İlçenin tabiat şartlarının gerektirdiği güçlükler ile arazinin kıymetli olması yüzünden büyük bir problem haline gelmektedir. Sadece insan gücü ile yol yapımı imkânı çok mahduttur. Gerek

kazı işleri, gerekse malzeme nakli makina gücüne ihtiyaç göstermektedir. Köylerde, köylünün yolun ehemmiyeti anlamasına, zaruretime inanmasına rağmen yine de, yol güzergâhlarının açılmasında arazi ihtilâfları sık sık çıkmaktadır. İstimlâk, bedelinin yüksekliği yüzünden, pek güç durumlarda, bahis konusu edilebilmektedir. Bütün bunlara rağmen köy yollarının yapımı insan gücü ile devam etmekte ancak bu şekilde açılan yollara makina gücü girmeden vasıta işler hale getirilememektedir. İlçe, Devlet yolu yakınında bulunan bir kaç köy hariç kış aylarında köylerin pek azma motorlu vasıta gidebilmekte; yazın ise biraz daha fazla köye vasıta ile ulaşabilmektedir. Bucağa bağlı köylerin hiç birisine henüz motorlu araç girmemiştir. Yazın motorlu araçla gidilebilen köy yolları 45 Km. kadardır' Yaz kış motorlu araçlarla bütün köylere gidebilmek için takriben 80 Km. yola ihtiyaç vardır.

İlçede Belediyenin yapmak ve bakmakla mükellef olduğu yollarda Belediyeye büyük bir külfet teşkil etmektedir. İlçe merkez nüfusu her ne kadar 3600 ise de aslında bu, birbirinden oldukça uzak, 5 mahalle halkının meydana getirdiği nüfustur. Merkezî durumda olan Bozkurt Mahallesi ile diğer mahallelerin mesafeleri 2-8 Km. arasında değişmektedir. Belediye idaresinin hudutları içindeki yalnız mahalleleri birbirine bağlayan yolların tulü 16 Km. kadar tutmaktadır.

Her ne kadar, Belediye nüfusunun artması ile temin edilecek bazı faydalar saiki ile yakındaki köylerin mahalle haline getirilmesi yoluna gidilmiş ise de, iskân sahasının genişliği Belediye hizmetlerinin ifasını çoğu zaman imkânsız kılmakta, bunların başında da mahalle yolları ile bu yolların gerektirdiği köprü ve menfezler gelmektedir.

B. İçme Suları:

İlçe köyleri içme suları tatminkâr olmaktan uzaktır. Birçok köye kısa bir müddet önce içme su tesisleri inşa edilmiş ancak bunlardan bazıları arazi durumu ve iklim göz önüne alınmadan küçük toprak borularla yapılmış olduğu için kısa zamanda kullanılmaz hale gelmiş, bazıları da köye bir iki çeşme halinde yapıldığından kifayetsiz kalmıştır.

Bugün köylerimizden 6 tanesinde içme su işi tamamen halledilmiş, İlçe merkez kasabası ile 25 köyde kifayetsiz, 9 köyde ise hiç ele alınmamış durumdadır. Ancak, kifayetsiz denilen 25 köyün bir

çoğunda su işinin yeniden ele alınması ve bir kısmında ise bazı ilaveler yapılması gerekmektedir.

İlçe merkezi, içme su tesisleri kısmen mevcut olup tevsii meselesi 1965 icra programına alınmış bulunmaktadır.

C. Resmi Binalar:

İlçede 1955 senesinde inşa edilmiş iki katlı bir Hükümet binası ile 1964 senesinde yapılmış bir suni tohumlama istasyonu mevcuttur.

İlçe merkezinde 5 mahallede birer okul bulunduğu halde, yalnız Harabedir mahallesi okul binası yeni ve yeterli olup diğerleri eski ve yetersizdir.

30 köyde ilkokul mevcut olup bunlardan 5 tanesinin okul binası yoktur. Diğerlerinin binaları şimdilik yeterli bulunmaktadır.

İlçede 1958 senesinde yapılmış bir Kaymakam evi mevcuttur. Köylerde köy adına inşa edilmiş köy konağı olmayıp her muhtar kendi evini köy konağı olarak kullanmaktadır.

6. MAARİF DURUMU:

İlçede, köylerde 30, İlçe merkezinde 5 olmak üzere cem'an 35 ilkokul bulunmaktadır. Bu ilkokullarda 1449 kız, 2933 ü erkek olarak 4372 talebe öğretim görmektedir. Dokuz köy de okul yoktur. Okuldan mahrum çocuk miktarı 500 kadardır. Okullarda devam nispeti % 90 nın üstünde olup, devamsızlık umumiyetle kız öğrencileri arasında görülmektedir.

İlçede genel olarak okuma yazma bilenlerin nispeti % 70 kadardır. Muhtelif zamanlarda, çeşitli köylerde açılan halk dershanelerinde 1200 vatandaşa öğrenim belgesi verilmiş bulunmaktadır. Halk dershanelerine halkın ilgisi vardır.

İlçe okullarından yılda 500 - 550 öğrenci mezun olmakta, bunlardan % 15 i ortaokula, % 15 i sabit sanat kurslarına, % 4 ü de İlk öğretmen okullarına girebilmektedir.

İlçede Ortaokul mevcuttur. Pek az ders ilkokul öğretmenlerince deruhte denilmekte, derslerin mühim kısmı ortaokul öğretmenlerince yürütülmektedir. Ortaokul binası 1956 da yapılmış olmasına rağmen

mevcut talebeye zor yetişmektedir. Ortaokulda 6 dersane mevcut olup bunlardan birisi laboratuvardır. Talebe miktarı 21 kız, 241 erkek olarak 262 dir. Ortaokul iki katlı 40 talebeyi barındıracak aynı bir yurt binası mevcut olup teşkilâtı tamam olmadığından yemek verilmemekte, ancak bir kaç talebe istifade edebilmektedir. İlçede Maarif Vekâletine bağlı, İlçe sabit sanat kursu bulunmaktadır. Demircilik ve marangozluk kursu olarak 2 kısım olan bu kursa revaç pek fazladır. Yer darlığı dolayısıyla ancak 40 kursiyer bulunmaktadır. Kurs müddeti 2 senedir.

Köylerimizin 8 tanesinde Millî Eğitim Bakanlığının onayı ile okuma odası açılmış bulunmaktadır. Diğer bütün köylerin hepsinde köy kahvelerinde birer okuma köşesi açılmış birçok faydalı kitap köylünün istifadesine sunulmuştur. İlçede Kütüphane ve özel eğitim müesseseleri yoktur.

7. SAĞLIK DURUMU:

İlçe, Giresun'a yakın olduğu içindir ki bir sağlık merkezine ihtiyaç duyulmamıştır. İlçede 5 yataklı bir muayene ve tedavi evi mevcut olup hizmetleri Hükümet Tabipliğince yürütülmektedir. Muayene ve tedavi evinde hastalara ilk müdahale yapıldıktan sonra, Giresun Devlet Hastanesine şevke dilmektedir. İlçede serbest tabip yoktur.

Sıtma işleri İl merkez teşkilâtınca yürütülmektedir. Trahom ve cüzam gibi vakalar yoktur. Kontrol altında frengili 9 hasta bulunmaktadır. Veremlilerin tedavileri Giresun Verem Savaş Dispanserince yapılmaktadır. İlçede kuduz tedavi istasyonu mevcut olup Hükümet Tabipliğince tedvir edilmektedir.

İlçede ana ve çocuk sağlığı merkezi bulunmamaktadır.

İlçede yalnız Belediyeye ait bir hamam mevcut olup o da inşaat tarzındaki bir hata yüzünden gayrı faaldir.

8. EKONOMİK DURUM:

İlçede ekonomik durumun ağırlığı ziraat sektöründedir. İlçe halkının hepsinin ziraatla ilgili bir yönü vardır. Zira ticaret ve sanayi ile iştigal edenlerin gelirlerinin büyük bir kısma ziraat sektöründedir. Bu bakımdan İlçede Ticaret ve sanayi pek inkişaf etmiş sa

yılmaz. Ancak gelişmeyi önleyen bir önemli faktör Giresun İl'inin İlçeye çok yakın olmasıdır.

A) Ticaret ve Sanayi:

İlçede ticarî hayat büyük bir canlılık arz etmez. Esasen büyük çapta iş yapan ticarethanelere ve işyerlerine rastlanmaz. Mahalli halkın büyük günlük istihlâk mallarını satmaktan öteye geçmeyen bazı ufak hizmetlere cevap verebilen esnaf ve tüccar ticarî hayatın unsurlarını teşkil eder.

İlçede gelir vergisi mükellefi adedi 499 dur. Bunlardan mühim olanları şöyle sıralayabiliriz: 78 Bakkal, 65 Fındık ve zahireci, 32 Manifaturacı ve Tuhafiyeci, 40 Oto sahibi ve nakliyecisi, 18 Terzi, 14 Kahvecisi, 15 Berber, 11 lokanta, 10 Kasap, 10 Fırıncı, 5 Tekel bayii, 8 Demirci, 5 Müteahhit, 6 Kırtasiyecisi.... ayrıca sıra ile diğer sanat ve meslek erbabından: Bakırcı, kalaycı, soba ve tenekeci, çilingir, fotoğrafçı, radyo ve saat tamircisi, nalbant, birikeçti, derici ve semerci gibileri sayılabilir.

Sanayi bakanımdan İlçede önem arz eden bir Tuğla fabrikası mevcuttur. İlçe merkezinde yeni kurulan şahsa ait fabrika modern usullerle ve 70 den fazla işçi ile çalışmaktadır. Ayrıca İlçede 3 hızar mevcut olup elektrik enerjisinin bolluğu ve ucuzluğu bu nevi sanayiinin gelişmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

B) Ziraat:

İlçede Ziraat, ekonomik hayatın mühim kısmını işgal eder. Arazi yapısı ve iklim dolayısıyla bahçe ziraatı hâkimdir. İlçede en başta gelen zirai mahsul fındıktır. Bunu mısır takip eder. Diğer mahsuller tali durumdadır. Bu durumu arazi dağılım tablosu ile zirai istihsal tablosunda bariz bir şekilde görmek mümkündür.

İlçede Arazi Dağılımı:

Arazinin Cinsi	Miktarı (Dekar olarak)
1 — Fındık Bahçesi	60.000
2 — Tarla Ziraatı Arazisi	30.000
3 — Meyvelik	1.500
4 — Sebzelik	700

5 — Çaylık	2.100
6 — Çayır, Mera, Otlakıye	17.700
7 — Orman (Fundalık)	31.000
8 — İstifade edilmeyen	<u>79.000</u>
Yekûn	222.000

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Fındık sahaları İlçe yüzölçümünün 1/3 üne yaklaşmaktadır. Fındık bahçelerinin bakımı ve gübreleme işi yapıldığında verimi fazlası ile artar. Ancak halkın yaşayış ve görenekleri henüz bu bakımdan yapılmasına adede mani olmaktadır. Bilhassa fındık bahçelerinin gübrenmesi revaç görmemektedir. Buna mukabil, mısır mahsulünün gübrenmesi gelişmiştir. Mısır mahsulüne gübre vermeyene pek nadir rastlanır. Mısır ekimi yapılan sahalarda fazla artış bulunmadığı halde son 7-8 seneye kadar İlçeye daima dışardan fazla miktarda mısır getirilirken, bu gün İlçede yetişen mahsul İlçe halkına kâfi gelmektedir. Halk, bu durumu sun'î gübreyle borçlu olduğunu idrak ve ifade etmektedir.

Buna mukabil fındık bahçelerinin gübrenmesi hususunda bir tereddüt mevcuttur. Bu tereddütün giderilmesi, Ziraat teşkilâtının mühim ve ağır görevlerinden biri olduğunda şüphe yoktur.

Meyvecilik gelişmiş sayılmaz, ama geliştirilebilir. Meyvelerin değerlendirilmesi imkânlarının, yol durumuna bağlı olduğu düşünülürse köy yolları davasının halli birçok meselenin çözümü yanında meyvecilik probleminin çözümünü sağlayacaktır.

Çay ekim sahaları yeni açılmıştır. Büyük ümitlerle verilen kredilerin, kontrol zayıflığı ve çay bahçelerinin fazla ihtimamı gerektirmesi arzu edilen neticelerin hâsıl olmadığı gerçeğini meydana koyar. İlçe iklim ve toprak itibarıyla çay için elverişlidir. Ancak çay ziraatının gelişmesi, toplanan mahsulün her gün alım noktalarına teslimi ile mümkündür. Haftada bir defa alım yapılması, köylerin İlçe merkezine mahsulü sırtta nakletmesi gibi güçlükler mevcut çay sahalarında bakımsızlığa terkine sebep olan amillerdendir.

İlçede yetiştirilen ziraî mahsullerin 1964 senesi istihsal durumları şöyledir.

Mahsulün Cinsi:	Miktarı: (Ton)
Fındık	5.000
Mısır	6.200

Elma	400
Armut	250
Üzüm	700
Diğer meyveler (Kiraz, Ceviz, Şeftali, Dut, Erik, Ayva)	250

Arazi elle işlenir. Köylü, arazi üzerinde uzun müddet çalışmaya tahammül edemez. Fındık mahsulünden önce bir kaç gün bakım için bahçeye girer, mahsulü aldıktan sonra ikinci mahsul verimine kadar bir daha bahçeye girmez.

Önceleri mahsule büyük zararı dokunan fındık kurdu ile mücadele, benimsenmiş ve gereken ehemmiyet verilmektedir. Yağışlar fazla ve arazi meyilli olduğu içindir ki topraklar kireç bakımından oldukça zayıftır. Bunu telâfi için programlı bir şekilde Toprak su teşkilâtınca kireçleme idarelerine başlanılmıştır.

Hayvancılık gelişmemiştir. Hayvancılığı başlı başına zirai bir gelir kaynağı haline getirenlere az rastlanır. Evlerde bir iki inek bulundurulur. Meralar ve otlaklıyalar hayvancılığın gelişmesini sağlayacak kadar geniş değildir. Hayvanlar ilkbahardan Sonbahara kadar yaylalara götürülür. Kışın bunları beslemek dahi sahipleri için bir külfet olmaktadır.

İlçede Hayvan Miktarları:

Sığır	18.866
Koyun	17.773
Manda	511
At	145
Katır	211
Eşek	122

İlçede mevcut ineklerde «Yerli kara» ırkı hâkim olup cins ve beslenme noksanı yüzünden verimsizdir. Alman mahsul, hayvanın kendisini zor besler. Hayvancılığı ve hayvan mahsullerini artırmak için iklim ve arazi itibarıyla muhite uygun «Jersey» ırkı sun'i tohumlama suretiyle yetiştirilmeye başlanılmıştır. Rutubetli ve yağışlı iklime elverişli senelik süt verimi 3.000 - 5.000 kg. olan bu ırkın bütün

İlçeye teşmili halkın da bu işi benimsemesiyle bütbütün kolaylaşmıştır. İlçede bir miktar «karayaka» ırkı koyun varsa da ıslahı için henüz bir çalışma mevcut değildir. Kümes hayvanları mühim bir yekûn tutmamaktadır.

C) Orman:

İlçede orman sahaları, Karadulduk Bucağının, Dereli ilçesi ile hudut olduğu yerden başlar. İlçe merkezine en uzak olan Erköy orman sahası içerisinde. İlçe hudutlarındaki orman sahaları komşu ilçelerde bulunan orman idarelerine bağlı olup, ilçede orman idaresine ait herhangi bir teşkil bulunmaktadır.

9 — MALÎ DURUM:

A) Devlet Mâliyesi:

İlçemiz Mâliyesinin son 4 yıllık tahakkuk ve tahsilatı şöyledir:

Yılı	Tahakkuk	Tahsilat
1961	105.593,85	87.944,14
1962	107.162,62	88.996,73
1963	117.236,93	102.279,74
1964	137.485,94	131.982,97

Tahakkuk eden bu gelirlerin % 51 kadarı gelir vergisi, % 5 kalan mahkeme harçları, % 4,3 ü kadar kira ve ecrimsil % 39,7 si kadarı diğer gelirlerdir.

B) Özel İdare Mâliyesi:

İlçede arazi alım satış değeri yüksek olduğu halde, Özel idarece tahsil edilen bina ve arazi vergileri tatminkâr değildir.

Verginin matrahını teşkil eden arazi değer ve bina gayri safi iratlarının tahminen tespiti demek olan genel tahrirlere vergi usul kanununa adı geçen müddetlere uyularak yer verilmiş olsaydı bu gün Özel idare varidatlarında mühim bir miktarla karşılaşmak mümkün olacaktı.

Özel İdarenin son 4 yıllık tahakkuk ve tahsilat durumları şöyledir.

Yılı	Tahakkuk	Tahsilât
1961	199.616,23	186.831,53
1962	211.677,87	192.534,65
1963	227.278,58	190.134,92
1964	249.480,17	222.515,55

C) Köyler Mâliyesi:

İlçeye bağlı (39) köyün (Karabulduk Bucak merkezi dâhil) bütçe tahakkuk, tahsilat, bakaya durumları senelere göre şu şekilde sıralanmaktadır.

Yılı	Tahakkuk	Tahsilât	Bakaya
1961	170.444,00	104.409,00	66.035,00
1962	142.438,00	70.710,00	71.728,00
1963	179.250,00	87.511,58	92.738,42
1964	167.948,00	81.732,00	86.216,00

Köylerimiz bütçelerinin malî talakatı zayıf olup yegâne kaynağı, salmadır. Köy gelirleri köy muhtar ve iş adamlarının ücret ve maaşlarına yetişmediğinden yalnız bunlara sarf edilmek üzere salınması gereken salma İlçe köylerinde bütün köy masraflarının kaynağı durumdadır. Zira köy bütçesine gelir temin edebilecek köy tarla ve bahçeleri bulunmamaktadır. Salmanın kanuni haddinin düşük olması ve adil bulunmaması köylerimizde hibe müessesesinin geliştirmiştir.

Bu gün köylerimizin hepsi 1964 yılında kurulmuş bulunan Giresun İline şamil «Giresun Merkez İlçesi ve İlçeleri köy yolları yapım, bakım ve köye hizmet götürme birliğine» üye olup, bütçe gelirlerinin % 10 unu bu birliğe tefrik etmektedirler.

10 _ SOSYAL YAŞAYIŞ ve KÜLTÜREL DURUM:

Arazinin, dar oluşu ve mevcut nüfusu yeteri kadar geçindiremeyeşi, ayrıca çalışma sahasının olmayışı yüzünden İlçe halkının çalışmak üzere İlçe dışına gittiği görülür. Bu gün dış ülkeye çalışmak üzere gi-

derilerin sayısı 200 üzerinde olup 1200 kişi de gitmek için sıra bekletmektedir.

Gelir, fındık mahsulüne bağlı olduğundan halkın eline yılda bir defa topluca para girmektedir. Tasarrufa riayet etmemek, gününü gün etmek, ziraat arazisinde fazla çalışmamayışın doğurduğu eli boşluk, çoğunlukla halkın senenin bir kaç ayını borçla geçirmesine sebep olmaktadır. Bu yüzden yüksek nispetli faizle para alıp verenler oldukça fazladır. Daha bu seneki mahsulü idrak etmeden, bir sonraki senenin mahsulünü satıp parasını borca yatıranlara rastlamak mümkündür. İçkiye düşkünlük fazladır. İlçe Tekel Memurluğunun satışı:

	1961	1962	1963	1964
Rakı (Lt)	7422	7855	6758	7871
Bira (Lt)	5720	7868	6572	8578
Şarap ve diğer iççiler (Lt)	1775	1151	1132	1406
Sigara muhtelif kg.	18627	18243	17420	20083

Genel okuma yazma nispeti % 70 dir.

Düğünlerde başlık denilen para erkek için bir borç müessesesidir.

Kız kaçırma olaylarına az rastlanır.

İçtimai hayatın çalışan unsuru kadındır. Sırtında Şelek denilen küfelerle, yolu olmayan köylere kadar yaya olarak her türlü ev ihtiyacını taşıyan kadındır. Bahçelerinin imarından fındığının toplanmasına kadar kadının çalışmadığı saha hemen hemen yoktur. Erkekler umumiyetle az çalışmayı severler. Kahvelerin adedi oldukça fazladır.

Kadın erkek münasebetleri hiç bir zaman taassup denilecek ifrazda varmamaktadır.

Hülâsa Keşapta yaşayış: Fındık mahsulü kalktıktan sonra erkek için kahveden kadın için ev ve bahçeden öteye geçmeden devam edip gider.

Her köyde bir mescitte ve derli toplu bir mezarlığa rastlamak mümkündür. Hurafelere ve batıl itikatlara pek rastlanmaz.

II — İLÇEYİ KALKINDIRMA FAALİYETLERİ:

İlçede toplum kalkınması çalışmalarının semeresi büyük olabilir. Bir kere boş olarak bekleyen insan gücünü değerlendirmek için ayrı iş sahalarına lüzum ve ihtiyaç yoktur.

Zira: Her şahsim tarla ve bahçesinde vaktini kıymetlendirecek kadar bir çalışma ihtiyacı mevcuttur. Bu çalışmalardan bahçenin verimini % 50 nispetinde artıracığı ziraî Demonstrasyonlarla teyit edilmiş bulunmaktadır.

Yine bahçelerde yalnız karalahana yerine, diğer sebzelerinde yetiştirmek mümkün olduğu halde İlçe halkı çalışma isteyen bu işe pek ilgi duymamaktadır. Bu yüzden sebze fiyatları çok yüksektir.

Saniyen; Balıkçılığın geliştirilmesi ve deniz mahsullerinden bol bol istifadesi mümkün olduğu halde gerek mevcut bulunan Balıkçılık ve istihsal Kooperatifinin faaliyetini gereği gibi gösteremeyişi, gerekse halkın av malzemesi ve vasıtası temini için lüzumlu krediyi bulamadığı gibi temin edilen mahsulü değerlendiremeyişi, balıkçılığın gelişmesini önleyici unsurlar olagelmıştır. Nihayet küçük çapta ev ihtiyaçlarını temin için beslenen hayvanların bütün İlçe halkına şamil kılınması ile bunların sanayi yemleriyle beslenmesi suretiyle veriminin artırılması ve tavukçuluğun teşviki ziraî istihsalı artırıcı bir rol oynayacaktır.

Bütün bunlardan başka diğer bir önemli husus; Gelirini tek mahsule bağlamış olan İlçe halkının bu mahsulün yanında ikinci bir ziraî mahsulünde geliştirilmesinin benimsemesi yoluna gidilmesidir ki; bu da mevcut fındık bahçelerinin muayyen bir sahada — mevcut istihsal seviyesini düşürmeyecek şekilde imar ve bakımının yapılarak — bırakıp açılacak sahalarda meyveciliği geliştirmekle mümkün olabilecektir. Bu ise uzun vadede halkın iştirakinin ve kontrollü kredinin temini ile gerçekleştirilebilecek bir mevzuudur.

Sosyal ve Kültürel sahada kalkınma ise Köy İşleri Bakanlığının üzerinde çalışmaya başladığı yetişmişlerin eğitilmesini hedef tutan kursların ve diğer çalışmaların köylere kadar ulaştırılması ile mümkün olabilecektir.

KANUNLAR

İdareyi Umumiye-i Vilayet Kanununun İdare-i Hususiyeye

Müteallik kısmı

13/Mart/1329

BİRİNCİ KISIM

İdare-i Umumiye-i Vilayet

Madde: 1 — 74 (5/5/1980 -1426 ile Mülga)

İKİNCİ KISIM

İdare-i Hususiyeye-i Vilayet

BİRİNCİ FASIL

Vilayet

75. Vilayet emvali menkule ve gayrimenkuleye mutasarrıf ve iş - bu kanun ile muayyen ve mahdud vezaifi hususiyeye ile mükellef bir şahsı manevidir; emvali hususiyeyi Vilâyet mahfuziyet ve masuniyet itibariyle emvali Umumiye-i Devletten mahduttur.

76. Vilâyetin umur ve menafi hususiyesini tedvir ve muhafaza ve onu temsil ve teşhiz eden vesaifi idareye, Vali Vilâyet ile meclisi umumi Vilâyet ve encümeni Vilâyettir.

77. Vilâyete bilcümle umur ve vazife hususiyete salahiyeti icraya münhasıran Valiye aittir.

Memurini husyeyi Vilayetin Vazifeli memuriyetlerin müteallik sunaraktan dolayı muhakemeleri memurini Devlet hakkında usul ve mukadderata tabidir.

Vilayete ait Hidamatı Mahalliye

78. Vilayete ait hidamatı mahalliye berveçhitidir.

1 — Memalik... de deva iri Devletçe görülecek lüzum üzerine küşat ve tesviye ve tamiri nafia nezaretine ait olan turuku umumiye-

den maada Vilâyet dahilinde münhasır olarak liva ve kaza nahiyeleri yekdiğerine rapteden turuk ve maabirin küşad ve inşasile tazminatı mütemadiyesi:

(Gerek turuku umumiyenin gerek turuku husyeyi Vilayetin şehir ve kasabalar dâhiline tesadüf eden akşamının inşa ve tamiri dahi nevine göre Nafia nezaretine veya Vilayete aittir.)

2 — (3/Nisan/1330) Vilayet varidatı adiye ve fevkaladesinin müsaadesi derecesinde göl ve bataklıkların Islah ve teybisi için ameliyatı lazıme icrası yahut Bu ameliyatın şeraiti mahsusai Nafia ile talibine ihalesi;

(Ameliyatı meşkûr ey e ait evrakı fenniye Nafia nezaretince tetkik ve iki ay zarfında aynen veya tadilen kabul ve tasdik edilecektir.)

3 — (3/Nisan/1330) Şehir ve kasabalarda menafi Belediyelere ait ve şeraiti Devletçe mütehas kavaide muvafık olmak ve müddei 40 seneyi tecavüz etmemek üzere hayvan, buhar ve elektrikle cer olunur Tramvaylar inşa ve elektrikle veya havagazı ile tenvirat icrası elektrikiye tevzi ve şürbe salih suisalesi için imtiyaz itası dâhili Vilayet otomobil ve otobüs ve ombibüs arabaları işletmek ve sanayii muhtelif iye ait fabrikalar tesis etmek için ruhsat itası;

(Müddeti 4.0 seneyi tecavüz eden bilumum imtiyaza ile kuvvet muharrikesi sukutu mıyah ile istihsal olunacak cer ve tenviri elektrikiye müteallik imtiyaza Nafia nezaretince ita olunur.

4 — Numune ve tecrübe çiftlik ve fidanlıklar ile çiftlik mektepleri ve damızlık hayvanatı ve alati depoları tesisi, mahsulatı ziraiye ve hayvanatı ehliye sergi ve müsabakaları küşat ve at yarışları icrasıyla mükâfatı nakdiye itası, mahsulâtın cinsini Islah etmek ve Vilayetin iklimine muvafık mahsulatı cedide yetiştirmek için meccenan fidan ve tohum tevzi, merkezi ziraat olan mahallerde umumun istifade edebileceği hasat ve harman ve kalbur makineleri sair alati ziraiye ihzariyle zürra icarı, ziraat müzeleri ve zirai taavvün şirketleri tesisi velhasıl terekkiyatı ziyareyiyei temin edecek her türlü hususatin tatbik ve icrası;

5 — Orman yetiştirmeğe müsait mahallerde Orman yetiştirilmesi ve yabancı ağaçların aşılınarak müsmir hale ifrağı esbabının temini;

6 — Vilayete mahsus yerli iktisat ve itibar sandıkları teşkili veya külşadına ruhsat itası;

7 — Mevkii münasebete sanayi odaları ve sanayi mektepleri küşadı ve bunlarda ihtiyacı mahalliye muvafık sanayi talimi, sanayi mahalliye mahsulat ve mamulatinin teşviki için müsabakalar müzeler tesisi;

8 — İcâbeden mahallerde Ticaret odaları ve Ticaret borsaları tesisi ve sergiler gûşada ve pazar ve panayır lar ihdası umuru ticaretin tevsii ve teshili ve serveti mahalliye için lâzım gelen tedabirin ittihazı;

9 — (3/Nisan/1330) tahsili iptidainin temini için umumi ve tedelhace seyyar mektebi iptidaiye ve darulmuallimin iptidailer ve amele fıkra ya mahsus gece mektepleri ve liva idadileri tesis ve inşası ve bunların maarifi umumiye kanununa tevfikân idare ve nezareti;

10 — i Vilayet dâhilinde eytamhane, hastane, imarhane ve darülaceze gibi müessesatı hariye ve sıhhiye tesisi;

11 — Vilayete ait bilcümle amlak ve akar emvalin idaresi;

12 — Vilayet menfaatine tesis olunacak müessatı Nafia ve hayriyenin idare ve nezareti.

Zeyil: 3/Nisan/1330) İş bu maddede tadat olunan hidamata ait inşaat ve tesisatı cedide ihtiyacı hususiye ve Umumiye-i Vilayete muvafık olmak ve her beş senede bir defa sureti umumiye de tadilen veya tecdiden tanzim edilmek üzere mecalisi umumiye karan ile tertip ve Dâhiliye nezaretince icap eden Nezaretlerle bilmuhabere aynen ve tadilen kabul ve tasdik edilecek programlar dairesinde icra olunacaktır.

Bir defa mübaşeret olunan tesisat ve inşaat hitam bulmadıkça diğerlerine mübaşeret olunamaz.

Vilayet Bütçesi

79 — Vilayet bütçesi adi ve fevkalade bütçe namı ile iki kısma münkasımdır:

80 — (3/Nisan/1330) Vilayet adi bütçesinin varidat kısmını teşkil eden mevât şunlardır.

1 — Aşar hissei ianesi: (Maarif hissei tamamen Vilayetlere ait olup menafi hissesi kemafissabık Ziraat Bankalarına ita oluna

cak ve mukabeleten ziraat Nezaretine itası icap eden hissei temettü Bankalarca Vilayetlere verilecektir.)

2 — Müsakkafat vergisi Maarif hissesi:

3 — Kanun mahsus ile temettü vergisine zam olunan Vilayet hissesi:

4 — Kanunu mahsus ile ağnam ve Deve ve camız ve canavar rüsumuna zam olunan Vilayet hissesi:

5 — Kanunu mahsus ile ferağ ve intikal harçlarına zam olunan Vilayet hissesi:

6 — Kanunu Mahsus ile bedeli nakdi askeri verecek efradı nizamiye ve ihtiyatiye ve redifinin bedeli nakdilerine zam olunan Vilayet hissesi:

7 — Tarik bedeli Nakdisi ve kanunu mahsus mucibince emlak ve temettü vergilerde harp vergisi kanununun 3 üncü ve Sekizinci maddelerinde muharrer tevkifata zam olunan turuku Vilayet hissesi:

8 — Zephiye resmi Vilayet hissesi:

9 — Vilayete ait emval ve emlakla hasılat ve iradı ve bedeli ferağı:

10 — Vilayetçe köprü, iskele, ubura mahsus kayıklar vesaire tesisi gibi Vilayetin vezayitine dâhil ve menafi umuma ait hidamata mukabil istifa olunacak hücurat veya bedeli iltizam:

11 — Dâhili Vilâyette işlemek üzere teessüs edecek tramvay, omnibüs, otobüs ve otomobil gibi vesaiti nakliye şirketlerinden ve sahiplerinden senevi alınacak mebalîği muayene (tevsir 198)

12 — Nümune çiftlik ve tarlaları, çiftlik mektepleri, damızlık hayvanat ve alatı ziraiye depolan, sanayi mektep ve sergileri, ticaret sergileri gibi müessesatı ziraiye ve sınaie ve ticariye menafi ve hasılatıyla panayır varidatı ve alâtı ziraiye bedelâtı icarı:

13 — Vilayetçe tesis ve idare edecek mekâtibin her nevi varidatı:

14 — Vilayet matbaa ve gazeteleri varidatı:

15 — Hibe ve vasiyet suretiyle vilâyete vuku bulacak teberruat ve inat:

16 — Tedrisatı iptidaiye kanuniyle kavanini saire ye muvafık olarak bunlar haricinde vilâyetçe edinilmiş ve edinilecek her nevi varidatı amme ve müteferrika:

17 — Haddi azamisi muvazene Umumiye kanuniyle tayin edilecek miktarı tecavüz etmemek ve işbu maddenin 1, 2, 3, 4, 5 ve 6 ncı fıkralarındaki hisselerden başka olmak üzere vilâyet meclisi umumisince aşardan maada bilâ vasıta tekâlifi umumiye ye ilave edilecek küsuratı munzame-i âdiye:

18 — Vilâyet masarifi âdiyesine muavenet olmak üzere ledelicap Devletin umumi bütçesinden tahsis edilecek mebalîğ.

19 — (3 Nisan 1330) Vilâyet fevkalâde bütçesinin varidat kısmını teşkil eden mevat şunlardır:

1 — Adi bütçenin fazla varidatı:

2 — İstikraz hasılatı:

3 — Masarifi fevkalâdeye mahsus olmak ve nispeti muvazene umumiye kanuniyle tayin olunmak üzere vilâyet meclisi umumisince bilâ vasıta tekâlifi umumiye üzerine muvakkaten ilâve ve tarh olunacak küsuratı munzam meyi fevkalâde:

4 — Masarifi fevkalâdeye mahsus olarak ledelicap Umumi Bütçenin ianeten tahsis edeceği mebalîğ.

82 — Vilayet memurun ve deva iri hususiye si maaşat ve masarifi seneviye ve daimeyi ihtisa eder.

1 — Vilâyet memurun ve deva iri hususiye si maaşat ve masarifi:

2 — Varidatı hususiye-i Vilâyetin masarifi tahsiliyesi:

3 — Turuk ve maabiri hususiyei Vilâyetin tamiratı mütamadiye ve esasiye masarifiyle memurini fenniyesinin maaşat ve masarifi; (Turuku hususiyei Vilâyet mermisini fenniyesinin kadrosu her Vilâyetin ihtiyacına göre Nafia nezaretince tertip olunur.)

4 — Tesis edilmiş umuru nafianın tamiratı mütamadiye ve esasiye masarifi ve memurini fenniyesi maaşat ve masarifi:

5 — Tedrisatı iptidaiye mekteplerde Darulmallimin iptidailer ve idaresi vilayetlere mevdu mekatipi idadiye maaşat ve mesarafir (Vilayet bütçelerine vazedilecek maarif tahsisatından her cemaat

tin hissesi Vilayetlerce maarif için istifa olunan tekâlîfe iştiraki nispetinde tayin olunacaktır;)

6 — İdaresi mahallerine mevdu ziraat ve sanayi mekteplerinin vesaire müessesatı ziraiye ve sınaîye ve ticariyenin maaşat ve masarifi:

7 — Emakin akaratı Vilayetin masarifi termimiyesi, vergisi ve sigorta bedeli:

8 — Tesis ve idaresi Vilayete ait ve mevdu müessesatı Hayriye ve sıhhiye maaşat ve masarifi:

9 — istikraz, faiz ve amortismanları:

10 — Vilayet matbaa ve gazete masarifi:

11 — Meclisi umumi ve encümeni Vilayetin levazımı kırtasiye ve masarifi tefrişîye ve teskiniye ve müteferrikasile Meclisi Umumi azasının yevmiye ve harcırahları ve Encümeni Vilayet azasının tahsisatı:

12 — Meclisi umumi Vilayet azasının intihabı için vuku bulacak masarifi:

13 — Bunlardan maada Vilayetin vezaifi hususiyesine dâhil veya kavinin ve nizametile icrası Vilayete mevdu hidamat ve muamelatın istilzam ettiği masarifi daime:

83 — Fevkalade bütçenin masarifi kısmı hidamatı Vilayete ait her türlü inşaat ve tesisatı cedide masarifinden ve adi bütçeye taalluk eden masarifi daime haricinde vuku bulacak arazi ve muvakkat masariften teşekkül eder.

84 — (9/7/1938 - 3472) A (Varidatı azaltıcı ve çoğaltıcı sebepler bulunduğça Vilayet gelirleri, geçen mali yılın tahsilât miktarlarına göre hesaplanarak bütçeye konur.

Gelirlerin arttığı tevsik ve dâhiliye vekâletince kabul edilirse fazlası nazarı dikkate alınır. Tevsik edilmemiş olan fazlaların karşılıkları, Daimi masraflar ve programlı işler haricinde kalan tertiplerden, merkezde müteşekkil bütçe tetkik Komisyonu karar ile tenzil edilmek suretiyle bütçeler tevzin olunur.

B) Vilayet borçları ile kanuni hisseler ve programlı işlere ait masraflar bütçelere konmaz veya eksik olarak konursa tamamı yahut noksanı varidat tertiplerinden elde edilecek fazlalar karşılık

gösterilmek yahut Vilayet hizmetleri haricinde bulunan masraf tertiplerinden tenzilat yapılmak suretiyle bütçe tetkik Komisyonu karar ile bütçelere ithal olunur.

C) İş programları: bu kanun hükmüne göre, Bütçelerin malî kabiliyeti noktasından da ayrıca tetkike tabi tutulurlar.

85 — Vilayet bütçeleri için Devre-i hesabiye tam on iki aydan ve mahsup muamelesi müddeti iki aydan ibarettir. Bir senenin bütçesinden müdevver mebalîğ ertesine sene bütçesinde ait bulunduğu fazla ilave olunur.

86 — (18/12/1933 - 2346) Meclisi umumilerce kabul edilen Vilayet bütçeleri Valiler tarafından Dâhiliye Vekâletine irsal olunur. Bu bütçeler maarif, Sıhhiye, Nafia ve Ziraat Vekâletleri mümessillerinden mürekkep ve Dâhiliye Vekâleti mümessili olan mahalli İdareler Umum Müdürlüğünün Reisliği altında bir Komisyonla tetkik ettirildikten sonra İcra Vekilleri Heyetinin kararı ile Reisicumhurun tasdiki ile tatbik olunur.

İlave madde c — (27/2/1930 - 1561) Dâhiliye Vekâletinde içtima edecek olan bu Komisyonla bütçelerin tevdi tarihinden itibaren bir ay zarfında, İdare-i Umumiye-i Vilayet kanununun 84 ncü maddesi ahkâmı dairesinde tetkiki icap eder. Komisyonun Mesaisi ihzaridir. İhtilafı hususat İcra vekilleri Heyetince nihai karara iktiran eder.

İlave fıkra — (18/12/1933 - 2346) İş bu komisyonların bütçelerin vekâlete vürudu tarihinden itibaren her gün toplanması mecburidir.

Vali Vilayet ve Memurini Hususiye Vilayet

87 — Vali işbu kanun ile Vilayete tefrik edilen Hidamatı mahalliyei meclisi Umumi karar ile İfaya memurdur.

Vali Hidamatı mezkurenin ifasında vezaifi mahalliye ile alakadar bulunan İdare rüesa ve memurini dahi istihdam etmek salahiyetine haizdir.

88 — Vali her sene Meclisi Umumi Vilayetin inikadından evvel Vilayet bütçesini tanzim ettirip Ledeltetkik evvela Encümeni Vilayete bedehu Vilayet Meclisi ummisine tevdi eder.

89 — Vali Bütçede murakkarı olan varidat ve masarif atın istilzam edeceği mukavele projelerini ihzar ile Yüz kırk dördüncü maddenin üçüncü fıkrası mucibince Encümeni Vilayete tetkik ettirdikten sonra müzayedat münakasatın ihalesini icra ve mukavele senedatını teati eder.

90 — Vali Vilayet bütçesinin amiri itasıdır. Meclisi Umumi Vilayet tarafından tastik olunan bütçe mucibince her ay vuku bulan sarfiyat cetvelini evrakı müsbitesile birlikte Encümeni Vilayete tevdi eder.

91 — Vali her sene Sene-i sabıkanın hesabı katisine tanzim ile Encümeni Vilayette tetkik ettirdikten sonra beri tastik Meclisi Umumiye tevdi eder.

92 — Vali Meclisi umumi kararı ile vilayet namına akar iştirak ve beyi ve mübadele ve bu akarların tarzı ifadesini tayin ve bunlardan bir veya bir kaçını mektep ve hastahane gibi hidematı umumiye ye tahsis eder.

93 — Vali vilayet menfaatına vuku bulan hibe ve vasiyetleri meclisi umumi karar ile kabul eder.

94 — Vali vilayette tefrik edilen mevat hakkında mehakim ve deva iri resmîyede bizzat müddei ve müddeialehy sıfatıyla muhakeme ve murafaaya ve kâfi turuku kanuni veya müracaatta ve bu vezaifi münasip göreceği zevata mahtum vekâletname ile tamimen ve tahsisen tevdi mezundur.

95 — Vali seyrüseferine ve nakli eşyaya müsait olan en hardan kemiyeti nehrin seyrüsefere olan hizmetini tağyir etmediği memurini nafia tarafından tasdik olunmak şartı ile makineler vasıtası ile su alınmasına meclisi umumi karar ile ruhsat itasına mezundur.

(Bu türlü enhar üzerinde nehrin seviyesini tenzil ve seyrüsefain hizmetini tatil veya işgal edecek tesisat hükümeti merkeziyenin müsalesine vabestedir.)

98 — İnhisarı tazammun etmemek şartıyla enhar kenarlarında seyrüseferin hizmetine mahsus olarak iskeleler inşaasına ruhsat itası ve bu iskelelerin şeraiti istimalinin ve tarifelerinin tayini meclisi umumi karar ile valiyeye aittir.

97 — Vilâyet Maarif müdür veya müfettişlerinin reyî ile nizamnamesi mahsusuna tevfi kan mekâtibi hususiye küşadına ruhsat vermek ve maarif müfettişi vesayetiyle bu mektepleri tahtı nezarete

bulundurmak emri maarife valilerin hukuk ve vezaifi cümlesindendir.

98 — Vali maiyetinde maaşat ve masarîf atı vilâyetin varidatı hususîyesinden tesviye edilmek üzere mükellef ve mesul bir müdürün tahtı idaresinde bir vilâyet muhasebe-i hususîye kalemi bulunur.

99 — Vilâyet muhasebe-i hususîye kalemi müdürü her sene sene-i atîye muhammen bütçesiyle seneği sabıkanın hesabı kat'isi hakkında şubatı idare memurları tarafından ita olunacak muvazene cetvellerini muhasebe-i vilâyete ait olan cetvel ile bittelfik gerek muhammen bütçeyi gerek hesabı kat'iyi meclisi umuminin vakti içtimalığından bir buçuk ay evvel makamı vilâyete takdime mecburdur.

100 — Vilâyete ait varidatın takip ve cibayetinden ve vali tarafından emredilecek sarfiyatın vilâyet bütçesine muvafık olarak icrasından ve bilcümle muamelâtı hesabiyeden muhasebe-i hususîye kalemi müdürü mesuldür.

101 — Varidatı hususîyei vilâyetin kabzu tediyesi Ziraat Bankası şubelerine ve Banka şubesi olmayan mahallerde mal sandıklarına muhavveldir.

Masraf senetleri ve havalenameler vilâyet muhasebe-i hususîye kalemi müdürünün (sarfi lâzım gelir.) işaretini ve amiri ita olan valinin imzasını muhtevi olmak icap eder.

Vilâyet muhasebe-i hususîye muamelâtının süvari icraiyesi talimatı mahsusa ile izah olunmuştur. (Tefsir: 153),

Zeyil — (18 Eylül 1329) Varidatı hususîyei vilâyetin kabzu - tediyesinden dolayı hasılatı vakıanın yüzde biri aidat olarak Ziraat Bankasına terk ve ita olunacaktır.

102 — Vilâyetin vezaifi hususîyetiyle mükellef bilcümle memurların nasbuazlı valiye aittir.

Son fıkra: (4.4.1337 - 62 ile mülga).

İKİNCİ FASIL

Meclisi umumi Vilâyet

103 — (19.7.1963 - 306) her ilde bir İl Genel Meclisi bulunur.

İl Genel Meclisleri üyeleri ilçeler adına seçilir.

Son nüfus sayımına göre nüfusu:

- 25.000 e kadar olan ilçelerden 1
- 25.001 den 40.000 e kadar olan ilçelerden 2
- 40.001 den 55.000 e kadar olan ilçelerden 3
- 55.001 den 70.000 e kadar olan ilçelerden 4

Üye seçilir.

Bundan sonra her 25.000 nüfus için 1 üye eklenir.

Her ilçeden İl Genel Meclisine seçilecek üye miktarı İlçe seçim Kurullarınca tespit edilerek seçimin başlangıç tarihinden veya yeniden seçim yapılacağına dair ilâdan sonraki yedi gün içinde ilân edilir.

104 — (19.7.1963 - 306 ile mülga)

105 — (19.7.1963 - 306) İl Genel Meclisine üye seçilebilmek için:

- 1 — Türk vatandaşı olmak,
- 2 — Seçimin başlangıcından önce en az altı aydan beri İl dâhilinde ikamet etmek,
- 3 — 25 Yaşını tamamlamış olmak,
- 4 — Türkçe okuyup yazma bilmek,
- 5 — Kısıtlı, kamu hizmetlerinden yasaklı, izinsiz olarak yabancı devlet hizmetlerinde bulunmamak,
- 6 — Ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymemek,
- 7 — Taksirli suçlar hariç olmak üzere 5 yıldan fazla hapis cezası ile kesin olarak hüküm giymemiş bulunmak,
- 8 — Zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymemiş bulunmak,
- 9 — Muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak veya yapmış sayılmak,
- 10. Halen İl dâhilinde Özel İdare hizmetleriyle ilgili bir iş için Özel İdare ile mukavele aktetmemiş veya taahhüt altına girmemiş veya

hut bu gibi şahısların ortağı, kefil veya bu cihetlerden borçlu bulunmamış olmak, lâzımdır.

6, 7 ve 8 inci bentlerde belirtilenler af edilmiş olsalar dahi İl Genel Meclisine üye seçilemezler.

106. (19/7/1963 - 306) Cumhuriyet senatosu üyeliği Milletvekilliği, Belediye Başkanlığı, Belediye Meclisi üyeliği ile İl Genel Meclisi üyeliği bir şahıs uhdesinde birleşemez.

Cumhuriyet senatosu üyesi, Milletvekili Belediye Başkanı, İl Genel Meclisine üye seçildiği ve İl Genel Meclisi sonucunun kendisine tebliğ tarihinden itibaren üç gün içinde tercih hakkını kullanmadığı takdirde İl Genel Meclisi üyeliğini reddetmiş sayılır.

Belediye Meclisi üyesi İl Genel Meclisine üye seçildiği ve seçim sonucunun kendisine tebliğinden başlamak üzere üç gün zarfında tercih hakkını kullanmadığı takdirde İl Genel Meclisi üyeliğini kabul etmiş sayılır.

Keza İl Genel Meclisinde üye iken Cumhuriyet senatosu üyeliğine, Milletvekilliğine, Belediye Başkanlığına veya Belediye Meclisi üyeliğine seçilenler hakkında da aynı şekilde işlem yapılır.

107. Bir vilâyetin bir kaç kazasında intihap olunan bir aza sekiz gün zarfında Kazalardan bir tanesini tercihe mecburdur. Tercih etmediği takdirde en ziyade rey kazandığı kazanın azası addolunur.

108. (17/6/1946 - 4928) İl Genel Meclislerinin süresi Eylül ayında başlamak üzere dört yıldır. Seçim dönemi bitmezden önce Meclis feshedilir veya infisah ederse yeniden seçilecek Meclis eski Meclisin süresini tamamlar. Bir seçime dönemi içinde yeniden kurulmuş veya kurulacak olan İllerin Genel Meclislerine ait sürelerde diğer Genel Meclislerin süresi ile birlikte sona eder. Seçim sonunda seçimin yenilenmesine imkân görülmezse Bakanlar Kurulu karar ile süre bir yıl uzatılır. Bu takdirde, uzatılan süre gelecek Meclisin döneminde geçmiş sayılır.

109. Meclis umumi azası istifa eder veya cinayetle ve mahalli şeref ve haysiyet bir fiilden dolayı cünha ile mahkûm olur veyahut Meclisi umuminin bir senelik içtima müddetinin sınırından ziyade müddet bilâ mazereti meşru meclise devam etmemiş bulunursa azalıktan sakit olur.

110 — (17/6/1946-4928) Üyelerden çekilen, ölen veya süresi bitmeden önce başka bir ile ikametgâhını nakleden veyahut üye ol

mak niteliğini kaybedenlerin yerlerine hangi İlçeden seçilmişlerse o ilçenin yedekleri, kazandıkları oy sırası ile evvelki üyenin süresini bitirmek üzere getirilir. Yedek üyeler de Genel Meclise üye olarak alındıktan sonra üyelik açılırsa o ilçede, Son Genel Meclis seçimi için hazırlanan defterler esas tutularak, yalnız açılan üyelik için yeniden seçim yapılır. Bu suretle seçilen üye yerine seçildiği üyenin süresini doldurur.

111 — (7/7/1952 - 5670) İl Genel Meclisleri yılda bir defa aralık ayının ilk yarısı içinde toplanır, seçimlerden sonra ilk toplanma günü Valilerce, diğer toplanma günleri İl Genel Meclisince kararlaştırılır.

112 — Meclisin müddeti içtimai 40 gündür. Meclisin işi kalmadığına bil müzakere karar verilirse hitamı müddetten evvel dahi içtimaa nihayet verilir.

113 — Müddeti içtima hitam bulduğu halde bazı mevadî mülimmenin müzakere ve tetkiki henüz neticelenmemiş olursa Vali içtimai 15 günü tecavüz etmemek üzere temdit ve esbabı Dâhiliye nezaretine işar eder.

114 — Devletçe veya Vilâyetçe lüzum görüldüğü halde zaman ve müddeti içtimai tayin edilerek Meclisi umumi sureti fevkalâdede dahi içtimaa davet olunabilir. İş bu Fevkalade içtimada tetkik olunacak mesail azalara davetnamelerle beraber tebliğ olunur ve bu içtimada mesaili muayeneyi mezkureden başka bir şey müzakere olunamaz,

115 — Meclisi umumi azasının silisim esbabı mucibe derme yanıyla Meclisi Umuminin fevkalâde olarak İçtimainı Validen talep ederlerse Vali iş bu talebi mütalaa mahsuse ile beraber Dâhiliye Nezaretine işar eder. Nezaretçe tensip edildiği takdirde Madde sabıkadan muharrer şerait dairesinde Meclisi umumi fevkalade olarak içtima ve icrayı müzakere eder.

116 — (26/12/1959 - 7396) Genel Meclis azalarına, müzakerelerin devamı müddetince günde (25) liradan (30) liraya kadar tahsisat verilir.

117 — Vali Meclisi umumiye vakti muayyeninde küşat ve müddeti içtimain nihayetinde hitamı müddetini beyan eyler.

118 — Meclisi umumiye Vali riyaset eder. Meclisi umuminin ilk içtimamdan azayı meclis içlerinden ekseriyeti mutlaka ile bir

Reisi sani ve iki kâtip intihap ederler. Reisi sani ve kâtiplerin müddeti hizmeti, İkinci içtimai adi iptidasına kadar devam eder. Valinin hazır olmadığı zamanlarda iş bu reisi sani riyaset eder. Meclisi umuminin hizmeti tahririyesi encümeni Vilayet kaleli tarafından olunur.

119 — Meclisi umuminin İdare ve inzibati münhasıran reise aittir. Emri inzibat ve müzakaratin idaresi Nizamname-i mahsusuna tevfikân icra edilir.

120 — Meclisi Umumi Vilayet azayı mürettebesinin nısfında bir ziyadesi hazır bulunmadıkça müzakere iptida edemez. Meclisi Umuminin mukarreratı azayı mevcudenin ekseriyeti mutlakasile ittihaz; olunur. Bir mesele hakkında esseriyeti mutlaka hâsıl olmadığı halde o işin müzakeresi ertesi güne talik edilir. Yine ekseriyeti mutlaka hâsıl olmaz ise ekseriyeti nispiyeye itibar olunur. Taviki kununda Reisin bulunduğu taraf tercih olunur.

121 — Meclisi Umumiye Vilayet azasından her biri bizzat itayı re/ etmeye mecburdur. Bütçe müzakeresinde tayini esami ile rey itası zaruridir. Meclis Umumi Vilayette vuku bulacak intihaplar ve tahlil olunan mazbatalar hakkındadır ki ara reyî hafi usulüyle istihsal olunur.

122 — Meclisi umumi müzakeratının hûlasası Vilayet gazetesıyla neşri ilan olunur.

123 — Meclisi Umumice müzakere olunacak mevât Vali tarafından Meclise tevdi olunur. Meclisi umumi azasından her biri dahi Vilayete ait vezaif cümlesinden bulunan vemada dair teklif derme yanına salahiyettardır. İşbu teklif Meclisçe ekseriyeti mutlaka ile kabul edilirse ruznameye ithal edilir.

124 — Meclisi umumî siyasiyata dair müzakerat icra ve temenniyat izhar etmekten kafiye memnudur.

125 — (19/7/1963 -3C8) İl Genel Meclisi:

1 — Kanunen belirli olan, olağan veya olağanüstü toplantılar haricinde toplanırsa,

2 — Kanunen belirli olan yerden başka bir yerde toplanırsa,

3 — Kanunen kendisine verilen görevleri süresi içinde yapmaktan çekinir ve bu hal İl Genel Meclisine ait işleri sekteye veya geciktirmeye uğrattırsa,

4 — Siyasi meseleleri müzakere eder veya siyasi temennilerde bulunursa,

Vali durumu gerekçesi ile birlikte derhal İçişleri Bakanlığına bildirmeğe mecburdur. İçişleri Bakanlığının işarı üzerine Danıştay'ın karan ile fesh olunur ve bu gibi yerlerde yeniden seçim yapılır.

Yeni Meclis, eski Meclisin geri kalan süresini tamamlar.

İçişleri Bakanlığı lüzum gördüğü takdirde Meclisin feshine dair işar ile birlikte karar verilinceye kadar Meclis toplantılarının tarihine de talep eder.

Danıştay tarafından bu husus iki ay içinde incelenerek bir karara bağlanır.

126 — Meclis umumi bütçenin tasdikinden evvel fesh olunursa geçen senenin bütçesi Meclisi Umuminin içtimai ile yeni bütçenin kabul ve tasdikine kadar mer'idir.

127 — Meclisi Umumi Vilayetin muayyen olan zaman haricinde ve Meclisi umumi dairesinin gayri mahalde içtimai katiyen memnu ve bu suretle İl içtima ittihaz olunan mükerrerat keenlem yekûndur. Vali bu yolda vuku bulan içtimaları derakap dağıtma için lâzım gelen tedabiri ittihaz eder.

128 — Meclisi umumi Vilayet her içtimai senevi iptidasında Vali tarafından geçen sene içtimamda ittihaz olunan mükerreratın tatbikat ve icraatına dair Meclise, verilen ve bir sureti Dâhiliye Nezaretine gönderilen izahname ile bu hususta Encümeni Vilayet tarafından tanzim edilecek mütalâanameyi kıraat ve müzakereye iptida eder. İcraatı vakıa hakkında Vali tarafından verilen izahatı Meclisi Umumi sülûsanı ekseriyetle kâfi görmezse müzakeratı aynen ihtiva edecek surette bir zabıtname tanzim ve Dâhiliye Nezaretine takdir olunur.

129 — Meclisi umumi Vilayet, hususi, Bütçe lâyihasını madde be madde ve bütçeye merbut cetvelleri fasıl fasıl tetkik ve lüzum gördüğü cihetlerini bittadil tastik eder.

Şubatı İdare-i Vilayet rüesası hidematı hususiyei Vilayetten kendi dairelerine ait hususatın ve Daireleri bütçelerinin hini müzakeresinde Meclisi Umumide hazır bulunarak izahatı lâzimeyi ita ederler»

130 — Meclisi Umumi Vilayet kanunu mahsusunun tayin ettiği müsaade ve nispet dâhilinde küsuratı munzamı adıye ve fevkaladenin miktarını tayin eder.

131 — Meclisi umumi Vilayet umuru Nafia ve ihtiyacatı sıhhiye ve maarife sarf olunmak üzere berverhiatı şeraatine tevfikân akdi istikrazada karar verebilir.

Miktarı umumisi Vilayet bütçesinde mürakkam varidatı adliyenin bir seneliğinin sülüsünü tecavüz etmeyen istikrazlar Valinin teklifi ve Meclisi Umumi Vilayetin kararı ile akdolunur.

Bu miktardan fazla ve mecmuu Vilayet bütçesindeki Varidatı adliyenin bir seneliğine muadil olarak akdine meclisi umuminin kararı ile lüzum gösterilecek istikrazların irade... ye iktiran etmesi lâzımdır. Bir veya müteaddit istikraz hâsılı bir senelik varidatı adıye miktarını tecavüz edecek olursa madde-i kanuniye ile müsaade istihsalı muktazidir.

132 — (Nisan 1330) Meclisi umumi, Vilayet bütçesine dâhil olan inşaat ve tamirat keşif pılanlarının ciheti fenniyesinden gayri hususatını ve Encümeni Vilayetin bu bapdaki raporlarını tetkik ve ittihazi mukarrerat eyler.

133 — (27/2/130 - 1561) Meclisi umumiler Gelecek sene bütçesiyle birlikte Meclise verilen geçen sene hesabı katisini ve bu bapta Encümeni Vilayetlerce tanzim olunacak mazbatayı tetkik ederek karar ittihaz eyler. Bu hesabı katiler Vali tarafından Dâhiliye Vekâletine irsal ve tasdik olunmak üzere Divanı Muhasebata tevdi olunur.

134. — Meclisi Umumi, Hidamatı mahalliyeye dâhil bulunmayan teşebbüsât hakkında beyanı temenniyat edebileceği gibi tekâlif ve mürettebatı Umumiye emiriyenin sureti tevzi ve istihsalinde ve muamelatı sairede kavinin ve nizamatı mevzua ahkâmına muhalif gördükleri ahvalın tashih ve Islahı zımında mercii aidine müracaat ve tekâlifi mezbure hasılat ve zaridatın tezyidini mucip tedbir hakkında beyanı mütalâa edebilir.

135 — Meclisi umumi Vilâyetçe ittihaz olunan muharrerat Valinin tasdiki ile kesbi katiyet eder. Vali mukarreratı müttehaza aleyhinde zabıtname tarihinden Yirmi gün zarfında hakkı itiraza maliktir. İtiraz vukuunda mesele Şurayı Devlette tetkik olunur Şurayı Devlet Evrakın tarihi tevdiinden itibaren iki ay zarfında bir karar itasına mecburdur,

Encümeni Vilayet

136 — (26/6/1954 - 6423) Vilayet Encümeni her içtima sene si içinde Vilâyet Umumi Meclisince kendi azası arasından intihap olunacak dört zattan tereküp eder. Umumi Meclis azasının adedi sekizden aşağı olan mahaller encümenlerinin umumi Meclis kararı ile iki zattan mürekkep olması dahi caizdir.

137 — Meclisi umumice Encümeni Vilayet için muktezi adedi azanın iki misli zat intihap edilerek bunlardan en ziyade rey kazanan nısfı encümen azalığına tayin kılınır.

Tesavii ara vukuunda kur'a ile teflik edilir ve diğer nısfına aza mülazımı namı verilerek Meclisi umuminin münakip olmadığı zamanda münhal olan encümen azalığına mülazımlardan en ziyade haizi ekseriyet olan zat tayin olunur. Münakip olduğu zamanda münhal olacak azalığa yine Meclisi umumice diğeri intihap olunur.

138 — (29/6/1964-6423) Vilayet daimi Encümeninin ayrı kazalar azasından tereküp etmesi şarttır. Belediye Meclisi azası istifa etmedikçe Vilâyet Daimi Encümenine aza olamaz.

139 — (29/6/1864 - 6423) Encümen azalarının hizmetleri gelecek yılın adi toplanma müddeti içinde yapılacak yeni encümen azalan seçimine kadar devam eder, müddetleri biten encümen azalarının tekrar intihapları caizdir.

140 — (25/6/1957 - 7021) Vilayet Daimi encümen Reis ve azalarına, Umumi Meclis karar ile (400) liradan (750) liraya kar dar aylık tahsisat verilir.

Vilayet Daimi encümen azalan Umumi Meclis toplantısı zamanında yalnız azalık tahsisatı alırlar. Kendilerine ayrıca Daimi Encümen tahsisatı verilmez. 4172 sayılı kanunun 1 nci maddesinin 3 ncü fıkrası hükmü bu tahsisat hakkında tatbik olunmaz.

İlave fıkra — (18/12/1933 -2346) Vilayet encümenleri azası umumi Meclis içtimai zamanlarında yalnız aza muhassasatı alıp başkaca tahsisat alamazlar.

141 — Encümeni Vilayete Vali veya Tevkil edeceği zat riyaset eder. Encümen lüzum görüldükçe Vali tarafından içtimaa davet olunur.

142 — Encümeni Vilayet Heyetin ekseriyeti mutlakası mevcut olmadıkça müzakere ve ittihazı karar edemez Tesavülara vak

kunda Reisin bulunduğu tarafın Reyı tercih olunur. Encümen Müzekkaratının zabıtnamesi tanzim ve zabıtnameye azayı mevcudenin esamisi tasrih olunmak lazımdır.

143 — Sırasıyla üç defa akdolunan içtimalarda bila mazareti meşrua ispatı vücut etmeyen aza kanunen müstafi addolunur.

144 — Encümeni Vilayet Berveçhiati vezaifi ifa eder.

1 — Vali tarafından tevi olunacak Vilayet bütçesini tetkik ile mütalâasını da mazbata ile beyan eder.

2 — Vali tarafından her ay nihayetinde tevdi olunacak sarfiyat cetvellerinin bütçeye muvafık olup olmadığını tetkikiyle muvafık olduğu halde mezkûr cetvelleri tasdik eder.

3 — Vilayet bütçesi ve Meclisi umumi mükerreratı mucibince icra olunacak münakaşa ve müzayede şeraiti hakkında itayı rey ve bu bapta lâzım gelen evrakı tanzim eder.

4 — Masarifi gayrimelhuziye mahsus olarak Vilayet bütçesinde murakkânı mebalığın sureti sarfını tayin ve bir fasıl dâhilinde maddelerin münakalesini icra eder.

(27/2/1930 - 1561) Fasıldan fasla münakale icrası, birinci ve ikinci maddelerde muharrer usul dairesinde tetkik ile olur.

5 — Hidamatı mahalliyyeye müteallik olarak Meclisi umumiye tevdi olunacak projeler hakkında itayı rey eder.

6 — Hâlatı müstacele de Meclisi umumi Vilayetın İttihaz edilebileceği kararları Meclisi umuminin ilk içtimamda Meclise arz etmek şartıyla ittihaz eder.

7 — Meclisi umuminin her içtimai senevisi iptidasında Idarei Hususiyeyi Vilayetın sureti cereyanına ve mukarreratı sabıkın sureti icrasına dair Meclise bir mütalâaname takdim eder.

8 — İşbu kanun ile Vilayete tefrik edilen vezaifi hususiyeye müteallik olarak Valinin havale edeceği her türlü mevat hakkında itayı reyeder.

9 — Encümeni Vilayet işbu kanunla Vilayete muhavvel olmayan hususatı katiyen müzakere edemez.

VİLAYETİ MÜTACAVİRE BEYNİNDEKİ MESALİHİ MÜŞTEREKENİN SURETİ RÜ'YETİ

145 — Vilayeti mütecavire beyninde müşterek ve temşiyeti mecalisi umumiye ye mevdu olan mesalih hakkında husulü ihtilafa veya müşterek bir karar itasına lüzum görölürse Dâhiliye Nezaretinden bade istizan o Vilayetler Meclisi umumileri azasından münthap zevattan mürekkep olmak ve beynelvilat bilmuhabere tayin olunacak mevkide inikat etmek üzere muhtelit bir encümen teşkil olunur.

146 — Encümeni muhtelit herhangi Vilayet dâhilinde teşekkül ederse o Vilayetin Valisi veya tevkil edeceği zat riayet eder. Encümenin ittihaz edeceği mukarrerat Reis tarafından alakadar olan Vilayetlerin Valilerine tebliğ olunur. Valiler Mukarreratı sadıranın kabul ve âdemi kabulünü mensup oldukları Vilayet Meclisi Umumisinin ilk içtimamda mevki müzakereye koyarak neticesini Encümene icrayı riyaset eden Valiye bila tehir bildirirler. Meclisi umumilerce Encümeni muhtelif kararına beyanı muvafakat edildiği halde icrasına alakadar olan Vilayet Valileri bil ittifak iptida ederler muvafakat beyan edilmediği takdirde keyfiyet Şûrayı Deşletçe hallolmamak üzere muhtelif encümene riyaset eden Vali tarafından Dâhiliye Nezaretine işar olunur.

Ek Madde 1. (19/11/1954-643) (19/7/1963-306 ile mülga)

Ek Madde 2. (12/7/1950-5670 ile ek) (1963 306 ile mülga)

Ek Madde 3. (28/6/1954-ile ek) (19/7/1963-306 ile mülga)

Ek Madde 3. (28/6/1954-ile ek) (19/7/1963-306 ile mülga)

Ek Madde (12/7/1950-5670 ile ek) (19/7/1963-336 ile mülga)

Muvakkat madde: (20/7/1959-7364 ile ek) (19/7/-963-306 ile mülga)

Madde Muvakkata - (Hükümsüzdür.)

Zeyil - (Kararname 19/Haziran/1935)

1 — Meclisi umumi vilâyet fesh edildikte veya devre-i intikabiyesi hitam buldukta yeni intihap olunacak meclisi umuminin içtmasına encümeni vilâyete ait vesaire encümeni marifetiyle ifa olunur. Encümeni muvakkat valinin tahti riyasetinde meclisi idare-i vilâyet azayı

müntehibesiyle merkezi vilâyet meclisi belediyesinin içtima ile teşekkül edecek heyetçe meclisi umumi azalığa evsafım haiz olanlar meyanından adedi kanunide intihap edilecek zevattan terekkün eder.

2 — Feshedilen veya devri intikâbiyesi hitam bulan meclisi umumi vilâyet yerine müddeti kanuniyesi zarfında yeniden intihabat icrası ve intihap olunacak meclisi umuminin içtimai mümkün olmadığı takdirde meclisi umumice son defa kabul ile tasdiki aliye iktiran eden bütçenin meriyeti bir seneyi tecavüz etmemek üzere yeni intihap olunacak meclisi umumi tarafından kabul edilecek bütçenin tasdikine kadar devam eder.

Ek madde 1. (19.7.1963-306 ile ek) İl genel meclisi seçimi, tek derecelidir. Nisbî temsil usulüne ve serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.

Ek madde 2. (19.7.1963-306 ile ek) İl genel meclisi üyeleri seçimlerinde her ilçe bir seçim çevresidir.

Ek madde (19.7.1963-306 ile ek) İl genel meclisi üyeleri seçimi 4 yılda bir yapılır.

Her seçim döneminin son toplantı yılının Temmuz ayının 15 nci günü seçimin başlangıç tarihidir. Ve Eylül ayanın 3 üncü Pazarına rastlayan günü oy verilir.

İl genel meclisinin dönem sonundan önce herhangi bir sebeple boşalması veya meclis üye sayısının yedekleri de getirilmesinden sonra meclis üye tam sayısının yarısına düşmesi hallerinde İl Genel Meclisi Başkanı durumu derhal ilçe seçim kurulu başkanlarına bildirmeye mecburdur.

Bu bildiri üzerine ilçe seçim kurulu başkanlığınca keyfiyet 48 saat içinde ilân edilir.

İlân tarihinden sonra gelen 60 ncı günü takip eden ilk Pazar günü oy verilir.

Ek madde 4. (19.7.1963-306 ile ek) seçilme yeterliğine sahip her vatandaş il genel meclisi üyeliğine adaylığını koyabilir.

Merkez ilçelerde siyasi partileri İl İdare Kurulları, diğer ilçelerde ilçe idare kurulları o seçim çevresinin çıkaracağı üye sayısı kadar İl Genel Meclisi üyeliği için aday gösterebilirler. Parti teşkilâtı bulunmayan ilçeler için adet gösterme yetkisi İl İdare Kurulundur. Bir İlçe için İl ve İlçe İdare Kurulları tarafından ayrı listeler halinde aday

gösterildiği takdirde İlçe İdare Kurulu tarafından verilen liste muteberdir.

Siyasi partiler, asal üyelik için gösterdikleri aday kadar yedek üyelik için de aday göstermek zorundadırlar.

Herhangi bir sebeple eksik aday göstermiş bulunan Siyasi partilerin aday göstermek yetkisini haiz bulunan organlarına, ilçe Seçim kurulu tarafından eksikliklerin derhal tamamlanması lüzumu bildirilir.

İlgili siyasi parti teşkilâtı bu tebliğden itibaren iki gün içinde eksik kalan adaylıkları doldurur. Aksi takdirde o Siyasi Parti bu seçim çevresinde seçime katılma hakkını kaybeder.

Adaylık için oy verme gününden önceki 30 uncu gün saat 17 ye kadar müracaat edilir. Bu müracaat, İlçe Seçim Kurulu Başkanlığına adaylık için aranan şart ve nitelikleri haiz bulunduğunu belirten bir yazı ile yapılır. Bu takdirde sözü geçen kurul Başkanı, müracaatın alındığına dair adaya veya siyasi partiye bir bölge vererek müracaatları beldenin özelliğine göre halkın en iyi şekilde duyabileceği tarzda geçici olarak ilân eder.

İlçe Seçim Kurulları, adaylar hakkında yaptıkları inceleme sonunda şartlarda veya niteliklerde bir eksiklik veya aykırılık gördükleri takdirde durumu en çok iki gün içinde müracaat sahiplerine ve siyasi partilere duyururlar.

Adaylıkların geçici olarak ilânından itibaren iki gün içinde İlçe Seçim Kuruluna itiraz edilebilir. İtirazlar, İlçe Seçim Kurulunca en geç iki gün içinde karara bağlanır.

İlgililer, kararlara karşı iki gün içinde İl Seçim Kuruluna itiraz edebilirler. İl Seçim Kurulu bu itirazları en çok iki gün içinde kesin olarak karara bağlar.

Siyasi partilerin aday listelerinde, yapılan itirazlar üzerine, eksiklik husule geldiği takdirde İlçe Seçim Kurulunun tebliğinden itibaren iki gün içinde bu eksiklikler tamamlanır. Aksi takdirde Siyasi Partiler o seçim çevresinde seçime katılma hakkını kaybeder.

Adaylıklar kesinleştikten sonra İlçe Seçim Kurulları bütün adayları oy verme gününden önceki 20 nci gün ilân ederler.

Adaylığın ilânından sonra adaylıktan istifa, seçim sonuna kadar nazarı itibaren alınmaz. Ancak, bu gibiler seçilmiş bulunurlarsa, isti

faları hüküm ifade eder ve yerlerine kendilerine sonra gelenler seçilmiş sayılırlar. Ölüm halinde dahi aynı şekilde hareket edilir.

Ek madde 5. (19.7.1963- 306 ile ek) Millet Vekili seçimi hakkındaki 25/Mayıs/1961 tarihli ve 306 sayılı kanunun 14, 15, 16, 17, 13 ve 20 nci maddeleri bu seçimlerde uygulanır.

Ancak, 17 nci maddede zikredilen Belediye Başkanları ile Belediye Meclisi üyeleri seçilmiş bulundukları seçim çevrelerinde adaylıklarını koyabilmeleri veya aday gösterilebilmeleri için istifa zorunda değildirler.

Ek madde 6 (19/7/1963 - 306 ile ek) İl Genel Meclisi üye seçiminde:

Siyasi partiler için bu kanunda yazılı usuller gereğince sıraya konulmuş olan adayların adlarını gösteren basılı oy pusulaları,

Bağımsız adaylar için, yalnız bir bağımsız adayın adı basılı veya el ile yazılı oy pusulası kullanılır.

Siyasi partilere ait oy pusulalarında asıl ve yedek üyelükler için gösterilen adaylar bir çizgi ile ayrılır ve ayrıca bu vasıfları belirtilir.

Ek madde 7. (19.7.1963 - 306 ile ek) 1. Seçime katılmış olan Siyasi partilerin adaylarından veya bu adaylarla bağımsız adaylardan veya sadece bağımsız adaylardan teşkil edilmiş her çeşit karma oy pusulaları,

2. Siyasi parti adayları için basılı oy pusulalarından başka oy pusulaları,
3. Üzerinde birden fazla bağımsız adayın adı bulunan oy pusulaları,

Muteber sayılmaz.

Seçime katılan siyasi partilerin alâmet ve işaretlerini taşıyan basılı pusulalarında yazılı adayların adları baskıda silinmiş veya yanlışlıkla mükerrer veya o çevre adaylarından fazla yazılmış veya seçmen tarafından tamamen veya kısmen silinerek yerlerine başka aday yazılmış veya eksik bırakılmış oy pusulaları, hangi siyasi partiye ait olduğu belli olmamak şartıyla eksiksiz oy pusulası olarak hesaba katılır.

Bir zarftan, bir siyasi partinin oy puslularından birden fazla çıkması halinde bunlar tek bir pusla olarak hesaba katılır.

Aynı bağımsız aday adı bir oy pusulalarında birkaç defa yazılmış olsa bile o adaya bir oy verilmiş sayılır.

Ek dördüncü maddede yazılı şartlara riayet etmemelerinden ötürü seçime katılma hakkını kaybetmiş olan siyasi partilere verilmiş bulunan oylar hesaba katılmaz.

Ek madde 8. (19.7.1963-306 ile ek) İlçe Seçim Kurulu, sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirir ve ilçe seçim çevresindeki;

1. Seçmen sayısını,
2. Oylarını kullanan seçmenlerin sayısını,
3. İtiraz edilmiş veya ihtilaflı görülmüş olup ta muteber sayılarak hesaba katılan oy pusulaları sayısını,
4. Muteber sayılmayan ve hesaba katılmayan oy pusulaları sayısını,
5. Muteber tutulan ve hesaba katılan oy pusulaları genel toplamını,
6. Seçime katılmış olan siyasi partilerden ve bağımsız adaylardan her birinin aldığı oy miktarını gösteren muteber oy pusulalarının sayısını,

Tutanağa geçirir.

Ek madde 9. (19.7.1963-306 ile ek) A) Siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde ettikleri il genel meclisi asil üye sayısı aşağıdaki şekilde hesaplanır:

Seçime katılmış olan siyasi partilerin ve bağımsız adayların adlara alt alta ve aldıkları muteber oy sayılarına hizalarına yazılır. Bu rakamlar önce bire, sonra ikiye, sonra üçe... ilâahir ve çevrenin çıkaracağı asıl üye sayısına ulaşınca kadar bölünür. Elde edilen paylar parti ayırımı yapılmaksızın en büyükten en küçüğe doğru sıralanır. İl genel meclisi üye tam sayısı kadar asıl üyelikler, bu payların sahibi olan partilere de bağımsız adaylara rakamların büyüklük sırasına göre tahsis olunur.

Son kalan asıl üyelik için birbirine eşit rakamlar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekmek suretiyle tahsis yapılır.

B) Siyasi parti adaylarından seçilenler aşağıdaki şekilde tespit edilir:

İlçe seçim kuruluna verilen aday listelerindeki sıra, seçimlerde siyasi partilerin kazandıkları il genel meclisi asıl üyeliklerinin tespitinden esas olur.

C) (A) ve (B) bentlerinde söz konusu işlemler açık olarak yapılır. Adaylarla müşahitler hazır bulunabilir.

Seçim tutanakları ilçe seçim kurulları tarafından verilir.

İlçe seçim kurulu başkanı, il genel meclisi asıl üyeliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini, o seçim çevresinde derhal ilân ettirir; bir suretini de bir hafta süre ile ilçe seçim kurulunun kapısına astırır.

D) Yedek üyelikler için de (A) (B) ve (C) bentleri hükümleri ayrı olarak uygulanır. Siyasi partilerin kazandıkları yedek üyeler asıl üyeliğe seçilenlerden sonra gelen addan itibaren sıra ile tespit olunur.

E) Bir siyasi partiye ait asil üyelik boşalınca, o yer için ancak o siyasi partiye mensup yedek üye oy sırasına göre davet edilir.

Ek Madde 10. (19.7.1983-306 ile ek) genel meclisi üyeleri tutanaklarına yapılan itirazlar, oyların dökümüne, sayımına veya bu oyların partiler ile bağımsız adaylara taksimine taallûk ettiği ve yeniden yapılan döküm, sayım ve hesap sonucunda tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, yeniden yapılacak döküm sayım ve hesap sonucuna göre seçilmiş oldukları anlaşılanlara İl Seçim Kurulu tarafından tutanakları verilir.

Bir seçim çevresinde yapılan seçimin, seçim işleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde o seçim çevresinde yeniden seçim yapılır. İl Seçim Kurulu seçimin iptaline dair kararı ilân ettiği gibi ayrıca kararın kesinleştiğini müteakip o çevrede seçimin yapılacağını ilân eder.

Bu ilândan sonra gelen 60 inci günü takip eden ilk pazar günü oy verme günüdür.

Yukarıdaki fıkralar dışında meclis üyelerinden bir veya bir kaçının tutanaklarının iptaline karar verildiği takdirde tutanağı iptal olunan meclis üyesi yerine mensup oldukları siyasi parti listesindeki sıraya göre belli olunan sırada olanlara tutanakları verilir.

İl Seçim Kurulu kararlarına karşı 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki kanunun 130 uncu maddesinde tespit edilmiş olan sureler içinde Yüksek Seçim Kuruluna itiraz edebilir.

Ek Madde 11. (19.7.1963-306 ile ek) Seçim delillerinin saklanması, 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 37 nci maddesi uyarınca yapılır.

Ek Madde 12. (19.7.1-963-306 ile ek) Yüksek Seçim Kurulu, ilçe seçim kurulları tarafından yollanan belgelere dayanarak seçimin genel sonuçlarını ayrıca ilân eder.

Ek Madde 13. (19.7.1963-306) ile ek) Devlet İstatistik Enstitüsü, İlçe seçim kurulları tarafından kendilerine verilecek belgelere dayanarak ilçeler itibariyle sandık tutanaklarındaki mevcut malûmatı en geç seçimi takip eden yıl içinde yayımlar.

Ek Madde 14 .(19.7.1963-306 ile ek) Bu kanunda özel bir hüküm bulunmayan hallerde 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanun hükümleri uygulanır.

Ek Madde 15. (19.7.1963-306 ile ek) il genel meclisi üyelerinin seçimi, belediye meclisi üyeleri ve belediye başkanları, mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti üyeleri ve köy muhtarı ihtiyar meclisi üyeleri seçimleriyle aynı günde yapıldığı takdirde oy verme işleri aynı sandık kurulları tarafından yürütülür.

Şu kadarki; sandık alanında bu seçimler için ayrı ayrı kapalı oy verme yerleri, ayrı renkte oy sandıkları, sandık seçmen listelerinin ayrı nüshaları ve ayrı renkli zarflar bulundurulur.

Ancak, bir sandığa ait işler bitirilmeden diğer sandıklar açılmaz. Önce köy muhtar ve ihtiyar meclisleri sonra köy ve kasabalardaki mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri, daha sonra belediye meclisi üyeleri ve belediye başkanları ve en sonrada il genel meclisi üyeleri seçimlerine ait sayım ve dökümler yapılır.

147. Bu kanunun tarihi neşrinden itibaren mer'idir.

148. 7 Cemaziyülahır sene 1281 tarihli vilâyet ve 29 şevval sene 1287 tarihli İdare-i umume-i vilâyet nizamnameleri ahkâmı mefsuhtur.

149. İşbu kanunun tatbikine heyeti vükela memurdur.

(Not: Bu kanunun maarifle ilgili hükümleri (8 Nisan 1339-326) ile tadil edilmiştir. 326 sayılı kanuna aykırı hükümler mülğadır.)

GENELGELER

T. C.

BAŞBAKANLIK

DEVLET PLÂNLAMA TEŞKİLÂTI

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ve ONA BAĞLI İHTİSAS TEŞEKKÜLLERİNİN YARDIMLARI HAKKINDA BİLGİLER

Birleşmiş Milletler ve bünyesindeki çeşitli organların az gelişmiş üye ülkelere sağladığı teknik yardım, söz konusu ülkeleri ekonomik ve sosyal alanda gelişmelerini sağlamak amacını gütmektedir. Özellikle son on yıl zarfında teknik yardım faaliyetlerinde büyük bir artış kaydedilmiş, birçok gelişmiş ve az gelişmiş memleketler, sadece Birleşmiş Milletler Programına katılmakla kalmayıp, bilateral teknik yardım programları düzenlemişler ve bölgesel kalkınma faaliyetlerine girişmişlerdir.

Birleşmiş Milletler Teknik Yardımı, çeşitli programlar çerçevesinde sağlanmaktadır. Bunlar Birleşmiş Milletler Genişletilmiş Teknik Yardım Programı; Birleşmiş Milletler Özel Fonu, Birleşmiş Milletler ve ona bağlı ihtisas teşekküllerinin normal bütçelerinden finanse edilen teknik yardım programları ve nihayet Birleşmiş Milletler Bölgesel Ekonomik Komisyonlarının giriştiği faaliyetler ile UNICEF gibi bir takım gönüllü teşekküllerin programlarıdır.

Birleşmiş Milletler teknik yardım programları, amaçları ve çalışma düzeni ile ilgili bilgiler şöylece özetlenebilir:

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENİŞLETİLMİŞ TEKNİK YARDIM PROGRAMI (EPTA)

Birleşmiş Milletler Teknik Yardım Programının ağırlık noktasını teşkil eden Genişletilmiş Teknik Yardım Programı 1949 yılında gerçekleşerek 1950'den bu yana geri kalmış üye ülkelere yardım yapılmağa başlanmıştır.

Bu program Birleşmiş Milletler ve ona bağlı 9 İhtisas Teşekkülünün Teknik Yardım faaliyetlerini kapsar:

— Birleşmiş Milletler (UNTA) (Bu Program çerçevesinde Birleşmiş Milletlerde bir ihtisas teşekkülü olarak kabul edilmektedir.)

— Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı (ILO)

— Gıda ve Tarım Teşkilâtı (FAO)

— Birleşmiş Milleler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı (UNESCO)

— Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilâtı (ICAO)

— Dünya Sağlık TEŞKİLÂTI (WHO)

— Milletlerarası Telekomünikasyon Birliği (ITU)

— Dünya Meteordaki Teşkilâtı (WMO)

Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA)

EPTA çevresindeki teknik yardım faaliyetleri 3 grup altında toplanabilir:

1 — Uzman sağlanması

2 — Burs sağlanması

3 — Malzeme sağlanması

1950 yılından bu yana, söz konusu Programın bütçesinin % 71 i uzmanlar, % 18 i burs yerler, % 11 i ise malzeme temini için kullanılmıştır.

Çalışma Düzeni

Genişletilmiş Teklik Yardım Programı bütçesi memleketlerin yıllık gönüllü iştiraklerinden meydana gelir. Bu iştirakler özel bir hesap altında toplanmaktadır.

Memleketler kendilerine bu bütçe çerçevesinde ayrılan Tavan'a göre çeşitli ihtisas teşekküllerinden uzman, burs ve malzeme talep etmektedirler. Program kesinleştiğinde söz konusu bütçe İhtisas Teşekkülleri arasında memleketlerin taleplerine göre dağıtılmaktadır.

Birleşmiş Milletle' Programının (UNTA) tatbikatla ilgili işlemleri, sanayileşme, sosyal meseleler, mali meseleler, produktivite, amme idaresi gibi konularda ihtisaslaşmış olan Teknik Yardım Faaliyetleri Bürosu tarafından yürütülür.

Genişletilmiş Teknik Yardım programı özellikle İktisadî ve Sosyal kalkınmayı destekleyen konulara yönelmekte ve çoğu zaman eğitim meseleleri, sanayide fizibilite çalışman, tabii kaynakların işletilmesinde lüzumlu olan bilgileri sağlayıcı araştırmalar ve teknik elemanların, idarecilerin ve mühendislerin eğitimi konuları üzerinde durmaktadır.

EPTA çerçevesinde 1950 - 196: yılları arasında 135 memleketin ekonomik ve sosyal kalkınmasını yardıma olmak üzere 9090 den fazla uzman, 18.000 kadar da burs sağlanmıştır. Malzemeler de dâhil, bu süre içinde 86 memleketin [gönüllü iştiraki olan 270 milyon dolar harcanmış bulunmaktadır.

Programın Koordinasyonu

EPTA'nın plân ve koordinasyona bütün İhtisas Teşekküllerinin temsil edildiği Teknik Yardım Bürosu'nun TAB) sorumluluğu altındadır. Koordinasyonu yardım alan memleketlere kadar uzatmak amacıyla, Teknik Yardım Bürosu, bu memleketlerde bölge ofisleri kurmakta ve Daimi Temsilciler varısıyla gerek uzmanlar arasında, gerekse uzmanları istihdam eden bakanlıklar ve kuruluşlar arasında Koordinasyon ve değerlendirmeyi gerinde sağlamaktadır.

Uygulama

Yardım, ancak üye memleketin veya bölgesel projelerde ilgili memleketlerin talebi üzerine sağlanır. Bu arıda yardım alan memleketlere, yardımlarla ilgili mahalli masrafların ödenmesi ve gelen uzmanlara eş uzman, sekreter ve emekli mahkemenin temini gibi bazı zorunluklar yüklenmiştir.

Talepler Daimi Temsilciler veya doğrudan doğruya ilgili İhtisas Teşekkülünün yüksek seviyedeki temsilcileri vasıtasıyla duyurulur. Hükümetler tarafından aday gösterilen kursiyerlerin seçimi ilgili teşekkülce yapılmakta ve sağlanmasında her Teşekkül ayrı bir sistem tatbik etmektedir.

ÖZEL TON

1958 yılında Birleşmiş Milletle] Genel Kurulu tarafından kurulmuş olan Özel Fon, yeni yatırım sahalarını geliştirilmesine ve bu yatırımların en verimli şekilde kullanılması için müsait ortam yaratarak az gelişmiş ülkelerin kalkınmasına yardımcı olur.

Kaynaklarını geliştirmek isteyen memleketlerden pek azı, mevcut kaynakları hakkında esaslı bilgiye sahiptir. Bu bakımdan yatırımlara girişmeden önce, bir memleket veya bölgedeki maden, su ve diğerkaynakların durumunu tespit etmek üzere kaynak araştırmalarının yapılması gerekir. Yatırım öncesi şartlarının bir diğeri de geniş ölçüdeki kalkınma programlarını yürütecek eğitilmiş personelin sağlanması ve araştırma imkânları ile yüksek seviyede eleman yetiştirme imkânlarının olmasıdır.

Bu üç alandaki ihtiyacı karşılamak üzere ele alınmış olan Özel Fon genişletilmiş Teknik Yardım Programından, projelerin daha geniş ve daha uzun vadeli olmayıp, ortalama süresi ise 3 - 3,5 yıl arasındadır.

Özel Fon, özellikle endüstri (el sanatları da dâhil) tarım, ulaştırma, nakliyat, inşaat, iskân, sağık, eğitim, istatistik ve amme idaresi konularıyla ilgili projeleri desteklemektedir. Bu projeler uzman ve burs sağlanması ve malzeme temininden bilimsel ve teknik merkezlerin kurulmasına kadar çeşitli faaliyetleri kapsar.

Çalışma Düzeni

Özel Fonla ilgili çalışmalar New York'ta Birleşmiş Milletler Merkezinden bir idari Direktör ve ona bağı idari kadro tarafından yönetilir. Bu faaliyetler hükümet temsilcilerinden kurulu 18 üyeli İcra Konseyince hazırlanan geniş bir program çerçevesinde yürütölmektedir. İdari Direktör aynı zamanda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Dünya Bankası Başkanı ve Teknik Yardım Bürosu başkanından kurulu İştişare Kurulun tavsiyelerine de bağı kalır.

Hükümetlerin sunduğı projeleri İcra Konseyine ancak İdari Direktör tavsiye edebilir.

Değerlendirilmeleri imkân dâhilinde olan projeler, Konseyce onaylandıktan sonra Birleşmiş Milletlerin ilgili ihtisas teşekkölü tarafından yürütölür.

Taleplerin Sunulması

Özel Fon tek proje esasına dayanır ve herhangi bir memleket veya belli bir sahaya yardım için ön tahsisler yapılmaz.

Talepler hükümet kanalıyla ve genellikle Birleşmiş Milletler veya ihtisas teşekkölüleri ile yapılan temaslar ve tavsiyeler sonucu sunulur.

Özel Fon yardımlarından Birleşmiş Milletlere üye olan bütün memleketler yararlanabilir.

İdari Direktör, sunulan projede bazı ilâve teknik işlemlere ihtiyaç olduğu kanısına varırsa, yerinde ön incelemeler yapmak ve projeyi geliştirmek üzere bir veya birkaç uzmanını, finansmanı Özel Fon'a ait olmak üzere, talepte bulunan memlekete gönderir.

EPTA gibi Özel Fonun da finansmanı memleketlerin gönüllü iştirakleriyle sağlanır. Diğer bir finansman kaynağı da proje sahibi memleketlerin mahalli masrafları karşılamak üzere yaptığı ödemelerdir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ve BÜNYESİNDEKİ İHTİSAS TEŞEKKÜLLERİNİN NORMAL BÜTÇELERİNDEN

YAPTIKLARI YARDIMLAR

Üye memleketlere ayrıca Birleşmiş Milletler ve bünyesindeki ihtisas teşekküllerinin normal bütçelerinden finanse edilerek teknik yardım yapılmaktadır. Bazı ihtisas teşekküllerinin kendi bütçe imkânlarıyla yaptıkları yardımlar aşağıda özetlenmiştir.

Dünya Sağlık Teşkilâtı (WHO)

Çeşitli hastalıklarla mücadele, milli sağlık servisleri kurma tıbbi ve teknik personel eğitimi gibi sahalarda teknik yardım yapar. Merkezi İsviçre Cenevre'dedir.

Unesco (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı)

Bu teşkilât çocuk ve yetişkinlerin öğretimi ile öğretmen istatistikçi, iktisatçı ve sosyal ilimci yetiştirmek amacıyla kendi bütçesinden ortalama 3 milyon dolar harcamaktadır. Ayrıca verimsiz araziye kullanılır hale getirme gibi meselelerle ilgili programları da destekler. Lâtin Amerika, Orta Doğu, Güney ve Güney Doğu Asya'da kurulan Bölgesel İlim Merkezleri bu bölgelerdeki fen ve ilmi bilgi seviyesinin yükselmesine yardımcı olmaktadır. Merkezi Fransa Paris'tedir.

FAO (Gıda ve Tarım Teşkilâtı)

Gıda ve Tarım Teşkilâtının faaliyetlerinin büyük bir kısmı, Akra, Bangkok, Kahire, Mexico City, New Delhi, Rio de Janeiro, San

tiago ve Washington'daki FAO bölge ofislerinin hazırladığı programlar çerçevesinde yürütülmektedir. Bu ofislerde toprak reformu, okuldaki çocukların beslenmesi, balık ve tarımsal maddelerinin pazarlanması, hayvancılığın geliştirilmesi ve tarımda radioizotopların kullanılması gibi FAO'un başlıca faaliyet sahalarındaki yardım programları hazırlanır ve FAO dan finansmanı sağlanan projelerin tatbikatına geçilir. FAO merkezi İtalya Roma'dadır.

Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı

Birleşmiş Milletlere bağlı en eski organlardan biri olan ILO, insan gücü eğitimi, iş ve işçi münasebetlerinin geliştirilmesi ve sosyal güvenlik ile ilgili faaliyetler destekler ve teknik yardımda bulunur. Merkezi İsviçre Cenevre'dedir.

IAEA (Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı)

Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Atom'un barışçı maksatlarla memleketlerin iktisadi ve sosyal kalkınmalarına hizmet edecek şekilde kullanılmasını sağlar. İlâç ve tarımda radioizotopların tatbiki, atom maddelerinin kullanılmasında emniyetin sağlanması, fizik, kimya, tıp ve biyoloji konularında laboratuvar araştırması, uranyum ve atomla ilgili diğer ham maddelerin işlenmesi gibi sahalarda uzman ve malzeme sağlamak için IAFA kendi bütçesinden yılda 500 bin dolardan fazla harcama yapmaktadır.

Merkezi Avusturya Viyana'dadır.

WMO (Dünya Meteoroloji Teşkilâtı)

Dünya Meteoroloji Teşkilâtı memleketlerin meteoroloji sistemlerinin geliştirilmesine ve mevcut düzenin genişletilmesine yardımcı olur.

WMO, yeni hava gözlem aletleri, gelişen teknikler ve su kaynaklarının geliştirilmesinde meteorolojinin rolü gibi konularda tavsiyelerde bulunur.

Merkezi İsviçre Cenevre'dedir.

ICAO (Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilâtı)

ICAO, hava trafik kontrol usulleri ve uçak tamirâtı gibi konularda eğitim imkânı temin ederek, hava faaliyetlerinde emniyet ve ekonomi sağlamak gayesini güder, ICAO ayrıca yeni hava meydan-

larının kurulması ve emniyet aletlerinin gösterisi ve kullanılması gibi faaliyetlere yardımcı olmaktadır.

Merkezi Kanada Montreal'dedir.

UNICEF

Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, az gelişmiş ülkelerdeki çocuk ve annelerin sağlık ve beslenmesini daha iyi hale getirme gayesini güden UNICEF, genellikle çocuk hastalıklarına karşı açılan kampanyalarla malzeme ve nakliye araçları, doğum ve çocuk sağlık merkezleri için tıbbi malzeme ile süt tozu ve vitamin gibi beslenme maddeleri temin eder.

UNICEF genellikle WHO, FAO ve diğer ilgili kuruluşların uzmanlarıyla yaptığı sıkı işbirliği ile memleketlerin çocuk sağlığı ve beslenme sahalarındaki faaliyetlerini destekler ve bu konuda eleman yetiştirilmesine yardımcı olur. Ayrıca sel ve zelzele gibi milli felâketlerde UNICEF ilk yardım verir.

UNICEF'in yılda yaklaşık olarak 25 milyon dolar tutarındaki bütün bu faaliyetleri tamamen üye memleketlerin gönüllü iştirakleriyle finanse edilmektedir.

Özel Fon ve EPTA'da olduğu gibi Birleşmiş Milletler, bünyesindeki İhtisas Teşekkülleri ve UNICEF yardımları da ancak ilgili hükümetlerin talebi üzerine sağlanır.

OPEX (Operation - Exeoution)

Ekonomik ve Sosyal Konseyin kontrolü altında Birleşmiş Milletler Sekreteryasının yürütülen OPEX yardım programı, EPTA ile Birleşmiş Milletler normal yardımı çerçevesinde sağlanmaktadır. Ancak bu iki programdaki uzmanlardan farklı olarak OPEX uzmanının özelliği diğerleri gibi sadece tavsiyelerde bulunmak olmayıp, karar verme ve icra yetkisine de sahip olmasıdır. Bu bakımdan OPEX programı Türkiye tarafından kabul edilmemiştir.

OPEX uzmanlarına, aynı işi yapan elemana o memleketin, ücret sistemine göre verilen maaş kadar kendilerini istihdam eden memleketçe ödeme yapılır, aradaki fark ise Birleşmiş Milletler tarafından tamamlanır.

1959 yılında tecrübe mahiyetinde başlayan bu programa 1961 yılında, özellikle yeni hürriyetlerini kazanmış olan Amerika memleketlerinde büyük ihtiyaç duyulmuştur.

Başlangıçta OPEX uzmanlarının tayinleri bir senelik yapılıır. Bu uzmanların önemli vazifelerinden biri de, en kısa zamanda yerini alacak mahalli personeli yetiştirmektir.

Hükümetlerin talebi üzerine Birleşmiş Milletler tarafından yapılan OPEC tayinleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin onayını gerektirir.

İKTİSADİ KALKINMANIN FİNANSMANI

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası) Birleşmiş Milletlere bağlı ihtisas teşekküllerinden biri olan bu kuruluş, iktisadi kalkınmayı desteklemek ve hayat standardını yükseltmek maksadıyla, kendi kaynakları çerçevesinde hükümetlere veya hükümet garantisi olduğu takdirde resmi kuruluşlar ve özel sektöre borç verir. Özel sermayenin müsait olmadığı hallerde uygun şartlarla verilen bu borçlar, genellikle memleketlerin iktisadi kalkınmalarını hızlandıracak tesislerin kurulmasına yardımcı olur.

Dünya Bankası yardımlarının genellikle 1/3 ü elektrik enerjisine, diğer 1/3 ü ulaştırma sisteminin geliştirilmesine — demiryolu, karayolu, hava ve su yolu gibi— geri kalan 1/3 ü ise tarım özellikle sulama, endüstri özellikle Çelik Sanayii ve genel kalkınma maksatlarına ayrılmaktadır.

IBRD'nin memleketlere verdiği borçların yanı sıra diğer bir faaliyeti de üye memleketlerin kalkınma potansiyelinden bölge araştırmaları ve tek tek projelere kadar oldukça geniş çapta teknik tavsiyelerde bulunmasıdır. Banka ayrıca Ganj nehri sularının Hindistan ve Pakistan arasında paylaşılması ve Birleşik Arap Cumhuriyetinin Süveyş Kanalını millileştirmesinden dolayı ödeyeceği tazminatın kararlaştırılması gibi uluslararası meselelerin çözümü için iyi niyet elçileri göndermektedir.

Bankanın kaynaklarını üye devletlerin katıldığı hisseler teşkil eder. Faiz nispeti ise 4 1/2 ile 6 %c arasında değişmektedir. Dünya Bankası hiçbir zaman bir projenin bütün masraflarını karşılamaz. Genellikle talep edilen malzemenin ancak döviz kısmını finanse eder. Yarıdan fazlasını teşkil eden mahalli masraflar ise yardım talep eden memleket tarafından, lüzumu halinde başka kaynaklardan temin edilir. Sağlanan borçların ortalama ödeme müddeti 15 yıldır.

Dünya Bankasının merkezi Washington'da bulunmaktadır.

Milletlerarası Finansman Kurumu (I.F.C.)

Sadece hükümetlere veya hükümet garantisi ile verilen IBRD borçlarından farklı olarak, 1956 yılında kurulan Milletlerarası Finansman Kurumu, üye memleketlerdeki, ekonomiye hizmet eden özel kuruluşları finanse eder. Bu işi, özel sektörle işbirliği yaparak, özel teşebbüsün kurulup gelişmesini finanse edebilecek yatırımlara girişmek suretiyle sağlar.

IFC genellikle bir teşebbüsün kuruluş masraflarının yarısından fazlasını finanse etmeyeceği için fonun geri kalan büyük kısmı özel sermayenin iştiraki ile sağlanır. Böylece bu kuruluş yerli ve yabancı özel sermayenin yatırımlarla verimli hale gelmesini sağlamış olur.

Dünya Bankasına bağlı olması bakımından Birleşmiş Milletlerin ihtisas teşekküllerinden biri sayıldığı halde IFC, kendi ayrı bütçesiyle muhtar bir kuruluştur.

İlk olarak 1957 Haziranında faaliyete geçen IFC, 1961 yılına kadar 17 memlekete 36 proje için borç vermiştir. Bu arada yardım gören sanayi sahaları lastik imalatı, elektrik malzemeleri, nakliye araçları ve araba parçaları, çelik, dokuma, kereste, bakır, çimento ve gıda endüstrisi gibi sahalaradır.

IFC'nin merkezi Washington'dadır.

Milletlerarası Kalkınma Birliği (IDA)

Dünya Bankasına bağlı bir diğer kuruluş da, yeni kurulmuş olan Milletlerarası Kalkınma Birliğidir. Eylül 1960 da kurulan IDA, az gelişmiş ülkelere, önemli kalkınma projelerini desteklemek üzere — gelir sağlayan veya doğrudan doğruya üretim amacı güden projeler arasında bir ayırım gözetmeksizin — gayet müsait şartlarla borç verir. Bu kuruluş sağlık, su temini, örnek konut, demiryolu veya zirai kredi programı ile ilgili projelerin finansmanına yardım eder.

IDA borçları, ödeme şartlarının gayet müsait ve uzun vadeli olması bakımından, bilhassa tediye muvazenesinde güçlüğü olan memleketler için büyük önem taşır. IDA bu borçları uzun vadede dövizle ödenmek, tamamen veya kısmen mahalli parayla ödenmek; faizsiz ve düşük faizle ödenmek üzere çok müsait şartlarla verir.

IDA, üye memleketlerin, kamu ve özel sektörüne, milletlerarası veya bölgesel kamu kuruluşlarının finansmanına yardımcı olur.

Borç verirken hükümet garantisini şart koşan Dünya Bankasından farkla olarak, böyle bir garantinin gerekli gerekmeceğine IDA kendisi karar verir.

Dünya Bankasına bağı bu kuruluşun da merkezi Washington'dadır.

Milletlerarası Para Fonu (IMF)

Bir memleket, ithalâtı ihracatından fazla olduğı takdirde, doğacak döviz açığını ve döviz rezervlerini kullanmak suretiyle kapatmak zorunluluğı vardır. Rezervedeki bu azalış çok fazlalaştığı takdirde, genellikle bu ticaret açığını kapatıcı tedbirler alınır. Bu arada IMF Rezerv kaynak vazifesini görür ve Fon'daki bu rezervlerden ihtiyacı olan memleketler tedavi muvazenesindeki dengesizliği, milli ve milletlerarası ekonomiye zarar vermeden gidermek amacıyla kullanırlar. Bu şekilde sağlanan döviz 3 veya en fazla 5 sene süre ile muhafaza edilir.

1940 yılının sonunda IMF 41 memleketin döviz açığını halletmek amacıyla 3 milyar 641 milyon dolar değerinde döviz vermiştir.

Bu fon ayrıca, uluslararası para meselelerinin halledilmesi, çeşitli paraların konvertibl hale gelmesi, kambiyo Batlarının aynı kalması ve dünya ticaretin dengeli olarak artması gibi konularla da ilgilenir.

IMF, arzu edilirse, para meseleleriyle ilgili problemleri yerinde çözmek üzere ilgili memlekete uzmanlar heyeti de gönderebilir.

Bölgesel Komisyonlar

Üye memleketlerin genel iktisadi seviyelerini yükseltmek 'maçıyla girişilen bütün bu faaliyetleri tamamlayıcı diğer işlemler Birleşmiş Milletlerin 4 bölgesel komisyonu tarafından yürütülür. Bunlar:

- Avrupa Ekonomik Komisyonu (ECE)
- Lâtin Amerika Ekonomik Komisyonu (ECLA)
- Asya ve Uzak Doğı Ekonomik Komisyonu (ECAFE)
- Afrika Ekonomik Komisyonu'dur (ECA)

Bu Komisyonlar, bulundukları bölgelerin ekonomik ve sosyal meselelerinin çözümüne yardımcı olurlar. Komisyonlar tarafından bölgelerin nüfus problemi, vs. gibi konularda zaman zaman seminerler tertiplenir. Komisyonun başkanlığı altında devamlı olarak toplanan uzmanlar, enerji kaynakları, konut ve yapı, iç nakliyat, iktisadi plânlama, tarım, ormancılık ve ticaret gibi sahaların gelişmesine yardımcı olurlar.

Bu komisyonlar ayrıca belirli sektörlerdeki ekonomik araştırmaları kapsayan yayınlar yaparlar. Ayrıca bazı bölgesel projelerin gelişmesinde bu komisyonların büyük faydası olmuştur.

Afrika İktisadi Komisyonu, birçok yeni Afrika devletlerinin ihtiyaçlarının tespitinde ve istatistiki bilgilerin öğretimi, istatistikçilerin eğitimi gibi meselelerde büyük yardım sağlamaktadır.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin yardımcı organları olarak, bu komisyonlar her sene faaliyetleri hakkında konseye bilgi verirler. Bu komisyonlar doğrudan doğruya üye memleketlere ve ihtisas teşekküllerine tavsiyelerde bulunabilirler. Ancak bu tavsiyelere uyup uymama memleketlere kalmış bir şey olduğu gibi ilgili memleketlerle anlaşmaya varmadan hiç bir şekilde faaliyete de geçemezler.

TURİZMLE İLGİLİ ÖZDEYİŞLER

Ulusça kalkınma yollarından biri de turizmdir.

Turizm, en verimli dış gelir kaynaklarından biridir.

Turizm davasını benimsemek, ulusal bir seferberlikte görev almaktır.

Turizmin kalkınmada payını düşün, geleneksel konukseverliği

Kalkınma için turizm dâvamızı gerçekleştirmek orundayız, bir turistten esirgeme.

Turizm, yaşama seviyesini yükseltir, gönülleri sevgiyle fetheder. Bütün ülkeler kalkınma plânlarında turizme baş yeri vermişlerdir. Turizm, ulusları kalpten kalbe giden yollarda birleştiren ülküdür. Her turist iyi bir niyet elçisidir.

Yurdunu sevmek mi istiyorsun? Gez ve gör.

Türkiye turistleri için cennet, turizm için örnek bir ülkedir. Turizm özgürlük ve barış yoludur.

Türkiye güneş ve deniz ülkesidir. Tarih Türkiye’de yaşıyor.

Yurdunu tanı ve tanı. Tarihi ve turistik değeri olan eserleri korumak, bir yurttaşlık ödevidir.

Turist bizden anlayış ve iyi davranış bekler; karşılığını bize para olarak öderen.

Turizm dâvası, toplumun elbirliği ile gerçekleştirebilecek bir dâvasıdır.

(Resmî Mühür)

Suretinin aynısıdır.

3/3/1965

Kemal Bögrekoğlu

İller İd. Gn. Md. 3. Şube Şefi

Hamza Kışioğlu tarafından yayınlanan Atatürk ilkeleri ve Din, Tanrıya Giden Yollar Gençlere ve Yurt dışındaki Türklere Din bilgileri başlıklı kitaplar tavsiyeye şayan görülmüştür.

Temin Edileceği yer:

Bakanlıklar Postanesi

Posta Kutusu: 143

Ankara